

สารสารไทย THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๕๒ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖

“การศึกษา ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทยนั้น บุรพจารย์ได้ปฏิบัติใส่ใจกันมาแต่ต้นโดยตลอด ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า พระภิกษุสามเณรเป็นรากแก้วแห่งพระพุทธศาสนา ถ้าพระภิกษุสามเณร มีความรู้ ความสามารถ มีการศึกษาดี การสืบอายุพระพุทธศาสนาทั้งในการปกครองบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็เป็นไปได้ด้วยดี แต่ถ้าพระภิกษุสามเณรขาดการศึกษาหรือไม่ได้รับการส่งเสริมการศึกษา พระพุทธศาสนาก็ชื่อว่าขาดรากแก้ว คือ ขาดคนศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเมื่อเป็นเช่นนี้ ความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นไม่ได้”

พระโอวาท

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ในโอกาสทรงตั้งเปรียญธรรม ๓ ประโยค ณ วัดมหาวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๒

“วารสารไทย” เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดีที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นายสุธี อากาศฤกษ์
บรรณาธิการ นายชาคริต จุลกะเสวี
บรรณาธิการผู้ช่วย นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ
กองบรรณาธิการ นายทองค่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ศรีณรงค์
นายเขินใจ เลหาวิช นายวิจิตร อวະกุล
คุณหญิงคณิดา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางอัคร เหมะจันทร์ นายปัญญา นิตยสุวรรณ
ฝ่ายจัดการ นางอัครจินดา หงษ์พงษ์ นายกิตติ จันทร์ส่อง
สำนักงานวารสารไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนนายร้อย-
จปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน โทร. ๒๘๑๔๕๕๐

วารสารไทย เป็นเอกสารเผยแพร่เป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป
ทรงสนะและข้อคิดเห็นที่เป็นปรากฏในวารสารนี้ เป็นของ
ผู้เขียนแต่ละท่านซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับความเห็นของ
บรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

คณะกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายสุธี อากาศฤกษ์ อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร อวະกุล ประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

นายทองค่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ศรีณรงค์
นายเขินใจ เลหาวิช คุณหญิงคณิดา เลขะกุล
นายสถิตย์ เล็งไธสง นายสมบัติ พลายน้อย
นางอัคร เหมะจันทร์ นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางดวงกมล พิทักษ์ดำรงกิจ นางวรรณิภา ณ สงขลา
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ นางสาวบุญศรี โชติวรรณวิวัฒน์
นางอัครจินดา หงษ์พงษ์ นายกิตติ จันทร์ส่อง

พิมพ์ที่ บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
๓๐๗ ซอยจันทราสุข ลาดพร้าว ๘๗ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๕๓๙๗๔๙๐-๕ โทรสาร. ๕๓๙๒๕๑๒

วารสารไทย THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๕๒ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๖
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125-572X

ปก : สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก
ทรงฉาย ณ พระวิหารพระศาสดา
วัดบวรนิเวศวิหาร

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

จากบรรณาธิการ

I เนื่องด้วยวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๖ นี้ พอดีตรงกับวันที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงเจริญพระชันษา ครบ ๘๐ ซึ่งทางรัฐบาลได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองเทิดพระเกียรติของพระองค์ท่าน ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำที่สำคัญยิ่งทางฝ่ายพระพุทธศาสนาของประเทศไทยเรา ดังนั้น ทางคณะกรรมการจัดทำ “วารสารไทย” จึงใคร่ขอจัดทำวารสารไทยฉบับนี้ขึ้น ร่วมเทิดพระเกียรติของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าในศุภวาระอันเป็นมิ่งมงคลยิ่งนี้ด้วย

ถ้าท่านผู้อ่านได้พลิกดูเรื่องต่างๆ ในวารสารไทยเล่มนี้แล้ว ก็คงจะพบว่า มีเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแก่นแท้ที่สำคัญส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประชาชนคนไทยทั้งชาติ มีให้ท่านได้เลือกอ่านซึมซับรับความรู้ที่ท่านต้องการ เอาไว้ใช้ประโยชน์ได้ไม่น้อยเลย

จากเรื่อง “สมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์” และเรื่อง “สมเด็จพระญาณสังวร องค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” ซึ่งคุณทองตอ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ได้เสนอไว้ ก็ช่วยให้เรียงลำดับของสมเด็จพระสังฆราชไทยที่เคยมีมาจนถึงปัจจุบัน ได้อย่างถูกต้อง คุณวรรณภา ณ สงขลา ก็ได้้นำเรื่อง “พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา” มาเล่าให้ฟังไว้ด้วย ซึ่งก็จะมีประโยชน์ได้ไม่น้อยเช่นกัน นอกจากนั้นยังมีเรื่องต่างๆ ที่น่ารู้อีกประมาณ ๑๐ เรื่อง เสนอไว้ในวารสารเล่มที่ท่านกำลังถืออยู่ในมือขณะนี้ด้วย

คือมีเรื่อง “พระพุทธโฆษาจารย์ไปลังกา” ของอาจารย์ประพัฒน์ ตรีณรงค์ เรื่อง “ไหววอน “พระ”กรุณา” โดยคุณสุธี อากาศฤกษ์ เรื่อง “ดอกบัว” โดย ส.พลายน้อย สำหรับผู้ที่สนใจเรื่องการ “ตายแล้วฟื้น” ก็เชิญอ่านเรื่องของท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรื่อง “กระแสแห่งกรรมกับวิถีชีวิตคนในสังคมไทย” โดยศาสตราจารย์ ระพี สาคริก เรื่อง “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” โดย ดร.เย็นใจ เลหาะวนิช

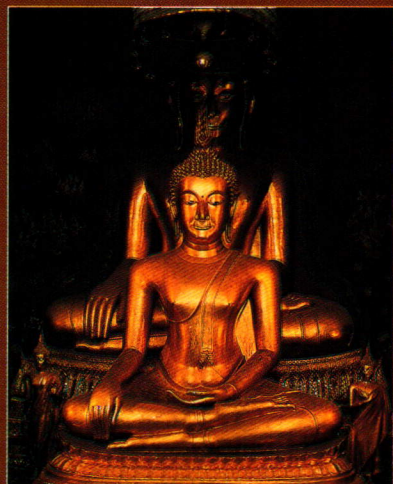
นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ วิจิตร อาวะกุล ก็ได้เสนอเรื่อง “การปฏิบัติราชการที่ดี” มาให้พิจารณากันด้วย พร้อมกับเรื่อง “ดนตรีในศาสนาพุทธ” ของอาจารย์ปัญญา นิตยสุวรรณ ส่วนท่านผู้พิพากษานักเขียนประจำของวารสารไทย อาจารย์สถิตย์ เล็งไธสง ก็ได้เสนอเรื่อง “วิบากกรรมจากชีวิตจริง” และแถมท้ายด้วยเรื่อง “การมีสุขภาพจิตที่ดีเป็นประโยชน์ต่อชีวิตคนเรามาก” ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องที่มีสาระประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านได้ดีทั้งสิ้น

ก็ขอเชิญท่านติดตามเรื่องต่างๆ ในเล่มนี้ได้ตามสบาย และหากท่านมีข้อที่จะแนะนำประการใดบ้าง ก็ขอเชิญติดต่อมายัง “วารสารไทย” ที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ทำเนียบรัฐบาล ได้เสมอ

ชาคริต จุลกะเสวี

สารบัญ

สมเด็จพระสังฆราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	๔
สมเด็จพระญาณสังวร องค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	๑๕
พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา.....	๒๒
พระพุทธโมชาจารย์ไปลังกา.....	๓๒
ไหวว่อน “พระกรุณา” (ตอนที่ ๑).....	๓๖
ดอกบัว.....	๔๕
ตายแล้วฟื้น.....	๕๓
กระแสแห่งกรรมกับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย.....	๕๗
พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์.....	๖๗
ดนตรีในศาสนาพุทธ.....	๗๓
การปฏิบัติราชการที่ดี.....	๗๘
คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา (ตอนที่ ๗).....	๘๓
วิบากกรรมจากชีวิตจริง.....	๙๐
การมีสุขภาพจิตที่ดีเป็นประโยชน์ ต่อชีวิตคนรามา.....	๙๒

สมเด็จพระสังฆราชแห่ง กรุงรัตนโกสินทร์

ท. กล้ายไม้ ณ อยุธยา

วิวัฒนาการแห่งตำแหน่งและราชทินนามสมเด็จพระสังฆราช

ตั้งแต่ชาวไทยได้ก่อร่างสร้างตัวบนแหลมทอง สถาปนาประเทศเป็นอิสระสืบทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานจนปัจจุบัน ไทยได้มีสถาบันที่เป็นมิ่งขวัญศูนย์รวมหัวใจ ทำให้ไทยคงเป็นไทยอยู่ ๒ สถาบันด้วยกันคือ พระพุทธศาสนา และ พระมหากษัตริย์ และในสมัยกรุงสุโขทัยก็ปรากฏว่า พระพุทธศาสนาได้เจริญแผ่ไพศาลเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว เรื่องวิวัฒนาการแห่งตำแหน่งและราชทินนามสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยสรุปต่อไปนี้ ได้เก็บความมาจากเรื่อง **ตำนานคณะสงฆ์** พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทย

สมณศักดิ์ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานเก่าแก่ที่สุดคือ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕ ระบุว่าสุโขทัยมีสังฆราชและปุครู เหตุที่การปกครองสมัยสุโขทัยมีลักษณะคล้าย

นครรัฐ คือ แต่ละเมืองมีอำนาจอิสระพอสมควร ดังนั้น ทุกเมืองใหญ่จึงมีพระสังฆราชของตน ส่วนปุครูนั้นตรงกับพระครูในปัจจุบัน เป็นตำแหน่งรองลงไปจากพระสังฆราช ส่วนระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ก็แบ่งเป็น **คณะคามวาสี** หมายถึง พระสงฆ์ที่เล่าเรียนคัมภีร์อยู่ตามพระอารามในเมือง และ**คณะอรัญวาสี** เป็นพวกพระสงฆ์ที่นิยมอยู่ตามป่าเขาบำเพ็ญวิปัสสนาธุระ

ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มีตำแหน่งพระครู เป็นเจ้าคณะสงฆ์ในหัวเมืองเล็ก พระสังฆราชเป็นเจ้าคณะสงฆ์หัวเมืองใหญ่ และเพิ่มตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช เป็นสกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจว่ากล่าวออกไปจนถึงหัวเมือง ในด้านการปกครองเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายคามวาสีมีราชทินนามว่า **สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์** เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี มีราชทินนามว่า **สมเด็จพระวันรัต** เป็นพระสังฆราช

ด้วยกันทั้ง ๒ องค์ ที่เรียกว่า พระสังฆราชซ้ายขวา องค์ใดเป็นผู้มีพรรษาอายุกาลมากกว่าก็ได้เป็น **สมเด็จพระสังฆราช** ต่อมาปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พระอริยมุนีได้ไปสืบอายุพระพุทธศาสนาที่ลังกาทวีปมีความชอบมากเมื่อกลับมาและได้เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายคามวาสี เป็นพระสังฆราชและสมเด็จพระสังฆราชตามลำดับ พระเจ้าเอกทัศมีพระราชดำริจะให้คงราชทินนามอริยมุนี ซึ่งมีชื่อเสียงเกียรติยศยิ่งในลังกาทวีป จึงตั้งราชทินนามเป็น **สมเด็จพระอริยวงศาส์มหาราชาธิบดี** มาแก่เป็น **สมเด็จพระอริยวงศญาณ** ในสมัยกรุงธนบุรี ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงเป็น **สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ** และใช้มาจนปัจจุบันเป็นอันสรุปว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเป็นตำแหน่ง สมเด็จพระสังฆราช และสมเด็จพระวันรัตเป็นตำแหน่งรองลงมาเป็นการตายตัว ไม่สลับกันเป็น

สมเด็จพระสังฆราชตามอายุพรรษา เช่นเดิม

ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช จึงเป็นตำแหน่งสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ก็ทรงเคารพสักการะ และถวายอำนาจในการปกครองพุทธจักรให้เป็นสิทธิขาด ดังมีพระราชกำหนดออกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชฉบับหนึ่ง ความว่า ห้ามมิให้พระภิกษุสงฆ์ถวายพระพรร้องเรียนโต้แย้งในปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัยข้ามหน้าพระสังฆราช ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นหลักในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชไว้ ดังนี้

มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา ๘ สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายอาญา

มาตรา ๙ สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๐ ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชจะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะ รูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ถ้ามิได้ทรงแต่งตั้งไว้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะ

ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสรองลงมาโดยพรรษาลำดับ ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตราหนึ่งในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๑ สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (๑) มรณภาพ
- (๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (๓) ลาออก
- (๔) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

อนึ่ง ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา ๗ นั้น พระมหากษัตริย์ไม่ทรงจำเป็นต้องทรงสถาปนาจากสมเด็จพระราชาคณะที่มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา แต่ทรงสถาปนาตามพระราชอัธยาศัย ประกอบเหตุผลอื่นๆ เช่น ความนิยมนับถือของมหาชน และพระยศของสมเด็จพระสังฆราชนั้น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้ลำดับไว้ ๓ ประการ คือ สมเด็จพระสังฆราชซึ่งมาจากสามัญชน สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ได้แก่สมเด็จพระสังฆราชที่ทรงเป็นเจ้าในราชตระกูล และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า คือ สมเด็จพระสังฆราชที่เป็นพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่

สมเด็จพระสังฆราช (สี) วัดระฆังโฆสิตาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมมีพระนามว่า อาจารย์สี วัดพนัญเชิง เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาได้หลบหนีไปจำพรรษาที่เมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไปปราบเมืองนครศรีธรรมราช จึงนิมนต์มาจำพรรษาที่วัดบางหว้าใหญ่ ซึ่งต่อมารับพระราชทานนามว่า วัดระฆังโฆสิตาราม และได้เป็น สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ครั้นถึงปลายรัชสมัย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงฝึกฝนในเรื่องสมถกรรมฐานมากขึ้นจนสำคัญพระองค์ว่าเป็นผู้สำเร็จโสดาบัน จึงโปรดให้ประชุมคณะสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ตรัสถามว่า พระสงฆ์ปณฺธุจะไหว่นับเคารพคฤหัสถ์ผู้เป็นพระโสดาบันได้หรือไม่ พระราชาคณะที่ไม่ยึดมั่นในพระธรรมวินัยก็ถวายพระพรให้สับพระราชอภัยาคัย มีเพียง สมเด็จพระสังฆราช (สี) วัดบางหว้าใหญ่ พระพุฒาจารย์วัดบางหว้าน้อย และพระพิมลธรรม วัดโพธาราม ๓ องค์เท่านั้น ที่ถึงคฤหัสถ์เป็นโสดาบัน แต่ก็อยู่ในเพศที่ต่ำกว่าพระสงฆ์ซึ่งทรงศีลอันประเสริฐ จะไปไหว้คฤหัสถ์ที่เป็นพระโสดาบันนั้นไม่ควร สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระพิโรธให้นำพระราชอาคันตุกะทั้ง ๓ องค์นั้นไปลงทัณฑ์กรรม และถอดถอนเสียจากตำแหน่ง ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกสถาปนาพระราชวงศ์ใหม่แล้ว จึงโปรดให้ชำระพระราชาคณะที่สอพลออกจากตำแหน่ง และสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช พระพุฒาจารย์ และพระพิมลธรรมให้คืนตำแหน่งเดิม และมีพระราชดำรัสสรรเสริญว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๓ องค์นี้ มีสันดานซื่อสัตย์มั่นคงดำรงพระพุทธศาสนาโดยแท้ มิได้อาลัยแก่ร่างกายและชีวิต ควรเป็นที่นับถือไหว่นับเคารพสักการบูชา ฯลฯ

พ.ศ. ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้มีพระราชดำริว่าพระไตรปิฎกยังขาดสูญหายไม่บริบูรณ์ และมีข้อความคลาดเคลื่อนอันเนื่องมาจากภัยสงคราม จึงทรงพระกรุณาให้ประชุมคณะสงฆ์นักปราชญ์ราชบัณฑิต ทำสังคายนาพระไตรปิฎก โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (สี) ทรงเป็นแม่กองชำระพระสูตร-ต้นดปิฎก ใช้เวลาตรวจชำระอยู่ ๕ เดือน ก็เสร็จทั้งหมด โปรดเกล้าฯ ให้จารึกเป็นอักษรขอมลงในใบลาน ปิดทองที่บทั้งปกหน้าปกหลัง จึงเรียกว่า พระไตร-ปิฎกฉบับทอง และเป็นต้นฉบับเมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์เป็นอักษรไทย

สมเด็จพระสังฆราช (สี) เป็นพระราชอุปนายะแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยตั้งแต่ยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในยุครัตนโกสินทร์อยู่ ๑๒ ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๓๗ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลพระบาท-สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

สมเด็จพระสังฆราช (สุก)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เข้าใจว่าคงเป็นเปรียญตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อคราวชำระพระไตรปิฎก พ.ศ. ๒๓๓๑ ทรงเป็นพระวันรัต วัดสลัก หรือ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในปัจจุบัน ได้รับหน้าที่เป็นแม่กองชำระพระวินัยปิฎกเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒ ที่ประทับอยู่ ณ วัดมหาธาตุ จึงกลายเป็นธรรมเนียมต่อมาอยู่หลายปี ว่าพระราชอาคันตุกะใดได้รับการสถาปนา

เป็นสมเด็จพระสังฆราชต้องแห่เสด็จมาประทับที่วัดนี้

สมเด็จพระสังฆราช (สุก) ทรงปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยแบ่งออกเป็นเปรียญตรี เปรียญโท และเปรียญเอก เปรียญตรีนั้น ผู้สอบต้องสามารถแปลพระสูตรภาษาบาลีเป็นภาษาไทยได้ เปรียญโทและเปรียญเอกก็เพิ่มการแปลพระวินัย และพระปรมัตถ์ขึ้นตามลำดับ ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม ทรงเป็นพระอุปนายะสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้ากรมพระราชวังบวรมหาสิงหสุรนาทดำรงตำแหน่ง พระสังฆราช ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๓๘ ถึง ๒๓๕๔ รวม ๒๒ ปี สิริรวมพระชันษาได้ ๘๕ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช (มี)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระ-บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๙๓ ก่อนเสวยกรุงศรีอยุธยา เป็นเปรียญเอกสถิต ณ วัดราชบูรณะ ได้เป็นพระราชอาคันตุกะเลื่อนมาตามลำดับจนเป็น สมเด็จพระวันรัตบัญชาการคณะสงฆ์ฝ่ายเหนือแทนสมเด็จพระ-สังฆราช (สุก) ทรงเป็นธุระในการจัดพระสงฆ์ออกไปสืบพระศาสนาที่ลังกาและยังได้ค้นคว้าเรียบเรียงเรื่อง สมณ-ทูตไทยไปลังกาทวีปสมัยกรุงศรีอยุธยาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน-ภาลัย ครั้นเมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สุก) สิ้นพระชนม์แล้วจึงทรงรับสถาปนาแทน ทรงถวายพระพรพระ-บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ฟื้นฟูพระ-ราชพิธีบำเพ็ญกุศลวิสาขบูชา ก็โปรด-เกล้าฯ ให้ออกพระราชกำหนดบังคับให้

ข้าราชการ ชาวบ้าน ชาววัดทำพิธีวิสาขบูชาเป็นงานใหญ่ ๓ วัน ๓ คืน ทุกปี ทรงนิพนธ์ โอวาทานุสาสนี เป็นข้อสั่งมาณัติในพระอารามทั้งปวงกวตั้นการประเพณีปฏิบัติ ให้เป็นไปตามพระ-ธรรมวินัยโดยเคร่งครัด ในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมก็ทรงเปลี่ยน-แปลงหลักสูตรใหม่แบ่งเป็นเปรียญ ๔ ประโยค ทำให้พระภิกษุนักศึกษามีความรู้ภาษาบาลีดีขึ้น

สมเด็จพระสังฆราช (มี) เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๔ - ๒๓๖๒ รวม ๘ ปี พระชันษาได้ ๗๐ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช

(สุก ญาณสังวร)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ - สมเด็จพระ-สังฆราชไถ่เถื่อน ประสูติเมื่อวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๒๗๖ เมื่อครั้งกรุง-ธนบุรี ท่านเป็นเจ้าอธิการวัดท่าหอยริมคลองคูฉาม แขวงกรุงเก่า มีเกียรติ-คุณในทางบำเพ็ญสมณภาพ มีผู้คนนับถือมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธ-ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงปราบดา-ภิเษกแล้ว โปรดให้อาราธนามาสถิต ณ วัดราชสิทธิ อันเป็นวัดสำคัญฝ่าย-อรัญวาสี แล้วทรงตั้งเป็นพระญาณ-สังวรเถระ ได้เป็นพระอุปฌายาจารย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงผนวชในรัชกาลที่ ๑ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๒ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระ-ญาณสังวร หนึ่งหน้าสมเด็จพระ-สังฆราช (มี) เพราะท่านมีอายุพรรษามากกว่า และได้เป็นพระอุปฌาย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวชสามเณรด้วย

สมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ แม้เมื่อเป็นพระญาณสังวรเถระแล้ว ก็มิได้ทอดทิ้งการบำเพ็ญเพียรกัมมัฏฐาน ทรงมีกระแสดิจแห่งเมตตาธรรมสูงมาก แม้กระทั่งไก่ป่าที่ประเปรียวก็ยังเชื่อเข้ามาอาศัยในวัดราชสิทธิเป็นฝูงๆ คนจึงนิยมเรียกกันว่า **สมเด็จพระสังฆราชไก่เถื่อน** เมื่อท่านดำรงตำแหน่งพระสังฆราชแล้ว ก็มีส่วนในการแปลพระปริตเป็นภาษาไทยเพื่อให้ฝ่ายในได้สวดมนต์แปลตามกระแสพระราชดำริแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หนึ่ง ในรัชกาลนี้ได้เกิดอหิวาตกโรคระบาดผู้คนล้มตายเป็นอันมาก ก็โปรดฯ ให้ทำพระราชพิธีโรคาพิณาศ โดยสมเด็จพระสังฆราชทรงอำนวยการพิธี ปรากฏว่าโรคภัยได้สงบลง

สมเด็จพระสังฆราช (**สูก ญาณสังวร**) สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ พระชันษาได้ ๘๐ พรรษา เป็นสมเด็จพระสังฆราชได้ไม่เต็ม ๒ ปี และงานพระศพก็ได้รับพระราชทานพระโกศทองใหญ่ทรงพระศพเป็นกรณีพิเศษด้วย

สมเด็จพระสังฆราช (ตอน) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมทรงเป็นเปรียญ และพระราชอาคันตุกะที่วัดทองสรีดธาราม เมื่อเป็นสมเด็จพระวันรัตจึงย้ายมาสถิต ณ วัดสระเกศ ได้โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อพระชนมายุได้ ๖๑ ปี จึงแห่เสด็จมาประทับ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ตามประเพณี

ในสมัยสมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ได้มีการติดต่อกับลังกาอย่างใกล้ชิดอีกครั้งหนึ่งและทรงปรับปรุงแก้ไขการปกครองคณะสงฆ์โดยรวมวัดหลวง

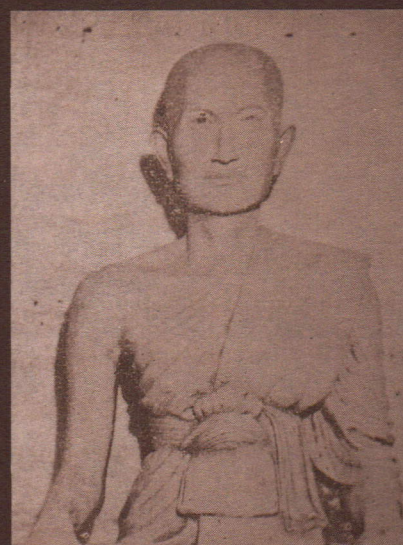
วัดราษฎร์ในเขตกรุงเทพมหานครเป็นคณะกลาง ให้บรรดาอารามและพระสงฆ์ทางเหนือขึ้นแก่คณะเหนือ ทางใต้ขึ้นแก่คณะใต้ พระกัมมัฏฐานทั่วพระราชอาณาจักรขึ้นแก่คณะอรัญวาสี เป็นพระราชอุปัชฌายาจารย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวรเศรษฐยาลงกรณ์ เป็นสมเด็จพระสังฆราชตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๖๕ - ๒๓๘๕ รวม ๒๐ ปี พระชันษาได้ ๙๑ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช (นาค) วัดราชบูรณะ

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๐๑ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระองค์เป็นเปรียญที่วัดราชบูรณะมาแต่ต้น เป็นพระราชอาคันตุกะจนถึงที่สมเด็จพระวันรัตแล้วจึงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช เนื่องจากขณะนั้นวัดมหาธาตุกำลังปฏิสังขรณ์ใหญ่ทั่วทั้งพระอาราม จึงมิได้เสด็จไปประทับที่วัดนั้นตามประเพณีทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๖ - ๒๓๙๒ เป็นเวลา ๖ ปี สิริรวมพระชันษาได้ ๘๖ ปี

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาภิไธยวิสุทธิ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพระราชโอรสพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กับเจ้าจอมมารดาจ้อย ซึ่งภายหลังได้เป็นท้าวทรงกันดาล ประสูติเมื่อ

วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๓๓ เมื่อพระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา ได้ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และทรงอยู่ในสมณเพศตลอดไปจนทรงผนวชเป็นพระภิกษุ มี สมเด็จพระสังฆราช (**สูก**) เป็นพระอุปัชฌายาจารย์ ทรงศึกษาบาลีและวิชาอักษรศาสตร์ ตลอดจนสรรพวิชาต่างๆ ในสำนักสมเด็จพระวันรัตวัดพระเชตุพนนั้นจนแตกฉาน เมื่อสมเด็จพระวันรัตมรณภาพ พระองค์จึงได้ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์วัดนี้สืบมา และทรงรับกรมเป็นกรมหมื่นนุชิตชิโนรสศรีสุตตัตติยวงศ์ ทรงเป็นเจ้าคณะกลาง ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ มีหน้าที่ปกครองพระอาราม และพระภิกษุ ในเขตกรุงเทพมหานคร ต้องทรงรับหน้าที่อำนวยการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนครั้งใหญ่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระราชดำริจะให้ป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย คือ จารึกวิชาการต่างๆ ไวถึง ๘ หมวด และต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงรับมหาสมณุตมาภิเษกเป็นสกลมหาสังฆปริณายก พร้อมกับเลื่อนกรมเป็นกรมสมเด็จพระ รับพระราชทานฉัตร ๕ ชั้น ต่างจากสมเด็จพระสังฆราชที่รับฉัตร ๓ ชั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์-

นี้ นอกจากจะทรงรอบรู้ในพุทธศาสตร์ ราชศาสตร์แบบอย่างราชประเพณีต่างๆ แล้ว ยังทรงเป็นรัตนกวีของชาติ คือ งานประพันธ์ของพระองค์ได้เป็นวรรณคดีที่ล้ำค่า อาทิ ลิลิตตะเลงพ่าย สมุทโฆษคำฉันท์ตอนท้าย เทศน์มหาชาติ พระปฐมสมโพธิ และพระราชพงศาวดาร ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๓๙๖ รวม ๓ ปี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๙๖ รวมพระชนมายุได้ ๖๔ พรรษา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม พระองค์เจ้าฤกษ์ ในสมเด็จพระบรมราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวร และเจ้าจอมมารดาน้อยเล็ก ประสูติ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๒ ซึ่งเป็นวันเริ่มพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้รับพระราชทานนามว่า พระองค์เจ้าฤกษ์ ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อพระชนมายุครบอุปสมบท จึงทรงผนวชเป็นพระภิกษุมหามกุฏราชวิทยาลัย (ตอน) เป็นพระอุปัชฌายาจารย์ ต่อมาได้ทรงผนวชแปลงเป็นพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๔ ทรงกรมเป็นกรมหมื่นบวรวัชรวิสุทธิพันธ์ ครองวัดบวรนิเวศ ทรงปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายสืบแทนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ลาผนวชมาบรรพชาสมมติ ทรงเป็นพระราชอุปัชฌายาจารย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งคราวทรงผนวชสามเณรและพระภิกษุ

ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๑๖ ทรงเลื่อนพระอิสริยยศเป็นกรมพระ พร้อมกับทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงสถาปนาเป็นกรมสมเด็จพระ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลื่อนเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ฯ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นี้ ทรงเป็นประธานในการชำระพระไตรปิฎกพิมพ์เป็นอักษรไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และปรากฏว่าทรงคุณวิเศษในการสร้างพระเครื่องด้วย ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๖ - ๒๔๓๕ รวมเป็นเวลา ๑๙ ปี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๕ สิริพระชนมายุได้ ๘๓ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม สาบิดาชื่อ จัน มารดาชื่อ สุข ชาวจังหวัดนนทบุรี ประสูติเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๕๖ ได้บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่เด็ก และถวายตัวเป็นศิษย์ศึกษาพระปริยัติธรรม ในสำนักของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยที่ทรงผนวชประทับ ณ วัดสมอราย หรือ วัดราชาธิวาสในปัจจุบัน เมื่ออายุ ๑๘ ปี ได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมได้เปรียญ ๙ ประโยค นับเป็นสามเณรรูปแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ที่เป็นเปรียญเอกตั้งแต่เป็นเณร ครั้นอายุครบอุปสมบทก็ได้อุปสมบทที่วัดราชา-

ธิวาสนั้นแล้วตามเสด็จมาอยู่วัดบวรนิเวศ ได้เป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี เมื่ออายุ ๒๖ ปี แต่แล้วก็เกิดความเบื่อหน่ายในสมณเพศ จึงได้ทูลลาสิกขามาประกอบอาชีพทางฆราวาสวิสัย ถึง พ.ศ. ๒๓๙๔ อายุได้ ๓๙ ปี ได้กลับเข้าอุปสมบทใหม่ โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ตั้งแต่นั้นทรงเป็นกรมหมื่น ทรงเป็นอุปัชฌายะ และสอบได้เปรียญ ๙ ประโยคอีกครั้ง คนจึงเรียกว่าพระมหาสา ปุสฺสเทว เปรียญ ๑๘ ประโยค ใน พ.ศ. ๒๔๐๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่พระศาสนโสภณซึ่งเป็นราชทินนามที่ทรงคิดขึ้นใหม่ ครั้นเมื่อทรงสร้างวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามเสร็จ ก็อาราธนาพระศาสนโสภณมาครองวัดนี้ พอถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๑๔ ทรงเลื่อนเป็นที่พระธรรมวโรดม และเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ และทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์นี้ ทรงเป็นนักปราชญ์ รอบรู้ในพระบาลี และพระไตรปิฎกยากจะหาผู้ใดเท่าเทียม ทรงนิพนธ์ตำราและหนังสือต่างๆ ไว้เป็นอันมาก เป็นที่พอพระราชหฤทัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งก็ทรงเป็นนักปราชญ์ในพุทธศาสตร์ด้วยเป็นอย่างยิ่ง ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๔๒ รวมเป็นเวลา ๖ ปี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๒ สิริรวมพระชันษาได้ ๘๖ พรรษา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแพ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๓ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ และวิชาการสมัยใหม่ตามพระราชนิยมแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ เมื่อชันษาได้ ๑๘ รับราชการในกรมราชเลขาตำแหน่งเจ้าพนักงานสารบบฎีกา ครั้นพระชนมายุครบวชก็ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงเป็นอุปัชฌายะ และเสด็จประทับที่วัดบวรนิเวศ เมื่อทรงผนวชได้ ๓ พรรษา ก็ทรงเข้าแปลพระปริยัติธรรมสนามหลวงได้เปรียญ ๕ ประโยค ทรงพอพระทัยแปลเพียงเท่านั้น เพื่อมิให้สูงกว่าสมเด็จพระบรมชนกนาถเคยเป็นเปรียญ ๕ ประโยคมาก่อน หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้สถาปนาพระอิสริยยศเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส มีตำแหน่งเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกนิกาย และในรัชกาลนี้ได้ทรงเลื่อนเป็นกรมหลวง ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.

๒๔๕๓ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเษกเป็นสกลมหาสังฆปริณายกเลื่อนพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ซึ่งภายหลังมีพระราชดำริให้เปลี่ยนคำนำพระนามเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า เพื่อแสดงถึงพระเกียรติยศทางสมณเพศ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นี้ทรงเป็นอัจฉริยภาพคนนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ของประเทศไทย คือ นอกจากจะทรงรอบรู้ในพระธรรมวินัยอย่างแตกฉานแล้วยังทรงเป็นนักการศึกษาบุกเบิกการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษารุ่นแรกขึ้นในหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร จนเป็นเค้าโครงปักแผ่นดีแล้ว จึงมอบให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานต่อมา แต่ก็ยังมีส่วนร่วมแสดงพระมติดีเกี่ยวกับแผนการศึกษาของชาติ ผลงานด้านการศึกษาที่ทรงบริหารเองโดยตรงคือ การสถาปนามหามกุฎราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ซึ่งปัจจุบันได้เปิดการสอนในระดับอุดมศึกษา ทรงนำขบวนการศึกษาแบบตะวันตกมาใช้ คือ มีตั้งแต่อุดมการณ์ หลักสูตร แบบเรียน วิธีการเรียนการสอน การวัดผล และการวิจัย ทรงริเริ่มให้มีการวัดผลการศึกษาด้วยการตอบในกระดาดแทนการสอบปากเปล่าแบบโบราณและนอกจากการเรียนทางศาสนาแล้ว มหามกุฎราชวิทยาลัยยังได้เปิดโรงเรียนภาษาไทยสำหรับเด็กวัดและกุลบุตรทั่วไปด้วย พระอัจฉริยะทางการบริหารได้แก่ การร่างพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ มีการบริหารในรูปคณะกรรมการเรียกว่า มหาเถรสมาคม และทรงปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาค โดยมีเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล อำเภอ จังหวัด และมณฑลสอดคล้องกับการปกครองของบ้านเมือง ทรงร่างระเบียบแบบแผนในการปก-

ครองคณะสงฆ์ไว้มากมายเป็นหลักฐานทำให้คณะสงฆ์พ้นจากการปกครองของพระวาทสาปปกครองกันเอง และทรงเป็นนักปราชญ์รอบรู้ในวิชาการหลายสาขา อาทิ วิชาอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ผลงานของพระองค์ยังใช้ถือเป็นตำราเป็นหลักในการปฏิบัติงานปัจจุบันหลายสิบเรื่อง พระนิพนธ์ได้รับการตีพิมพ์เป็นจำนวนล้านฉบับ หลายเรื่องได้แปลเป็นภาษาต่างประเทศเป็นที่รู้จักแพร่หลายในวงการนักปราชญ์ทั่วโลก เช่น เบญจศีล เบญจธรรม นวโกวาท พุทธประวัติ วินัยมุข ธรรมวิภาค ธรรมวิจารณ์ และอุปสมบทวิธี

พระอัจฉริยะด้านการบริหารและการพระศาสนาจะเห็นได้จากพระดำรัสตอบคำถวายพระพร ในการฉลองพระชนมายุ ๖๐ ของพระองค์ ได้ทรงสรุปถึงพระกรณียกิจที่ทรงทำไว้แล้วคือ การบริการได้ก็ดักถนัดชี่ผู้เป็นมลทินแห่งพระศาสนาออก บำรุงพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีลให้เจริญ ด้วยการจดทะเบียนพระภิกษุสามเณร วางระเบียบสำหรับอุปัชฌายะให้รู้จักเลือกรับคนเข้าบวช การปฏิบัติให้เรียนรู้อรรถและบาลี ได้บำรุงให้แพร่หลายไปถึงหัวเมืองการศึกษาบาสีมุ่งถึงใช้การได้จริง ๆ การแต่งตำราทางภาษาบาลีนั้นพอจะมีผู้ช่วยพระองค์ท่านอยู่บ้างแต่การแต่งตำราทางธรรมะต้องทรงนิพนธ์เอง เพราะไม่มีผู้ช่วย การปฏิสังขรณ์วัดได้พยายามเลือกเฟ้นตัวเจ้าอาวาส และช่วยออกแบบแปลนหรือให้คำแนะนำด้านการช่าง เพราะเจ้าอาวาสหลายแห่งไม่มีรสนิยมในเรื่องศิลปะ การออกระเบียบแบบแผนต่างๆ ในรูปพระราชบัญญัติบ้าง พระมหาสมณานันต์บ้าง โดยพยายามจัดทำให้พอกับความต้องการ และต้องใช้ความตรึตรองมากจึงจะทำให้ได้รอบคอบ การวินิจฉัยอธิกรณ์เป็นความยากของพระองค์อย่างยิ่ง เพราะคณะ-

สงฆ์ขาดความรู้ในเรื่องนี้ พระมหาสมณวินิจฉัยอธิกรณ์ จึงมักยืดยาว เพราะไม่ใช่เพื่อจะระงับอธิกรณ์อย่างเดียว แต่เพื่อให้ได้ความรู้ด้วย และเมื่อมีมหาเถรสมาคมแล้ว การวินิจฉัยอธิกรณ์หรือกิจการสำคัญๆ ของคณะสงฆ์ ก็ทรงนำเข้าหารือในมหาเถรสมาคม มิได้ทรงวินิจฉัยตามลำพัง หนังสือเทศน์ที่ท่านผู้รู้แต่งไว้เป็นของล้ำสมัยแล้ว ได้ทรงเปลี่ยนวิธีเทศน์ให้ชวนฟังและสບอรรถาธิบายผู้ฟังมากขึ้น การตรวจการคณะสงฆ์ ทรงเห็นว่าสำคัญมาก เพราะได้เห็นความไปของคณะสงฆ์และการนับถือศาสนาของราษฎรในหัวเมือง ทำให้รู้เบาและสບอยู่สั่งการไม่ค่อยพลาด ดังนั้น จึงทรงพระอุตสาหะเสด็จออกตรวจการคณะสงฆ์เป็นประจำถึงขนาดต้องเสด็จด้วยพระบาทข้ามนาข้ามทุ่ง เพราะไม่มีเส้นทางคมนาคมอื่นก็มีอยู่บ่อยครั้ง และพระกรณียกิจที่หนักกว่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือ การสร้างฉันท์และอุตสาหะให้เกิดแก่คณะสงฆ์ให้สงฆ์เป็นผู้มีใจเผื่อแผ่ถึงผู้อื่นทรงมุ่งหมายให้พระเถระชั้นผู้ใหญ่มี อนาคตสัญญา คือ มีปรีชาเห็นการณืข้างหน้า ถ้าขาดคุณสมบัตินี้แล้วจะเตรียมตัวไม่ทันเลย พระดำรัสที่สำคัญยิ่งก็คือ “อันคณะสงฆ์จะตั้งอยู่ได้ด้วยดีต้องเป็นผู้ทันสมัย ล้ำกว่าสมัยแล้วพึงหวังความเสื่อมได้เป็นแน่”

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นพระราชอุปัชฌายาจารย์ สมเด็จพระมหากษัตริย์เจ้าถึง ๒ พระองค์คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์จำนวนมาก ทรงเป็นสกลมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๔๖๔ รวม ๑๒ ปี สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ สิริรวมพระชนมายุได้ ๖๑ ปี ๓ เดือน กับ ๑๐ วัน

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม หม่อมเจ้าภูษงค์ ชมพูนุช เป็นหม่อมเจ้าชายองค์ใหญ่ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมขุนเจษฎาผลพลสวัสดิ์ และหม่อมปุ่น ประสูติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๒ เมื่อทรงพระเยาว์ได้เคยทรงเรียนที่ โรงเรียนแรพเพิล เมืองสิงคโปร์แล้วกลับมาศึกษาต่อที่โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสำหรับเจ้านายในพระบรมมหาราชวัง ชันษาได้ ๑๕ ทรงบรรพชาเป็นสามเณรแล้วประทับที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เมื่อครบพรรษาแล้วยังพอใจในสมณเพศ จึงทรงผนวชต่อมาจนได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุรับฉายาว่า สิริวัฒนโ มีสมเด็จพระวันรัต (ทิว) เป็นอุปัชฌาย์ และทรงสอบพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค กับทรงชำนาญในภาษาอังกฤษและสันสกฤตเป็นอย่างดี ในด้านสมณศักดิ์ ได้รับสถาปนาเป็นหม่อมเจ้าพระราชกณะมีราชทิน-

นามว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต และต่อมาได้เลื่อนเสมอชั้นเทพและชั้น-ธรรม พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้รับสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าในพระนาม-เดิม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นพระวรวงศ์เธอ-กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ดำรงสมณศักดิ์เสมอสมเด็จพระพุฒาจารย์ ครั้นเมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสถาปนาเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลื่อนเป็นกรมหลวงในพระนามเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์-นี้ทรงเป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธเป็นองค์ที่สองสืบจากพระวรวงศ์เธอ พระองค์-เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร พระอาจารย์ของพระองค์ ทรงมีส่วนช่วยบัญชาการมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะธรรมยุติกนิกาย และทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกภาษาบาลีและแผนกธรรมศึกษาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาธรรมได้เกิดนักศึกษาระดับชั้นเถระภูมิในสมัยของพระองค์ ทั้งทรงสนับสนุนให้คฤหัสถ์เข้าสอบธรรมศึกษาได้ด้วย พระอริยาถยส่วน-พระองค์เป็นผู้ไม่ถือพระองค์ มีพระ-มารยาทเข้มข้อย ทรงสามารถในการเทศนา และมีพระนิพนธ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๘๐ รวมเป็นเวลา ๑๖ ปี สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ สิริรวมพระชนมายุได้ ๗๘ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช
(แพ ตีสู่สเทโว)

วัดสุทัศนเทพวราราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นบุตรนายบุตร นางอัน ชาวสวนอำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๙ ได้บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่เล็ก จนได้อุปสมบทที่วัดเศวตฉัตร มีสมเด็จพระวันรัต (แดง) เป็นอุปัชฌายะ เมื่ออุปสมบทแล้วจึงย้ายมาจำพรรษาที่วัดสุทัศน์เทพวราราม เพื่อปฏิบัติรับใช้พระอุปัชฌายะ ได้ใกล้ชิด พระองค์สอบพระปริยัติธรรมได้เปรียญ ๕ ประโยค เป็นพระราชคณะตั้งแต่อายุ ๓๓ ปี และเจริญก้าวหน้าในพุทธจักรตลอดมา จนเป็นสมเด็จพระพุทธาจารย์ เมื่ออายุ ๖๗ ปี และเป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ มีอายุได้ ๗๓ ปี ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๑ พระชันษาได้ ๘๓ ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จนิวัติเยี่ยมพระนครพอดี ท่านดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗ เป็นเวลา ๗ ปี จึงสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๗ สิริรวมพระชันษาได้ ๘๙ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศ

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์ โอรส หม่อมเจ้าถนอมและหม่อมเอม ประสูติเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรงผนวชเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ ๑๕ ปี และสอบได้เปรียญ ๕ ประโยค เมื่อพระชนมายุครบอุปสมบทได้ทรงอุปสมบท ณ วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมมุนี

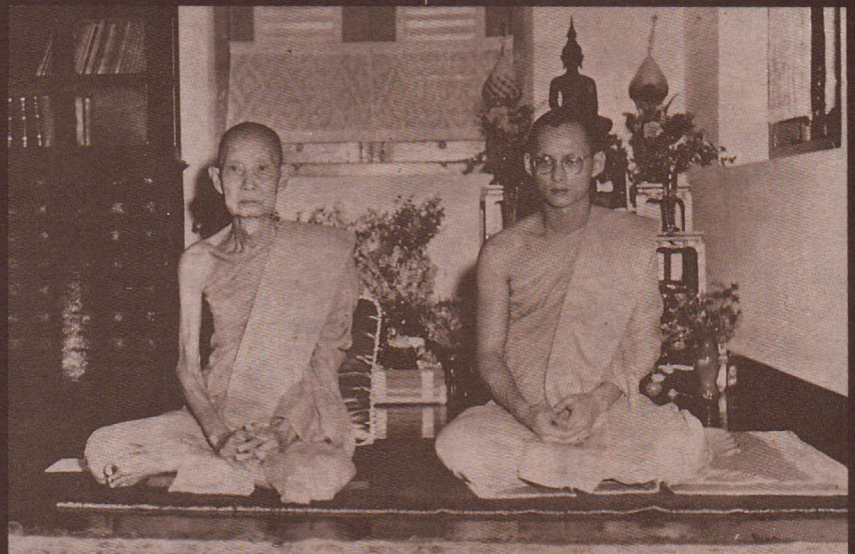
(แฟง กิตติสารตถ) เป็นพระอุปัชฌายะ แล้วจำพรรษาอยู่ในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สอบพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกเป็นเปรียญ ๗ ประโยค ทรงสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้าอย่างใกล้ชิด เช่น เป็นครูรุ่นแรกของโรงเรียนภาษาไทยวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นสาขาของมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษา มณฑลจันทบุรี ทรงบุกเบิกการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาในมณฑลนี้ได้ถึง ๑๗ โรง ต่อมาเมื่อมี พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ แล้ว ก็ทรงเป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี และ

ต่อมาเป็นเจ้าคณะมณฑลอยุธยา *

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นี้ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระสุคุณคณาภรณ์ เป็นครั้งแรก แล้วก็ทรงเจริญก้าวหน้าในพุทธจักรมาโดยตลอด จนกระทั่งเป็นสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ และทรงพระกรุณาสถาปนาฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ทั้งนี้ต้องทรงรับภาระในการบริหาร วัดบวรนิเวศแทนองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ซึ่งมีพระกรณียกิจทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากอยู่ก่อนแล้ว และในสมัยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ ซึ่งทรงประสูติที่ท้องพระโรงการในตำแหน่งประธานมหาเถรสมาคมสนองพระเดชพระคุณ ครั้นเมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็ทรงปฏิบัติหน้าที่ประธานคณะวินัยธร

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระราชอุปัชฌายาจารย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน

ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๕๐๑ รวมเป็นเวลา ๑๔ ปี สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ สิริรวมพระชนมายุได้ ๘๕ ปี ๑๑ เดือน กับ ๑๔ วัน

สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภณ)

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระนามเดิม **ปลด พิณโรจน์** เป็นบุตรขุนพิณโลกประชานาถ (ลัว) และนางปลั่ง ประสูติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๒ ที่บ้านตรอกหลังตลาดพาหุรัด ได้บวชเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี และสอบปริยัติธรรมได้เปรียญ ๙ ประโยคตั้งแต่อายุ ๑๙ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับเป็นนาคหลวงอุปสมบทในพัทธสีมาวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีพระนามฉายาว่า **กิตฺติโสภณ** เมื่อพระชนม์ ๒๖ พรรษา เป็นพระราชาคณะสามัญที่พระศรีวิสุทธิวงศ์ได้เคยถวายพระธรรมเทศนาในงานพระราชพิธีวิสาขบูชา ณ ค่ายหลวงหาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสชมเชยว่า “เป็นนักเทศนาที่เหมาะใจของข้าพเจ้ายิ่งนัก เพราะพระศรีวิสุทธิวงศ์ได้เก็บคติธรรมผสมกับคติโลกอย่างสนิทสนมกลมกล่อม และใช้สำนวนโวหารอันเข้าใจง่ายสำหรับบุคคลไม่เลือกว่าชั้นใด” ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับ จนเป็นสมเด็จพระวันรัตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ และได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ทรงเชี่ยวชาญในพระบาลีได้เป็นผู้ชำระพระบาลีอรรถกถาและฎีกาหลายคัมภีร์ สมัยเมื่อเป็นเจ้าคณะมณฑลพายัพ ก็ได้ทำความเจริญ

ในด้านการศึกษาและกวดขันการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแก่คณะสงฆ์ในมณฑลนั้นจนรุ่งเรืองไม่แพ้ภาคอื่น ได้เคยทรงเป็นผู้บัญชาการแทนสมเด็จพระสังฆราช (**แพ ตีสุสเทโว**) ซึ่งทรงพระชรา และทรงเป็นสังฆนายกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ อยู่ถึง ๘ ปี

สมเด็จพระสังฆราช (**ปลด กิตฺติโสภณ**) ทรงดำรงตำแหน่ง สกลมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๕ รวมเป็นเวลา ๒ ปี ๑ เดือน กับ ๑๒ วัน สิ้นพระชนม์ด้วยพระโรคเส้นพระโลหิตในพระสมองแตกอย่างปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ สิริพระชันษาได้ ๗๓ ปี กับ ๒๑ วัน

สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาโณทโย)

วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระนามเดิมว่าอยู่ เป็นบุตรนายตรุษ นางจันทร์ ประสูติที่เรือนแพหน้าวัดกัลยาณมิตรเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๑๗ ได้บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่พระชนมายุ ๑๒ พรรษา และเป็นเปรียญ ๔ ประโยคตั้งแต่เป็นสามเณร เมื่ออุปสมบทแล้วก็ได้สอบพระปริยัติธรรมต่อจนเป็นเปรียญ ๙ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ นับเป็นเปรียญ ๙ ประโยครูปแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชาคณะที่พระปิฎกโกศลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ แล้วได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับจนเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ทรงดำรงตำแหน่งนี้ถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ รวมเป็นเวลา ๒ ปี สิ้นพระชนม์ เมื่อ

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ สิริรวมพระชันษา ได้ ๙๐ ปี ๕ เดือน กับ ๑๔ วัน

สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี)

วัดมกุฏกษัตริยาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระนามเดิม **จวน ศิริสม** ทรงเป็นบุตรนายทงษ์นางส้มจิ้น ประสูติเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ณ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม มีพระธรรมปาโมกข์ (**กมวาราสโย**) เป็นพระอุปัชฌายะทรงสอบไล่พระปริยัติธรรมเป็นเปรียญ ๙ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นพระราชาคณะที่พระกิตติสารมุนี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ พระชนมายุได้ ๓๖ พรรษา จากนั้นเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับจนเป็นสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ และได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ พระชันษา ๖๘ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช (**จวน อุฏฺฐายี**) เคยทรงดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะมณฑลราชบุรี เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติ เป็นสมาชิกสังฆสภา สังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ สังฆนายก ๒ สมัย และเสด็จไปบำเพ็ญศาสนกิจในต่างประเทศถึง ๙ ครั้ง ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๔ รวมเป็นเวลา ๗ ปี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยอุบัติเหตุรถยนต์ชนรถพระประเทียบบนเส้นทางสาย บางนา-ตราด สิริรวมพระชันษาได้ ๗๓ ปี ๑๑ เดือน กับ ๒ วัน พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว มีกระแสพระราชดำรัสพระราชทานชาวไทยเนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้กล่าวถึงพระองค์ไว้ตอนหนึ่งมีความว่า

“สมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้น ทรงเป็นปูชนียบุคคลผู้ควรเคารพยิ่ง เพราะทรงเป็นที่ตั้งแห่งคุณงามความดี ทรงเป็นตัวอย่างของกัลยาณบุคล ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมและความสะอาดสุจริต ทรงแผ่เมตตาแก่คนทุกคนไม่เลือกหน้า ทรงเพียรพยายามประกอบกรณียกิจทุกๆ ด้าน เพื่อเกื้อกูลความสุขของมวลชนทุกหมู่เหล่าไม่ว่าชาติศาสนาใด ด้วยความเที่ยงตรงแน่อน และเสียสละ”

สมเด็จพระสังฆราช

(ปุ่น ปุณฺณสิริ)

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม ปุ่น สุขเจริญ ทรงเป็นบุตรนายหน้า นางวัน อาชีพทำนา ประสูติเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๙ ณ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ทรงมาเข้ารับการการศึกษาที่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สอบพระปริยัติธรรมเป็นเปรียญ ๓ ประโยคตั้งแต่ยังเป็นสามเณร เมื่ออายุย่างเข้า ๒๒ ปี กลับไปอุปสมบทที่วัดสองพี่น้องถิ่นเดิมแล้วกลับมาจำพรรษาที่วัดพระเชตุพน ทรงสอบได้เปรียญ ๖ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นพระราชาคณะที่พระอมรเวที เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ขึ้นษา ๔๔ ปี ซึ่งนับว่าชามาก แต่ก็ได้เลื่อนขึ้นไปตามลำดับจนเป็นสมเด็จพระวันรัตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และรับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

สมเด็จพระสังฆราชองค์นี้เคยทรงเป็นเจ้าคณะตรวจการภาคบูรพาภาค ๒ และ ภาค ๗ เป็นสมาชิกสังฆสภา และเป็นสังฆมนตรีหลายสมัย ทรงเป็นพระเถระที่ทันสมัย สันทัดในการประพันธ์มีสำนวนโวหารน่าอ่านปรากฏว่าท่านสนใจการอ่านและสะสมหนังสือต่างๆ มาตั้งแต่เป็นสามเณร ทรงเรียบเรียงประมวลอาณัติคณะสงฆ์เป็นคู่มือในการบริหารคณะสงฆ์ที่ดีมากเล่มหนึ่ง ทรงสนับสนุนชุมนุมภาษาไทยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้จัดงานวันสมเด็จพระกรมพระปรมาธิบดีชิโนรสขึ้นในวัดพระเชตุพน ซึ่งบางปีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราชดำเนินมาร่วมงานด้วย ทรงมีประสบการณ์ในการเผยแผ่พระศาสนาในต่างประเทศมาก ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๖ รวมเป็นเวลา ๑ ปีเศษ สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ สิริรวมพระชันษาได้ ๗๘ พรรษา

สมเด็จพระสังฆราช

(วาสน์ วาสโน)

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามเดิม วาสน์ ทรงเป็นบุตรนายบาง นางผาด นิลประภา ประสูติเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่ตำบลบ่อโพรง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๖ ปี ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และอุปสมบทที่วัดนั้นเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณทรงเป็นพระอุปัชฌายะ ได้รับนามฉายาว่า วาสนโน

สมเด็จพระสังฆราชทรงสอบไล่

พระปริยัติธรรมเป็นเปรียญ ๔ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ทรงเริ่มรับสมณศักดิ์เป็น พระครูธรรมธร ฐานานุกรมของสมเด็จพระอุปัชฌายะและเลื่อนสมณศักดิ์มาตามลำดับ เป็นพระครูวิจิตรธรรมคุณ พระจุลคณิศร พระราชกวี พระเทพโมลี พระธรรมปาโมกข์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗

สมเด็จพระสังฆราช วาสน์ วาสโน ทรงเป็นพระคณาจารย์เอกทางธรรมา พระคัมภีร์ เป็นสมาชิกสังฆสภา เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการ และสังฆมนตรีว่าการหลายสมัย เป็นผู้รักษากรในตำแหน่งเจ้าคณะธรรมยุติ ภาค ๑-๒-๖ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นนายกกรรมการมหาเถรสมาคม และเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติ พระองค์ทรงมีความสันทัดในการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง และได้พระนิพนธ์ออกเผยแพร่งเป็นประจำ เคยทรงแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนา แก่เด็กประกวดรับพระราชทานรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้รางวัลที่ ๑ ๒ ครั้งคือ เรื่องที่ ๖ และเรื่องสังคหวัตถุ ๔ และรับรางวัลที่ ๒ อีก๑ ครั้งคือเรื่องสัมปรายกัตถประโยชน์ ๔ ทรงริเริ่มให้มีการบรรยายสวดมนต์มีคำนำ ทางสถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ประจำวันพระแรม ๘ ค่ำ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๑๗ ครั้งใดที่ทรงบรรยายและนำสวดมนต์เอง ท่านผู้ฟังก็จะจำได้ เพราะทรงมีเสียงไพเราะกังวาล วรรคตอนได้จังหวะ และเปล่งอักขระชัดเจนตามแบบแผนของคณะธรรมยุติกนิกายซึ่งเป็นไปตามหลักสากล เมื่อฟังแล้วก็จะเกิดปิติศรัทธาอย่างบรรยายไม่ถูกและเหตุที่ทรงได้รับการอบรมบ่มพระนิสัยมาใน

วัดราชบพิธ ซึ่งเป็นวัดที่มีเจ้านายทรงเป็นเจ้าของและเป็นพระราชอาสนะหลายองค์ เป็นวัดที่เสด็จพระราชดำเนินมาบำเพ็ญพระกุศลอยู่บ่อยครั้ง จึงได้ทรงเครื่องครัดกวาดขึ้นพระภิกษุสามเณรในพระอารามหลวงแห่งนี้ให้มีจริยวัตร สงบเรียบร้อยงดงามเป็นพิเศษ ทำให้ผู้พบเห็นได้เกิดความเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนายิ่งขึ้น และถึงแม้ว่าทรงเจริญพระชันษามากแล้วแต่ก็ยังมีอุตสาหะเสด็จในกิจนิมนต์ของผู้มีจิตศรัทธาอาราธนาเชิญเสด็จเพื่อความเป็นสิริมงคลอยู่บ่อยครั้ง ทรงพยายามที่จะเสด็จไปเยี่ยมคณะสงฆ์ และประชาชนในส่วนภูมิภาคอยู่เสมอ เช่น การประทานพัตยศ และสัญญาบัตรแก่พระภิกษุที่ได้รับตำแหน่งหน้าที่ หรือรับสมณศักดิ์ ก็เสด็จไปประทานถึงจังหวัดต่างๆ หมุนเวียนกันไปทุกภาคแทนที่จะนิมนต์พระภิกษุเหล่านั้นมารับประทานในกรุงเทพมหานครเช่นที่เคยปฏิบัติมา นอกจากนี้ยังทรงพยายามปฏิสังขรณ์วัดราชบพิธซึ่งเป็นพระอารามหลวงที่วิจิตรงดงามที่สุดวัดหนึ่งของชาติให้คงคืนสภาพเดิม และทรงริเริ่มสร้างโรงพยาบาลที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาติภูมิเดิมของพระองค์ ให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้มีโอกาสรับการรักษายาบาลได้สะดวกขึ้น

สมเด็จพระสังฆราช (วาสนฺวาสโน) ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ๑๔ ปี ๒ เดือน ๕ วัน สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๑ สิริรวมพระชันษาได้ ๙๐ ปี ๕ เดือน ๒๕ วัน

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ

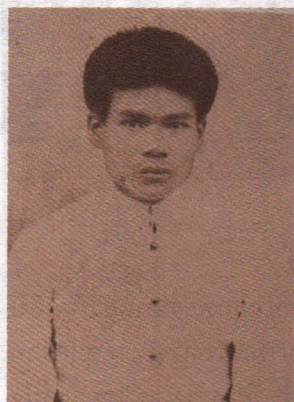
สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นบุตรนายน้อย นางกิมน้อย คชวัตร กำเนิด ณ ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมืองกาญจนบุรี เจ้าประคุณสมเด็จพระศึกษาพระปรีชาญาณมอญ ณ สำนักวัดบวรนิเวศวิหาร สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่ออายุได้ ๒๔ ปี และได้เป็นพระอภิบาลเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวช ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม-๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๑ พระประวัติและพระกรณียกิจโดย พิศดารได้ปรากฏในวารสารฉบับนี้แล้ว

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

๑. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑-๔ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์
๒. อาณาจักรสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๕๐๖
๓. สมเด็จพระสังฆราชสมัยจักรีวงศ์ โดย เสี่ยม คุ่มพาส พ.ศ. ๒๕๐๘
๔. ๑๗ สมเด็จพระสังฆราช โดย สันตติกรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๖
๕. พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. ๒๕๑๗

สมเด็จพระญาณสังวร องค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา

นายน้อย คชวัตร

นางกิมน้อย คชวัตร

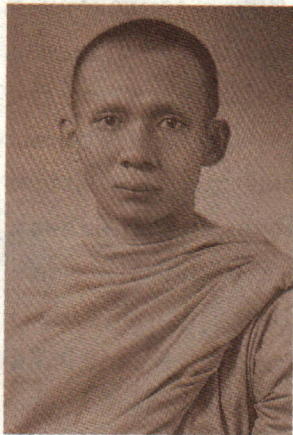
เมื่อครั้งยังเป็นสามเณร พระชนมายุราว ๑๕ ปี

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณ-สังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร นามเดิม เจริญ คชวัตร เป็นบุตรคนที่ ๑ ในจำนวนบุตร ๓ คนของนายน้อย และนางกิมน้อย คชวัตรกำเนิด ณ ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๕๖ โยมบิดามีอาชีพเป็นปลัดอำเภอแต่ได้ป่วยถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ ๓๘ ปี เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรมีอายุเพียง ๙ ขวบ จึงอยู่ในความเลี้ยงดูของโยมบิดา ชื่อเฮง พี่สาวโยมมารดามาดั้งแต่เล็ก และได้เข้าศึกษาชั้นต้น ณ โรงเรียนประชาบาลวัดเทวสังฆาราม จนจบชั้นประถมปีที่ ๓ อันเป็นชั้นสูงสุด ณ สมัยนั้น เมื่ออายุย่างเข้าปีที่ ๑๔ ได้บรรพชาและจำพรรษาที่วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) มี พระครูอดุลสมณกิจ (ดี พุทธโชติ) เจ้าอาวาสวัดนั้นเป็นพระ

อุปัชฌาย์ ครั้นออกพรรษาแล้วก็ยังไม่ลาสิกขา หลวงพ่อพระครูอดุลสมณกิจ จึงชักชวนให้ไปเรียนบาลีที่วัดเสนาหา จังหวัดนครปฐม เพื่อจะได้กลับมาสอนที่วัดเทวสังฆารามบ้าง โดยท่านจะสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมเตรียมไว้ให้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรจึงตกลงใจตามที่หลวงพ่อชักชวนมาเริ่มเรียนบาลีไวยากรณ์ที่วัดเสนาหาต่อมาอีก ๒ พรรษา พ.ศ. ๒๔๗๒ หลวงพ่อเห็นสมควรที่จะไปเรียนที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีสำนักเรียนที่ดีกว่าจังหวัดนครปฐม จึงได้พาเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรต่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ แต่ยังทรงดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่ออยู่ศึกษาต่อ ณ สำนักวัดบวรนิเวศวิหารนี้สมเด็จพระสังฆราชเจ้าจึงได้ประทานนามฉายาว่า สุวฑฺฒโน

เมื่อยังทรงเป็นพระเปรียญ

พระธรรมวราภรณ์

พระโศภนคณาภรณ์

เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๖ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร มีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญ ๔ ประโยค ได้รับรางวัลความปรารถนาของหลวงพ่พระครูอดุลสมณกิจสนับสนุนให้มาศึกษาเล่าเรียนบาลีเพื่อจะได้กลับมาสอนที่วัดเทวสังฆารามต่อไป ด้วยความกตัญญู กตเวทีต่อท่านผู้มีพระคุณเดิม ท่านจึงได้ตัดใจลาจากสำนักที่ยิ่งใหญ่ในกรุงเทพมหานคร กลับไปอุปสมบทเป็นพระภิกษุณวัดเทวสังฆารามโดยมีหลวงพ่พระครูอดุลสมณกิจ (ดี พุทฺธโชติ) เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วอยู่จำพรรษาช่วยสอนพระปริยัติธรรม ณ วัดนั้น

จนออกพรรษาแล้วจึงกลับมาวัดบวรนิเวศวิหาร อุปสมบทซ้ำเป็นธรรมยุตอีกครั้งหนึ่ง สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ทรงเป็นอุปัชฌาย์ แต่กระนั้นก็ยังคงเวียนไปมาช่วยสอนพระปริยัติธรรมที่วัดเทวสังฆารามอีกหลายปี

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ ณ สำนักวัดบวรนิเวศวิหาร จนกระทั่งสอบได้เปรียญ ๔ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ อายุได้ ๒๔ ปี นอกจากนั้นยังได้ศึกษาภาษาอังกฤษและภาษาสันสกฤตกับสวามีสัตยานันทบุรี เวหนตประทีป นักพรตชาวอินเดียที่ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย เป็นเวลานาน

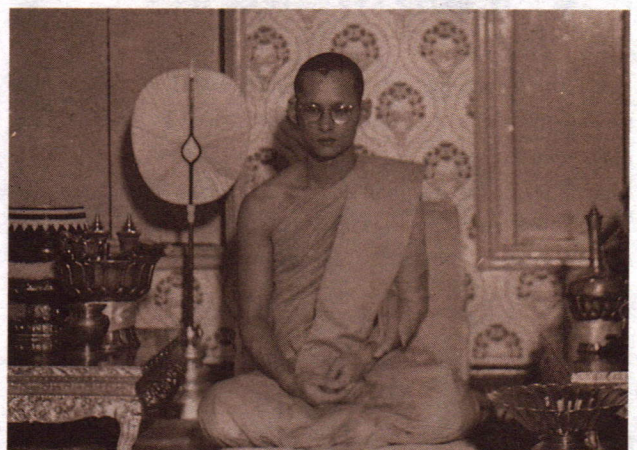
หลายปีเป็นพื้นฐานให้ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจนสามารถพูด เขียน อ่านภาษาอังกฤษได้ดี

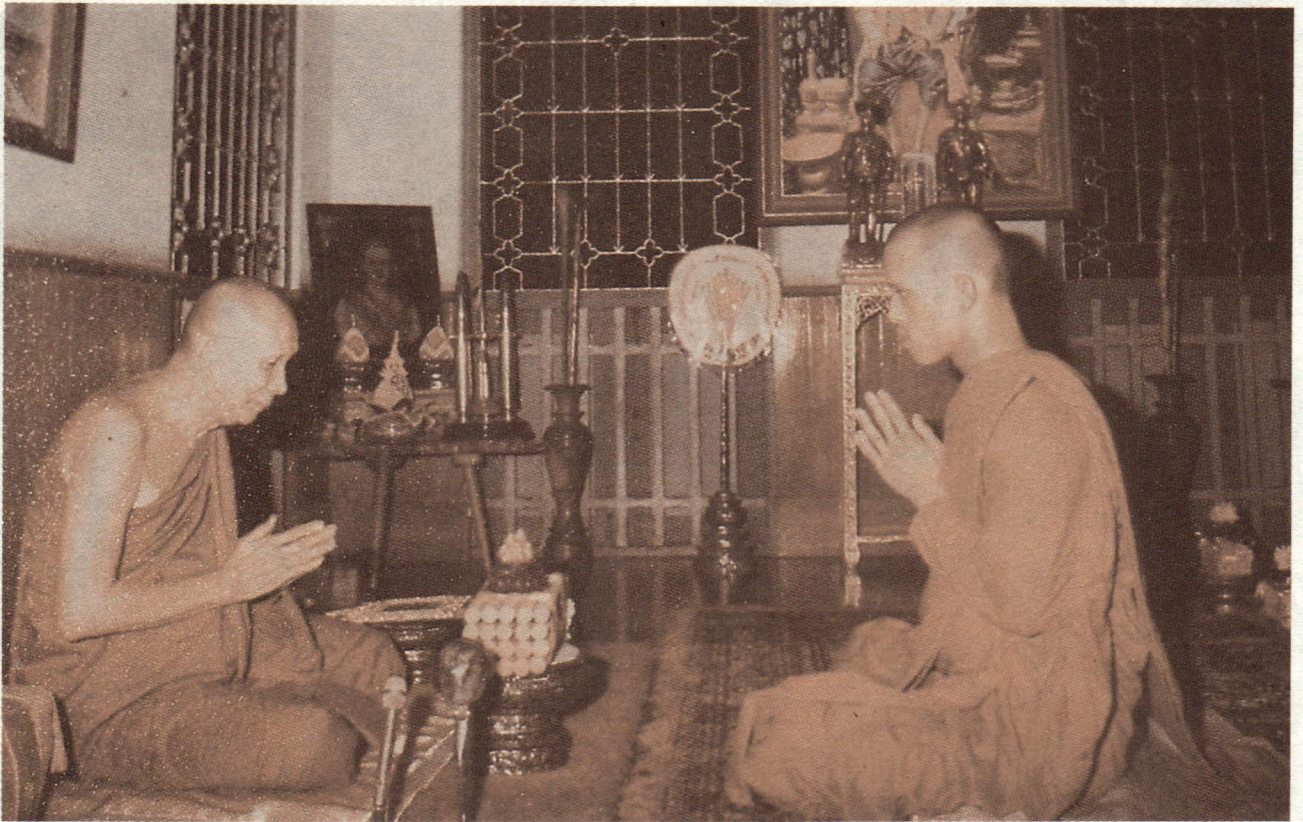
เมื่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบท ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นสมณิกสังฆสภา โดยตำแหน่ง คือ เป็นเปรียญ ๙ ประโยค ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระอุปนายัก พ.ศ. ๒๔๙๐ รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่พระโสภณคณาภรณ์ และเป็นกรรม-

การมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๙๕ รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามเดิม พ.ศ. ๒๔๙๘ รับพระราชทานสมณศักดิ์เลื่อนเป็นชั้นเทพในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๔๙๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงพระผนวช เสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึง ๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌายาจารย์ทรงเลือกเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร เป็นพระอภิบาล (พระพี่เลี้ยง) ของพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่-

พ.ศ. ๒๔๙๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน เสด็จออกทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบท ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นสมณิกสังฆสภา โดยตำแหน่ง คือ เป็นเปรียญ ๙ ประโยค ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระอุปนายัก พ.ศ. ๒๔๙๐ รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่พระโสภณคณาภรณ์ และเป็นกรรม-

พ.ศ. ๒๕๒๑ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจพิเศษอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างวันที่ ๖-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงเป็นพระราชกรณียกิจในการทรงผนวช และเป็นพระอาจารย์ถวายพระธรรมวินัยตลอดระยะเวลาแห่งการทรงผนวช

หัวในระหว่างที่ทรงผนวช และในอภิสิทธิ์สมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ศกนั้น ก็ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมวราภรณ์ และรักษาการพระวินัยธรชั้นฎีกา

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การปกครอง ในคณะสังฆมนตรีซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) แต่ยังไม่ทรงเป็นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ทรงเป็นสังฆนายก พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารองค์ที่ ๖ สืบต่อจาก พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ) เป็นผู้อำนวยการมหาวิทยาลัย พระบรมราชูปถัมภ์ เป็นประธานกรรมการสภาการ

ศึกษามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะธรรมยุตภาค และเป็นพระอุปนายัดและในอภิสิทธิ์สมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๐๔ นั้นเอง ก็ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองที่ พระสาสนโสภณ จน พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระญาณสังวร

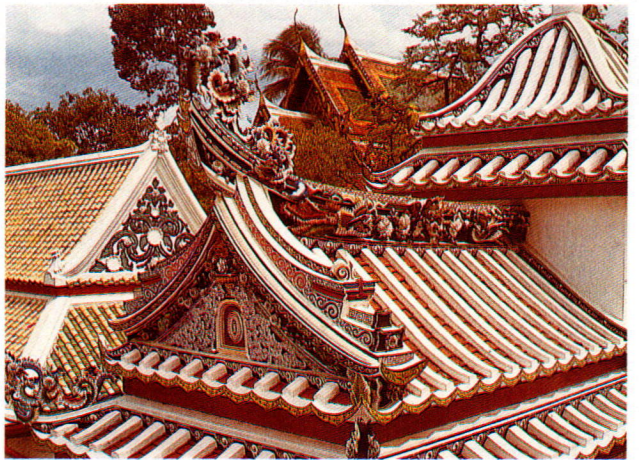
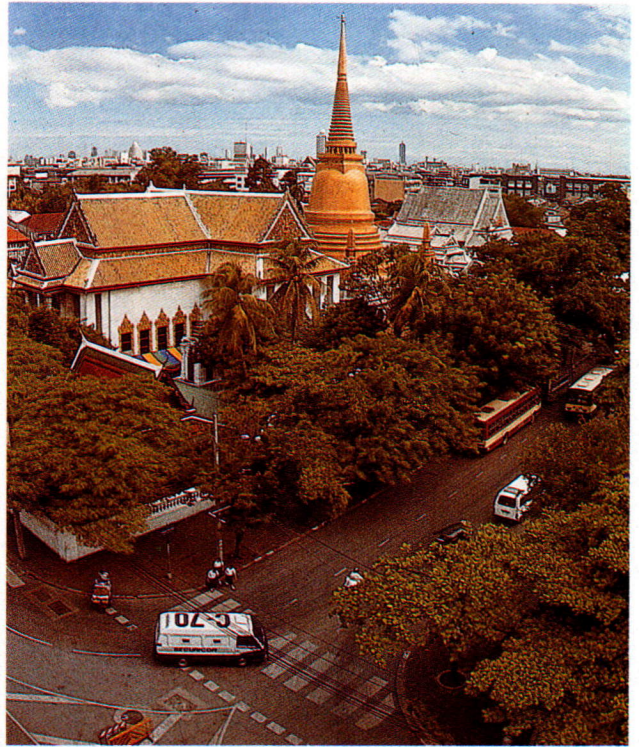
ราชทินนามญาณสังวรนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้พระราชทานสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร (สุข) วัดราชสิทธาราม ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์เป็นครั้งแรก และต่อมาสมเด็จพระ

พระญาณสังวร (สุก) ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช นับเป็นสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายวิปัสสนาธุระองค์แรกที่ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช เพราะเดิมสถาปนาจากสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายคันถธุระมาโดยตลอด ประชาชนเรียกสมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ว่าสมเด็จพระสังฆราชไก่อื่นเพราะทรงคุณวิเศษในทางวิปัสสนา กล่าวกันว่าสามารถแผ่เมตตาจนทำให้ไก่อป่าเชื่องเหมือนไก่อบ้านได้ เมื่อสมเด็จพระสังฆราชญาณสังวร (สุก) มีพระชนมายุได้ ๕๐ พรรษา ก็สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๕ จากนั้นก็ไม่มี การสถาปนาผู้ใดเป็นสมเด็จพระญาณสังวรอีก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๕ นับได้ ๑๕๐ ปี จึงได้สถาปนาพระศาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน) ซึ่งนอกจากจะเป็นนักปราชญ์ในพระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นผู้เจริญกล้าในวิปัสสนาธุระเป็นสมเด็จพระญาณสังวร จึงเป็นเรื่องควรอัศจรรย์

ตั้งแต่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ครองวัดบวรนิเวศวิหารตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา นับว่าเป็นยุคของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านศาสนวัตถุ การศึกษา บุคลากร และการปกครองวัด ให้เจริญก้าวหน้าแผ่ไพศาลเป็นอย่างยิ่ง กล่าวโดยย่อคือ มีการบูรณะพระเจดีย์ใหญ่ตลอดถึงปริมณฑลโดยรอบ บูรณะ

พระอุโบสถทั้งภายนอกและภายใน มีการประดับหินอ่อนทั้งหลังและปริมณฑล หมู่กุฏิทุกคณะได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่หมด จัดบริเวณภายในวัดให้สะอาดร่มรื่นมีสภาพเป็นวนาราม รวมค่าใช้จ่ายในการบูรณะปฏิสังขรณ์นี้เป็นเงินถึง ๓๔ ล้านบาท และมีการก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นใหม่หลายหลัง เช่น ตึกกวีบรรณาลัยใช้เป็นห้องสมุดของสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ตึกวชิรญาณวงศ์เป็นโรงเรียนมัธยม ตึก ภปร. ทำเป็นพิพิธภัณฑ์ของวัด และยังมีกุฏิสงฆ์อีกหลายหลัง รวมอาคารที่สร้างใหม่ใช้เงินถึง ๔๘ ล้านบาท

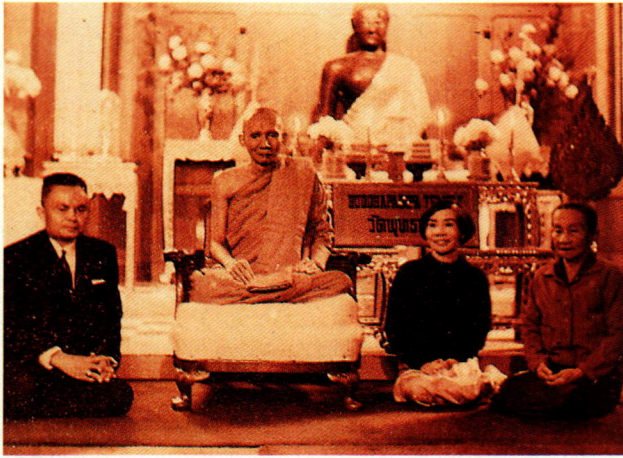
ในด้านการพระศาสนา เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ได้เดินทางไปตรวจการคณะสงฆ์และเยี่ยมเยียนพุทธศาสนิกชนทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือร่วม ๒๐ จังหวัด พร้อมกับการเดินทางไปเยี่ยมเยียนสำนักอรัญวาสีในจังหวัดนั้นเป็นประจำเกือบทุกปี อำนาจการสร้างวัดและสำนักสงฆ์หลายแห่ง ที่สำคัญยิ่งคือ วัดญาณสังวราราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี นอกจากจะเป็นวัดวิปัสสนาธุระแล้วยังได้อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนและเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะมีทั้งอ่างเก็บน้ำ โรงพยาบาล และโรงเรียนฝึกอหิพ ปัจจุบันวัดนี้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

วัดบวรนิเวศวิหาร

วัดญาณสังวราราม

ในพิธีเปิดวัดพุทธปทีป ประเทศอังกฤษ ๒๕๐๙

ณ ประเทศออสเตรเลีย ๒๕๑๑

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้เสด็จเยือนประเทศเนปาลหลายครั้ง และได้เสด็จไป
ประธานบรรพชาแก่กุลบุตรชาวกายะ ณ ประเทศนั้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘

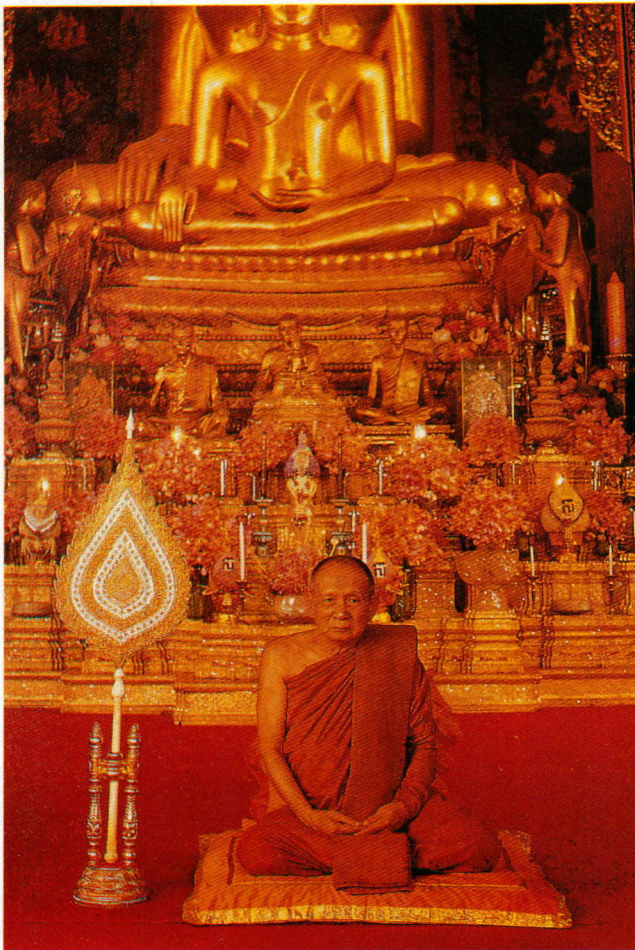
พ.ศ. ๒๕๓๑ สภามหาวิทยาลัยมหิดลได้ถวายปริญญาอักษรศาสตร-
ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศาสนาเปรียบเทียบ แต่สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช และเชิญมาถวาย ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ
๑ ตุลาคม ๒๕๓๒ โดยนายกสภามหาวิทยาลัยเป็นผู้ถวาย

สถาปนาเป็นพระอารามหลวง
ชั้นเอก ส่วนการพระศาสนา
ในต่างประเทศได้เดินทางไป
ไปสังเกตการณ์และศึกษา
ภาวการณ์ด้านพระศาสนาใน
ประเทศเพื่อนบ้าน ตลอด
จนประเทศในทวีปเอเชีย
ยุโรป สหรัฐอเมริกา และ
ออสเตรเลีย มีผลทำให้ได้ข้อ
มูลและประสบการณ์ต่างๆ
อันเป็นประโยชน์ต่อการ
ดำเนินงานพระธรรมทูตเผย
แผ่พระพุทธศาสนาในต่าง
ประเทศในเวลาต่อมา จน
กระทั่งได้สร้างวัดไทยขึ้นที่
ประเทศอินโดนีเซียและ
ประเทศออสเตรเลียเป็นหลัก
ฐานมั่นคง

เจ้าพระคุณสมเด็จพระ
ญาณสังวร ได้สนับสนุน
การศึกษาของคณะสงฆ์เป็น
อย่างยิ่ง จนสำนักเรียนวัด
บวรนิเวศวิหารนับว่าเป็น
ศูนย์กลางการศึกษาของคณะ
สงฆ์ที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่ง มี
การสร้างตึกส.ว.ธรรมนิเวส
ใช้เป็นโรงเรียนพระปริยัติ-
ธรรมชั้นใหม่อีกตึกหนึ่ง
พร้อมกันนั้นในฐานะพระ-

อุปัชฌาย์ได้อบรมธรรมวินัย
แก่นวกภิกษุด้วยตนเองเป็น
ประจำทุกวัน ในวันพระและ
หลังวันพระ ๑ วัน ให้การ
อบรมฝึกปฏิบัติสมาธิ เจริญ-
กรรมฐานในตอนเย็นแก่ทั้ง
พระภิกษุสามเณรและพุทธ-
บริษัททั่วไป ประกอบกับเจ้า
พระคุณสมเด็จพระสังฆราช
ไปด้วยเมตตาธรรม สมบูรณ์
ด้วยศีลาจารวัตรและเจริญ
กล้าในวิปัสสนาธุระ จึงเป็น
ที่เคารพสักการะของพระ-
บรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
พ่อค้าหบดี ตลอดจนมหา-
ชนทั่วไป

เมื่อตำแหน่งสมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆ-
ปริณายก ได้ว่างลงเป็นการ
สมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระ
ราชาคณะขึ้นดำรงตำแหน่ง
สมเด็จพระสังฆราชเพื่อจัก
ได้บริหารการพระศาสนาให้
สมบูรณ์ และเป็นไปตาม
ระเบียบราชประเพณีสืบไป
คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเป็น
เอกฉันท์ เห็นควรนำความ
กราบบังคมทูลพระกรุณา
ถวายความเห็น ว่า สมเด็จพระ

พระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศ-
วิหาร มีอาวุโสสูงสุดทาง
สมณศักดิ์ เป็นผู้เหมาะสม
กับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆ-
ราช เมื่อความทราบฝ่า-
ละอองธุลีพระบาทแล้ว ก็
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้สถาปนาสมเด็จพระ-
ญาณสังวรเป็นสมเด็จพระ-
สังฆราช โดยมีพระราชพิธี
สถาปนาในวันที่ ๒๑ เมษายน
๒๕๓๒ ใน ท่ามกลางสังฆ-
มณฑล ซึ่งพร้อมด้วยกรรม-
การมหาเถรสมาคม เจ้า
คณะใหญ่ เจ้าคณะภาค
และเจ้าคณะจังหวัดต่างๆ ณ
พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม

รับพระราชทานสถาปนาเป็น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

พระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ และ พระศรีศาสดา

วรรณิกา ณ สงขลา

วระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร คือ พระพุทธรูปชินสีห์ เป็นพระหล่อด้วยโลหะที่มีขนาดใหญ่ และมีพระพุทธรูปลักษณะงดงามมาก ส่วนพระประธานในวิหารพระศาสดา คือ พระศรีศาสดา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปหล่อศิลปกรรมสมัยสุโขทัยที่ตั้งงดงามยิ่งอีกองค์หนึ่ง และภายในวิหารพระศาสดายังมีจิตรกรรมฝาผนังซึ่งเขียนภาพเป็นเรื่องตำนานการสร้างพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดา

พงศาวดารเหนือกล่าวถึงตำนานการสร้างพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดา ในคราวเดียวกันว่า “พระเจ้าศรีธรรม-

ไตรปิฎก จึงรำพึงในพระทัย จะใคร่สร้างพระพุทธรูปให้แล้วด้วยสัมฤทธิ์ ครั้นพระองค์รำพึงแล้วจึงให้หาช่างได้บำพิสณุคนหนึ่ง บำพรหมคนหนึ่ง บำธรรมราชคนหนึ่ง ได้ช่างมาแต่เมืองสัชชาโลย ๕ คน มาแต่เมืองทริภุญชัยคนหนึ่ง เป็นช่าง ๖ คน จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งช่างทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายให้ชวนกันรักษาศิล ๕ ประการอย่าให้ขาด ครั้นสั่งช่างแล้วจึงพระราชทานรางวัลให้แก่ไพร่ทั้งหลาย ให้ขนดินและกลบให้แก่ช่างๆ จึงประสมดินปั้นเป็นรูปพระพุทธรูปเจ้าสามรูป ตามมีพระราชโองการตรัสสั่งนั้นให้เหมือนพิมพ์เดียว และใหญ่่น้อยเท่ากัน ครั้งนั้น เป้าคุมพิมพ์แล้ว

ท้าวพระยาทั้งหลายก็นำเอาทองสัมฤทธิ์มาถวายแก่พระองค์เจ้าช่วยกันหล่อพระพุทธรูปเป็นอันมาก แลช่างหล่อชวนกันกินบวชเจ็ดวัน ก็ทำพิธีกรรมแก่เทวดาทั้งเจ็ดทิศ ครั้นได้ฤกษ์ดีจึงเอาพิมพ์เข้าเตา วันเทหล่อในวันพฤหัสบดี เพ็ญเดือนสี่ ปีกจอ ชุ่มชุม พระสงฆ์ทั้งหลายมีพระอุปาสี และพระคิริमानท์เป็นประธาน และพระสงฆ์เจ้าทั้งหลายหล่อให้พร้อมกันทั้งสามรูป และรูปพระศรีศาสดา พระชินสีห์ สององค์นั้นทองแผ่นเสมอกันบริบูรณ์ฯ”^(๑)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงกล่าวไว้ในตำนานวัดบวรนิเวศวิหารว่า “เมื่อดูจากลักษณะฝีมือแล้วสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปสาม-

องค์นั้น หล่อในคราวต่างกัน หล่อพระพุทธรูปชินราชก่อน ในระยะกาลไม่สู้ไกลนักหล่อพระพุทธรูปชินสีห์ขึ้นในลำดับแก้ไขส่วนบกพร่องครั้งหล่อพระพุทธรูปชินราชให้บริบูรณ์ขึ้น ส่วนพระศรีศาสดานั้นหล่อภายหลังต่อลงมาภายหลังขนาดทั้งฝีมือไกลจากสองพระองค์นั้นมาก”

ในหนังสือพระราชพงศาวดารเหนือ กล่าวว่า เมื่อสร้างพระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์แล้ว ได้ประดิษฐานพระพุทธรูปชินราชไว้ในพระวิหารหลวง พระพุทธรูปชินสีห์ไว้ในพระวิหารทิศเหนือและพระศรีศาสดาอยู่ในวิหารทิศใต้

หนังสือลิลิตตำนานพระพุทธรูปชินราช มีความในคำปรารภเมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๒

(๑) พระราชพงศาวดารเหนือ. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกเอก เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี (ม.ร.ว. มูล ดารากร) ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๑. หน้า ๑๔

ดังนี้

“พระพุทธชินราช เป็นพระสำคัญปานไรในกรุงสยาม มีตำนานเล่าไว้ในคำนำของเรื่องนี้แล้ว และเป็นพระสำคัญชุดหนึ่งใน ๓ องค์ คือ พระพุทธชินราชนี้ และพระพุทธชินสีห์พระศรีศาสดา ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ผู้ครองพระนครเข็ญแสนเสด็จกรีธาทัพลงมาตีพระนครศรีสังขลาลัย พระเจ้าพลสุราชผู้ครองพระนครนั้น ยอมอ่อนน้อมอยู่ในอำนาจในคราวที่เสด็จมา พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกทรงสร้างพระพุทธรูปนี้ทั้ง ๓ พระองค์ พระพุทธชินสีห์และพระศรีศาสดา หล่อครั้งเดียวสำเร็จ ส่วนพระพุทธชินราช หล่อครั้งแรกเสียต้องหล่อใหม่ ตำนานกล่าวว่า หล่อเมื่อพระพุทธศักราช ๑๕๐๐ แต่นักปราชญ์บางท่านพิจารณาองค์พระพุทธรูปเห็นว่าหล่อต่างปูนกัน พระพุทธชินราชเป็นพระองค์แรก พระพุทธชินสีห์เป็นพระองค์ที่สอง สองพระองค์นี้คงมีระยะกาลไม่ต่างกันนัก แต่คงภายหลังศักราชที่ว่า เป็นพระปูนหลังพระเข็ญแสนแต่ก่อน พระปูนสุโขทัย ส่วนพระศรีศาสดานั้น เป็นพระองค์ที่สาม ขนาดก็ดี, ฝีมือาก็ดี, บอกว่ามีระยะกาลห่างจากสองพระองค์นั้นมาก ล่วงมา

ถึงครั้งกรุงศรีอยุธยาชะรอย พระศรีศาสดาจะไม่ได้เป็นพระพุทธรูปที่นับถือเป็นสำคัญ จึงออกพระนามในพระราชพงศาวดาร แต่พระพุทธชินราชและพระพุทธชินสีห์สองพระองค์เท่านั้น พระพุทธชินสีห์นั้นสมเด็จพระบรมราชเจ้ากรมพระราชวังบวรมหาดัศดุสิตพลเสพ ในรัชกาลที่ ๓ ทรงเชิญลงมาประดิษฐานไว้ ณ วัดบวรนิเวศวิหารเมื่อคราวพระพุทธศักราช ๒๓๖๘ พระศรีศาสดานั้นเจ้าอธิการวัดบางอ้อยช้าง เมืองนนทบุรี เชิญลงมาเพื่อประดิษฐานไว้ ณ วัดนั้น แต่สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ เชิญไปอีกต่อหนึ่งเพื่อประดิษฐานไว้ ณ วัดประดู่ฉิมพลี ในคลองบางน้ำชัน แขวงกรุงเทพฯ”^๒

พระศรีศาสดานั้นมีตำนานกล่าว ในตำนานพระพุทธชินสีห์ ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณะกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ตรัสเล่าว่า “เจ้าอธิการวัดบางอ้อยช้าง จังหวัดนนทบุรีชื่ออะไร จำไม่ได้ เชิญลงมาจากเมืองพิษณุโลก ด้วยความหมายว่าจักประดิษฐานไว้ที่วัดนั้น สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ทราบข่าวเข้าจึงขอเชิญเอาไปเพื่อประดิษฐานไว้ที่วัดประดู่ฉิมพลี อันท่านสถาปนาที่คลองบางหลวงหรือบางกอกใหญ่พระบาท-

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเข้า มีพระราชดำรัสว่า พระศรีศาสดาเคยอยู่ด้วยกันมากับพระพุทธชินสีห์ต้องพระราชประสงค์ จะเชิญมาที่วัดบวรนิเวศวิหาร แต่ในเวลานั้นยังไม่ได้สร้างพระวิหารจึงมีพระราชโองการให้เชิญมาพักไว้ที่วัดสุทัศน์เทพวรารามหลวงพลาง เมื่อทรงสร้างพระวิหารขึ้นแล้ว จึงตรัสให้เชิญมาประดิษฐานไว้ที่พระวิหารนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ในเวลาเชิญมาพระศอกซ้ายต้องเททองตามวัดขนาดพระศรีศาสดานั้น หน้าพระเพล ๔ ศอก คืบ ๘ นิ้ว (วัดไว้เดิมว่า ๖ นิ้ว) สูงตั้งแต่พระที่นั่งถึงพระจุฬา ๕ ศอก คืบ ๑ นิ้ว พระรัศมี ๑ ศอก ๑ นิ้ว (วัดไว้เดิมประมาณกับ ๖ ศอก ๑ คืบ ๔ นิ้ว)”

เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธชินสีห์มีปรากฏใน “จารึกครั้งรัชกาลที่ ๑ ว่าด้วยพระบรมธาตุมาแต่เมืองน่าน” แต่เรื่องทั้งหมดคงจะยังไม่ทันได้สลักลงในแผ่นศิลา พบแต่สำเนาพิมพ์ไว้ในหนังสือวิชิรญาณ ปรากฏวัน เดือน ปี ซึ่งเป็นเวลาก่อนการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชประมาณ ๑๐ เดือน เข้าใจว่าเมื่อโปรดให้แต่งจารึกและเตรียมแผ่นศิลาไว้ก็เสด็จสวรรคต การจึงค้างมา

มีแต่แผ่นศิลาเปล่านั้นติดอยู่ที่วิหารพระโลกนาถคู่กับศิลาจารึกเรื่อง “ทรงสร้างวัดพระเชตุพนฯ ครั้งรัชกาลที่ ๑” แผ่นศิลาเปล่านั้นน่าจะเป็นแผ่นศิลาที่เตรียมไว้สำหรับจารึกเรื่องนี้ ความในจารึกนั้นมีตอนที่กล่าวถึงพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ ดังนี้

“ทรงเชิญพระบรมธาตุใส่ในพระโกศ ให้เสด็จอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กิตติศัพท์ก็ปรากฏทั่วทุกประชาชนชาติ เกิดประสาทศรัทธาเลื่อมใส เคลื่อนกลุ่มกันมากระทำสักการบูชา บ้างถวายหิรัญ-วัตถุล้างการ, เครื่องประดับ จึงทรงพระราชดำริว่าพระบรมสารีริกธาตุกระทำพระพุทธรูปอิทธิปาฏิหาริย์มาแต่เมืองน่าน ครั้งนี้เป็นศกศิริ-สวัสดิ์มหัศจรรย์นัก จึงจักประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น ไปภายหน้าสรรพเครื่องสักการบูชา แห่งทายกเก่าใหม่กับเครื่องพุทธบูชา ซึ่งอุทิศไว้ในพระแก้วมรกตก็จะบริคณทักถนเกลื่อนกันเข้าหาควรไม่ และพระชินราชกับพระชินสีห์ ซึ่งอยู่ ณ เมืองสุโขทัยนั้น ต้องแดดฝน ทรายคร่ำคร่ำครว เพลึงป่าเผาแตกพัง หาผู้จะรักษาทำนุบำรุงไม่ ให้อาราธนาลงมาปฏิสังขรณ์พระลักษณะ

(๒) ลิลิตตำนานพระพุทธชินราช. ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์งานมณีสการพระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อเดือนมกราคม ๒๔๖๐. หน้า ๕๖-๕๗

สิ่งใดมีต้องด้วยพระพุทธรูป
ลักษณะ ให้ช่างซ่อมแซม
แปลงแต่ให้ต้องด้วยพระ-
อรรคถาบาลี บัดนี้ก็สำเร็จ
แล้ว จักเชิญพระบรมธาตุไป
บรรจุไว้ในองค์พระพุทธรูป
จึงจะควร ในปัจุบันโรงสัมฤทธิ์
ศกนั้น เมื่อได้ศกสวัสดิฤกษ์
ทรงพระกรุณาให้เชิญพระ-
บรมธาตุในพระราชวัง ๔๑
พระองค์ กับพระบรมธาตุ
มาจากเมืองน่าน ๒๓๕
พระองค์ทรงส่งพระสุนทร-
วารี เสด็จเชิญเสด็จเหนือ
พระยานุมาศ ให้ตั้งพลพยุห
กระบวนแห่เป็นชนิด พร้อม
ด้วยเครื่องสูงแลราชวัตรฉัตร
ธงผ้าธงปฏาก พินพาทย์
แตรสังข์ ดุริยางคดนตรี
ประโคมแห่ลงไป ณ วัดพระ-
เชตุวันาราม สมเด็จพระพุทธ-
เจ้าอยู่หัวทรงพระราชศรัทธา
อุตสาหะเสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงบรรจุพระบรมธาตุใน
พระราชวังเข้าไว้ในพระอิน-
สีห์แต่ ๓๐ พระองค์แล้วเชิญ
พระอินสีห์สถิตย์ที่พุทธรักษา
ในพระวิหารด้านทักษิณทิศ
สอนพระพุทธรูปองค์ดุจทรง
สถิตย์นั่งเสวยผลสุกผาณ
สมาบัติภายใต้ร่มไม้จิกแทบ
ขอบสระมุขลินีห์ แล้วเชิญ
พระบรมธาตุในพระราชวัง
๑๑ พระองค์นั้น บรรจุกับ
พระบรมธาตุมาแต่เมือง
น่านเข้าด้วยกัน ๖๐ พระองค์
กับทั้งโขนเครื่องสักการ-
บูชาเก่าใหม่ ทรงบรรจุไว้ใน

องค์พระชินราชเชิญขึ้นสถิตย์
เหนือวิจิตรบรรพตอาสน์
ในพระวิหารด้านประจิมทิศ
ไว้เป็นที่เจดีย์สถานให้เป็นที่
สักการบูชาสนองพระพุทธรูป
องค์ดุจทรงนั่งตรัสพระธรรม-
เทศนาพระธรรมจักรกับป-
วัตินสูตร โปรดปัญจวัคคีย์
ภิกษุทั้ง ๕ ในอิสิปตน-
มฤคทายวัน จึงเชิญอรหันต์
๑๘๖ พระองค์ ใส่ในพระ
โกศแก้ว ๕ ใบ ทรงบรรจุไว้ใน
องค์พระปัญจวัคคีย์ภิกษุ
สาวกทั้ง ๕ แล้วทรงพระ-
กรุณาให้จัดช่วยคนเป็นข้า-
พระบรมธาตุครวหนึ่ง ๖ คน
เป็นเงิน ๗ ชั่ง แลเงินซึ่ง
ทนายบูชามาแต่เมืองน่านมี
อยู่แต่ซึ่งสิบตำลึงเงินบูชาน
กรุงฯ สามชั่งหกตำลึงหาพอ
ไม่ จึงทรงพระราชศรัทธา
ให้เอาเงินตรา ณ ท้องพระ
คลังเพิ่มเข้าอีก ๒ ชั่ง ๔ ตำลึง
เข้ากันเป็นเงิน ๗ ชั่ง ช่วย
ถวายชายหญิงได้ ๖ คนเป็น
ข้าพระบรมธาตุ สำหรับ
อภิบาลรักษาไวยวจร เพื่อ
จะให้พระบรมธาตุเจดีย์ถาวร
วัฒนาการถาวร ๕๐๐๐ พรรษา
ให้เป็นหิตานุหิตประโยชน์
แก่อบรมเทพยตามนุษย์กระทำ
สักการบูชาไปภายหน้า แล้ว
ทรงอุทิศส่วนพระราชกุศลนี้
ให้ไปถึงผู้ศรัทธาสรางพระ-
พุทธปฏิมากรทั้งผู้บรรจุพระ
บรมธาตุนี้ไว้ แลให้ทั่วไปแก่
สรรพสัตว์ให้อนันตจักรวาล
จงเป็นปัจจัยแก่พระปรมา-

ภิเศกสมโพธิญาณในอนาคต
กาลนั้นเกิด” ๓

โปรดให้เชิญพระพุทธรูป ศาสตามาวัดสุทัศน์

ด้วยเจ้าพระยาธรรมา-
ธิการ เสนาบดี รับพระ-
บรมราชโองการใส่เกล้าฯ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
สั่งว่า “พระพุทธรูปศาสดาหน้า
ตักกว้าง ๖ ศอก อยู่วัดประดู่
จะชักลงเรือสำปั้น แห่มา
ทำพระ ณ วัน ๕ ๑๐ ค่ำ
เพลาเช้า จะได้เชิญพระลง
เรือแห่มาแต่วัดประดู่มา
ประทับอยู่ท่าพระสมโภชคืน
หนึ่ง ครั้นรุ่งขึ้น ณ วัน ๕ ๑๐
ค่ำ เพลาเช้า จะได้ชักขึ้น
จากท่าแห่ไปทางประตูวิเศษ
ไชยศรี เลี้ยวบ้อมเผด็จดักษ
ถนนโรงม้า ตรงไปถนนเสา
ชิงช้า ไปไว้หน้ามุขพระ-
อุโบสถวัดสุทัศน์เทพวราราม
ให้กรมนครบาลป่าวประกาศ
ประชาาราษฎรไทย จีน ตั้ง
เครื่องบูชาตามบก เรือ แพร
แล้วให้ไล่โรงร้าน เรือ แพร
อย่าให้กีดขวางทางที่จะแห่
พระพุทธรูปได้เป็นอันขาด
หนึ่ง ให้พันจันทน์มาตย์
เกณฑ์เรือกราด เรือราชการ
ยาว ๔ ถึง ๑๐ วา ๓๐ ลำ มี
ธงมังกรปักจำลองหน้าท้าย
ลำละ ๒ คัน ไปแห่ชัก
พระพุทธรูป แต่วัดประดู่มา
จนถึงท่าประดู่ท่าพระ ให้มี
เชือกชักงูทุกลำ แล้วให้
เกณฑ์พินพาทย์ ๔ สำหรับ
เรือพระพุทธรูป ๔ มุมเรือ

ให้ไปลงเรือพระพุทธรูปที่วัด
ประดู่แต่ ณ วัน ๕ ๑๐ ค่ำ
เพลาเช้ารุ่งให้ทันกำหนดแล้ว
ให้บอกบุญแก่กันกับนักเลง
เพลงปรบไก่ ดอกสร้อย
สักวา ตามประดาที่อยู่ใน
กรุงเทพฯ ให้มาเล่นสมโภช
พระพุทธรูปที่ท่าพระ แต่ ณ
วัน ๕ ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า คืน
หนึ่ง หนึ่งให้แม่พระราชกุศล
ไปในพระบวรราชวงศ์ ให้จัด
เรือฉนวนแดง ๑๐ ลำ ให้มี
นายเรือเชือกชักไปงูเรือ
พระพุทธรูปที่วัดประดู่มาจน
ถึงท่าพระ ให้หุ้มตาม
ประสาแล้วให้มีพินพาทย์จีน
ไทย ลงเรือตีประโคมให้
ครึกครื้น หนึ่งให้ชาวพระ-
คลังพินพาทย์พายโคม
แก้วให้ ๔ ตำรวจ ๑๖ ใบ
ไปแขวนเรือมาใส่พระพุทธรูป
ให้ทันกำหนด หนึ่งให้
ชาวพระคลังราชการจ่าย
น้ำมันมะพร้าวให้ ๔ ตำรวจ
ตามโคมแก้ว ๑๖ ใบ ให้พอ
คืนหนึ่ง หนึ่งให้กรมท่าพระ
จัดพินพาทย์ ๔ สำหรับไปแห่
พระพุทธรูปแต่วัดประดู่ แต่
ณ วัน ๕ ๑๐ ค่ำ เพลาเช้าให้
หาเรือไปตามชอบใจ หนึ่ง
ให้สนมพลเรือนรับพวงดอก-
ไม้ต่อท่านข้างในไปแขวนที่
ท่าวัดประดู่ให้ทันกำหนด
หนึ่งให้พันพุ่ม พันเทพราช
เกณฑ์เลขไพร่หลวง ๓๐๐ คน
ให้มีนายหมวดกำกับดูแล
แล้วให้ส่งต่อพระอินทรเทพ
แต่ ณ วัน ๕ ๑๐ ค่ำ เพลา

(๓) ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๑๗.
หน้า ๑๐-๑๒

บาย หนึ่งให้ชาวพระคลัง
วิเศษจ่ายผ้าขาวดิบให้ ๕
ตำรวจ ทำเพดานระบายให้
พลเรือประมาณพระพุทธรูป
ให้ทันกำหนดอย่าให้ขาดได้
ตามรับสั่ง”^(๔)

เรื่องการสร้างเมือง
พิษณุโลกมีปรากฏในหนังสือ
พงศาวดารเหนือดังนี้

“จ่านกร้อง จ่าการ-
บุรณ์ ได้รับพระราชโองการ
แล้วทูลลาพาพวกพาณิชพ่อ-
ค้าตามมาส่ง แล้วจ่านกร้อง
จ่าการบุรณ์ จึงมาจากเมือง
เชียงแสน มาถึงเมืองน่าน
แล้วก็มาเมืองลิหล่ม พักพล
ไพร่พระบาทธาตุพระพุทธรูป
เจ้าแล้วจึงข้ามแม่น้ำตรอม
ตนิม แล้วจึงข้ามแม่น้ำแก้ว
น้อยแล้วจึงถึงบ้านพราหมณ์
ที่พระพุทธรูปเจ้าไปบิณฑบาต
บ้านพราหมณ์ข้างตะวันตกออก
๑๕๐ เรือน ข้างตะวันตก๑๐๐
เรือนเศษ

จ่านกร้อง จ่าการ-
บุรณ์ คิดอ่านกันว่าพระเจ้า-
ศรีธรรมไตรปิฎก เจ้าเราใช้
เรามาที่นี้ชะรอยจะเป็น
ปริศนามาแก่เราทั้งสองนี้
แล้วมีอาญา ฐานที่นี้เป็นอัน
ราบคาบนักหนาทั้งสองฟาก
มีบ้านพราหมณ์ก็อยู่ทั้งสอง
ฟาก มาเราจะสร้างเมือง
ถวายแก่เจ้าเราเถิด ครั้นเจ้า
ทั้งสองคิดกันแล้ว จ่านกร้อง
จึงให้พ่อค้าเกวียน ๕๐๐

เล่มข้ามไปข้างตะวันตกก็ตั้ง
ทัพประทับเกวียนไว้แล้ว จึง
ทำสารบาญชีชะพ่อพราหมณ์
แลไพร่ของตนรวมกันเป็นคน
๑๐๐๐ ทำอิฐ จ่าการบุรณ์
ทำบาญชีชะพ่อพราหมณ์แล
ไพร่ของตน รวมกันเป็นคน
๑๐๐๐ เท่ากัน ทำอิฐได้เป็น
อันมากแล้วจึงให้หาชะพ่อ
พราหมณ์ อันเป็นผู้เฒ่าผู้แก่
ตามไสยศาสตร์จึงให้ชะพ่อ
พราหมณ์กินบวชถือศีลเซ่น
๗ วัน แล้วสระเกล้าแล้วขึ้น
โล่ ถีบอัมพวายแก่พระอิศวร
เป็นเจ้า จึงเอาพระอิศวร
ออกไปเสียบที่ดั่งเมือง จึงให้
พราหมณ์ชักรอบทิศตั้งเมือง
แล้ว จึงปันหน้าที่ยาว ๕๐
เส้นสะกดสิบลี้นสิบลวา ปัน
หน้าที่ไว้แก่พราหมณ์จะได้
เท่าใด ไทยจะได้เท่าใด ลาว
จะได้เท่าใด ครั้นปันหน้าที่
แล้ว พอได้ ณ วันพฤหัสบดี
เดือนสาม ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีฉลู
ฉศก เพลาเช้า ต้องกับเพลา
เมื่อพระพุทธรูปเจ้าฉันจังหันได้
ต้นสมอวันนั้น พระอุบาลี
เถรแลพระศรีมานนทาก็
นิพพานในที่นั้น แต่ก่อนก็
เรียกว่า พนมสมอ บัดนี้ก็
เรียกว่า เขาสมอแครง เขา
บรรจุพระธาตุเจ้าทั้งสองไว้
ในที่นั้น แลครั้นพระสงฆ์
องค์ใดเข้ามาอยู่ที่นั่นก็ยอม
เรียกตามทีนั้นว่าเป็นอริย-
วาสี จ่านกร้องสร้างข้าง

ตะวันตก จ่าการบุรณ์สร้าง
ข้างตะวันออกแข่งกัน ทำปี-
หนึ่งกับเจ็ดเดือนจึงแล้วรอบ
บ้านพราหมณ์ทั้งหลาย ทั้ง
คู่ก็รอบกันหนทางเด็กเลี้ยงวัว
ลูกชาวบ้านทริญุไชยไปมา
ปันพระนอนเล่นทั้งสองฟาก
เป็นประตูแปดอันตามอันดับ
กัน เจ้าทั้งสองจะให้ชื่อประตู
ก็ถามคนอันเป็นผู้เฒ่าผู้แก่
ทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลาย
จึงว่าทั้งสองสิเป็นมหาเสนา
การทั้งนี้ตามแต่ปัญญาเจ้า
ทั้งสองเกิด สร้างเมืองปีหนึ่ง
กับ ๗ เดือนจึงแล้วดั่งนี้แล
ครั้นจ่านกร้องจ่าการบุรณ์
ทำเมืองแล้วทั้งสองฟาก ทั้ง
ทวารบานประตูบริบูรณ์แล้ว
จึงสั่งชะพ่อพราหมณ์ให้รักษา
เมือง ครั้นได้ฤกษ์ดีจึงนำ
เอาเกวียนแลคน ๕๐๐ เล่ม
ขึ้นไปสองเดือนจึงถึงเมือง
เชียงแสนราชธานี จ่าทั้งสอง
เข้าไปถวายบังคม จ่าทั้งสอง
จึงกราบทูลพระกรุณาว่า พระ-
องค์เจ้าใช้ดูเข้าไปถึงที่พระพุทธรูป
เจ้าฉันจังหันได้ต้นสมอ
สถานที่นั้นเป็นอันสนุกนักหนา
ข้าพเจ้าชวนกับชะพ่อพราหมณ์
ทั้งหลายสร้างเมืองถวายแก่
พระองค์เจ้าแล้ว

พระเจ้าศรีธรรมไตร-
ปิฎกยินดีนักหนา จึงมีพระ
ราชโองการตรัสสั่งแก่เสนา
อำมาตย์ให้ชุมนุมท้าวพระยา
ทั้งหลาย พระองค์จึงให้เจ้า

ทั้งสองไปก่อนเป็นทัพหน้า
ท้าวพระยาทั้งหลายเป็นปีก
ซ้ายขวาเจ้าไกรสรราช เจ้า
ชาติสาคร พระราชโอรสทั้ง
สองเป็นกองรังหลังตาม
เสด็จพระราชบิดาพระราชมารดา
ออกจากพระนคร ณ
วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม-
หกค่ำ เพลาเช้า ไปได้สอง
เดือนจึงถึง พระองค์ให้ตั้ง
ทัพพลพลาทองริมน้ำ ไกล
เมืองประมาณ ๑๐๐ เส้น
สมเด็จพระเจ้าศรีธรรมไตร-
ปิฎก จึงให้ท้าวพระยาทั้ง
หลาย แล เจ้าไกรสรราช
เจ้าชาติสาคร ตามเสด็จไป
ในเมือง แล้วจึงให้ชื่อเมือง
จึงมีพระราชโองการตรัสถาม
ชะพ่อพราหมณ์ว่าเราจะให้
ชื่อเมืองอันใดดี พราหมณา-
จารย์จึงกราบทูลตอบพระ-
ราชโองการว่า พระองค์เจ้า
มาถึงวันนี้ในยามพิษณุ
พระองค์ได้ชื่อเมืองตามคำ
พราหมณ์ว่า เมืองพิษณุโลก
ถ้าจะว่าตามพระพุทธรูปเจ้ามา
บิณฑบาตก็ชื่อว่า โคมบุรี
ตะวันตก ตะวันตกชื่อ
จันทบูร พระเจ้าศรีธรรม-
ไตรปิฎกจึงมีพระราชโองการ
ตรัสสั่งท้าวพระยาทั้งหลาย
ว่าเราชวนกันสร้างพระธาตุ
แลพระวิหารใหญ่ ตั้งพระ-
วิหารทั้งสี่ทิศ ครั้นสร้างของ
พระยาแล้ว ต่างคนต่างก็
สร้างคนละองค์”

(๔) ประวัติวัดสุทัศนเทพวราราม. จัดพิมพ์ในงานยกย่องฟ้า พระวิหารพระศรีศากยมุนี
วันที่ ๖-๑๓ เมษายน ๒๕๑๖. หน้า ๑๗-๑๘

จิตรกรรมเรื่องตำนานพระพุทธรูป พระพุทธรูปสีห์ และ พระศรีศาสดา

จิตรกรรมที่ฝาผนัง
วิหารพระศาสดา เป็นภาพ
เขียนเรื่องตำนานพระพุทธรูป-
ชินราช, พระพุทธรูปสีห์
และพระศรีศาสดา ซึ่งได้
รวบรวมเอาการสร้างเมือง
พิษณุโลกเข้าไว้ด้วยดำเนิน
เรื่องจากผนังด้านหลังพระ-
ประธาน ซึ่งเป็นด้านทิศ

ตะวันตก แล้วต่อมาทางฝา-
ผนังด้านทิศเหนือต่อไปยัง
ฝาผนังด้านหน้าพระประธาน
ทางทิศตะวันออก แล้วมา
จบลงทางผนังด้านทิศใต้
จิตรกรรมดำเนินเรื่องเป็น
ตอนๆ ติดต่อกันไป ดังต่อ
ไปนี้

ห้องภาพที่ ๑ จิตร-
กรรมบนผนังด้านหลัง
พระประธาน เป็นการเริ่ม
ต้นเรื่องตามตำนานคือ เป็น
ภาพพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก
พระเจ้าแผ่นดินเมืองเชียง-
แสน พระองค์มีพระราชโอรส
อันกำเนิดจากพระมเหสีสอง
พระองค์ พระราชโอรสทั้ง
สองทรงพระนามว่า เจ้าชาติ-
สาครองค์หนึ่ง และเจ้าไกร-
สรราชองค์หนึ่ง เมื่อพระ-
โอรสเจริญวัยขึ้นแล้ว พระองค์
จึงมีความประสงค์จะให้สร้าง
เมืองใหม่เพื่อประทานแก่
ราชโอรสทั้งสองพระองค์

จิตรกรรมกลุ่มภาพ
กลุ่มแรกบนฝาผนังด้านนี้
เขียนเป็นภาพพระราชโอรส

สองพระองค์กำลังเข้าเฝ้า
พระราชบิดา พร้อมด้วย
เหล่าเสนาขุนนางด้วย ซึ่งคง
จะเป็นการเข้าเฝ้าเพื่อรับ
พระราชโองการเรื่องการ
สร้างเมืองใหม่

ส่วนองค์ประกอบ
ภาพอีกกลุ่มหนึ่งของจิตร-
กรรมบนผนังด้านนี้เป็น
ภาพตอนพระเจ้าศรีธรรม-
ไตรปิฎกเสด็จออกฟังการ
กราบทูลรายงานความคืบ-
หน้าของการหาทำเลที่จะตั้ง
เมืองใหม่จากเสนาที่กำลัง
หมอบเฝ้าอยู่ที่พื้นเบื้อง
หน้าประทับ ตรงประตู
เมืองทางด้านนี้ก็มีภาพกอง
เกวียนกำลังมุ่งมาสู่ประตู
เมือง

ห้องภาพที่ ๒ จิตรกรรมบนผนังด้านทิศเหนือ เขียนเรื่องต่อจากผนังด้านหลังพระประธานคือ เป็นภาพขบวนกองเกวียนกำลังเดินทางเพื่อหาทำเลสร้างเมืองพบเขตแดนซึ่งขึ้นแก่เมืองเชียงแสน เป็นทำเลเหมาะสมที่ตำบลบ้านพราหมณ์ ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำ จิตรกรรมบนผนังด้านนี้เขียนเป็นภาพกองเกวียนกำลังเดินทางผ่านหมู่บ้านในชนบท กองเกวียนกำลังหยุดพักและกำลังจะข้ามแม่น้ำใหญ่สองฟากฝั่งแม่น้ำ ก็มีบ้านเรือนราษฎรตั้งอยู่เรียงราย ในจิตรกรรมได้แสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร มีภาพคนกำลังหาปลาอยู่ในแม่น้ำ

ชาวบ้านกำลังคุยกันอยู่บนบ้าน บางคนกำลังผ่าฟืน และบางคนกำลังกลับมาจากการล่าสัตว์และภาพภูมิประเทศมีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านซึ่งทำเลนี้คือ ตำบลบ้านพราหมณ์ ในตำนานเป็นตำบลที่ตั้งอยู่สองข้างฝั่งแม่น้ำจำทั้งสองเห็นว่าเป็นทำเลเหมาะสมแก่การสร้างเมืองใหม่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำเป็นภาพกองเกวียนเช่นกันบ้างกำลังเดินทางมุ่งหน้าต่อไปบ้างก็หยุดพักอยู่เป็นแห่งๆ มีภาพชาวบ้านกำลังเผาอิฐบ้างกำลังหาปลาอยู่ในแม่น้ำ ชาวนาบางคนกำลังไถนา พวกชาวบ้านกำลังจะไปล่าสัตว์ เป็นการเขียนแสดงชีวิตประจำวันของไทย

ห้องภาพที่ ๓ จิตรกรรมบนผนังด้านทิศตะวันออก เป็นภาพเหตุการณ์ตอนสำคัญตอนหนึ่งในตำนานคือ เป็นตอนที่พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกเสด็จยกพยุหโยธาร่วมกับพระอัคมเรสีและราชโอรสทั้งสองพระองค์ เสด็จทอดพระเนตรเมืองที่จำนกร้อง

จำการบุรณสร้างขึ้นใหม่ ครั้นทอดพระเนตรเห็นทรงพอพระทัยโปรดให้สร้างที่ประทับใหญ่ลงเพื่อเสด็จประทับอยู่นานวัน และมีความประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นการไว้พระเกียรติยศพระนามเพื่อให้ปรากฏไปภายหน้า

ภาพกลุ่มที่สอง บนผนังด้านนี้เขียนเป็นรูปพระปรางค์เป็นปรางค์ของวัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นวัดที่

พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกโปรดให้สร้างขึ้นภายในเมืองฝั่งตะวันออก มีพระปรางค์มหาธาตุตั้งกลางเมือง จิตร-

กรรมเป็นภาพพระปรางค์มีพระระเบียงล้อมรอบ และมีพระวิหารทิศ ๔ ทิศ แต่ในภาพมองเห็นเพียง ๓ ทิศ

องค์ประกอบภาพกลุ่มสำคัญคือ ภาพกลุ่มที่สาม เขียนเป็นภาพเรื่องการหล่อพระพุทธรูป ๓ องค์ คือ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดาซึ่งในตำนานกล่าวว่า เป็นพระราชประสงค์ของพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ที่ต้องการจะบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมกลุ่มนี้ประกอบภาพเขียนเป็นรูปสลัปลาที่ประทับพร้อมด้วยเหสีและพระราชโอรสทั้งสองพระองค์ มีเหล่าเสนาอำมาตย์หมอบเฝ้าอยู่ตรงลานด้านหน้าสลัปลา ไกลออกไปเขียนเป็นภาพพวกช่างกำลังปั้นหุ่นพระพุทธรูป ๓ องค์ และใกล้ๆ กับที่ที่ช่างกำลังปั้นหุ่นพระพุทธรูปมีปะรำพิธี ภายในปะรำพิธีมีพระภิกษุสององค์นั่งเป็นประธาน ซึ่งในตำนานกล่าวว่า คือ พระอุปาลี และพระศิริมานนท์ ซึ่งเป็นพระภิกษุเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี ซึ่งอยู่ที่วัดเขาสมอแครง มาเป็นประธานในการหล่อพระครั้งนี้

เมื่อหล่อพระพุทธรูป ๓ องค์เสร็จแล้ว โปรดให้เชิญเข้าประดิษฐานในวิหาร คือ พระพุทธชินราช อยู่ในพระวิหารใหญ่ทางทิศตะวันตก พระชินสีห์อยู่ทางทิศเหนือ และพระศรีศาสดาอยู่ในวิหารทิศใต้

เมื่อหล่อพระพุทธรูป ๓ องค์ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นำทองที่เหลือจากการ

หล่อพระชินราชมาหล่อพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่ง เรียกกันว่า “พระเหลือ” แล้วนำไปประดิษฐานในวิหารน้อยในระหว่างต้นมหาโพธิ์ ตามตำนานกล่าวว่า พระศรีธรรมไตรปิฎกโปรดให้ปลุกต้นมหาโพธิ์สามต้น ส้าแดงเป็นพระมหาโพธิ์สถานของพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา เรียกนามว่า “โพธิ์สามเฒ่า” แล้วให้สร้างปฏิมาภรณ์สถานวิหารน้อยในระหว่างต้นมหาโพธิ์ต้นหน้าต่อทิศอุดร แล้วเชิญพระเหลือกับพระสาวกสององค์เข้าไปในที่นั้น แต่ในภาพจิตรกรรมเขียนเป็นรูปต้นโพธิ์เพียงต้นเดียว และมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ใต้ต้นโพธิ์นั้น ซึ่งก็คงเป็นพระเหลือ

องค์ประกอบภาพอีกกลุ่มหนึ่งทางมุมล่างด้านเหนือของผนังด้านนี้ เขียนเป็นภาพขบวนการเสด็จออกจากเมืองของกษัตริย์ ซึ่งคงเป็นพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก พร้อมด้วยเหสีและพระราชโอรส เสด็จจากเมืองพิษณุโลก กลับเมืองเชียงใหม่โดยขบวนช้าง หลังจากที่ได้ประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลกเป็นเวลาถึง ๗ ปี และโปรดให้จ่านกร็อง จ่าการบูรณดำรงตำแหน่งเสนาบดีอยู่รักษาเมืองพิษณุโลกแทนพระราชโอรสสองพระองค์ จิตรกรรมกลุ่มนี้เขียนเป็นภาพขบวนช้างกำลังออกจากประตูเมือง มีเหล่าทหารเดินตามขบวนเสด็จ

ห้องภาพที่ ๔ จิตรกรรมฝาผนังด้านทิศใต้ เขียนเรื่องราวต่อจากภาพบนผนังด้านหน้าพระประธาน องค์ประกอบภาพกลุ่มแรก บนผนังตอนบนมุมซ้ายมือ เขียนเป็นภาพเมือง ซึ่งในตำนานกล่าวว่า หลังจากพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกเสด็จกลับเมืองเชียงแสนแล้วได้โปรดให้เจ้าชาติศากราชโอรสเสด็จไปครองเมืองเชียงรายและให้เจ้าไกรสรราชเสด็จไปครองเมืองละโว้ ซึ่งเป็นเมืองไกลในทิศใต้ ไกลทะเล และไปขอรับเจ้าสุนทรเทวีซึ่งเป็นราชธิดาพระเจ้ากรุงสยาม ณ กรุงศรีสัตนาคนหุต สวรรคโลก มาอภิเษกเป็นพระมเหสีของเจ้าไกรสรราชนั้น ฉะนั้นภาพกลุ่มแรกทางตอนบนมุมซ้ายมือคงเป็นภาพเมืองศรีสัตนาคนหุต สวรรคโลก เขียนเป็นภาพกษัตริย์เสด็จออกขุนนางอำมาตย์หมอบเฝ้าอยู่ตรงพื้นเมืองหน้าที่ประทับ ถัดลงมาเป็นภาพภายนอกเมืองเป็นภาพขบวนเสด็จของเจ้าสุนทรเทวีพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงสยาม เสด็จจากเมืองศรีสัตนาคนหุต สวรรคโลก เพื่อจะไปยังเมืองละโว้ พระราชธิดาประทับนั่งในอานม้าพราหมณ์ และมีเหล่าสนมกำนัลตามเสด็จ มีคนถือกลดกัน มีเหล่าเสนาเดินนำหน้าขบวนเสด็จมุ่งตรงไปสู่

เมืองอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งคงจะเป็นเมืองละโว้ ภาพกลุ่มที่สาม เป็นภาพเมืองละโว้มีกำแพงและป้อมปราการล้อมรอบเมือง ภายในเมืองกำลังมีพระราชพิธีอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าไกรสรราช ราชโอรสของพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกกับเจ้าสุนทรเทวี ภายในพิธีมีพวกราชโอรสและราชธิดาของพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกกับเจ้าสุนทรเทวีร่วมพิธีอยู่ด้วย ที่ลานด้านหน้าพระราชวังมีการประโคมดนตรี เป่าพาทย์ โดยเหล่าขุนนางอำมาตย์ด้านนอกประตูเมืองเขียนภาพชีวิตความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ใกล้กับประตูเมืองเป็นภาพตลาด มีชาวบ้านชาวเมืองกำลังซื้อของในตลาด บางกำลังขนของขึ้นจากเรือภาพกลุ่มที่สี่ของผนังด้านนี้คือ ภาพตอนบนทางด้านขวา เขียนเป็นภาพเมืองมิกษัตริย์ประทับอยู่และมีเหล่าเสนาอำมาตย์หมอบอยู่เบื้องหน้า ซึ่งคงจะเป็นเมืองกำแพงเพชรในตำนาน ซึ่งเป็นเมืองของพระราชบิดาของเจ้าดวงเกรียงกฤษณราช ถัดลงมาตอนล่างเป็นขบวนเสด็จของเจ้าดวงเกรียงกฤษณราชกำลังเสด็จไปยังเมืองเสนาราชนครภาพกลุ่มที่ห้าเป็นภาพเมืองเสนาราชนครภายในพระราชวังกำลังมีพระราชพิธีอภิเษกสมรส มีกษัตริย์และพระมเหสีประทับอยู่ภายในพระราชวัง การอภิเษกเป็นการอภิเษกสมรส

ระหว่างเจ้าดวงเกรียงกฤษณ-
ราชกับพระราชธิดาของ
พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก มี
พวกพราหมณ์ร่วมในพิธีและ
เหล่านางสนมกำนัล เสนา
อำมาตย์หมอบเฝ้าอยู่บน
ลานด้านหน้าที่ประทับมี

การประโคมดนตรีปี่พาทย์
เป่าแตร และจิตรกรรมยัง
แสดงให้เห็นชีวิตของชาว
เมือง กำลังสนทนากันอยู่
บนศาลานอกเมืองและจิตร-
กรรมที่เขียนขึ้นตามตำนาน
ก็จบลงตรงนี้

บรรณานุกรม

- ราชเลขาธิการ, สำนัก. ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ถวาย. ๒๕๒๘.
- จิตรลดาโรฐาน, พระตำหนัก. ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ. สมเด็จพระสังฆราช. (ปุ่น ปุณณสิริ). ๒๕๑๗. พิมพ์ครั้งที่ ๓
- วิจิตรการโกศล, พระครู. ประวัติวัดสุทัศนเทพวราราม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิวิลพร. ๒๕๑๖.
- ตริยมปาวาย. ปรีธรรณานิยายแห่งพระเครื่องฯ พิมพ์ครั้งที่ ๒ เรื่อง พระนางพญาและพระเครื่องฯ สำคัญจังหวัดพิษณุโลก. พระนคร : คลังวิทยา. ๒๕๔๗.
- สันธานอักษรศาสตร์, หลวง. ลิลิตตำนานพระพุทธรชินราช. พระนคร : โรงพิมพ์อุดม. ๒๕๔๓.

ประพัฒน์ ศรีณรงค์

วระพุทโธโมฆาจารย์เป็นพระเถระสำคัญยิ่งรูปหนึ่งในการพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยและแห่งโลก แม้ท่านจะมีได้มีชาติภูมิอยู่ในประเทศไทย แต่พุทธศาสนิกชนคนไทยก็ยอมรับนับถือมาตั้งแต่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทของลัทธิลังกาวงศ์ได้แผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๙๐๐ แล้วทั้งนี้ ก็เพราะ พระพุทโธโมฆาจารย์ รูปนี้เป็นผู้ที่ท่านผู้รู้ภาษาบาลีทั่วไปได้ยอมรับว่า ท่านเป็นพระอรธกถาจารย์ชั้นยอดเยี่ยม รจนาพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลีหรือภาษามคธไว้มากมายยากที่จะมีผู้เสมอได้ โดยเฉพาะวงการศึกษพระพุทธศาสนาของไทยได้จัดหลักสูตรโดยใช้คัมภีร์ที่ท่านแต่งไว้ตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ ประโยค คือ อรรถกถาธรรมบท จนถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยคซึ่งเป็นชั้นสูงสุด คือ วิสุทธิมรรค

อนึ่ง นามสมณศักดิ์ของพระเถระชั้นสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งของไทยที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานถวายก็มีปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน คือ สมเด็จพระพุทโธโมฆาจารย์ ต่างกันแต่ว่าในสมัยสุโขทัย

ราชทินนามพระเถระรูปนี้มีเพียงว่า พระพุทโธโมฆาจารย์ ไม่มีคำว่า “สมเด็จพระ” นำหน้า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงได้มีคำว่า “สมเด็จพระ” นำหน้า เมื่อพระพุทโธโมฆาจารย์ได้ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกเป็นประมุขสงฆ์ในสังฆมณฑลคำว่า “สมเด็จพระ” ที่ใช้เป็นคำนำหน้านี้อาจเป็นการถวาทมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

พระพุทโธโมฆาจารย์ที่จะกล่าวถึงนี้ท่านมีชื่อว่า พระพุทโธโมสะ หรือ พระพุทโธโมสา (บางแห่งเขียนว่าพระพุทโธโมฆา) ซึ่งคนไทยเรียกว่า พระพุทโธโมฆาจารย์ ตามราชทินนามที่ได้รับพระราชทาน ในหัวข้อเรื่องนี้ใช้ว่า พระพุทโธโมฆาจารย์ ตามที่ได้ทราบกันทั่วไปในปัจจุบัน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน

พระพุทโธโมฆาจารย์นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทรูปนี้เป็นชาวอินเดียได้เป็นบุตรของพราหมณ์เกิดที่ตำบลคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย เป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาดมากมาตั้งแต่เป็นเด็ก ต่อมาได้บวชในพระพุทธศาสนาโดยเป็นศิษย์ของพระเรวตเถระ ศึกษาพระไตรปิฎกอย่าง

แตกฉาน พระเรวตเถระผู้เป็นอาจารย์มองเห็นว่า พระพุทโธศาสนาในประเทศอินเดียขณะนั้น มิได้รุ่งเรืองเหมือนครั้งพุทธกาล แต่ไปรุ่งเรืองอยู่ในประเทศลังกาหรือประเทศศรีลังกา แต่ตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งพระมหินทรเถระไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศนั้น พระมหินทรเถระได้นำเอาพระไตรปิฎกจากประเทศอินเดียไปสู่ประเทศลังกา และเขียนเป็นอักษรและภาษาสิงหล โดยคงรูปเดิมไว้ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ชาวลังกาที่นับถือพระพุทธศาสนาและตั้งชื่อว่า สัทธัตถกถาแห่งพระไตรปิฎก (อรรถกถาพระไตรปิฎกซึ่งเป็นภาษาสิงหล)

พระพุทโธโมฆาจารย์ ได้เดินทางไปถึงประเทศลังกา ประเทศลังกาได้จัดพิธีต้อนรับอย่างมโหฬาร และให้อยู่จำพรรษาที่สำนัก มหาวิหาร ในเมืองอนูราปุระ ปัจจุบันสถานที่จำพรรษาที่ทำงานของพระพุทโธโมฆาจารย์เรียกว่า “ถ้าพระพุทโธโมฆาจารย์”

งานของพระพุทโธโมฆาจารย์ ในประเทศลังกาก็คือ แปลคัมภีร์ สัทธัตถกถาแห่งพระไตรปิฎก เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ และแปลคัมภีร์ และ

ไวยากรณ์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนา จากภาษาสิงหลเป็นภาษาบาลีอีกมากมายโดยได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างเอาจริงกับพระสังฆบาล

งานของพระพุทธโฆษาจารย์ที่ประเทศลังกาครั้งสำคัญนี้ นายคงเดช ประพัฒน์ทอง ข้าราชการกรมศิลปากร ได้รวบรวมไว้ในหนังสือชื่อ “พระพุทธโฆษาจารย์ (รวบรวมใหม่)” ว่า

“พระคัมภีร์ที่ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ขึ้นไว้เป็นสมบัติ ในพระพุทธศาสนาหินยานนี้ มีอยู่มากมายหลายคัมภีร์ สำหรับพระคัมภีร์ที่ท่านยืนยันของท่านว่ารจนานี้ มีอยู่ ๖ คัมภีร์ คือ

๑. พระคัมภีร์วิสุทธิมรรค
๒. พระคัมภีร์สมันตปาสาทิกา
๓. พระคัมภีร์สุมังคลวลลิตี
๔. พระคัมภีร์ปัญจสุทนี
๕. พระคัมภีร์สารัตถปกาสินี
๖. พระคัมภีร์มโนรธปุรณี

นอกจากนั้น คัมภีร์คันธวัังสะ (น่าจะเป็นคันถวงศ์) อ้างว่า ท่านพระพุทธโฆษาจารย์รจนาคัมภีร์เหล่านี้อีกคือ คัมภีร์กัฏฐาปิฎก คัมภีร์ปรมัตถกถา และแต่งอรรถกถาชาดก อรรถกถาธรรมบท อรรถกถาขุททกปาฐะ อรรถกถาสุตตนิบาต และอรรถกถาอปทาน มีความเห็นของนักปราชญ์ยุโรป ศาสตราจารย์ WINTERNITS แสดงความเห็นไว้ว่าอรรถกถาสาลีหรืออรรถกถาสัมโมหวิโนทนี และอรรถกถาปฏิฐานปกรณ์นั้นไม่น่าสงสัยเลยว่าจะมีใช้ผลงานของท่านพระพุทธโฆษา นักปราชญ์ยุโรปผู้นี้ยังแสดงความเห็นสืบต่อมาอีกว่า คัมภีร์อรรถกถากับกัฏฐาปิฎก และอรรถกถาปรมัตถกถานั้น อาจจะแสดงผลงานของท่านพระพุทธโฆษาอีกเหมือนกัน ส่วนอรรถกถาชาดกกับอรรถกถาธรรมบทแล้ว เขามีความเห็นขัดแย้งกับคัมภีร์คันธวัังสะ เพราะทั้งสองคัมภีร์นี้มีความแตกต่างกัน ในเรื่องการใช้สำนวน สำนวนภาษาและ

แบบอย่างวิธีการแต่ง เมื่อนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับคัมภีร์อื่นๆ ที่แน่ใจว่าพระพุทธโฆษาเป็นผู้รจนานี้แล้ว จึงไม่สู้จะมั่นใจนักกว่า ท่านพระพุทธโฆษาจะเป็นผู้รจนารอรรถกถาชาดกและอรรถกถาธรรมบท แต่ในที่สุดก็ลงมติว่า แม้กระนั้นก็เป็นกรยากที่จะปฏิเสธเสียทีเดียวว่าไม่ใช่ผลงานของท่าน ได้ลองสอบถามท่านผู้รู้ของไทยดูบ้าง ท่านก็ให้ความคิดเห็นท่านเองนี้อยู่บ้างเหมือนกัน และบางท่านกล่าวว่า ชื่อเรื่องอย่างนี้คนไทยที่ศึกษาในทางนี้มา ท่านก็รู้ๆ อยู่แล้วไม่ใช่ข้ออัศจรรย์อันใด พระคัมภีร์อรรถกถาทั้งหลายที่ท่านพระพุทธโฆษาได้รจนานี้ขึ้นไว้ในบรรณพิภพนี้ หากจะลองจำแนกตามหมวดแห่งคัมภีร์พระไตรปิฎก น่าจะเป็นดังนี้

คัมภีร์สุมังคลวลลิตี เป็นอรรถกถาของทีมนิกาย

คัมภีร์ปัญจสุทนี เป็นอรรถกถาของมัจฉิมนิกาย

คัมภีร์สารัตถปกาสินี เป็นอรรถกถาของสังยุตตนิกาย

คัมภีร์มโนรธปุรณี เป็นอรรถกถาของอังคุตตรนิกาย

ส่วนในหมวดขุททกนิกายแล้ว เห็นจะเป็นคัมภีร์ปรมัตถกถาเป็นอรรถกถาของคัมภีร์ขุททกนิกายและสุตตนิบาต คัมภีร์อรรถกถาสาลี ท่านพระพุทธโฆษาจารย์รจนานี้ขึ้นเพื่อให้เป็นอรรถกถาพระคัมภีร์ธัมมสังคณี (ธัมมสังคณี) คัมภีร์สัมโมหวิโนทนี ท่านประสงค์จะให้เป็นอรรถกถาของพระวิภังคยังมีคัมภีร์ปรมัตถกถาหรือปัญจปิฎกปกรณ์ฎกถานั้นท่านพระพุทธโฆษาจารย์รจนานี้ขึ้นเพื่อให้เป็นอรรถกถาของพระคัมภีร์อภิธรรมทั้ง ๒ คัมภีร์ คือ ธาตุกถา บุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และปฏิฐาน

พระคัมภีร์ทั้งหลายที่เป็นผลงานของท่านพระพุทธโฆษานี้เฉพาะ พระคัมภีร์วิสุทธิมรรคแล้ว เป็นที่ขึ้นชื่อลือ

เลิศในประเทศไทยเป็นที่สุด และท่านผู้รู้ทั้งหลายได้เทิดทูนยกย่องกันอยู่แล้ว จึงไม่ขอกล่าวไว้ในที่นี้ ส่วนคัมภีร์อื่นๆ นั้น เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาสามารถเยี่ยมยอดของท่านอีกเช่นกัน ถ้าจะคิดเห็นในท่านเองที่ว่าท่านพระพุทธโฆษาท่านมีชีวิตอยู่ภายหลังอันห่างไกลกับพุทธสมัยเกือบ ๑,๐๐๐ ปี แต่ท่านสามารถแทงทะลุในเหตุการณ์ครั้งอดีตเสมือนดังว่าท่านได้เห็นสภาพครั้งพุทธสมัยนั้นประจักษ์แก่ตาของท่านทีเดียว ความซื่อเป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง น่าเสียดายเหลือเกินว่า นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ผู้คิดค้นหาอดีต เหตุการณ์ในอดีตเหล่านั้น ยังมิได้เอาใจใส่ต่อพระคัมภีร์เหล่านี้ของท่านไว้บ้างเลย เพราะคัมภีร์เหล่านั้น ไม่ผิดอันใดกับสารานุกรมแห่งการเรียนรู้หรืออย่างวิเศษสุดได้บรรจุเรื่องราว ในแง่ต่างๆ ไว้เป็นอันมาก เช่น หลักฐานทางสังคมวิทยา ทางรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนาลัทธิต่างๆ ตลอดจนแนวความคิดอื่นๆ ของกลุ่มชนในอดีต อย่างที่เรียกว่าทางปรัชญา เป็นอาทิ แม้ในลัทธิพราหมณ์ ท่านพระพุทธโฆษาก็ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์ปัญจสุทนีของท่านว่า มีครูผู้รู้คัมภีร์พระเวททั้งสามเป็นผู้อธิบายพระเวทนั้น อยู่ในแคว้นทมิฬ และแคว้นอันธกะ คือ อาณณะหรืออันธระประเทศบัดนี้และถ้าวสันดาอันมีชื่อเสียงก็อยู่ในแคว้นนี้ด้วย จัดเป็นดินแดนตอนใต้ของประเทศอินเดียทั้งสิ้น สำหรับแคว้นอันธระนี้บางทีก็เรียกว่าเตลฤ (บางทีคำนี้จะเพี้ยนมาเป็นคำว่าเตล่ง คือ ชาวมอญในประเทศพม่า) ในการอธิบายนั้น ท่านว่าใช้ภาษาถิ่นต่างๆ อธิบายแก่นักเรียน ซึ่งทำให้เป็นที่เข้าใจได้ดีที่สุด และง่ายต่อการเรียนรู้พระเวทเหล่านั้น”

ผลงานทั้งหลายทั้งปวงที่นายคงเดช ประพัฒน์ทอง ได้ใช้ความอุตสาหะค้นคว้าเรียบเรียงดังอ้างมานี้ ได้เป็นที่ยก

ย่องอย่างสูงในหมู่คณะอาจารย์ฝ่ายเถรวาททั้งมวล และนับถือกันว่าพระคัมภีร์ต่างๆ ของพระพุทธโฆษาจารย์เป็นพระคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ภายหลังที่ท่านได้ทำงานของท่านสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้เดินทางกลับสู่ชมพูทวีปมาตุภูมิของท่าน และได้กระทำพิธีเฉลิมฉลองสักการบูชาพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา เป็นงานมหกรรมใหญ่โตยิ่ง

ชีวิตและงานของพระพุทธโฆษาจารย์ที่ไปลังกาครั้งนี้มีประโยชน์แก่วงการพระพุทธศาสนาอย่างมหาศาล โดยเฉพาะประเทศไทย นอกจากจะได้นำเอาพระคัมภีร์ของท่านมาศึกษาด้วยความสนใจเป็นอย่างยิ่งแล้ว ยังมีจิตรกรรมผนังที่อาคารที่เรียกว่า ดิถพระพุทธโฆษาจารย์ไปลังกา ปรากฏอยู่ที่วัดพุทธโสธรชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรีได้บันทึกไว้ในหนังสือชื่อ “การแสดงจิตรกรรมสมัยอยุธยา” ซึ่งมหาวิทยาลัยศิลปากรจัดพิมพ์ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“จิตรกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย พบแห่งเดียวคือที่ตึกสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธโสธรชัย เป็นภาพเขียนบนผนังตึกชั้นบน ซึ่งมีหน้าต่างรอบมีประตูเข้าทางเดียวทางด้านข้าง เขียนภาพบนฝาผนัง ตึกนี้อยู่ห่างจากบริเวณโบสถ์มาทางทิศตะวันตกอันเป็นที่ตั้งของหมู่กุฏิ สันฐานของตึกเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเขียนเป็นภาพเรื่องทศชาติตามผนังด้านทางทิศตะวันตก ส่วนผนังด้านทางทิศตะวันออกเขียนเป็นเรื่องหลังพระนิพพานเช่น พระธาตุจุฬามณี พระพุทธบาท ๕ รอย และพระพุทธโฆษาจารย์ไปแปลพระไตรปิฎกที่ลังกา ผนังด้านนี้หลุดลอกแทบไม่มีชิ้นดี ที่ได้มา ก็คือภาพพระพุทธบาท.....และพระพุทธโฆษาจารย์ไปลังกา พบกับพระรักชิตเถระทางมหาสมุทร.....”

เรื่องของพระพุทธโฆษาจารย์ไปลังกามีข้อที่น่าเสียดายก็คือ ไม่ทราบที่ท่านมรณภาพเมื่อไรและก่อนที่จบเรื่องนี้อยู่แน่ชัดข้อความบางตอน คือ คำว่า หินยานฝ่ายเถรวาท

คำว่า “หินยาน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ อธิบายว่า “หินยาน (หินนะ) น. ชื่อนิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ที่ถือกันในลังกา พม่า และไทย เป็นต้น”

ส่วนคำว่า “เถรวาทหรือฝ่ายเถรวาท” พจนานุกรมฉบับเดียวกัน อธิบายว่า “เถรวาท (เถระวาท) น. ลัทธิที่ถือตามคติซึ่งพระเถระพุทธสาวกได้ทำสังคายนาไว้ หินยานหรือทักษิณนิกายก็ว่า”

และอีกอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค หนังสือสำคัญของพระพุทธโฆษาจารย์นี้ มีผู้แปลเป็นภาษาไทยไว้แล้ว คือ วิสุทธิมรรคแปลฉบับของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์และวิสุทธิมคคเผด็จของนายทอง หงส์ลัดดารมภ์ของท่านผู้สนใจได้โปรดศึกษาจากหนังสือนั้นเกิดพวาท่านมิได้ศึกษาภาษาบาลีหรือภาษามคธ หนังสือดังกล่าวนี้จะช่วยให้ท่านได้รับอรรถรสแห่งพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นอย่างยิ่ง

ข้อที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งประการสุดท้ายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ และพระคัมภีร์สำคัญฝ่ายเถรวาทของพระพุทธโฆษาจารย์ที่ได้เข้ามาประดิษฐานอยู่บนผืนแผ่นดินไทย และได้ใช้เป็นหลักการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวมาในตอนต้นนั้น เมื่อถึงคราวพระพุทธศาสนาในประเทศลังกาเสื่อมสูญ พระเจ้ากิตติสิริราชสิงหะกษัตริย์แห่งประเทศลังกามีพระราชศรัทธาที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาตั้งสังฆมณฑลขึ้นอีกตามพระราชโอบายของพระเจ้าศรีวิชัยสิงหะกษัตริย์พระองค์ก่อน จึงได้ทรงแต่งพระราชสาส์นกับ

เครื่องราชบรรณาการให้ราชทูตเชิญเข้ามาขอพระสงฆ์กรุงศรีอยุธยา รัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ ออกไปให้การบรรพชาอุปสมบทแก่ชาวสิงหล (ลังกา) พระเจ้าบรมโกศมีพระราชดำริเห็นชอบและทรงส่งพระสงฆ์ ๑๘ รูป มีพระอุบาลีเป็นประธานออกเดินทางไปถึงเมืองกรุงศรีวิชัยบุรี นครหลวงของประเทศลังกาสมัยนั้นเมื่อวันศุกร์ขึ้น ๗ ค่ำเดือน ๘ พ.ศ. ๒๒๙๕ พระอุบาลีกับคณะสงฆ์ไทยที่ร่วมเดินทางไปทำการสำเร็จประดิษฐานพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทลงอย่างมั่นคงในประเทศนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๙๖ ตราบเท่าถึงทุกวันนี้ เรียกกันว่าอุบาลีวงศ์ หรืออย่างที่ไทยเรียกกันอย่างสะดวกปากว่า อุบาลีวงศ์ หรือเรียกอย่างเต็มยศว่า สยามอุบาลีวงศ์ หรือสยามวงศ์ และครั้งนั้น พระเจ้าบรมโกศได้โปรดพระราชทานพระคัมภีร์ไปด้วยถึง ๕๓ พระคัมภีร์ พร้อมทั้งพระพุทธรูปโดยเฉพาะพระคัมภีร์นั้นมีพระคัมภีร์ของพระพุทธโฆษาจารย์ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นรวมไปด้วยหลายสิบพระคัมภีร์ เหตุการณ์ครั้งนี้ได้จารึกอยู่ในประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างน่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ท้าวอน “พระ” กรุณา

(ตอนที่ ๑)

สุธี อาภาศฤกษ์

6 เมื่อหลายปีก่อนตะวันใกล้พลบค่ำ ข้าพเจ้าต้องแปลกใจเมื่อได้ยินเสียงนกร้องด้วยอาการตกใจและตื่นกลัว ดังพอที่จะเรียกร้องให้ผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงสนใจจนบริเวณหน้าประตูบ้านข้าพเจ้านั้นเอง ข้าพเจ้าได้พบเห็นลูกนกตัวเล็กนิดเดียวกำลังถูกมัดแดงหามจะเข้ารัง เพื่อเป็นอาหารอันโอชะของพวกตน ในที่ใกล้กันนั้นแม่นกกระजิบตัวหนึ่งกำลังส่งเสียงร้องให้คนช่วย ข้าพเจ้าไม่รอช้ารีบหยิบนกเคราะห์ร้ายตัวนั้นขึ้นมาปิดเป่ามดที่รุมตอมกันอยู่ให้หมดไปโดยเร็ว ลูกนกตัวนั้นมีอาการตัวสั่นอ้าปากเหมือนจะบอกด้วยอาการปฏิกิริยาของนกที่ไร้เดียงสาว่าเจ็บปวดและหิวโหยมาก ข้าพเจ้าและภริยาจึงช่วยกันนำนกกระจิบดังกล่าวมาใส่กรงแขวนไว้เพื่อรอดูอาการและให้ความช่วยเหลือ แม่นกแสนจะดีใจรีบบินมาเกาะที่กรงนก ช่วยใจเดียวก็โผบินเข้าไป แล้วกลับมาด้วยอาหารสำหรับป้อนลูกน้อยของตนเอง ทำอย่างนี้หลายเที่ยวติดต่อกันตลอดทั้งวัน ตกกลางคืนก็บินมาเกาะกรงนอนหลับพักผ่อนเอาแรงเพื่ออรวันรุ่งขึ้น พออรุณเบิกฟ้าก็เริ่มปฏิบัติการจัดหาอาหารมาป้อนลูกน้อยของตัวเองต่อไป เป็นเช่นนี้หลายวัน จนลูกนกแข็งแรงแล้วก็โผบินหัดบินร่อนอยู่บริเวณใกล้ๆ แล้ววันหนึ่งทั้งแม่นกและลูกนกก็บินจากไปปล่อยให้ข้าพเจ้า ภริยาและลูกๆ ออดที่จะพิศวงในความรักของแม่ที่มีต่อลูกของตนไม่ได้ แต่ก็คงไม่แปลกเท่าใด หากเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าจะเล่าต่อไปนี้ไม่เกิดขึ้น วันเวลาห่างจากครั้งแรกประมาณ ๓ เดือน ข้าพเจ้าและภริยาก็ต้องแปลกใจอีกครั้งหนึ่ง วันนั้นเป็นวันในฤดูฝนฝนตกหนักน้ำนองเจืออยู่ทั่วไปบนพื้นถนน อากาศมีดมัวท้องฟ้าไม่แจ่มใส แต่เสียงของนก ๒ ตัว คือ แม่นกและลูก

นกกระจิบตัวนั้นกำลังส่งเสียงร้องให้คนช่วย เหตุการณ์คล้ายกับเมื่อครั้งแรกที่พบแม่นกเรียกร้องให้ความช่วยเหลือลูกของตน เพราะต่อหน้าข้าพเจ้านั้นมีลูกนกพลอดตัวค่อนข้างโต ใหญ่กว่าแม่นกกระจิบประมาณ ๕ - ๖ เท่า กำลังตะเกียกตะกายเพราะตกลงไปในน้ำฝนที่นองอยู่บนพื้นถนน ข้าพเจ้าและภริยาก็ได้ช่วยกันอีกครั้งหนึ่งคือนำลูกนกพลอดตัวนั้นมาใส่กรงแขวนไว้ดูอาการ เพื่อจะให้การช่วยเหลือต่อไปอย่างไม่คาดคิดนกกระจิบ ๒ ตัวนั้นก็บินเข้ามาพร้อมด้วยอาหารในปากป้อนให้กับลูกนกพลอดตัวนั้นกินอยู่ติดต่อกันประมาณ ๓ วัน ลูกนกพลอดทนอากาศเย็นไม่ไหว เพราะฝนตกพราดติดต่อกันหลายวัน ลูกนกจึงตาย เพราะขาดความอบอุ่น ซึ่งความจริงก็ไม่น่าจะแปลกจนถึงข้าพเจ้าต้องมาเขียนบอกเล่าให้ฟัง เมื่อลูกนกพลอดตายไป แม่นกกระจิบและลูกนกได้แสดงอาการร้องลั่น ครวญอยู่ครึ่งค่อนวันเพราะเสียใจเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้ามาคิดดูแล้วให้เกิดเวทนา สงสาร สาอะไรกับนกยังรู้จักสามัคคีในหมู่ชน มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เข้าลักษณะพรหมวิหาร ๔ แล้วคนเราเล่าซึ่งวิเศษสุดกว่าสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายในโลก หากทุกคนรู้จักสามัคคีให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะทำให้บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางสังคมเราน่าอยู่น่าอาศัยยิ่งขึ้น จริยอยู่กระบวนกรของชีวิตเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติมีเกิดขึ้นดำรงอยู่ และเสื่อมสลายไปตามเหตุปัจจัย บิดามารดาเป็นผู้สร้างปัจจัยที่เป็นรูปธรรม ปฏิสนธิเกิดเป็นสังขาร วิญญาณ มีนามรูปเป็นของตนเอง แต่ทุกคนก็หาพ้นไปจากหลักไตรลักษณ์ของพระศาสนา ไม่ มีทุกข์ อนิจจัง อนัตตา คือ ทุกคนล้วนต้องประสบกับปัญหาความทุกข์ร้อน

ไม่ว่าปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของความเลื่อมจะมีอยู่อย่างไร หรือเกิดขึ้นอย่างไรล้วนเป็นเรื่องของความมีเวทนาของตนเอง มีตัณหา - ความอยาก หรืออุปทาน - ความยึดมั่นถือมั่น ว่านี่ตัวเรานี้ของเราทั้งสิ้น ถ้าทุกคนหยั่งรู้ว่าทุกขย่อมเกิดขึ้นได้ทุกโอกาสตามครรลองแห่งอนิจจัง คือ ความไม่เที่ยงและอนัตตา ความปราศจากหรือไร้ซึ่งตัวตน จับต้องไม่ได้หรือยึดถือเป็นของตนเองไม่ได้ ก็จะทำให้เกิดความปิติยินดี ครองเรือนหรือครองตนอยู่ตามอัธยาศัยอันสมควร

เกรงกลัวต่อการประพฤติดันเป็นบาป ยึดถืออิทธิบาท ๔ มี จันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความเอาใจใส่ วิมังสา ความมีการใคร่ครวญให้ดีเสียก่อน

ด้วยเหตุแห่งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ข้าพเจ้าจึงกระทำการอันเป็นปกติธรรมาด้วยการกราบไหว้บูชาพระไหว้วอน “พระ” กรุณา อยู่เสมอ เมื่อมีเหตุเพทกภัยมาถึงตัวยามตกทุกข์ได้ยากก็ได้ยึดถือคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่อาศัย ดังเหตุ

บันดาลให้เกิดผลปกป้องคุ้มครองในทุกครั้ง หรือทุกโอกาสที่เราเมตตายึดมั่น ผลก็จะเกิดขึ้นตามนัยเรื่องของกฎแห่งกรรม กรรมคือ การกระทำ กรรมย่อมจำแนกคนและสัตว์ให้ทราชมหรือปราณีแตกต่างกัน มนุษย์เรามีกรรมเป็นของตนเอง เป็นผู้รับผลกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งที่อาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่ว จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ผลกรรมก็จะจุเลาเบาบางลงได้

ข้าพเจ้ายิบบลิ่นบ้านทีก ลงวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๙ เกี่ยวกับรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ดร.กระมล ทองธรรมชาติ ในฐานะที่ท่านดูแลสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น ขึ้นมาตรวจพิจารณาด้วยความขอบคุณเป็นครั้งที่เท่าใดแล้วจำไม่ได้ที่ท่านเป็นผู้เสนอชื่อข้าพเจ้าให้ดำรงตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ท่านเองเขียนบันทึกรับรองข้าพเจ้าเสนอต่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ว่า “เห็นสมควรแต่งตั้งให้นายสุธี อากาศฤกษ์ ตำแหน่งรองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ระดับ ๑๐ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต่อไป เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมทั้งความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ ในการปฏิบัติราชการ และเป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในบรรดาผู้ดำรงตำแหน่งรองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีด้วยกัน...” ข้าพเจ้าเองไม่เคยคิดหวังที่จะได้รับความกรุณาใดๆ เพราะก่อนหน้านั้น เมื่อตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งคุณชูชาติ ประมูลผล ครองอยู่ได้ว่างลงเพราะเหตุเจ็บป่วยและถึงแก่กรรมในเวลาอันรวดเร็ว บรรดาข่าวสารจากสื่อสารมวลชนต่างลงตีพิมพ์ข้อความว่าเป็นชาวเกรียว

“ถ้าเราประพฤติปฏิบัติตนแต่ในเรื่องของความคิดหรือความชอบธรรมแล้ว สวรรค์ยังคงมีตา ไม่ถึงกับตกอับหรือสิ้นหวังในชีวิตแต่ประการใด และมักจะมีผู้ช่วยเหลือ ทั้งที่อาจสัมผัสได้ด้วยกายและใจ กับที่มองไม่เห็นซึ่งเป็นเรื่องของสิ่งลึกลับ”

โลกใบนี้หรือสังคมที่เราอยู่หรืออาศัยอยู่นี้ก็จะสงบและปกติสุขดียิ่งขึ้น ดังคำพระท่านว่า “นัตถิ สันติ ปรมัง สุขัง” แปลความหมายว่า “สุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี” ฉะนั้น ทุกคนควรเรียนรู้ อริยสัจ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คือรู้แจ้งตามหลักธรรมว่าทุกคนเกิดมา มีทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ควรรู้ต้นเหตุของความทุกข์คือ ตัณหา ได้แก่ สมุทัย แล้วรู้จักวิธีดับทุกข์คือ นิโรธ และมรรค เลือกปฏิบัติแต่ในทางที่ดีที่ชอบเป็นสำคัญ ด้วยการมี หิริ โอตตปปะ หิริ คือ ความละอาย โอตตปปะ คือ ความ

ความเป็นนัศจรรยหลายครั้งหลายหนที่ข้าพเจ้าได้พบและผ่านมาแล้วในชีวิตนับได้ไม่ต่ำกว่า ๑๐ ครั้ง ดังข้าพเจ้าจะขอเล่าความเป็นนัศจรรยของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่อน้อมนำมาซึ่งความรู้ความเข้าใจให้แก่ท่านทั้งหลายว่า ถ้าเราประพฤติปฏิบัติตนแต่ในเรื่องของความคิดหรือความชอบธรรมแล้ว สวรรค์ยังคงมีตา ไม่ถึงกับตกอับหรือสิ้นหวังในชีวิตแต่ประการใด และมักจะมีผู้ช่วยเหลือ ทั้งที่อาจสัมผัสได้ด้วยกายและใจ กับที่มองไม่เห็นซึ่งเป็นเรื่องของสิ่งลึกลับ หรืออภินิหาร

กราวว่า ผู้ใดควรจะมาลงตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยคาดการณ์ไปต่าง ๆ นานา ๆ พร้อมกันนั้นบัตรสนเท่ห์ก็ถูกระดมส่งกันมาถึงนายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะข้าพเจ้าถูกระบายสื่ออย่างหนัก จนถึงข้าพเจ้าต้องนั่งสงบสติอารมณ์ จดดูบูชาพระในห้องทำงาน ขอให้เหตุการณ์ซึ่งทำลายหรือบั่นทอนความดีและความเชื่อมั่นของคนทั้งหลายที่มีต่อสถาบันระดับบริหารชั้นสูงเยี่ยงสำนักนายกรัฐมนตรี อันเป็นส่วนกลไกทางการบริหารที่สำคัญระดับชาติ อย่าให้พลอยมัวหมองไปเพราะซื่ปากของคนเลย ข้าพเจ้าไม่พึงใจหรือปรารถนาตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีแต่ประการใดพร้อมกับพิจารณาตนเองว่าจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างดี มิให้เกิดความบกพร่อง-และอิจฉาริษยาผู้มาดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชาข้าพเจ้าแต่ประการใด เวลาผ่านไปได้ ๓ วันใกล้เที่ยงข้าพเจ้าได้รับโทรศัพท์จากท่านรองนายกรัฐมนตรีคุณพิชัยรัตกุล โทรมาบอกเป็นคนแรกหลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแล้ว ว่า “ขอแสดงความยินดีอย่างยิ่ง” กับข้าพเจ้าในตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี รุ่งขึ้นเวลาบ่าย ข้าพเจ้าก็ได้รับโทรศัพท์จากท่านอาจารย์ที่รักของข้าพเจ้า ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี ว่า “ผมดีใจที่ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เดียวนี้ท่านเป็นปลัดหมายเลข ๑ ของประเทศแล้วนะ” บ่อยครั้งที่ข้าพเจ้าทวนระลึกถึงความหลังที่เกี่ยวกับความสำเร็จของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าดีใจตันใจ เพราะไม่นึกเลยว่าจะมีวันและเวลาอย่างนี้ ที่ชีวิตข้าพเจ้าผันและเปลี่ยนแปลงไปอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือเพราะข้าพเจ้าเป็นลูกกำพร้า บิดาเสียชีวิตเมื่อข้าพเจ้ายังเล็กมาก ณ

ที่ทำเนียบรัฐบาลนี้ไม่ใช่หรือที่ข้าพเจ้าถือกำเนิดมาโดยเกิด ณ ที่นี้ “บ้านนรสิงห์” แล้วก็ต้องจากไปอย่างคนไร้ญาติขาดมิตร เมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทย ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ อันเป็นเวลาเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่๒ ที่ประเทศไทยต้องเข้าร่วมสงคราม โดยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นผิดกับสมัยที่พ่อข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ท่านเป็นนายหมวดตรีทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่๑ มาสงครามครั้งนี้ประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าร่วมสงครามด้วยเพราะเหตุการณ์บังคับ เกิดทุกขภัยทั่วถ้วนหน้า บ้านนรสิงห์ของท่านนายพลเอกและพลเรือเอกเจ้าพระยามรณมุนี ต้องถูกตัดสิ้นใจขายให้แก่รัฐบาล เพราะขณะนั้นญี่ปุ่นมีที่ท้าวว่าจะเอาบ้านนรสิงห์เป็นสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ท่านนายพลเอกและพลเรือเอกเจ้าพระยามรณมุนี จึงมีหนังสือถึงหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้น เสนอขายให้รัฐบาล ในราคา ๒ ล้านบาท เพราะเห็นว่าบ้านนรสิงห์ใหญ่โตเกินฐานะและมีค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสูงแต่กระทรวงการคลังเห็นว่ายังไม่มีมีความจำเป็นที่จะใช้เป็นสถานที่ราชการจึงปฏิเสธไม่รับซื้อ ต่อมาเมื่อเดือนกันยายน ๒๔๘๔ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเห็นว่าควรจัดซื้อไว้เป็นที่รับแขกเมือง จึงได้มีการตกลงราคากันในราคา ๑ ล้านบาท คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในสมัยนั้น มีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และพลเรือเอกเจ้าพระยาวิเศษนรินทร์โยธินในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงให้กระทรวงการคลัง จ่ายเงินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์รับซื้อบ้านนรสิงห์ไว้ และทำการโอนกรรมสิทธิ์จากนายพลเอกและพลเรือเอก-

เจ้าพระยามรณมุนี เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๔ หลังจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้รับซื้อบ้านนรสิงห์แล้วได้มอบให้รัฐบาลไปดูแล รัฐบาลจึงได้ใช้เป็นสถานที่สำหรับรับแขกเมืองและเป็นที่ตั้งทำเนียบรัฐบาลตั้งแต่ปี ๒๔๘๔ เป็นต้นมา ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติการซื้อและทำสัญญาซื้อขายกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ และมีการโอนกรรมสิทธิ์ เมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๒ ในราคารวมค่าใช้จ่ายอื่นเป็นเงิน ๑๗,๗๕๐,๘๐๒.๓๖ บาท ทำเนียบรัฐบาลมีเนื้อที่ ๒๗ ไร่ ๓ งาน ๔๔ ตารางวา และมาในปี ๒๕๓๐ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ทำเนียบรัฐบาลขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก ๒๐ ไร่ ๘ ตารางวา โดยรับโอนพื้นที่เดิมของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าที่ย้ายไปอยู่ตำบลเขาชะงัก จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๓๑ ด้วยงบประมาณขาดเคยให้แก่กองทัพบกเป็นรายปีรวม ๘๕๐ ล้านบาท

เมื่อปี ๒๔๘๔ รัฐบาลได้ทำการปรับปรุงบ้านนรสิงห์และเคลียร์พื้นที่ ข้าพเจ้าพึงมีอายุได้ ๑๓ ขวบ ต้องได้รับผลกระทบจากการนี้ด้วยความทุกข์แสนสาหัสข้าพเจ้ายังจำได้ ตอนค่าประมาณ ๒ ทุ่มเศษ ข้าพเจ้ากลับจากโรงเรียนเจ้าหน้าที่ราชการห้ามมิให้ข้าพเจ้าเข้าไปภายในทำเนียบรัฐบาล ข้าพเจ้าคงได้แต่ยืนเหงเหงาหน้ามองได้เพียงตึกใหญ่ ซึ่งมีเสาธงสูงบนโดมของตึกไทยคู่ฟ้า (ตึกไกรสรเดิม) ข้าพเจ้าสะท้อนใจความรู้สึกวาบหวี น้ำตาปริมจะพาไหลออกจากเบ้าตา เพราะได้รับแจ้งว่าทางราชการขนย้ายข้าวของเครื่องเรือนไปกองไว้ที่ริมถนนพิษณุโลก อันเป็นที่ตั้งสำนักงาน ป.ป.ป. ในปัจจุบันให้ไปหลบนอนที่นั่น ข้าพเจ้าเองเป็นคน

แปลกไม่เหมือนเด็กชาวบ้านเขาก็ตรงที่
ว่า ไม่เคยให้ใครได้เห็นหน้าตา จนคน
ย่านนางเลิ้ง วัดโสมนัส วัชรพลหลวง-
ชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พากันพนันที่จะทำ
ให้ข้าพเจ้าร้องไห้เพื่อจะได้เห็นหน้าตา
ไม่มีวันเสียละ แต่มาครั้งนี้ข้าพเจ้ากลับ
จากโรงเรียนดึกไปก็เพราะตอนเช้าได้
รับอุบัติเหตุตกบาร์แขนหักถูกนำส่งโรง-
พยาบาลกลาง กว่าโรงพยาบาลจะเข้า
เผือกเสร็จและข้าพเจ้าหายจากสลบ
แล้ว โรงพยาบาลจึงอนุญาตให้ข้าพเจ้า
กลับบ้านประมาณเวลา ๒ ทุ่ม ข้าพเจ้า
ต้องเดินจากโรงพยาบาลกลางมายัง
ทำเนียบรัฐบาล เมื่อมาถึงกลับถูกห้าม
มิให้เข้าไปภายในข้าพเจ้าจึงเหมือนไร้
ญาติขาดมิตร เพราะพี่ชายข้าพเจ้าซึ่ง
เป็นกำลังของครอบครัวต้องไปเป็น
ทหารและขึ้นไปรบถึงเชียงตุง ทางบ้าน
จึงมีแต่แม่และพี่ผู้หญิงเล็ก ๆ อีก ๒ คน
เราต้องนอนโดยอาศัยทำเป็นเพิงที่
สำนักงานป.ป.ป.อยู่เป็นเวลาถึง ๓ เดือน
ความทุกข์ครั้งนี้ทำให้ข้าพเจ้าต้องแห่ง
ดูเสาธงบนยอดตึกด้วยอาการเศร้าและ
อาลัยก่อนจะจากไปอย่างยิ่ง ข้าพเจ้า
นึกขึ้นตามมโนภาพอย่างเด็ก ๆ ในขณะ
นั้นว่า ข้าพเจ้าจะกลับมาปีนเสาธงเล่น
เหมือนอย่างเดิมอีกให้ได้ เนื่องจาก
หน้าตึกไทยคู่ฟ้าเป็นสนามหญ้ากว้าง
ข้าพเจ้าและเด็ก ๆ ในบ้านนรสิงห์ชอบ
มาวิ่งเล่น โดยเฉพาะมาเล่นว่าว และ
เมื่อคราวใดว่าวติดเสาธง ข้าพเจ้าก็จะ
เป็นผู้ปีนขึ้นไปเก็บว่าวลงมา แม้ว่าจจะ
ราคาเพียง ๑/๒ ถึง ๑ สตางค์ ซึ่งไม่
แพงนักก็ตาม ชีวิตข้าพเจ้าควรจะแพง
กว่า ข้าพเจ้าก็ไม่เคยเสียตาย ปีนป้าย
เสาธงขึ้นไปดึงว่าวลงมาจนได้ เมื่อ
เขียนมาถึงตอนนี้ทำให้ข้าพเจ้าอด
แปลกใจไม่ได้ว่าคนที่บ้านเกิด “ตึกทะเล”
ซึ่งขณะนี้เป็นที่ตั้งของสำนักงานปลัด-
สำนักนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าก็กลับ

มาดำรงตำแหน่งสูงสุดอยู่ในสถานที่
ราชการแห่งนี้ นอกจากนี้เมื่อคราวต้อง
ไปอาศัยทำเพิงพักพิง ณ ที่ตั้งสำนักงาน
ป.ป.ป. ข้าพเจ้าต้องทนทุกข์ตากแดด
ตากลมอยู่ถึง ๓ เดือน แล้วข้าพเจ้าก็
กลับมาในมาดใหม่ได้ดำรงตำแหน่ง
เป็นเลขาธิการ ป.ป.ป. อยู่ ณ ที่นี้ ถึง ๔
ปี

เหตุการณ์ระหว่างปี ๒๔๗๗-
๒๔๘๐ ข้าพเจ้าเรียนหนังสือชั้นประถม
๑-๔ ที่โรงเรียนเทศบาล๘ วัดเบญจม-
บพิตร ความซุกซนอย่างเด็ก ๆ มีมาก
วันหนึ่ง ๆ ถ้าไม่ไปเรียนหนังสือก็มักจะ

ถึงเย็นจึงขึ้นว่าวชิงแดนกันระหว่างเด็ก
บ้านนรสิงห์กับเด็กวัดโสมนัสเป็นเช่นนี้
เป็นกิจวัตรประจำวัน

ข้าพเจ้าเรียนหนังสือค่อนข้าง
จะหัวไวเรียน ป.๑ แล้วก็พาสชั้นไปเรียน
ป.๓ ป.๔ เลย ตอนนี้มีเหตุการณ์ที่
แสนจะตลกและก็เป็นความผิดพลาด
อย่างมากของข้าพเจ้า เนื่องจากเด็กวัด
และเด็กนักเรียนโรงเรียนเทศบาล เกิด
ชกต่อยกันอยู่เป็นประจำ ส่วนมากเด็ก
นักเรียนจะพ่ายแพ้แก่เด็กวัดเสมอเพราะ
ตัวเล็กกว่า วันหนึ่งขณะที่ข้าพเจ้าเรียน
อยู่ชั้น ป.๓ เด็ก ๆ ที่โรงเรียนพากัน

“ข้าพเจ้าอดแปลกใจไม่ได้ว่า ณ ที่
บ้านเกิด “ตึกทะเล” ซึ่งขณะนี้เป็นที่ตั้ง
ของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ข้าพเจ้าก็กลับมามีตำแหน่งสูงสุดอยู่ใน
สถานที่ราชการแห่งนี้”

เล่นอยู่ในน้ำ สระน้ำภายในทำเนียบ-
รัฐบาลกว้างยาวพอสมควร ผิดกับสมัย
นี้สระน้ำบางส่วนได้ถูกถมเอาพื้นที่มา
ปลูกตึก โดยเฉพาะตึกสันติไมตรีหลัง-
ในสร้างบนพื้นที่ที่ได้ถมสระน้ำหรือ
คลองไปบางส่วนบางเวลาข้าพเจ้าก็ซุก-
ซนอยู่บนต้นไม้ หรือบนตึกไทยคู่ฟ้า
หรือใต้ตึก เพราะตึกไทยคู่ฟ้ามีห้องใต้-
ดินอีกชั้นหนึ่ง สมัยก่อนน้ำไม่ท่วมพื้น
ตึกใต้ดิน เด็ก ๆ มักจะลงไปจับนกหรือ
ชิงเอาไข่ตุ๋นแกที่พ่อแม่ตุ๋นแกแสนจะ
ห่วงแหนของของตน ไข่ตุ๋นแกนำมาทำ
เป็นกาวเคลือบสายป่านว่าทำป่านคม
ดีมาก ทั้งเหนียวและคม ตกตอนบ่าย

ซุกซนและเร่ร่อน โดยอุปโลกให้
ข้าพเจ้าเป็นตัวแทนไปต่อยกับเด็กวัดจะ
ได้รู้ตัวชกกัน เพราะทนให้เด็กนักเรียน
ตัวเล็กถูกชกเฆอยู่บ่อย ๆ ไม่ได้ ปกติ
ข้าพเจ้าไม่เอาไหนในเรื่องชกต่อยกัน
เพราะไม่มีนิสัยชอบในทางนี้ แต่เมื่อถูก
พรรคพวกคะยั้นคะยอหรืออีกนัยหนึ่งก็
คือถูกยอนนั่นเอง ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ต้อง
ยอมรับเป็นหัวหน้าตบพวกเด็กวัดต่อย
กันที่ลานใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ หลัง
พระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตร ทั้งสอง
ฝ่ายต่างมีพวกพ้องถือหางกันพอสมควร
ขณะที่ลงมือวาดลวดลายชกหัวแบ่ง
แดนกัน ใครเหยียบแดนที่สมมุติว่า

เป็นหัวถือว่าเป็นผู้ทำชิง ขณะที่ยังกัน
มึงหรือกูเหยียบหัวกูก่อนขีวะ พลันก็มี
เสียงตะโกนของเด็กที่คอยดูต้นทาง
ตะโกนเสียงลั่นมาว่า “ครูพระ” มา
แล้วโว้ยเท่านั้นทุกคนก็แผ่นหนีเอาตัว
รอดตัวใครตัวมัน ข้าพเจ้านั้นโยน
กระเป๋าทิ้งสือไว้บนต้นพระศรีมหาโพธิ์
เพื่อฝากไว้กับแม่พระโพธิ์ แล้วตนเองก็
ไวก่ความคิด ป็นร้วด้วงหลบหนีเข้า
ไปในเขตเขาตินทวนเอาตัวรอดจากการ
ถูกจับไปทำโทษได้ แต่กรรมหรือการ
กระทำดังกล่าวยังป็นป่วนอยู่ในใจ สมอง
คิดไปต่างๆ นานาๆ เกรงจะเสียชื่อไป
ถึงผู้หลักผู้ใหญ่โดยเฉพาะ “ครูพระ”
ซึ่งทำหน้าที่สอนหนังสือข้าพเจ้าแล้วได้
เสนอครูใหญ่ให้ข้าพเจ้าพาสชั้นจากป.๑
ไปเรียน ป. ๓ ไม่ต้องเรียน ป.๒ เลย
แต่เนื่องจากเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว ไม่
อาจจะแก้ไขได้จึงคิดไม่ตกนอนไม่หลับ
ทั้งคืน รุ่งเช้าข้าพเจ้ารีบลุกขึ้นแล้วไป
ตลาดนางเลิ้ง ที่วัดสุนทรธรรมทาน
(วัดแค นางเลิ้ง) เพราะเคยเห็นคนมา
ทำบุญแล้วก็จุดธูปเทียนบูชาพระ ที่
หน้าพระอุโบสถเดิมมีศาลเจ้าเล็กๆ คน
จีนนิยมไปจุดประทัดแล้วก้มหัวคำนับ
เอาศีระะจรดพื้น ๓ ครั้ง ข้าพเจ้าก็เอา
มั่งกัม ๆ เงย ๆ เอาหัวโขลกพื้น ๓ ครั้ง
แล้วเอาชี่เก๋ารูปรอยหัวขอพรไม่ให้ถูก
เขียนตีหรือถูกทำโทษ ข้าพเจ้ามัวแต่ไป
จรด ๆ จ้อง ๆ อยู่ที่วัดแคเป็นเวลา
ค่อนข้างนานแล้วยังต้องไปเอากระเป๋
หนังสือที่ฝากไว้บนต้นพระศรีมหาโพธิ์
อีก จึงทำให้ไปโรงเรียนสาย เมื่อถึงโรง-
เรียน เด็กนักเรียนกำลังถูกเรียกประชุม
โดยครูทุกคนมากำกับดูแลและทำโทษ-
เด็กนักเรียนที่ไปก่อเหตุหลายคนอย่าง
น้อยก็ ๕ คน กำลังถูกบังคับให้ยืนกอด
อกอยู่หน้าห้องประชุม เสียงไม้เรียวดัง
ซวบๆ แต่ละซวบเด็กสะดุ้งสุดตัว บาง
คนก็ครางเบาๆ การทำโทษเด็กนัก-

“

เพราะเสียงลูก
ระเบิดแหวกอากาศ
ลงมาใกล้ตัวเต็มที
ข้าพเจ้าจึงพุ่งหลาว
ตัวเองลงไปทีบ่อ
ขยะข้างครัว ทันทีที่
ตั้งตัวและตั้งสติได้ก็
ระลึกถึงหลวงพ่
พระพุทธรชินราช
เหมือนปาฏิหารย์รูป
ทององค์ใหญ่ของ
หลวงพ่อบดบังเข้า
มาทับร่างข้าพเจ้า
แล้วข้าพเจ้าก็หมด
ความรู้สึก

”

เรียนสมัยนั้นไม่ได้เขียนกันเพราะครู
ท่านรู้ลูกไม่เด็ก ๆ เพราะทุกคนเตรียม
ตัวนุ่งกางเกงมาหลายชั้น การลงโทษ
จึงใช้เขียนโดยฟาดไม้เรียวไปที่น่องได้
ผล-เพราะเด็กที่ถูกทำโทษหลายคน
เจ็บปวดและแสบเนื้อเข้าหัวใจ เสียงดัง
ซวบๆ ทะลุทะลวงเข้าถึงหัวใจข้าพเจ้า
ทุกครั้งทีครูใหญ่ใช้ไม้เรียวฟาดน่อง
ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเหมือนว่าตนถูกทำ
โทษด้วย เนื่องจากข้าพเจ้ามีถึงโรง-
เรียนสายกว่าใคร พอครูใหญ่เหลือบมา
เห็นก็เรียกข้าพเจ้าไปยืนหน้าห้อง
ประชุมข้าพเจ้าใจหายวาบ ขาสั่น เดิน
ออกไปหน้าห้องประชุมอย่างไม่มีมั่นใจ
เมื่อครูใหญ่ทำโทษเด็กนักเรียนทั้ง ๕
คนแล้ว ก็หันมาที่ข้าพเจ้าแล้วประกาศ
ด้วยเสียงดังต่อที่ประชุมว่า ต่อไปให้
เด็กนักเรียนทุกคนเอาแบบอย่างข้าพเจ้า
เรียนหนังสือเก่ง เป็นคนเรียบร้อย
พร้อมกับแต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้า
เด็กนักเรียนทั้งโรงเรียน เป็นผู้ชักธง
ชาติ และขึ้นบทสวดมนต์นำที่ประชุม
เป็นประจำทุกวัน

ระหว่างปี ๒๔๘๔-๒๔๘๖ หลัง
จากที่ต้องออกจากบ้านนรสิงห์ เพราะ
ทางราชการทำเป็นทำเนียบรัฐบาลแล้ว
ต้องอาศัยพักที่เพิงชั่วคราว ณ บริเวณ
ที่ตั้งสำนักงาน ป.ป.ป. ในปัจจุบันถึง
ประมาณ ๓ เดือน แล้วจึงได้ย้ายไป
อาศัยอยู่ที่บ้านราชวิถีใกล้สี่แยกซ่งฮี้
หลังวิทยาลัยครูสวนสุนันทา การเล่า
เรียนได้ขึ้นไปเรียน ม.๔ - ม.๖ ที่โรง-
เรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร การเรียน
อยู่ในชั้นดีมากเพราะสอบได้คะแนน ๙๐
เปอร์เซ็นต์ขึ้นไปจนขึ้น ม.๖ ตรงกับ พ.ศ.
๒๔๘๖ กรุงเทพฯ ประสบภัยทาง
อากาศครั้งใหญ่คือเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน
๒๔๘๖ สัมพันธ์มิตรอันมีสหรัฐอเมริกา
เป็นประเทศนำในสงครามได้ส่ง ปี ๒๔
มาดลมกรุงเทพฯ หว่านลูกระเบิดปู

หน้ากระดาน ตั้งแต่เขตรวัดเบญจม-
บพิตร พระที่นั่งอนันตสมาคม บ้าน
สวนพุดตาล วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
ถึงสี่แยกซังฮี บ้านที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ก็
พลอยถูกถูกระเบิดราบเป็นหน้ากลอง
เช่นเดียวกับชาวบ้านราชวดีอื่นๆ รวม
ถึงบางส่วนของกรมทหาร ร.พัน ๔
ทหารรักษาพระองค์ด้วย วันที่ ๕
มิถุนายน ๒๔๘๖ ข้าพเจ้าจำได้ดี ตอน
เช้าข้าพเจ้าไปที่บ้านสวนพุดตาลหลัง
พระที่นั่งอนันตสมาคม ถือวิสาสะเก็บ
ดอกไม้ได้หลายชนิด เพื่อไปเรียนเขียน
ที่วัดเบญจมบพิตรตอนเย็น เพราะ
เป็นวันวิสาขบูชาตรงกับวันพระ ๑๕ ค่ำ
เมื่อเก็บดอกไม้ได้สมควรตั้งใจแล้ว
ได้นำมาใส่ขันน้าวางไว้บนหลังตู้มข้าง
บ้าน แล้วตนเองก็ลงมือกินข้าวเช้าใน
เวลาใกล้ ๑๑.๐๐ น. พลันก็ได้ยินเสียง
เครื่องบินดังกระหึ่ม เมื่อแหงนมองขึ้น
ไปก็พบกับแสงแพรวพราวของประกาย
ตัวเครื่องบินออกเป็นสีเงินสะท้อนแสง
เต็มหน้าฟ้า แล้วก็ได้ยินเสียงถูกระเบิด
แหวกอากาศลงมาดังเหมือนรดห่ม-
เกราะวังเต็มผิจักร ทันทีข้าพเจ้าก็นึก
ถึงภัยที่จะเกิดขึ้นพลันก็กระโดดโถมตัว
เองจากครัว ซึ่งอยู่ติดกับตัวบ้านเพื่อจะ
ขึ้นไปเอาสร้อยพระมาคล้องคอที่แขวน
ไว้บนเรือนชั้นบน แต่เมื่อสายตา
เหลือบไปเห็นชั้นที่ใส่ดอกไม้แช่น้ำไว้
บนหลังตู้มข้างบ้าน ถูกลมพัดกระโชก
ตกจากหลังตู้ม ข้าพเจ้าเกรงว่าดอกไม้
จะชำ จึงลืมนึกที่จะขึ้นไปบนเรือนชั้นบน
ชั่วคราวแล้วกระโจนไปจับประคองชั้น
มิให้หลุดตกจากหลังตู้ม ด้วยสัญชาติ-
ญาณว่องไวเท่าความคิด เพราะเสียง
ถูกระเบิดแหวกอากาศลงมาใกล้ตัวเต็มที
ข้าพเจ้าจึงพุ่งหลาวตัวเองลงไปใต้บ่อขยะ
ข้างครัว ทันทีที่ตั้งตัวและตั้งสติได้ ก็
ระลึกถึงหลวงพ่พระพุทธรูปเหมือนปาฏิหาริย์รูปทององค์ใหญ่ของ

หลวงพ่อบดบังเข้ามาทับร่างข้าพเจ้า
แล้วข้าพเจ้าก็หมดความรู้สึก มารู้สึก
ตัวอีกทีเมื่อสลักคว้นไฟคือคว้นระเบิด
คละคลั่งไปทั่วบริเวณ ปรากฏว่า
ข้าพเจ้าได้รับบาดเจ็บทั่วทั้งร่างกาย
เป็นรอยแตกเลือดออกซิบ ๆ โดย
เฉพาะบริเวณใบหน้าดำเหมือนเอาถ่าน
ดำมาทาไว้และมีเลือดไหลซึมออกมา
มากพอสมควร เป็นอันว่าข้าพเจ้ารอด
ตายส่วนเพื่อนบ้านบริเวณใกล้เคียง
ตายไปถึง ๑๕ ศพ ข้าพเจ้ามานึกดูอีกที
ถ้าข้าพเจ้าขึ้นไปบนเรือนชั้นบนข้าพเจ้า
คงตายแน่นอน เพราะตัวบ้านไม่มี
เหลื่อให้เห็นอีกแล้ว เป็นกองเศษไม้
กระเบื้องและสังกะสี ราบลงกับพื้นทั่ว-
บริเวณ เดชะบุญครั้งนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่
เป็นเพราะพระบารมีของหลวงพ่
พระพุทธรูปราชโดยแท้จริง ข้าพเจ้าจึง
รอดตายมาได้

หลังจากกรุงเทพฯ โดนภัยทาง
อากาศครั้งใหญ่คือเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน
๒๔๘๖แล้ว โรงเรียนทุกโรงเรียนภายใน
กรุงเทพฯ มหานครรวมทั้งจังหวัด
ธนบุรีก็ได้ถูกปิดชั่วคราว ในระยะนี้
นักเรียนต้องพยายามหาที่เรียนในต่าง
จังหวัดเอาเอง หรือไม่ก็ยอมเสียเวลา
เรียนไปอย่างไม่มีกำหนด ข้าพเจ้าได้ไป
สมัครเรียนที่ โรงเรียนมัธยมวัดทรง-
ธรรม ที่ปากลัด อำเภพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ โดยเรียนต่อในชั้น
ม.๖ เมื่อไปสมัครเข้าเรียน คุณครูใหญ่
คือ ท่านอาจารย์คล้าย พงษ์เวช ปฏิเสธ
อ้างว่าไม่มีที่ที่จะให้นั่งเรียนเพราะนักเรียน
จากกรุงเทพฯ มาเรียนกันมากที่นั้งเต็ม
หมดแล้วกับอีกประการหนึ่งขณะนี้ยัง
เข้าเทอมปลายแล้ว นักเรียนเดิมของ
โรงเรียนมัธยมวัดทรงธรรมได้เรียนรุด-
หน้าไปมากจนจะสอบไล่เทอมปลาย
อยู่แล้ว ข้าพเจ้าก็ไหว้วอนท่านขอเรียน
ให้ได้ โดยแจ้งว่าหากทางโรงเรียนไม่มี

ที่ให้นั่งเรียน ก็จะขอนั่งเรียนกับพื้น
ส่วนที่ว่าจะเรียนไม่ทันนั้นจะตั้งใจเรียน
และขยันดูหนังสือให้มากที่สุด อาจารย์
ท่านดีใจเอื้อมมือมาโอบกอดข้าพเจ้า
โดยที่เห็นว่าข้าพเจ้าเป็นนักสู้ พูดอย่าง
เอาจริงเอาจังด้วยความมั่นใจว่าจะ
เรียนให้ทันเพื่อน ข้าพเจ้าจึงได้เข้า
เรียนต่อเรียนเพียง ๕ วัน ก็ถึงเวลา
สอบซ่อมใหญ่ข้าพเจ้าสอบตกอย่างไม่
เป็นท่าได้เพียง ๓๐ เปอร์เซ็นต์ สร้าง
ความกังวลใจให้แก่ครูอาจารย์ทั้งหลาย
โดยเฉพาะท่านอาจารย์คล้ายฯ คอย
สอบถามข้าพเจ้าเสมอ เกรงว่าข้าพเจ้า
จะสอบไม่ผ่านชั้น ม.๖ ข้าพเจ้าต้อง
เพิ่มความขยันขึ้นอีกหลายเท่า เมื่ออยู่ที่
โรงเรียนมัธยมวัดทรงธรรมมีการกวาด
วิชาพิเศษตอนเย็นถึงค่ำทุกวัน ส่วน
มากเป็นเด็กนักเรียนจากโรงเรียน
อานวยวิทยามาเรียนแต่ก็เป็นปัญหา
สำหรับข้าพเจ้าอีก เพราะข้าพเจ้าไม่มี
เงินค่าเรียนพิเศษ จึงหาวิธีใหม่เนื่อง
จากศาลาวัดอยู่ติดกับสระน้ำ ที่ศาลามี
การสอนกวาดวิชา โดยเฉพาะท่านอาจารย์
คล้ายฯ เสียงดังฟังชัด ท่านสอนวิชา
ภาษาอังกฤษด้วยความชำนาญมาก
ข้าพเจ้าจึงหาที่ไปอาบน้ำที่สระวัดหัวถ้ง-
น้ำ ชันน้ำและมีผ้าขาวมาผาดไล่ ทำ-
ที่จะไปอาบน้ำ แท้ที่จริงข้าพเจ้าแอบนั่ง
ฟังคำสอนของอาจารย์ใหญ่เข้าทำนอง
ครูพักลักจำปฏิบัติเช่นนั้นทุกวัน จน
ข้าพเจ้าแน่ใจว่าข้าพเจ้าเรียนทันเพื่อนแน่
ก็พอดีทางราชการจัดให้โรงเรียนที่ปาก-
ลัดเป็นสนามสอบกลางของนักเรียนชั้น
ม.๖ ที่ประสงค์จะสมัครสอบเข้าสนาม
สอบด้วย เพราะโรงเรียนในกรุงเทพ-
มหานครยังคงปิดอยู่ ข้าพเจ้าสอบได้ถึง
๘๓.๕๐ เปอร์เซ็นต์ ได้เป็นอันดับที่ ๒
ของนักเรียนที่ไปสอบที่ปากลัดทั้งหมด
ประมาณ ๔๕๐ คน แพ้ลำดับที่ ๑ เพียง
.๕๐ เปอร์เซ็นต์ ข้าพเจ้าจึงกลายเป็น

ขวัญใจของโรงเรียนมัธยมวัดทรงธรรม ไปโดยไม่ได้ตั้งใจ สร้างความประหลาดใจและพอใจให้แก่ท่านอาจารย์คล้าย พงษ์เวช ท่านอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดทรงธรรมเป็นอย่างดี

ปี ๒๔๘๗ - ๒๔๘๘ โรงเรียนภายในกรุงเทพมหานครยังคงปิดอยู่ตามเดิม เพราะภัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าเรียนสำเร็จชั้น ม.๖ แล้วอยู่ว่าง ๑ ปีจึงติดตามป้าของข้าพเจ้าน.ส.เพี้ยน อากาศฤกษ์ ซึ่งเป็นคุณข้าหลวงติดตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งเสด็จไปประทับ ณ พระราชวังบางปะอิน ข้าพเจ้าใช้เวลาว่างสมัครเป็นครูโรงเรียนที่ พพนฯ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สร้างเป็นโรงเรียนหลังคาจากสอนเด็กนักเรียนชั้นมัธยมต้นเป็นการชั่วคราว อยู่ภายในพระราชวังบางปะอินเพื่อให้เด็กลูกของเชื้อพระวงศ์และข้าราชการบริพารได้เรียนกัน จนสงครามเลิกมาในปี ๒๔๘๙ ข้าพเจ้าจึงได้สมัครสอบเข้าเรียนต่อมัธยมปลายเตรียม ๑ - ๒ เพราะหลักสูตรการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป การสอบเข้าเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย มีนักเรียนมาสมัครสอบกันมาก เพราะเป็นโรงเรียนชั้นนำมีชื่อเสียงของประเทศ ข้าพเจ้าสอบคัดเลือกเชื่อแน่ว่าสอบตก เพราะทำข้อสอบไม่ได้ แต่เนื่องจากใบสุทธิที่สำเร็จ ม.๖ เป็นใบรับรองที่บ่งบอกถึงคะแนนอยู่ในระดับดีมาก ๘๓.๕๐ เปอร์เซนต์ จึงทำให้ทางโรงเรียนยอมรับเข้าไปเป็นนักเรียน ข้าพเจ้าเรียนชั้นเตรียมอักษรศาสตร์ ปี ๑-๒ สำเร็จออกมาด้วยคะแนนค่อนข้างต่ำได้เพียง ๕๓ เปอร์เซนต์ ทั้งนี้ เพราะมาตรฐานการเรียนการสอนเพิ่งจะเริ่มต้นใหม่หลังสงครามเลิก กระทรวงศึกษาธิการตั้งเกณฑ์ตัดสินคะแนนผู้สอบผ่านชั้นเตรียม ปี ๒ ทั่วราชอาณาจักรไว้เพียง ๔๕

เปอร์เซนต์ถือว่าสอบได้ เหตุที่การเรียนของข้าพเจ้าไม่ดีเท่าที่ควรก็เพราะหลังจากโดนพิษภัยของลูกกระเบิดเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๖ ข้าพเจ้าต้องเจ็บป่วยรักษาตัวเป็นปี ข้าพเจ้าเรียนอยู่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ๒ ปี มีความประพฤติดี ทางโรงเรียนได้มอบเข็มทองมอนิเตอร์ (Monitor) คือ ผู้ควบคุมความประพฤติเด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนให้เป็นเกียรติแก่ข้าพเจ้า

ชีวิตเริ่มต้นภายในรั้วมหาวิทยาลัยระหว่างปี ๒๔๙๑ - ๒๔๙๕ ออกจะลุ่มๆ ดอนๆ เพราะความผิดปกติของร่างกายที่ได้รับจากพิษภัยของลูกกระเบิดเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๖ เมื่อสอบผ่านเตรียมอักษรศาสตร์ปีที่ ๒ แล้ว ก็ได้เข้าเรียนต่อยังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรียนกฎหมายอยู่ ๑ ปี ขึ้นปี ๒๔๙๒ ได้ไปสอบเอ็นทรานซ์เข้าเรียนในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหวังจะออกไปเป็นนักปกครอง อย่างน้อยก็มุ่งถึงตำแหน่งนายอำเภอ ส่วนทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้เลิกเรียน คงเรียนควบคู่กันไป แล้วระยะเวลาวิกฤติก็เริ่มขึ้นเมื่อสอบไล่ประจำปี ชั้นปีที่ ๑ ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก่อนถึงวันสอบไล่เพียง ๒ วัน ข้าพเจ้าถูกนำส่งโรงพยาบาลอย่างกระชั้นหันเพราะปวดท้องมาก อาการปวดคงมีตลอด ๒๔ ชั่วโมง พอถึงวันสอบ ข้าพเจ้าขออนุญาตหมอไปสอบ หมอสั่งห้ามข้าพเจ้าไม่พึงแอบหนีหมอไปสอบจนได้ แต่สอบไล่ได้เพียงชั่วโมงเศษ ข้าพเจ้าก็หมดสติอยู่กับโต๊ะที่นั่งสอบนั่นเอง จนทางมหาวิทยาลัยต้องนำส่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ความเจ็บปวดทรมานรุนแรงขึ้นแพทย์โรงพยาบาลตรวจดูอาการอยู่ถึง ๗ วัน แล้วบอกว่า “หมอช่วยเธอไม่ได้” แพทย์ที่พูดคำนี้ คือ นายแพทย์นิรันดร์ ชินะโชติ อาการปวด

นั้นมืออยู่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง หมอต้องฉีดยาบรรเทาปวดให้วันละหลายหน อาการที่หมอตรวจพบคือก้อนเนื้อขนาดโตเท่าผลส้ม ดานเป็นก้อนแข็งอยู่ภายในท้อง ปอดทั้ง ๒ ข้างดำสนิทหมดความสามารถของแพทย์ที่จะเยียวยาได้ ข้าพเจ้าจึงขอเปลี่ยนโรงพยาบาลเปลี่ยนไปโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าแม่เป็นผู้พาส่ง ตอนแรกที่น่าสงสัยต้องถูกห้ามไปโรงพยาบาล ร่างกายอ่อนเพลียมากเดินไม่ไหว หมอแรงเอามาก ๆ เพราะเจ็บปวดมาตลอด ๗ วัน เมื่อแพทย์โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าตรวจแล้ว ก็พูดบอกอย่างเดียวกับแพทย์ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ “หมอช่วยเธอไม่ได้” ทำให้ข้าพเจ้าหมดกำลังใจทรุดตัวลงนอนยังพื้นซีเมนต์หน้าบันไดตึกโดมหลังเก่าของโรงพยาบาล สำนวนใจบอกเจ้าที่เจ้าทางขออนุญาตสิ้นใจตาย ณ ตรงนี้ พลันก็นึกถึงพระรูปศักดิ์สิทธิ์หลังโรงพยาบาลที่คนไปกราบไหว้เป็นจำนวนมากทุกวัน เพราะเมื่อเป็นเด็กอายุประมาณ ๑๐ ขวบ ข้าพเจ้าได้ไปรับจ้างเก็บลูกเทนนิสที่คอร์ตของโรงพยาบาล ซึ่งปัจจุบันนี้คอร์ตเทนนิสได้ถูกรื้อทิ้งไป คงเป็นที่ตั้งพระอนุสาวรีย์รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแทน แล้วถูกเจ้าหน้าที่ดูแลคอร์ตโกงเงินค่าจ้าง ก่อนลงมือวิ่งเก็บลูกเทนนิสได้รับการบอกจ้างว่าจะให้ ๒๕ สตางค์ ตั้งแต่เช้าจรดเย็นจนจะค่ำได้รับเพียง ๕ สตางค์เป็นค่าเหนื่อย เมื่อถกเถียงว่าไม่เป็นไปตามสัญญา ก็ได้รับการบอกกล่าวให้เอาไปเพียงที่ให้มิฉะนั้นจะเจ็บตัว ข้าพเจ้าจึงจดจำมาจนทุกวันนี้ เช่นเดียวกับเมื่อครั้งกระทรวงสาธารณสุขมาขอใช้ สถานที่บ้านนรสิงห์จัดงานวันสาธารณสุข ๓ วัน ๓ คืน ข้าพเจ้าได้รับการว่าจ้างจากผู้สูงอายุเจ้าของร้านค้าให้ทำงานรับใช้อยู่ใน

บริเวณงานหน้าตึกไทยคู่ฟ้า ๓ วันผ่านไป ข้าพเจ้าได้ค่าจ้างเพียง ๑ สตางค์ ข้าพเจ้าเจ็บใจมากที่ผู้ใหญ่ได้ค่าตัวและใช้แรงงานเด็กอย่างเอาเปรียบ ข้าพเจ้าจึงเอาสตางค์แดงอันที่ได้รับเป็นค่าจ้างฝังดินไว้ที่สนามหญ้าหน้าตึกไทยคู่ฟ้านั่นเอง

ที่บริเวณหลังโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้ามีพระรูปปั้น ท่านพ่อท้าวหิรัญ - รูจี หรือท่านพ่อท้าวหิรัญสุทนต์คนไข้ในโรงพยาบาลและบุคคลภายนอกไปขอรับพระบารมีคุ้มครองให้หายจากโรคร้ายรวมทั้งขอโชคลาภกันวันละมากมาย เป็นที่เลื่องลือมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย จะเห็นได้ในช่วงวันสงกรานต์ ทุกวันที่ ๑๓ เมษายน จะมีพิธีทำบุญเลี้ยงพระบรรดาศิษย์ต่างพากันมาสักการะและรำถวายเป็นที่น่าศรัทธาอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าก็เช่นกันแม้อาการเจ็บปวดจะมีมากก็พยายามตั้งสติขออนุญาตสิ้นใจตาย ณ ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าแห่งนี้ ทันใดที่หลังถึงพื้นหน้าบันไดความเป็นมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นความเจ็บปวดที่ข้าพเจ้าได้รับมาตลอด ๗ วันนั้น อันตรธานหายไปสิ้น กลับมีแรงลุกขึ้นนั่งและเดินกลับออกมาจากโรงพยาบาลได้โดยไม่ต้องพึ่งแรงใครแบกหาม นั่งสามล้อกลับบ้านหน้าวังสระปทุม ปีนั้นทั้งปีข้าพเจ้าเสียการเรียนไปโดยเปล่าประโยชน์และต้องทนรักษาตัวตามมีตามเกิดอยู่ถึง ๗ ปี ตลอดเวลา ๗ ปี ส่วนมากนอนหลังติดเสื้อ อยู่หนึ่งๆ ไม่สามารถจะไปไหนได้โดยสะดวก ได้บารมีหลวงพ่อดำปากน้ำภาษีเจริญเป็นที่พึ่ง โดยเขียนข้อความบอกอาการเจ็บป่วยแล้วฝากแม่ชี ให้นำถวายหลวงพ่อบริกรรมทุกคืน ส่วนอาการเกี่ยวกับปอดดำนั้นข้าพเจ้าได้รับความกรุณาจากนายแพทย์สมบุญ ผ่องอักษร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

“

ทันใดที่หลังถึงพื้น
หน้าบันได ความเป็น
มหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น
ความเจ็บปวดที่ข้าพ-
เจ้าได้รับมาตลอด ๗
วันนั้น อันตรธานหาย
ไปสิ้น กลับมีแรงลุก
ขึ้นนั่งและเดินกลับ
ออกมาจากโรงพยาบาล
ได้โดยไม่ต้องพึ่งแรง
ใครแบกหาม

”

ซึ่งขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งแพทย์ผู้อำนวยการสถานตรวจโรคปอดยศเส มีอยู่ครั้งหนึ่งแพทย์ผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติวินิจฉัยให้ตัดปอดข้าพเจ้าออกเสียข้างหนึ่งแต่ไม่ทันได้ผ่าตัด ขณะนอนบนรถเข็นเข้าห้องฉายเอกซเรย์ คุณหมอสมบุญฯ เดินมาเห็นเข้าพอดี ท่านได้ไต่ถามอาการและลงมือตรวจเอง แล้วท่านวินิจฉัยกับคำสั่งของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติ ไม่ให้ผ่าตัดปอดของข้าพเจ้าเป็นอันขาด ท่านเห็นว่าข้าพเจ้ากำลังเป็นนิสิตจุฬาฯ อายุเพียง ๒๐ ปีเศษ ไม่ควรจะเสียอนาคต ข้าพเจ้ารักษาตัวอยู่ที่สถานตรวจโรคปอดยศเสและโรงพยาบาลโรคทรวงอก จังหวัดนนทบุรี ใช้เวลารักษาอยู่ ๗ ปี โดยมีแพทย์ที่มีอุปการะคุณได้แก่ นายแพทย์สมบุญ ผ่องอักษร นายแพทย์นัดดา ศรียาภัย แพทย์หญิงวิภาวี พงษ์เวชศาสตร์ แพทย์หญิงทับทิม ชินะโชติ และโดยเฉพาะนายแพทย์นินารถ ชินะโชติ ผู้ซึ่งเป็นคนแรกที่บอกข้าพเจ้าที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ว่า “หมอช่วยเธอไม่ได้” แล้วท่านก็กลับมาช่วยข้าพเจ้าอีกที่สถานตรวจโรคปอดยศเส

ระหว่างที่เจ็บป่วยต้องรักษาตัวอยู่ ๗ ปีเศษนี้ ในเรื่องการศึกษาทางคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะบดี ดร.เกษม อุทยานิน ได้กรุณาอนุญาตให้ลาหยุดเรียนได้ปีเว้นปี คือปีไหนอาการเจ็บป่วยไม่ค่อยดีก็ให้หยุดการเรียนไว้ชั่วคราวก่อน ส่วนทางด้านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คงเรียนโดยดูหนังสืออยู่กับบ้าน เมื่อถึงคราวสอบก็ไปสอบเป็นคราวๆ ข้าพเจ้าจำได้ดีเวลาไปสอบกฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต้องพกยาติดตัวไปหลายชนิดตั้งแต่ยาระงับปวด ยาแก้ลม บำรุงหัวใจ ยาหม่องทาขมับ และยาต้ม เพราะสอบ

ไปได้ไม่ถึงชั่วโมงก็ต้องพักรับประทานยาพื้นตัวเอากาลังไว้ก่อน บางครั้งก็ปวดลงหลังกับโตะชั่วคราว ผลการสอบมักจะไม่มีผิดหวังคือสอบได้ดีเสมอครั้งละ ๗-๑๐ วิชาทำให้สามารถสำเร็จวิชาธรรมศาสตร์ เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตได้ภายใน ๔ ปีเศษ โดยที่ไม่ได้ไปนั่งฟังเลคเชอร์เลย สำเร็จในปี ๒๔๔๕ ธรรมศาสตร์บัณฑิตรุ่นสุดท้าย ขณะเจ็บป่วยอาการปวดท้องยังมีอยู่เป็นปกติประจำวันหลับเมื่อไหร่ความเจ็บปวดก็ทุเลาจึงรีบไปซื้อชั่วคราว ข้าพเจ้ารู้สึกผิดหวังในชีวิตอย่างมาก นึกเสมอต้องท่องหนังสือสอบเอาปริญญาให้ได้ เพื่อไว้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ ตายเสียได้ก็ดี ข้าพเจ้านึกอย่างนั้น แต่หากถ้าไม่ตายจะเอาอะไรไปทำมาหากิน จึงตั้งใจดูหนังสือจนสำเร็จ เมื่อสำเร็จธรรมศาสตร์แล้วทางจุฬาฯ ยังคงเรียนถึงปี ๓ ก็คิดว่าพอแล้วไม่ฝันสังขารเรียนต่อต่อจากปี ๒๔๔๕ แล้วยังนอนป่วยอยู่ถึงปี ๒๔๔๘ จึงเข้ารับราชการ สอบเข้ารับราชการที่กรมตรวจราชการแผ่นดินซึ่งตั้งอยู่ภายในทำเนียบรัฐบาลกลับมาที่บ้านเกิด โดยไม่ได้คิดหรือตั้งใจมาก่อนพอทราบประกาศก็ไปสมัครสอบสอบได้ที่ ๔ ในจำนวนความต้องการ ๖ คน ๖ ตำแหน่ง ได้รับการบรรจุเป็นประจำแผนกชั้นตรี เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๔๘ ข้าพเจ้ารับราชการอยู่จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๑ จึงเกษียณราชการในตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งสำคัญที่ผ่านมาได้แก่ ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีและเลขาธิการ ป.ป.ป. และตำแหน่งที่สำคัญอีกหลายตำแหน่งจากเดิมซึ่งเป็นเด็กไม่มีอนาคต ข้าพเจ้าจึงคิดเขียนเรื่องราวความเป็นมาดังได้กล่าวมาแล้วพอสังเขปให้เป็นประโยชน์กับท่านทั้งหลายที่ประสงค์ใฝ่หาหรือถือเอาเป็นแบบอย่าง

ในเรื่องของความมีมานะอดทนเพื่อยืนหยัดอยู่บนขาของตนเองให้ได้ ไม่ว่าปัจจัยที่เป็นเหตุของความเสื่อมจะมีอยู่เพียงใด ข้าพเจ้ายอมรับว่าความสำเร็จของข้าพเจ้า การกราบไหว้บูชาพระสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญที่ข้าพเจ้าได้เป็นกำลังใจฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

โดยนัยนี้ ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตนำข้อความคำประกาศเกียรติคุณของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่สภามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีมติเป็นเอกฉันท์อนุมัติปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ให้แก่ข้าพเจ้า มาลงพิมพ์ให้ทราบด้วยดังต่อไปนี้

**คำประกาศเกียรติคุณ
นายสุธี อากาศฤกษ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขา
วิชารัฐศาสตร์**

นายสุธี อากาศฤกษ์ สำเร็จการศึกษาเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตและรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เข้ารับราชการครั้งแรกเป็นประจำแผนกกรมตรวจราชการแผ่นดิน ได้สร้างผลงานความดี ความชอบ เป็นอเนกอนันต์ให้แก่ระบบราชการและสังคมไทยมีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ราชการจนบรรลุดำแหน่งสูงสุดเป็นปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

นายสุธี อากาศฤกษ์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในฐานะเป็นข้าราชการประจำซึ่งปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความซื่อสัตย์ยุติธรรม โดยยึดหลักรัฐศาสตร์ ในการประสานประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวมและยังใช้

หลักนิติศาสตร์นำในการสร้างความยุติธรรม และความเป็นธรรมให้แก่สุจริตชนในสังคม

ผลงานของนายสุธี อากาศฤกษ์ ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไปว่า ได้สร้างเสถียรภาพและความถูกต้องแก่ระบบราชการ และส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในขณะเดียวกันก็สามารถปราบปรามการประพฤติผิดมิชอบในวงราชการได้อย่างเด็ดขาด นายสุธี อากาศฤกษ์ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของข้าราชการผู้จงรักภักดีเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมประยุกต์หลักรัฐศาสตร์ และหลักนิติศาสตร์ อำนวยประโยชน์หมั่นหั่นแค้นแก่สังคมไทย

ในด้านการบริหารงานในสำนักนายกรัฐมนตรีนั้น นายสุธี อากาศฤกษ์ ได้ชื่อว่าเป็นนักบริหารตัวอย่างมีความสมถะ ความเมตตากรุณา ความยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ การบริหารงานภายใต้การนำของ นายสุธี อากาศฤกษ์ จึงประสบแต่ความสำเร็จสร้างบรรทัดฐานที่ดี และควรเป็นแบบอย่างแก่การยกย่อง

โดยเหตุที่ นายสุธี อากาศฤกษ์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านรัฐศาสตร์ มีความรู้ความสามารถในการบริหารราชการแผ่นดิน และมีผลงานดีเด่น ในการปกครองที่ยึดหลักคุณธรรมมีตำแหน่งสูงสุดเป็นปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดัตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ สภามหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงมีมติเป็นเอกฉันท์อนุมัติปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ เพื่อเกียรติประวัติสืบไป

ดอกบัว

ส . พ ล า ย นั อ ย

เคยมีผู้ตั้งคำถามว่า เหตุใดการลอยกระทงจึงนิยมทำกระทงเป็นรูปดอกบัว และผู้ที่เคยอ่านเรื่องนางนพมาศถามว่า เหตุใดนางจึงประดิษฐ์โคมเป็นรูปดอกบัว ทั้งสองคำถามล้วนแต่เป็นเรื่องที่ตอบไม่ได้ เพราะไม่รู้เจตนาของผู้เริ่มคิด ซึ่งจะเป็นนางนพมาศคิดหรือผู้แต่งเรื่องนางนพมาศคิดก็ไม่ทราบ

อย่างไรก็ตามมีเรื่องชวนให้สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากการใช้ดอกบัวบูชาพระจุฬามณีในดาวดึงส์สวรรค์ (เมื่อแรกที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จออกมาหาภิเษก

กรรมณี ได้ทรงตัดพระเศียรโยนขึ้นไปบนอากาศ และอินทร์ทรงรับใส่หม้อวิชัยไปบรรจุไว้ในพระจุฬามณีเจดีย์)

การที่สันนิษฐานเช่นนั้นก็มีเรื่องสืบเนื่องมาจากพระมัลลยเทพเถรซึ่งมีอิทธิฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ วันหนึ่งขณะที่ออกบิณฑบาตชายตัดพินคนหนึ่งพบพระมัลลยจึงถวายดอกบัวให้ไป พระมัลลยก็คิดว่าควรจะเอาดอกบัวไปทำอะไร ในที่สุดก็เห็นว่านำไปบูชาพระจุฬามณีเป็นดีที่สุด จึงเหาะขึ้นไปที่พระจุฬามณีเจดีย์ จัดวางดอกบัวบูชาทั้ง ๘ ทิศ ขณะ

นั้นพระศรีอริยเมตไตรยมาที่ พระจุฬามณี พระมาลัยจึงเล่าเรื่องมนุษย์ทำบุญเพื่อหวังจะพบพระศรีอริยเมตไตรยกันมาก พระศรีอริยเมตไตรยหรือพระศรีอารย์ จึงสั่งพระมาลัยให้มาบอกมนุษย์ว่าถ้าใครต้องการพบก็ให้พึ่งเทศน์มหาชาติให้จบในวันเดียว แล้วบูชาด้วยประทัดดอกไม้ธูปเทียน “ดอกปทุมถั้วพันบัวเผื่อนผ่น ฯลฯ”

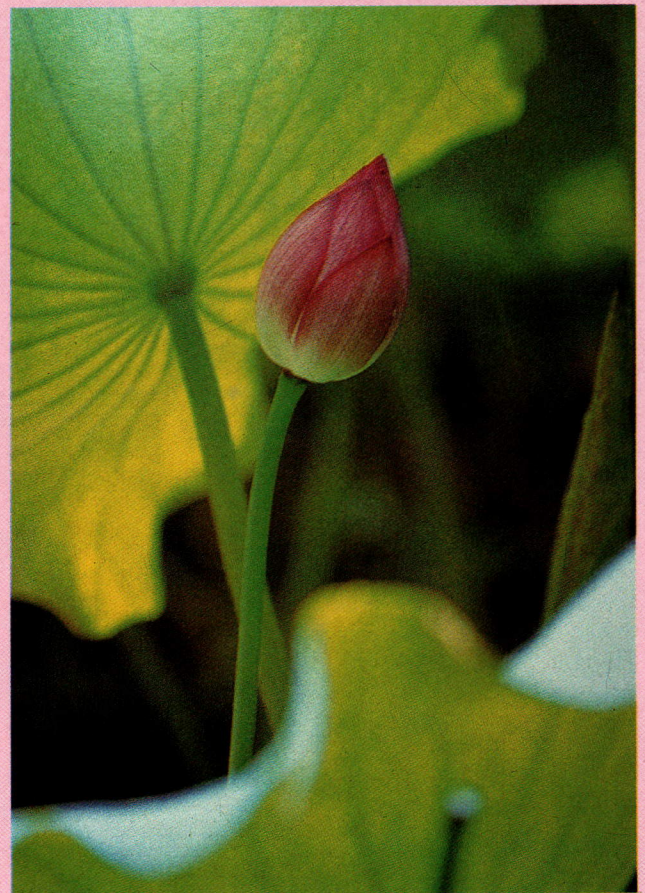
ตามธรรมชาติของบัวย่อมเจริญงอกงามในน้ำ ฉะนั้นในสมัยก่อนเมื่อถึงหน้าน้ำ น้ำท่วมทุ่งจึงเห็นดอกบัวบานาชนิดชูดอกเต็มไปหมดเมื่อมีเทศน์มหาชาติซึ่งนิยมมีหลังจากออกพรรษาแล้ว ชาวบ้านก็ออกเก็บดอกบัวหลวง บัวเผื่อน บัวผ่นตามทุ่งนานั้นไปบูชากันที่เทศน์ ตามที่พระศรีอารย์สั่ง และเมื่อถึงกลางเดือนสิบสองดวงจันทร์สว่างทำให้ระลึกถึงพระจุฬามณีบนดาวดึงส์สวรรค์ จึงได้เก็บดอกบัวมาทำเป็นกระทงลอยไหว้พระจุฬามณี ความคิดเดิมอาจจะเป็นอย่างนี้ จึงได้ถือเป็นประเพณีทำกระทงเป็นรูปดอกบัวสืบต่อมาเป็นได้

หนึ่งในตอนท้ายหนังสือพระมาลัยคำหลวงมีคำอธิษฐานตอนหนึ่งว่า “เดชะกุศลมูลนี้ไซ้ร้ จงพบพระเมตไตรยบรรพต

อย่าแคล้วคลาดบาปทบตวจเกิดในบงกชบริสุทธี” แสดงว่ามีเจตจำนงที่จะเกิดในดอกบัว และดอกบัวที่กล่าวนี้ก็น่าจะเป็นดอกบัวในแดนสุขาวดี เหมือนกามนิลเมื่อละจากโลกมนุษย์นี้แล้ว ก็ขึ้นไปปรากฏ “กำลังนั่งขัดสมาธิบัลลังก์อยู่บนดอกบัวอันสงฆ์รับกับผ้ากัมพลนั้น ชูก้านลอยเด่นเป็นสำคัญกลางสระใหญ่กว้างขวาง ก็แหละดอกบัวอย่างที่กำลังสถิตนิลสนทนากการ ย่อมมีอยู่ใส่ในสระไพศาลเหลือคณนา”

เรื่องดอกบัวบนสวรรค์ทางอัสสัมเล่าว่าก่อนที่จะมีแผ่นดิน โลกเต็มไปด้วยน้ำในครั้งนั้นมีพี่น้องสองคนเป็นใหญ่อยู่บนฟ้า ที่บนฟ้านั้นปลูกบัวไว้ สองพี่น้องได้โยนบัวลงมาในน้ำเบื้องล่าง จึงได้เกิดพืชพันธุ์บัวขึ้นในโลกมนุษย์ ต่อจากนั้นก็บันดาลให้เกิดลมพัดฝุ่นละอองจากทิศานุทิศให้มารวมกัน แล้วเกิดเป็นผืนแผ่นดินขึ้น ดังนี้แสดงว่าบัวได้มีมาก่อนแผ่นดิน

ตามเรื่องดังกล่าวก็สมกับที่มีปรากฏในตำนานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าดอกบัวเป็นดอกไม้ที่มีขึ้นก่อนดอกไม้ใดๆ ในโลก ตามเรื่องราวเมื่อถึงกาลอวสานของโลกสถานที่ต่างๆ ทั่วโลกจะสลายไปหมด แล้วจึงมาถึงบริเวณที่ตั้งแห่ง

รัตนบัลลังก์ได้รื้อพระมหาโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือรัตนบัลลังก์จะสลายต่อภายหลังที่แห่งอื่น ครั้นเมื่อจะสร้างโลกขึ้นใหม่ ก็จะต้องโลกขึ้นในที่ที่เป็นรัตนบัลลังก์แล้วที่ทั้งปวงก็จะเกิดขึ้นภายหลัง

ณ สถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งพระรัตนบัลลังก์นี้จะมีปทุมชาติดอกหนึ่งเป็นบุพพนิมิต กอปทุมชาตินั้นถ้าไม่มีดอก แผ่นดินนั้นก็จะหาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะมาตรัสรู้มิได้ แต่ถ้ามีดอกๆหนึ่ง ก็แสดงให้เห็นว่าแผ่นดินนั้นจะมีพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งหรือถ้ามี ๒, ๓, ๔, ๕ ดอกขึ้นไป ก็เป็นเครื่องหมายว่าแผ่นดินนั้น จะมีพระพุทธเจ้า ๒, ๓, ๔, ๕ พระองค์ และถึงแม้ว่าดอกบัวนั้นจะมีเป็น ๒, ๓, ๔, ๕ ดอกก็ตาม ก็คงมีก้านดอกเพียงก้านเดียวเท่านั้น นับเป็นสิ่งมหัศจรรย์อย่างหนึ่ง

เรื่องการสร้างโลกนี้มีเรื่องเกี่ยวกับดอกบัวคล้ายๆกับตำนานทางอินเดียกล่าวว่า เมื่อครั้งยังไม่มีแผ่นดินมีแต่น้ำพระวิษณุบรรทมอยู่เหนืออนันตนาคราช ขณะที่บรรทมหลับอยู่นั้นได้มีดอกบัวผุดขึ้นมาจากพระนาภีดอกหนึ่ง มีพระพรหมอุบัติขึ้นในดอกบัวนั้น หรือที่ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนกำเนิดท้าวโณมัตตปฐมกษัตริย์แห่งอยุธยา มีกลอนตอนหนึ่งว่า

“บังเกิดเป็นปทุมเกสร
อรชรรับแสงสุริยฉาน
ขึ้นในอุทรแล้วเบิกบาน
มีพระกุมารโฉมยง
อยู่ในห้องดวงโกเมศ
ดังพรหมเรื่องเดชครุโลหงส์
จึงพระจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์
อุ้มองค์กุมารนั้นทะเฆมา”

เรื่องตอนนี้มีแปลกกันในเรื่องนารายณ์สิบปางฉบับคุณหญิงเลื่อนฤทธิ์ กล่าวว่าเหมรันตยักษะมาฉนวนแผ่นดินหนีบรักแร้งไปยังบาดาลพระนารายณ์ต้องแปลงเป็นสุกรตามไปสังหารแล้วเอาเขี้ยวตัดแผ่นดินขึ้นมาไว้ดั้งเดิม แล้วพระนารายณ์ไปตั้งพิธีอยู่เชิงพระสมุทร เกิดดอกบัวดอกหนึ่งบานตระการผุดขึ้นที่ตักพระนารายณ์พระนารายณ์พิเคราะห์ดูเห็นกุมารอยู่ในดอกบัวรูปงามโสภะ จึงพากุมารนั้นไปถวายพระอิศวร พระอิศวรจึงให้ชื่อกุมารนั้นว่า ท้าวโณมัตต นีก็เป็นตำนานที่มีข้อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยนำมาเปรียบเทียบให้อ่านกันเล่น

ในตอนต้นได้กล่าวถึงจำนวนดอกบัวเป็นเครื่องหมายถึงจำนวนพระพุทธรูปที่เจ้าจะมาตรัสรู้ ทำให้นึกถึงตำนานอริยฐานดอกบัวซึ่ง “อารยันตคุปต์” อ้างไว้ในหนังสือ “เมื่อพระศรีอารยมาเป็นเจ้าโลก” เป็นเรื่องของพระศรีอารยเมตไตรยกับพระพุทธเจ้าในอดีตชาติใน

หนังสือดังกล่าวแล้วว่า

“ในชาติอันหนึ่งเราทั้งสองเป็นสหายกัน ได้เฝ้าดอกบัวคนละดอกเข้าไปอธิษฐานกันในวิหาร ถ้าใครจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก่อนก็ขอให้ดอกบัวของผู้นั้นบานก่อน”

ในวันรุ่งขึ้นพระตถาคตได้เข้าไปดูดอกบัวตั้งแต่ยังไม่ทันจะสว่างแจ้ง เห็นดอกบัวของพระเมตไตรยบานก่อน ด้วยความที่อยากเป็นพระพุทธเจ้าก่อนพระเมตไตรย จึงสลับเปลี่ยนเอาดอกบัวของพระเมตไตรยมาไว้ที่พระตถาคตสลับเปลี่ยนกันเสีย เมื่อพระเมตไตรยเข้าไปดูภายหลัง และรู้ว่าพระตถาคตเปลี่ยนดอกบัวเช่นนั้นก็ทำนายน่า “โอ สหาย ท่านจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก่อนเราจริง แต่ทว่าผู้มนุษย์ในยุคนั้นจะเป็นคนขี้ลักขี้ล่าย และใช้เงินดำเงินแดง เงินกระดากันอย่างพรว้าเพรื่อ มนุษย์จะไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน จะทุจริตคิดมิชอบนานาประการ ฯลฯ เพราะกรรมที่ท่านได้สลับเปลี่ยนดอกบัวของเราในครั้งนี้”

ตำนานดังกล่าวจะเป็นตำนานทางเหนือหรืออย่างไรไม่ทราบ แต่คงจะเป็นเรื่องที่รู้กันแพร่หลายในสมัยก่อน จึงได้เกิดเรื่องคนเลี้ยหายดอกบัวกันขึ้น และอาจจะเนื่องมาจากเรื่องนี้ก็ได้

เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๑ คือในครั้งนั้น นายเรืองกับขุนศรีกันฐิ์ศว์กรมม้า และนายทองรักรวม ๓ คนได้เข้าไปเสียดอกบัวอ่อนคนละดอกในอุโบสถวัดครุฑ โดยอธิษฐานว่า ถ้าใครจะสำเร็จแก่พระโพธิญาณแล้ว ขอดอกบัวผู้นั้นจงบาน

ครั้นวันรุ่งขึ้นปรากฏว่าดอกบัวของนายเรืองบานแต่ดอกเดียว ของนายทองรักกับขุนศรีกันฐิ์ศว์ไม่บาน นายเรืองออกจะดีใจมากหวังว่าตนคงจะได้สำเร็จพระโพธิญาณได้เป็นพระพุทเจ้าแน่ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นายเรืองก็ไปอยู่ที่ศาลาการเปรียญวัดอรุณราชวรารามสมათานถือศีล แล้วจุดไฟเผาตัวเมื่อเวลาทุ่มเศษ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๓๓ นับเป็นข่าวใหญ่ในสมัยนั้นทีเดียว

ในนิยายโบราณมีเรื่องเกี่ยวกับดอกบัวมาก บางเรื่องเป็นที่อาศัยมีคนเข้าไปอยู่ได้ อย่างเรื่องครั้งหนึ่ง พระจันทร์ถูกพระคเณศสาป เพราะพระจันทร์ไปหัวเราะเยาะพระคเณศตอนตกจากหลังหนู คำสาปนั้นออกจะร้ายแรง คือ ถ้าใครมองพระจันทร์ก็จะต้องรับเคราะห์ จึงไม่มีใครมอง ในครั้งนั้น พระจันทร์จำต้องลงไปซ่อนตัวอยู่ในดอกบัวทุกคืน หรือในเรื่องนารายณ์สิบปางที่กล่าวถึงข้างต้น เล่าถึง

มนุษย์ชาวไร่สองคนผิวเมียวทำไร่อั่ว ไร่ข้าว อยู่ที่ริมเขามีธารน้ำพ้ออาศัยสวนตนเองแทนที่จะปลูกบ้านอยู่ที่พื้นดิน กลับขัดห้างอยู่บนต้นรัง เวลาจะขึ้นจะลงก็ต้องไต่ไปตามเครือเถาเลื้อยวัลย์ทำเป็นทาร์ซาน ที่แกต้องทำเช่นนั้น ก็เพราะกลัวสัตว์ร้ายต่างๆ จะมาขบกินแกนั่นเอง

วันหนึ่ง สองคนผิวเมียวก็ลงไปอาบน้ำที่ลำธาร แกก็เห็นของประหลาด คือมีดอกบัวใหญ่ผุดขึ้นมาดอกหนึ่ง ซึ่งแต่ก่อนร่อนอะไรไม่มีผิวเมียวจึงช่วยกันตัดดอกบัวแล้วหามดอกบัวขึ้นไปไว้บนห้าง ด้วยหวังจะอุทิศถวายแด่เทพทั้งปวง คิณนั้นทั้งสองนอนไม่หลับไปตลอดรุ่งมารู้สึกตัวต่อเมื่อได้กลิ่นดอกบัวหอมฟุ้ง ครั้นแลไปเห็นดอกบัวบานกลีบขยาย มีกุมารีนั่งอยู่ในดอกบัวก็ดีใจ เพราะไม่เคยมีลูก ข้างฝ่ายเมียวก็อุ้มกุมารขึ้นวางตักด้วยสัณฐานตัญญูกุมารนั้นก็ว่านมมาดูดดื่มกินทันที และก็แปลกที่นางก็มีน้ำนมให้กินด้วย ก็เลยโล่งใจที่ไม่ต้องไปหานมวัวมาให้กิน

กุมารีนั่นโตวันโตคืนจนอายุประมาณ ๑๕ ปี มีรูปโฉมงามยิ่งนัก วันหนึ่งกุศลผลบุญตามมาทัน กลิ่นกายของกุมารีก็น่าหอมฟุ้งขึ้นไปถึงดาวดึงส์ จนพระอินทร์ได้กลิ่นนึกประหลาดพระทัย

ว่ากลิ่นสาวที่ไหนหอมมาถึงปานนี้ จึงเสด็จทิพยเนตรดูเหตุก็ยิ่งแจ้งใจว่าไม่ใช่นางธนาไปตกกระกำลำบาก แต่เป็นนางในดอกบัวโตเป็นสาวแล้ว ส่งกลิ่นขึ้นมาบอกให้รู้ พระอินทร์ก็เสด็จลงมาสมสู่อยู่ด้วยนาง และบันดาลให้ห้างบนต้นรังกลายเป็นทิพย์วิมาน

เวลาผ่านไปเพียงสิบเดือน นางกุมารีกีประสูติโอรส พอได้รู้ความก็อยากเห็นหน้าพ่อ พอรู้ว่าพ่อเป็นพระอินทร์ก็ร้องไห้อยากพบพระอินทร์ก็ร่อนพระทัยต้องส่งทิพยเนตรลงมาอีก พอรู้เรื่องตลอดก็เสด็จลงมาเยี่ยมสร้างบ้านสร้างเมืองให้แล้วประทานนามพระกุมารว่า ท้าวพันตา โดยแปลจากพระนามของพระองค์คือ ท้าวสหสัณห์ ให้เป็นภาษาไทยว่า พันตา นั่นเอง เพราะเกรงว่าภาษาไทยจะสุญเพราะไปใช้ภาษาบาลีและสันสกฤตกันมาก

เรื่องนางเกิดในดอกบัวยังมีอีกเรื่องหนึ่ง ท่านที่เคยอ่าน “โคบุตร” ของ “สุนทรภู่” คงจำได้ ตามเรื่องว่านางฟ้านางหนึ่งอยู่ว่างๆ ไม่มีอะไรจะทำ ก็เปิดหน้าต่างวิมานออกชมทิวทัศน์ เห็นไกรสรตกลูกก็นึกสนุกอยากมีลูกบ้าง เผอิญเหลือบไปเห็นพระอาทิตย์ขับรถผ่านไป “กลียานิกไป ในใจปอง แม่นสามมิได้

เหมือนพระอาทิตย์ ไม่ขอ
คิดสมสู่เป็นคู่สอง”

เมื่อนางนึกสนุกเพลิด
เพลิดไปอย่างนั้นแล้ว ก็จำ
ต้องให้เป็นไปตามผลกรรม
นางต้องจุดจากสวรรค์ลงมา
บังเกิดในดอกบัวตามเรื่อง
ว่านางอยู่ในดอกบัวจนโต
เป็นสาว วันหนึ่งพระอาทิตย์
ขับรถมาตามเคยเกิดมีอะไร
มาดลจิตให้พิศพั่งเล็งแลลง
มาก็เห็นนางฟ้ายอยู่ในดอกบัว
และรู้ไปถึงเหตุว่าหลงรักตน
จึงได้เป็นเช่นนั้น

พระอาทิตย์เมื่อทราบ
ความแต่หนหลังเช่นนั้นแล้ว
ก็คิดจะช่วยสงเคราะห์ตาม
ประสาเทวดาใจบุญ จึงแบ่ง
ภาคลงมาที่สระบัวแล้วหัก
ดอกบัว “พระหัตถ์หักปทุมมา
จากวาริ มานั่งที่ร่มไทรใน
ไพรวัน คลีปทุมอุ้มนาง
ขึ้นวางตัก แม่ยอดรักป็น

สุรางค์นางสวรรค์कुศลเรา
เคยสมภิรมย์กัน บุญจึง
บันดาลใจให้เจาะจง” ขอ
รวบรัดตัดความว่า “ด้วย
กำลังพระอาทิตย์ฤทธิรงค์
สมสนธิพิศวาสนางสวรรค์
เกษมสันต์สบเชิงละเล็งหลง
แบ่งกำลังตั้งครมภ์ให้โฉมยง
แล้วเอื้อนโองการตรัสกับ
กัลยา อีกเจ็ดวันขวัญเจ้า
คลอตบุตร เจ้าจะจุดไป
สวรรค์ด้วยหรรษา”

นี่ๆ ดูนางฟ้าออก
จะโชดคิดว่าแม่ของท้าวพัน
ตา ซึ่งกว่าจะคลอดก็ต้องอุ้ม
ท้องอยู่ถึงสิบเดือน แต่นาง
ฟ้าเกือบจะไม่รู้สีกว่าตั้งครมภ์
เสียด้วยซ้ำ เพราะเพียงแค่
เจ็ดวันก็ได้บุตรชายมาให้ชม
โฉมหน้า แต่ว่า นางก็ไม่ได้
เลี้ยงเพราะนางฟ้าต้องกลับ
ไปอยู่สวรรค์ และพระอาทิตย์
ก็มีหน้าที่ที่จะต้องนั่งรถ

ตระเวนไปทั้งวันไม่มีเวลา
มาเลี้ยงลูก จึงต้องฝากราชสีห์
ที่อยู่บริเวณนั้นให้เลี้ยงดูแทน
แล้วตั้งชื่อให้ว่า “โคบุตร”
แปลว่า ลูกพระอาทิตย์

เรื่องเกิดในดอกบัว
ยังมีอีก คือในสมัยอดีตกาล
นานมาแล้ว มีหญิงคนหนึ่ง
อยู่ใกล้เมืองพาราณสี วัน
หนึ่งนางไปเก็บดอกบัวมา
จากสระ แล้วเด็ดใบบัวมา
เตรียมใส่ข้าวตอก ต่อจาก
นั้นก็ไปเด็ดรวงข้าวสาลิมา
คั่วเป็นข้าวตอกนับได้ ๕๐๐
เมล็ด เมื่อเตรียมทุกสิ่งพร้อม
แล้ว ก็พอดีมีพระปัจเจก
พุทธเจ้าองค์หนึ่งอยู่ในเขา
คันธมาทน์บรรพตเหาะมา
แล้วประดิษฐานยืนอยู่เบื้อง
หน้านาง

หญิงนั้นมีจิตเลื่อมใส
ศรัทธาจึงนำข้าวตอกมาใส่
บาตรและวางดอกบัวไว้

เหนือฝ่าบาตร ครั้นเมื่อพระ
ปัจเจกพุทธเจ้าเสด็จไปได้
หน่อยหนึ่ง นางจึงรำลึกว่า
บรรพชิตจะได้ประโยชน์อัน
ใดกับดอกไม้ เราเอามา
ประดับกายเสียดีกว่า คิด
แล้วก็ตามไปขอคืน แต่แล้ว
ก็ย้อนคิดอีกว่า ถ้าพระคุณ
เจ้าไม่ได้ประโยชน์ท่านจะ
รับเอาไปทำไม คิดได้อย่าง
นี้ก็รีบกลับเอาไปถวายคืน
ขอโทษที่ทำโลเล แล้วตั้ง
ปณิธานอธิษฐานว่า เมื่อจะ
ไปเกิดในภพใดๆ ขอให้มิ
บุตรเท่าจำนวนเมล็ดข้าว
ดอก และขอให้มียอดบัวผุด
ขึ้นมารับฝ่าเท้าทุกก้าวอย่าง
พระปัจเจกพุทธเจ้าก็กระทำ
อนุโมทนาแล้วเหาะไป

ครั้นเมื่อนางถึงแก่
กรรมแล้วได้ไปบังเกิดใน
ดอกบัวที่สระโบกขรณีใกล้
อาศรมพระดาบสตนหนึ่ง

เมื่อถึงเวลาเช้าพระดาบสจะ
ต้องไปสร่งน้ำที่สระแห่งนี้
เป็นประจำ ก็ไปเห็นดอกบัว
ดอกหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่า
ปกติและยังไม่บานก็นึกสงสัย
จึงเอื้อมมือไปจะเด็ด ดอก
บัวก็บานออกพอดี มีทาริกา
น่ารักน่าเอ็นดูนอนอยู่ พระ
ดาบสก็นำมาเลี้ยงไว้ที่อาศรม
โดยให้ดูตนมาจากนิ้วมือของ
พระดาบส

เหตุการณ์เป็นไปตาม
ที่นางอธิษฐานไว้ เมื่อนาง
เจริญวัยรู้จักเดินก็จะมีดอก
บัวผุดขึ้นมารองรับเท้าของ
นางทุกอย่างก้าว ด้วยเหตุนี้
พระดาบสจึงตั้งชื่อให้ว่า **นาง
ประทุมวดี**

มีคำโบราณกล่าวว่า
ช่างเผือกกับนางงามนั้นไม่
ว่าจะชุกช่อนอยู่ที่ไหน ก็มี
คนรู้เข้าจนได้ พรานป่าคน
หนึ่งไปแอบเห็นความงาม

ของนางประทุมวดีเข้า ก็ไป
กราบทูลพระเจ้าพาราณสี
เป็นเหตุให้ต้องเสด็จไปนมัส
การพระดาบสตรัสสอนนาง
ประทุมวดี พระดาบสก็ไม่
ขัดข้องจัดการอภิเษกให้เรียบ
ร้อย

เมื่อพระเจ้าพาราณสี
ได้นางประทุมวดีมาเป็นอรรค
มเหสีแล้ว ก็มิได้เหลียวแล
พวกเจ้าจอมคนอื่น ๆ อีกห่า
ร้อยคนนั้นเลย ทำให้นาง
เหล่านั้นบังเกิดความอิจฉา
ริษยา และเมื่อทราบว่านาง
ประทุมวดีมีครรภ์ ก็ยิ่งเกิด
ความชิงชังมากขึ้น พวกกัน
กราบทูลยุยงว่านางประทุม
วดีเป็นยักษ์นิผีเสื้อสมุทร
เพราะผิดมนุษย์ที่มีดอกบัว
ผุดขึ้นมารับขณะที่เดิน แต่
พระเจ้าพาราณสีก็ทรงวาง
เฉย

คราวหนึ่งพระเจ้า

พารานส์ต้องเสด็จไปปราบโจรนอกพระนคร พวกนางสนมกำนัลก็วางแผนร้าย จ้างหญิงทาสีให้เข้าไปคอยรับใช้นางประทุมวดี และสั่งเป็นความลับว่าเมื่อนางประทุมวดีประสูติโอรสเมื่อใด ก็ให้นำโอรสออกไปให้พ้นเมื่อนั้น และให้เอาท่อนไม้คลุมเลือดมาวางไว้แทน แผนการได้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ทุกอย่าง นางประทุมวดีประสูติโอรสออกมา ๕๐๐ องค์ นางสนมทั้ง ๕๐๐ ก็รับเอาไปใส่หีบเก็บซ่อนไว้ แล้วนางทาสีก็นำเอาท่อนไม้ไปวางแทน เมื่อนางประทุมวดีทราบข่าวโอรสของนางเป็นท่อนไม้ก็เสียใจ ให้ผ้าเป็นพินไปเสีย

ครั้นพระเจ้าพารานส์เสด็จกลับจากปราบโจร ตั้งทัพยับยั้งอยู่นอกพระนคร นางสนมทั้ง ๕๐๐ ก็พากันออกไปเผากล่าวโทษพระเจ้าพารานส์หลงเชื่อ ให้ขับไล่ นางประทุมวดีออกจากพระนครนางต้องเดินโซซัดโซเซ มาตามลำพัง ดอกบัวที่เคยผูกมารองรับก็หายไป แต่ยังเคราะห์ดีที่มีหญิงชราคนหนึ่งมาพบเข้า และพาไปเลี้ยงไว้เหมือนลูก

ฝ่ายนางสนมทั้ง ๕๐๐ เมื่อมีชัยไล่ นางประทุมวดีออกจากพระนครไปได้แล้ว ก็พากันเข้าเผากราบทุลว่า เมื่อพระเจ้าพารานส์ออกไปปราบโจรนั้น พวก

ตนได้จับนางไว้กับพระคงคาว่าถ้าพระองค์มีชัยกลับมา ก็จะทำพิธีกรรมถวาย และลงเล่นน้ำให้เป็นทีสบายพระราชกิจทรงอนุญาตให้แก่ นางสนมทั้ง ๕๐๐ ดีใจ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วหาโอกาสจะนำหีบใส่ทารกไปทิ้งน้ำมากกว่า

ตามประเพณีเมื่อฝ่ายในจะลงเล่นน้ำ เจ้าพนักงานก็จะต้องเอาตาข่ายไปชิงไว้เพื่อป้องกันเหตุร้าย ที่นี้เมื่อนางสนมได้โอกาสก็ทิ้งหีบที่ใส่ทารก แล้วก็พากันขึ้นจากน้ำ เจ้าพนักงานเห็นเสร็จพิธีก็ช่วยกันเก็บตาข่าย จึงพบหีบประหลาด ๕๐๐ ใบได้นำไปถวายพระเจ้าพารานส์ได้รับสั่งให้เปิดหีบออกดูปรากฏว่าข้างในเป็นพระราชกุมารพร้อมด้วยหนังสือซึ่งพระอินทร์แอบเอามาใส่ไว้ตั้งแต่เมื่อไรไม่มีใครรู้หนังสือนั้นมีข้อความว่า

“กุมารทั้งหลาย ๕๐๐ นี้ บังเกิดในอุทรประเทศแห่งประทุมวดี เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพารานส์แท้ แต่ทว่านางสนมทั้ง ๕๐๐ เอาไปทิ้งเสียในแม่น้ำ พระเจ้าพารานส์จงทราบตามที่ได้ลิขิตไว้นี้เถิด”

พระเจ้าพารานส์ทรงทราบความจริงเช่นนั้นแล้วก็เสด็จกลับเข้าพระนครมีรับสั่งให้ไปตามหานางประทุมวดีกลับเข้ามารับตำแหน่งอรรคมเหสีตามเดิม

ตอนนี้ดอกบัวกลับผุดขึ้นมารองรับฝ่าเท้าของนางดังเดิมเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะตอนที่นางถวายดอกไม้ไว้ในชาติก่อน ครั้งแรกนางขอคืนผลกรรมทำให้ต้องออกจากพระราชวังต้องเดินเท้าเปล่า ไม่มีดอกบัวรองรับ ครั้นเมื่อกลับเข้าวังมีดอกบัวรองรับก็เนื่องจากผลกรรมที่นางกลับเอาดอกบัวไปถวายคืนพระปัจเจกพุทธเจ้า ดังได้เล่าไว้ข้างต้น

เรื่องที่เล่ามานี้ดูเป็นนิยายก็จริง แต่มีคติที่น่าพิจารณาเป็นต้นว่า เมื่อตั้งใจจะให้อะไรแก่ใครไปแล้วก็ไม่ควรจะมา รื้อคิดเสียตาย คนแต่ก่อนจึงสอนว่าเมื่อจะทำบุญก็ต้องตัดให้ขาดอย่ามัวเสียตายของ หรือว่าทำตามศรัทธา คือตามความพอใจที่จะทำ เพื่อมิให้ต้องมาวิตกกังวลภายหลัง เหมือนอย่างนางประทุมวดีที่ถวายดอกบัว แล้วคิดกลับไปกลับมาไม่แน่นอน ทำให้ผลที่ได้รับไม่ราบรื่น

ตามเรื่องดังกล่าวข้างต้นดูจะเน้นเรื่องดอกบัวมากกว่าอย่างอื่น เพราะตอนท้ายของเรื่องกล่าวว่าเมื่อพระราชโอรสมีพระชนม์ได้ ๑๖ ปี ได้พากันลงเล่นน้ำในสระโบกขรณี ได้เห็นดอกบัวต่างๆ บ้างก็เพิ่งแย้ม บ้างก็บานเต็มที่ บ้างก็เริ่มจะเหี่ยวกลับหลุบ บ้างก็โรย

ร่วง เมื่อพระกุมารทั้งหลาย
ได้เห็นเช่นนั้นแล้วก็ประจักษ์
ชัดว่าสังขารนี้ใช้สิ่งจริงมีเกิด
แก่ และสลายไป ฉะนั้นจะ
มาห่วงอะไรกันกับสังขาร ที่
จะพ้นจากความชราอันเป็น
ไม่มี เมื่อพิจารณาได้เที่ยง
แท้ดังนี้แล้ว ก็ได้ตรัสรู้เป็น
พระปัจเจกพุทธเจ้า

ในตอนต้นได้กล่าว
ถึงการเทศน์มหาชาติคือ
เรื่องพระเวสสันดร ทำให้
นึกถึงเรื่องชูชกกับนาง
อมิตดา เคยอ่านหนังสือ
เทศน์ปุจฉาวิสัชนาได้เล่า
ขยายความต่อไปว่าเมื่อชูชก

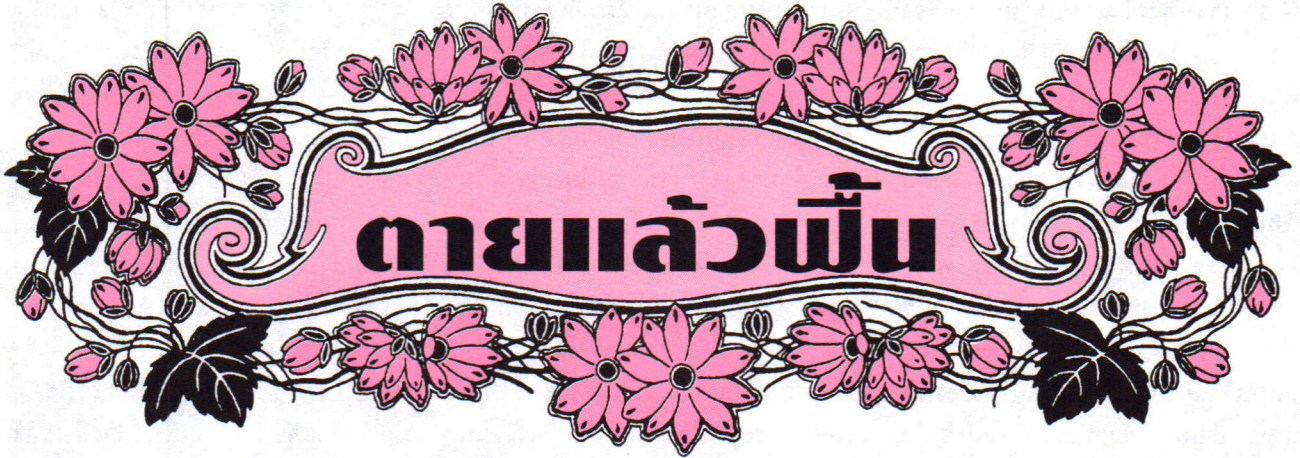
ถึงแก่ความตายไปแล้ว นาง
อมิตดาไปได้สามีใหม่ชื่อ
เหมตรุณพราหมณ์เป็นคน
หนุ่ม เหตุที่เป็นเช่นนี้
วิสัยเห็นว่าในชาติก่อนนาง
อมิตดาได้นำดอกบัวบาน
ถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า จึง
เป็นผลให้ได้กับชูชกที่แก่ชรา
แต่แล้วภายหลังนางได้เก็บ
บัวตูมถวายพระปัจเจกพุทธ
เจ้าอีกครั้งหนึ่ง กุศลจึงดล
บันดาลให้ได้มาพบกับหนุ่ม
เหมตรุณพราหมณ์

ด้วยเหตุนี้คน
โบราณจึงเตือนลูกหลาน
เมื่อจะถวายดอกไม้บูชา

พระให้เลือกแต่ดอกไม้ที่
งามสดไม่ให้มีตำหนิ แม้
การดมก่อนก็ถูกเตือนว่า
เอาดอกไม้ดมแล้วถวาย
พระเกิดไปชาติหน้าจุมูก
จะโหว่

เรื่องที่เล่ามาทั้งหมด
นี้จะเห็นว่าคนโบราณเห็น
ความสำคัญของดอกบัวที่มี
คู่มากับพระพุทธศาสนา จึง
ได้ยกเอานิสสัยของการบูชา
ด้วยดอกบัวมาเป็นอุทาหรณ์
อยู่เสมอ และถ้าจะเล่าทั้ง
หมดก็ยืดยาวไปนัก จึงขอ
ยุติแต่เพียงนี้

ท่านผู้ทรงเมตตา สวัสดิคุณ ณ อยุธยา

■ พระเจ้ามิลินท์

ตรัสถามพระนาคเสนว่า
ดูก่อนพระนาคเสน คำที่เธอว่าผู้
ที่ทำบาปกรรมเรื่อยมาแม้แต่ ๑๐๐ ปี
แต่ถ้าเวลาตายจะมีสติระลึกถึงพระคุณ
ของพระพุทธเจ้าได้ก็ย่อมนำไปเกิดใน
สวรรค์ ส่วนผู้ที่ทำบาปแล้วครั้งเดียวก็
ย่อมไปบังเกิดในนรกนั้น ดูไม่สมเหตุ-
สมผลข้าพเจ้าก็ยังไม่เห็นด้วย

■ พระนาคเสน

ทูลตอบว่า
ขอถวายพระพร คีลาแม้ก้อนเล็ก
โดยลำพังจะล่อน้ำได้หรือไม่

■ พระเจ้ามิลินท์

ไม่ได้

■ พระนาคเสน

ก็ถ้าคีลาดัง ๑๐๐ เล่มเกวียนแต่อยู่
ในเรือ คีลานั้นจะล่อน้ำได้หรือไม่

■ พระเจ้ามิลินท์

ได้สิเธอ

■ พระนาคเสน

ขอถวายพระพร
เปรียบบุญกุศลเหมือนเรือ บาป-
กรรมเหมือนคีลา อันคนที่กระทำความ
อยู่เสมอจนตลอดชีวิต ถ้าเวลาจะตายมิ-
ได้ปล่อยจิตใจให้ตามระทมถึงบาปที่ตัว

ทำมาแต่หลังนั้น สามารถประคองใจไว้
ในแนวแห่งกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น
อาจทำให้ใจแน่วแน่เฉพาะแต่พระคุณ
ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ถ้าตายลงใน
ขณะจิตดวงนั้น ก็เป็นอันหวังได้ว่าไป
สุดดี ประหนึ่งคีลาซึ่งมีเรือทานน้ำหนัก
ไว้มิให้จมลงนั้น ส่วนผู้ที่กระทำความ
ที่สุจริตแม้ครั้งเดียวถ้าเวลาใกล้จะดับจิต
เพียงแต่จิตชวนไปพัวพันถึงกิริยาอาการ
ที่ตัวกระทำความบาปกรรมไว้เท่านั้น จิตดวง
นั้นก็เหมือนคิลาที่จะลวงตาให้ไปเกิด
ในนรก ซึ่งเหมือนคิลาที่เราโยนลงไป
ในน้ำแม้จะก้อนเล็กก็จมเช่นเดียวกัน

■ พระเจ้ามิลินท์

สมเหตุสมผลละเธอ

(คัดจากหนังสือปัญหาพระเจ้ามิลินท์
ซึ่งนายยิ้ม ปันทยางกูร เขียนเรื่องจากมิลินท์
ปัญหาฉบับแปล สมัยกรุงศรีอยุธยา และฉบับ
รัตนโกสินทร์)

หมู่ชนชาติตะวันตกประเภทนัก-
วิทยาศาสตร์ นักวิชาการ ดูจะหันมา
สนใจศึกษารวบรวมและค้นคว้าเรื่องที่
เกี่ยวกับความลึกลับแห่งสรรพชีวิตใน
โลกและในจักรวาล ในด้านที่วิทยา-
ศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ เช่น ตายแล้วเกิด
หรือตายแล้วสูญ การระลึกชาติ ตาย

แล้วไปไหน อิทธิพลของดวงดาวในท้องฟ้าต่อสรรพชีวิตในโลกมนุษย์ ซึ่งเรื่องทำนองนี้ชาวตะวันตกได้ศึกษาค้นคว้ากันมาแล้วนับพันๆ ปี แต่ก็เฉพาะในกลุ่มของนักปฏิบัติธรรม และบุคคลในศาสนาอันได้แก่นักบวชในศาสนาต่าง ๆ เป็นต้นว่า ฤาษี โยคี รวมถึงพระพุทธร่องค์และพระอรหันต์เจ้าในพระพุทธศาสนาแต่ความรู้ที่ค้นพบนั้นต้องอาศัยความเข้าใจด้วยปัญญาอย่างอัจฉริยบุคคล และผู้ใดไม่พบเห็นเองก็ย่อมไม่เข้าใจ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับนี้ จึงยังคงทิ้งไว้แก่สามัญชนให้เป็นปัญหาคู่โลกถกเถียงกันมาเป็นพันๆ ปี จนกาลบัดนี้

ข้าพเจ้าเคยอ่านเรื่องการค้นคว้ารวบรวมเป็นทางวิชาการ เกี่ยวกับเรื่องของคนกลับชาติมาเกิดใหม่และระลึกชาติได้ ศาสตราจารย์เอียน สตีเวนสัน แห่งคณะแพทย์ มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย เป็นผู้เขียนรายงาน ถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิด เคยมีศาสตราจารย์ผู้หนึ่งได้เคยเข้ามาเมืองไทย เพื่อค้นคว้าเรื่องนี้ทางภาคอีสานเมื่อหลายปีมาแล้ว นักเขียนชาวสัมภาษณ์นำมาถ่ายทอดให้เราฟัง ซึ่งก็ยังไม่ผลเพียงการแยกประเภทของคนกลับชาติมาเกิดใหม่ และเหตุการณ์ระลึกชาติของเขาเหล่านั้น ทำเป็นสถิติไว้และยังค้นคว้าหาเหตุผลต่อไป ซึ่งจะสำเร็จผลหรือไม่ดูจะยากยิ่ง

รายงานนำทิ้งของนายแพทย์ ดร.เรมอนด์ เอ. มูดี แพทย์ของโรงพยาบาลแห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา เขียนไว้ในหนังสือชื่อ "LIVE AFTER LIFE" ซึ่งข้าพเจ้าก็ไม่ทราบว่าจะแปลว่าอย่างไรจึงจะเหมาะสมขอใช้คำว่า "ชีวิตต่อจากชาติก่อน" หรือ "ชีวิตที่สืบมาแต่ละชาติ" ท่านผู้อ่านคงพอจะเข้าใจว่าข้าพเจ้าหมายถึงว่าคนตายแล้วไปไหน พบอะไรบ้าง เป็นอย่างไรบ้าง นั่นเองหนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๕ ดร. เรมอนด์ เอ. มูดี ศึกษาค้นคว้าเรื่องของคนที่ตายไปแล้วจาก คำยืนยันของแพทย์

แต่ก็กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่ มาเล่าสภาพหลังตายไปนั้นให้คนอื่นฟัง

เรื่องทำนองนี้ย่อมเกิดขึ้นทั่วโลก เหมือนกับเรื่อง คนระลึกชาติได้ ซึ่งข้าพเจ้าเขียนเป็นบทวิทยุเรื่องอื่นๆ เล่ามาแล้วบ้างว่า บ้านเราเมืองเราได้อินกันเสมอมาทุกสมัยแม้จะนานาๆ ครั้งหนึ่งคนตายแล้วฟื้นขึ้นมาเล่าเรื่องที่ตนไปพบไปทำอะไรมา เราเคยได้อินกันมาแล้ว ๗-๘ ปีนี้เอง เคยมีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวว่า มีหญิงชราอายุ ๖๐-๗๐ ในชนบทได้ข้าพเจ้าจำไม่ได้ แก่ตายไปลูกหลานกำลังทำพิธีศพแก่ฟื้นขึ้นมาเล่าว่าระหว่างที่ใคร ๆ เห็นว่าแก่ตายแล้ว หัวใจหยุดทั้งร่างนอนอยู่นั้น ตัวแก (หรือเจตภูตหรือวิญญาณหรือจิตก็แล้วแต่จะเรียก) ได้เดินลุยไปตามธารน้ำตื้นๆ ในป่าเก็บสวิงที่ทิ้งอยู่ริมธารน้ำได้อันหนึ่ง ถือติดมือเดินต่อไปจนเหนื่อยก็พอดีพบพ่อกับแม่ของแกนั่งอยู่ริมฝั่งน้ำ ต่างก็ดีใจได้พบกัน พ่อแม่หุ่กข้าวให้แกกินจนอิ่มหนาแล้วก็ไล่ให้แกกลับบ้าน แกจึงฟื้นขึ้นมา ลูกหลานดีใจไปตามๆ กัน แต่ก็เสียใจไปด้วยที่ยังไม่ทันจะเอาศพของแกไปเผาเสียในวันนั้น ข่าวเรื่องนี้ท่านผู้อ่านก็คงได้อ่าน จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็แล้วแต่ท่านจะคิดเอง ส่วนข้าพเจ้านั้นสงสัยอยู่เรื่อยไปเมื่อได้ยินเรื่องเหล่านี้ ก็คงจะเหมือนคำของพระอาจารย์เจ้า ที่ท่านว่าไว้ว่า ใครไม่ได้พบเห็นด้วยตนเองก็ไม่เข้าใจ คำนี้เป็นความจริงที่ไม่มีใครค้านได้เลย

ดร.เรมอนด์ เอ. มูดี ผู้เขียนเรื่อง "LIVE AFTER LIFE" ในที่นี้ข้าพเจ้าขอเรียกว่า "ชีวิตในปรโลก" คนที่ตายแล้วฟื้นคนแรกที่ ดร.มูดี ได้ยินเมื่อยังเรียนทางปรัชญาอยู่ในมหาวิทยาลัยเวอร์จิเนียนั้น เป็นศาสตราจารย์ทางจิตวิเคราะห์สอนในคณะแพทยศาสตร์เป็นคนใจดีมีอารมณ์ดี ดร. มูดี ได้ฟังท่านเล่าว่าท่านเคยตายไปแล้วแต่ฟื้นขึ้นได้ แล้วเล่าเรื่องหลังตายให้นักศึกษาที่สนใจกลุ่มหนึ่งฟัง ดร. มูดี ฟังเรื่องประหลาดพิลึกนี้แล้วก็พูดไม่ถูก

ได้แต่บันทึกเรื่องของท่านไว้ วันหนึ่งเมื่อ ดร. มูดี สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในรัฐแคลิฟอร์เนียเหนือ นักศึกษาของเขาคนหนึ่งมาเล่าให้เขาฟังถึงเรื่องยายของนักศึกษาผู้เล่า ตายในระหว่างผ่าตัดแล้วเกิดฟื้นขึ้นมา เล่าถึงเหตุการณ์หลังตายให้ฟัง ดร. มูดี พิศวงมากที่ช่างเหมือนเหตุการณ์ที่เขาได้ฟังจากศาสตราจารย์นักวิเคราะห์จิตครูของเขามากที่สุด แต่นั่นมา ดร. มูดี จึงเริ่มอ่านค้นคว้าสืบเสาะประวัติของคนที่ตายแล้วฟื้น โดยไม่กล่าวถึงเรื่องบุคคลทั้งสองที่เขาได้ยินมาก่อนให้ผู้ใดฟังเลย นักศึกษาประมาณชั้นละ ๓๐-๔๐ คน นั้น มักจะมีคนหนึ่งมาเล่าเรื่องของคนที่มิประสบการณ์ใกล้ตายให้ฟังอยู่เสมอมา

เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๒ ดร. มูดี ได้รวบรวมและศึกษาเรื่องคนตายแล้วฟื้นหลายรายโดยมิได้ทำให้เป็นแบบแผนทางวิชาการไว้ เพื่อนคนหนึ่งของเขาจึงขอร้องให้เขาเรียบเรียงเรื่องนี้เป็นแบบรายงานแก่สมาคมแพทย์ แล้วได้แสดงปาฐกถาในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง แต่ละครั้งหลังปาฐกถาจบแล้วก็มักมีคนมาเล่าเรื่องตายแล้วฟื้นของตัวเองให้ฟังเสมอ ดร. มูดี รวมเรื่องของบุคคลที่ตายแล้วฟื้นไว้ได้ราว ๑๕๐ ราย ลงแยกออกได้ ๓ ประเภท คือ

- ๑) พวกตายในโรงพยาบาลแล้วฟื้นขึ้นมาทั้งที่แพทย์ผู้รักษายืนยันประกาศว่าตายแล้วแน่ ๆ
- ๒) ประเภทที่ประสบอุบัติเหตุบาดเจ็บสาหัสจนชีวิตและร่างกายใกล้จะแตกดับ
- ๓) ประเภทที่ตายแล้วฟื้นขึ้นมาเล่าประสบการณ์แล้วตายให้แก่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดในเวลาตายฟัง ต่อมาผู้ใกล้ชิดที่ได้ฟังเรื่องก็มาเล่าให้ดร. มูดี ฟังอีกทอดหนึ่ง ดร. มูดี ฟังจากผู้ได้เห็นและได้ยินโดยตรง (FIESTKEND REPORT)

ประสบการณ์ของคนตายแล้วฟื้น และของคนใกล้ตายที่รวบรวมมาได้นั้น มีรายละเอียดต่างกัน แต่ก็มีจุดร่วมกัน เหมือนกันอยู่จุดหนึ่ง ซึ่งขอยกตัวอย่าง รายหนึ่งมาเล่าประกอบให้ท่านฟัง คน ๆ หนึ่งกำลังตายหูกก็ได้ยินหมอกำลัง ประกาศว่าเขากำลังจะตายอยู่นั้น ได้ยินเสียงสนั่นสะเทือนไปหมดทั้งหัวหูตึง หึ่ง ๆ รู้สึกว่าตัวของเขากำลังเคลื่อน ลื่น ๆ ไปตามถ้ำยาวมืดตื้อ แล้วก็หลุด ออกจากร่างที่นอนอยู่บนเตียงทันที เขามองเห็นร่างของตัวเองนอนอยู่เหมือน กับว่าตัวเป็นคนยืนดูเหตุการณ์ขณะนั้น คนดูกับหมอและพยาบาลกำลังพยายาม ปฏิบัติวิธีทำให้เขาฟื้น เขารู้สึกว่าตัวเขามีสภาพต่างกว่าสภาพในร่างเดิมมีพลัง ต่างกว่าร่างที่เขาทิ้งไว้นั้น และเขาก็ได้ แลเห็นผู้คนเข้ามาคลุ้มคลั่งต้อนรับเขา ล้วนแต่เป็นวิญญาณของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงที่ตายไปแล้วทั้งนั้น ต่อมาก็มี วิญญาณหนึ่งอันดูเต็มไปด้วยความรัก ความกรุณา เป็นนามรูปที่อยู่ในลักษณะ ของแสงสว่างรุ่งเรืองมาปรากฏอยู่ต่อ หน้า เขาก็ถามวิญญาณนั้นแต่มีได้เป็น คำถามที่เปล่งเป็นเสียงพูด ขอให้ประ- เหมินกรรมต่างๆ ในชีวิตของเขา วิญญาณ นั้นช่วยฟื้นความทรงจำโดยแสดงเหตุ การณ์สำคัญๆ ในชีวิตของเขาให้เห็น จากนั้นเขาก็ได้เห็นว่าตนมาถึงชาย อาณาเขต หรือเขตที่กั้นไว้ระหว่างชีวิต ปัจจุบัน ระหว่างโลกกับปรโลกและก็รู้ ว่าตัวเขาจำต้องกลับคืนสู่โลก เพราะยัง ไม่ถึงเวลาตาย ตอนนั้นรู้สึกว่าใจของเขา ชัดขึ้นไม่อยากจะกลับคืนโลก เพราะคุ้น กับประสบการณ์หลังความตายได้ดี จน ไม่อยากกลับ เขารู้ตัวว่าเต็มไปด้วย ความรัก ความรื่นรมย์ ความสุขสงบ แต่ก็ต้องกลับคืนนำเอาวิญญาณมารวม กับร่างเดิมของเขาต่อไป เมื่อฟื้นขึ้นมา เขาพยายามเล่าให้ผู้ฟังคนอื่นฟัง แต่ก็ลำบาก ยากเย็นไม่รู้จะหาคำพูดใดอธิบายเหตุ- การณ์พันโลกมนุษย์ที่เกิดขึ้นกับเขา ทั้ง ได้เห็นผู้ที่ฟังหัวเราะเยาะเอาด้วย ก็เลย เลิกเล่า แต่ประสบการณ์นั้นยังคงซาบ

“

หูของเขาที่ได้ยิน
เสียงระฆังดังกังวาล
ไพเราะมาแต่ไกล และ
โดยมากเล่าว่าหลัง
จากสิ้นเสียงหึ่งหรือ
เสียงระฆังกังวาลแล้ว
รู้สึกว่าตัวเองเคลื่อน
ไปอย่างรวดเร็วตาม
ทางมืดอันยาวไกลมี
สภาพคล้ายถ้ำหรือ
อุโมงค์

”

ซึ่งตีมต่ำอยู่ในจิตใจของเขาตลอดมา

ดร. มูดี แยกความต่อไปโดยจัด เป็นหัวข้อว่า ความรู้สึกมหัศจรรย์ มี หลายรายที่เล่าว่าตอนใกล้ตายนั้นหูของ เขาได้ยินเสียงประหลาดดังก้อง ชาย คนหนึ่งตายไป ๒๐ นาที เล่าว่าเสียง นั้นดังหึ่งๆ ลั่นอยู่ภายในหูแล้วรู้สึก หึ่งอีกหลายครั้งซึ่งหมดสติแล้วฟื้นเล่าว่า มีเสียงกังวาลก้องหึ่งในหู แต่ก็มีอีก หลายรายที่ฟื้นขึ้นมาเล่าว่า หลังจากได้ ยินหมอร้องว่าเขาตายแล้วนั้น หูของเขา ก็ได้ยินเสียงระฆังดังกังวาลไพเราะมา แต่ไกล และโดยมากเล่าว่าหลังจากสิ้น เสียงหึ่งหรือเสียงระฆังกังวาลแล้ว รู้สึก ว่าตัวเองเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วตาม ทางมืดอันยาวไกลมีสภาพคล้ายถ้ำหรือ อุโมงค์ ชายคนหนึ่งเล่าเรื่องทำนองนี้ โดยนำความในพระคัมภีร์คริสตศาสนา มาเปรียบว่า “ทันทีนั้นเอง” ผมตกอยู่ใน หุบเขาอันมืดสนิทลึกล้ำ เป็นเสมือน ถนหรือทางเดินในหุบเขา ผมเคลื่อนตัว ลื่นๆ ลงไปในหุบเขามืดนั้น ใจก็นึกว่า นี้อย่างไรเล่า หุบเขาที่พระคัมภีร์ เรียก ว่า “หุบเขาแห่งเงามัจจุราช” (VAL- LEY OF THE SHADOW OF DEATH) ตอนนี้อยู่ที่อ่านจะเข้าใจ สะดวกขึ้น ข้าพเจ้าผู้เขียนจะขอ นำ ความตอนที่ว่าถึง “หุบเขาแห่งเงา ความตายหรือหุบเขามรณฉายา” มา กล่าว ถ้อยคำในคัมภีร์ของศาสนาทุก ลัทธิย่อมถือเป็นวรรณคดีเก่า ข้าพเจ้า จึงขอนุญาตนำมาอ้าง

“พระองค์ทรงกระทำให้ข้าพเจ้า
ต้องนอนลงบนทุ่งหญ้าเขียวสด

พระองค์ทรงนำข้าพเจ้าไปริม
น้ำแดนสงบ ทรงฟื้นจิตวิญญาณ
ของข้าพเจ้า พระองค์ทรงนำ
ข้าพเจ้าไปในทางชอบธรรม เพราะ
เห็นแก่พระนามของพระองค์

แม้ข้าพระองค์จะเดินตามหุบ
เขามัจจุราช ข้าพระองค์ไม่กลัว
อันตรายใดๆ

เพราะพระองค์ทรงสถิตอยู่กับข้าพระองค์ คราและธารพระกร พระองค์เล่าโลมข้าพระองค์” นี่เป็นบทสวดเหมาะสำหรับผู้ใกล้ตายหรือผู้ที่ป่วยหนัก เพื่อช่วยยึดจิตใจให้มั่นอยู่ในทางกุศล ซึ่งแล้วแต่แต่ละศาสนาจะสอนคำกุศลนั้นๆ ซึ่งพระศาสดาทำให้เป็นตัวตนขึ้นมา พระคัมภีร์ไทยเราเตือนให้คนเจ็บหนักๆ นึกถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้ได้ฟังสวดโพชฌณคปริต แสดงถึงโชแห่งชีวิตไปจนถึงจิตว่างเปล่าไม่ยึดมั่นถือมั่น

ข้าพเจ้าจึงใคร่ให้ท่านผู้อ่านลองสังเกตคำเล่าของผู้ที่เคยเดินทางไปปรโลกมาแล้ว ซึ่งเป็นผู้ต่างศาสนากับชาวพุทธว่า มีส่วนละม้ายหรือต่างกันอย่างไรระหว่างผู้นับถือศาสนาหนึ่งๆ เราย่อมเห็นแล้วว่า แม้ถือลัทธิศาสนาต่างกัน แต่คำสอนคือ ธรรมะในศาสนานั้นๆ มิได้ต่างกัน ตลอดจนการปฏิบัติของศาสนิกชนในบางข้อบางโอกาสก็มีคล้ายคลึงกัน เช่น วาระที่บุคคลใกล้ตายญาติต้องบอกให้นึกถึง พระอรหันต์ๆ ไว้ดังเล่ามาแล้ว ข้าพเจ้าใคร่ขอแนะนำปัญหาของพระเจ้ามิลินท์ ฉบับนายยิ้ม ปันทยางกูร ซึ่งฟังง่ายกว่ามิลินทปัญหาฉบับแปลสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ (ร.๓) มาเขียนให้ท่านอ่าน มิลินทปัญหานี้เป็นหนังสือวิเศษที่ช่วยให้เข้าใจพระพุทธศาสนาได้ง่ายและถูกต้องลึกซึ้ง แต่งขึ้นในอินเดียเมื่อราวพุทธศักราช ๕๐๐ คือสองพันปีกว่ามาแล้ว ก่อนที่จะเล่าเรื่องของ ดร. มูดี ต่อไปขอท่านลองอ่านข้อปฐกถาวิสัยนาต่อไปนี้ที่ข้าพเจ้าตัดตอนมาเล็กน้อย ให้ท่านผู้อ่านพิจารณาเปรียบเทียบ

“...พระเจ้ามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน คำที่ว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่า พระปริตร (คือพระพุทธมนต์มีระบุชื่อ เช่น ชันธปริตร สุวัตถิปริตร) อันบุคคลสาธยายอยู่ ย่อมป้องกันความตายได้จริง ๆ หรือ

■ พระนาคเสน

ทูลตอบว่า ขอดวายพระพร จจึง

■ พระเจ้ามิลินท์

ถ้าเช่นนั้น จะมีแย้งกับพระพุทธดำรัสที่ตรัสว่า บุคคลแม้อยู่ในที่ใด ๆ ก็ตามย่อมหนีความตายไม่พ้นนั้นไปหรือ

■ พระนาคเสน

ขอดวายพระพร

ไม่แย้ง ที่มีพุทธดำรัสว่าการสวดพระปริตรย่อมป้องกันความตายได้นั้น พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายเฉพาะผู้ที่ขอจะต่ออายุให้ยังยืนสืบไปได้เท่านั้น หาได้ทรงหมายถึงว่า จะเป็นอุบายให้หนีความตายได้พ้นตลอดไปไม่ เฉพาะคนที่ถึงวาระที่จะต้องตายแล้ว ย่อมไม่มีอะไรจะป้องกัน แม้จะหนีไปอยู่ในอากาศหรือในมหาสมุทรหรือในชอกห้วยชอกเขา ก็หนีความตายไม่พ้น

■ พระเจ้ามิลินท์

เธอจงเปรียบให้ฟัง

■ พระนาคเสน

ขอดวายพระพร

คนที่ถึงวาระจะต้องตาย เหมือนต้นไม้แก่ แม้จะมีคนพยายามเอาน้ำไปรดก็ไม่กลับฟื้นคืนมาได้ ส่วนคนที่พอจะต่ออายุให้ยังยืนสืบไปได้ด้วยอำนาจการสวดพระปริตร เหมือนไม้ที่เฉาเพราะดินแห้ง เมื่อเอาน้ำไปรดต้นไม้นั้นก็ย่อมจะกลับฟื้นงามขึ้นอีกได้ฉะนั้น

■ พระเจ้ามิลินท์

ดูก่อนพระนาคเสน การสวดพระปริตรจะต่ออายุคนได้อย่างไร

■ พระนาคเสน

ขอดวายพระพร

การสวดพระปริตรเป็นประหนึ่งยาหอมสำหรับชะโลมหัวใจผู้ป่วยเจ็บให้ชุ่มชื่น เช่น สวดธัชคปริตร (ความในธัชคปริตร กล่าวถึงพระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุบริษัท เรื่องพระอินทร์เตือนกองทัพเทวดาที่จะไปรบกับอสูรในเทวสุรสงครามว่า ถ้าพวกเทวดาเกิดหวาดกลัวอสูรเมื่อใด ฟังดูยอดธงของพระอินทร์ หรือของเทวดาแม่ทัพ แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงสอนเปรียบว่า หากภิกษุทั้งหลายบังเกิดความหวาดกลัวขึ้นมา ฟังระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์-

-ผู้เขียน) ถ้าผู้เจ็บสามารถสนใจไปตามแนวแห่งพระปริตรน้อมนึกถึงข้อความถึงเหตุผลแห่งพระคุณของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในบทนั้น ๆ ที่สุด แม้แต่เพียงบทเดียวได้ จักจะไม่ไปเกาะเกี่ยวอยู่ที่การป่วยเจ็บ พื้นฐานความหตุ่มารำเรงในพระคุณนั้น ๆ ทันทีนั้นใจก็ชุ่มชื่นได้กำลังขึ้นมา เมื่อมีกำลังใจประกอบร่างกายอยู่กำลังกายก็ตั้งขึ้นได้ ขอดวายพระพร ถ้ากำลังกายกำลังใจต่อสูโรครได้แล้ว ก็เป็นอันว่าหนีความตายพ้นไปได้คราวหนึ่ง แต่ถ้าไม่มีกำลังพอจะสู้โรครได้แล้ว ก็ย่อมหนีความตายไม่พ้น แม้ถึงเช่นนั้น การสวดพระปริตรก็ยังชื่อว่าไม่ไร้ผล เพราะผู้ตายด้วยอาการชุ่มชื่น เช่นนั้น ย่อมหวังสุคติได้

■ พระเจ้ามิลินท์

ต่อได้จริงแล้วเธอ...”

ปัญหาของพระเจ้ามิลินท์นี้ เป็นปัญหาว่าด้วยอำนาจพระปริตร คือมนตร์รำลึกถึงพระพุทธองค์ ซึ่งผู้ป่วยฟังหมั่นสาธยายพระคุณหรือรำลึกสวดแม้เพียงบทเดียว ก็ป้องกันความตายได้หรือไม่นั้น พระนาคเสนก็ได้กราบทูลพระเจ้ามิลินท์ถึงพระพุทธานุญาตเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าแจ่มแจ้งดังนี้แล ชาวพุทธซึ่งยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อมาก็เพื่อดวงวิญญาณไปสู่สุคติ เช่นเดียวกันกับบทสวดในพระคัมภีร์คริสต์ศาสนา ที่กล่าวถึง “หุบผาแห่งเงามัจจุราช” อันข้าพเจ้าได้คัดมาให้ท่านอ่าน

ท่านผู้อ่านเรื่อง “ตายแล้วฟื้น” ไปกับถ้อยคำของข้าพเจ้า ย่อมทราบได้ดีอยู่แล้วว่าศาสนาทุกศาสนาย่อมมีจุดประสงค์เดียวกัน คือความสงบสุขแห่งใจกายของผู้ที่ยึดมั่นในพระศาสดาและธรรมะของท่านทุกขณะจิต ตราบจนชีวิตจะหา

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

บทนำ

เขียนเรื่องนี้ จบจากมหาวิทยาลัยได้รับปริญญาในสาขาวิชาพื้นฐานซึ่งเกี่ยวกับเรื่อง แร่ หิน และดิน โดยเหตุที่ขณะนั้นกล้วยไม้ยังเป็นสิ่งซึ่งในกระแสด้านนิยมของสังคมไทยมองว่าเป็นของเล่นสำหรับเศรษฐี-ศักดินาซึ่งอยู่บนแควของผู้สูงอายุ มิได้ใช้ประดับบารมีและสร้างกรอบพรรคพวกอย่างจำกัดแควงไว้เพียงแคบๆ จึงถูกคนทั่วไปมองว่า กล้วยไม้เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์ จึงนอกจากไม่มีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาแล้ว ยังมีกระแสต่อต้านจากคนส่วนใหญ่ที่ลงรากฝังลึกอีกด้วย

เมื่อได้ลงมือปฏิบัติจนกระทั่งเริ่มมีผลถึงคนทั่วไปและสืบสานกระแสถึงชนแทบทุกชาติทุกภาษาได้ตระหนักถึงก็มีสายตาจากคน มองว่า ผู้เขียนเป็นนักกล้วยไม้ระดับโลกไม่ว่าจะเดินทางไปไหนทั้งในและต่างประเทศ ทำให้มองเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การจัดการศึกษา ไม่ว่าด้านคุณศัพท์หรือสงฆ์ หรือในด้านอื่นใดก็ตาม-หากมีอีก แท้จริงแล้วก็คือด้านซึ่งมนุษย์เป็นผู้คิดผู้กระทำขึ้น หากขาดด้านการจัดการโดยบรรยากาศและสภาพซึ่งมีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน เริ่มที่ธรรมชาติของมนุษย์ด้วยกันเองอย่างอิสระ และขาดการสัมผัสกับการปฏิบัติอันสืบ

เนื่องมาจากเงื่อนไขที่อยู่ในรากฐานจริงของแต่ละคนย่อมได้รับผลแต่สิ่งซึ่งตกอยู่ใต้อิทธิพลของคนด้วยตนเอง ซึ่งล้วนมีกระแสแห่งกรรมแฝงอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ไม่มากก็น้อย

บทความเรื่องนี้จึงเช่นเดียวกันกับเรื่องอื่นๆ แม้เรื่องกล้วยไม้ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงถัดมา เนื่องจากได้มีโอกาสเรียบเรียงขึ้นจากสิ่งซึ่งค้นพบได้ในกระแสประสบการณ์ชีวิตจริงของตนเอง ที่ทุ่มเทปฏิบัติและคิดวิเคราะห์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ให้แก่งานพัฒนาและอนุรักษ์ช่วงการกล้วยไม้เพื่อชีวิตคนท้องถิ่น โดยที่กระทำบนพื้นฐานงานอาสาสมัคร กับอีกด้านหนึ่งซึ่งเน้นรักษาอิสรภาพในรากฐานจิตใจตนเองไว้อย่างมั่นคงมาโดยตลอด ด้วยช่วงเวลาอันยาวนานสำหรับชีวิตบุคคล ๗ แห่ง

ในขณะที่พื้นฐานค่านิยมของคนในสังคมไทยนับแต่เริ่มแรก มีกระแสนึดติดอยู่กับด้านรูปวัตถุ อันเป็นผลพวงจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนต่างถิ่นต่างชาติซึ่งมุ่งหวังผลประโยชน์เป็นเป้าหมายสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นฐานการศึกษาซึ่งส่งผลให้คนมีแนวความคิดในลักษณะเอกเทศ ทำให้ต้องยืนหยัดอย่างมั่นคงที่พึงต้องเดินทวนกระแสเก่าซึ่ง

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

ในธรรมชาติของกระแสดังกล่าวย่อมมีผลประโยชน์ส่วนตัว
เองเหนือกว่าส่วนรวม อย่างเห็นได้ชัดเจนนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ครั้นเมื่องานเป็นผลขยายขอบเขตออกสู่คนทั่วไปมาก
ขึ้น ปรากฏการณ์จากคนในด้านการจัดการซึ่งมีอำนาจทั้ง
ทางการเมืองและงานประจำซึ่งแต่ก่อนเคยหันหลังให้ ก็
เปลี่ยนทิศทางมาให้ความสนใจ แต่ผลที่ปรากฏกลับสร้าง
กระแสทำลายสิ่งซึ่งได้สร้างสมไว้ในอดีตหนักมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ
เป็นเพราะแนวคิดของคนซึ่งเข้าไปอยู่ในระบบ มีรากฐานยึด
ติดตัวเอง กับอีกด้านหนึ่งก็ใช้อำนาจหยิбыผลประโยชน์ของ
ประชาชนคนร่วมท้องถิ่น ให้แก่ชนต่างถิ่นต่างชาติด้วยความ
รู้เท่าไม่ถึงการณ์

การสร้างงานเน้นที่การปฏิบัติจริงเป็นฐาน ทำให้วิถี
ชีวิตเดินทวนกระแส ซึ่งแน่นอนที่สุดย่อมได้รับผลสะท้อน
กลับมากกระทบตัวเอง ช่วยให้รากฐานเปิดกว้างมากขึ้น เมื่อ
มันคงอยู่ได้ย่อมช่วยให้รู้และเข้าถึงธรรมะได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็น
ลำดับ จึงเชื่อมั่นว่าน่าจะสามารถมองเห็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง
กับคนได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าเรื่องการศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ
และการบ้านการเมือง จนถึงเรื่องธรรมะซึ่งเป็นพื้นฐานของ
ทุกเรื่องในกระแสชีวิตคน

ในช่วงหลัง ๆ กระแสการทำงานซึ่งอยู่บนพื้นฐาน
ที่เปิดกว้างมากขึ้น มีความลึกซึ้งและเข้มข้นมากขึ้น
เรื่อย ๆ และมีความเป็นธรรมชาติยิ่งขึ้นไปอีก โดยที่ไม่
แยกเรื่องนั้นเรื่องนี้ หากรู้ว่าขอบเขตของแต่ละเรื่องแต่
ละช่วงควรเป็นอย่างไรและอยู่ที่ไหน แต่ก็หาใช่ว่าจะจบ
ลงแค่นั้นไม่ คงต้องศึกษาหาความรู้และปรับเปลี่ยนต่อไป
ไปตามเหตุและผล

อนึ่ง โดยเหตุที่คนในสังคมไทยมองเห็นหน้าผู้เขียน
เป็นกล้วยไม้จนเป็นติดเป็นธรรมชาติ จึงมักมีคำถาม ถาม
เป็นครั้งคราวว่า ยังทำงานเรื่องกล้วยไม้อยู่หรือเปล่า ทำให้
คาดการณ์ได้ว่า เป็นเพราะหลายครั้งหลายหนที่คนเหล่านี้ได้
สัมผัสกับข้อเขียนซึ่งเขียนเกี่ยวกับปัญหาการศึกษา วัฒนธรรม
จริยธรรม การบ้านการเมืองและการเศรษฐกิจ หากพื้นฐาน
คนตกอยู่ในภาวะยึดติดรูปแบบ ย่อมคิดว่าเป็นคนละเรื่องกัน
กับเรื่องกล้วยไม้ คำถามดังกล่าว จึงน่าจะเป็นความจริงที่

สารภาพความจริงอยู่ในตัวของมันเอง

ความคิดซึ่งมีพื้นฐานลักษณะนี้ย่อมมองไม่เห็นความ
เจริญงอกงามของสติปัญญาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ในรากฐาน
จริงของแต่ละคน ที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงได้ทุกเรื่องบนราก
ฐานซึ่งถือจิตสำนักรับผิดชอบร่วมกันเป็นระบบของชุมชนทั้ง
ระบบ

หากจะสรุปให้เข้าใจได้ง่าย ๆ สำหรับคนลักษณะดัง
กล่าวคงต้องกล่าวว่า หากสิ่งทั้งหลายดังกล่าวแล้ววงการ
กล้วยไม้ก็คงก้าวหน้าต่อไปอีกไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง การ
ปฏิบัติการพัฒนาและอนุรักษ์วงการกล้วยไม้ไทยเท่าที่
ผ่านมาแล้ว ต้องเผชิญกับปัญหาภายในกระแสดังกล่าว
แล้วที่ปิดกั้น ไม่เช่นนั้นคงสามารถก้าวหน้าได้ไกลกว่านี้
อีกมาก แต่การถูกปิดกั้นย่อมเปิดโอกาสให้แก่อีกด้านหนึ่งคือ
ให้ความรู้ด้วยทิศทางมุ่งสู่รากฐาน ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

เมื่อผ่านมาถึงขั้นนี้ได้ ย่อมเห็นภาพอันลึกซึ้งลงไปอีก
ระดับหนึ่ง ทำให้กล่าวได้ว่า ไม่ว่าวงการกล้วยไม้ ซึ่งมุ่งมัน
สร้างสมมาแล้วด้วยจิตวิญญานจะไปได้ไกลอีกแค่ไหน
หรือไม่ก็ตาม ย่อมถือเป็นเรื่องสัจธรรมของสังคมและ
ชีวิตแต่ละคน ซึ่งควรอยู่อย่างเข้าถึงขั้นที่ยอมรับความจริง
โดยที่ถือว่าได้กระทำอย่างดีที่สุดแล้ว หากมีสิ่งสำคัญยิ่งกว่า
นั้นคือ เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ย่อมควรถือว่า ได้มีโอกาสเรียน
รู้ธรรมะจากการที่ได้ปฏิบัติอย่างดีที่สุด บนพื้นฐานสัจธรรม
ซึ่งถือเอาการซื่อสัตย์ต่อตนเองเป็นที่ตั้ง เพื่อชีวิตที่เชื่อได้ว่า
มีคุณค่ายิ่งขึ้น โดยที่กระแสจริงดังกล่าวไม่มีใครอื่นอาจสอน
กันได้ นอกจากเรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพที่เป็นจริงเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งก็ไม่นำมาติดใจว่า แนว
คิดและสาระต่าง ๆ จากบทความเรื่อง กระแสแห่งกรรม กับ
วิถีชีวิตคนในสังคมไทย นี้ จะต้องไม่มีใครเชื่อหรือไม่ เนื่อง
จากการเชื่อ-ไม่เชื่อ ควรเป็นเรื่องเกิดจากรากฐานการ
ปฏิบัติจริงของแต่ละคน ซึ่งถือระดับอิสราภาพเป็นตัว
กำหนดด้วยตนเองโดยแท้

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

มนุษย์แต่ละชีวิตที่เกิดขึ้นมา โดยที่เป็นส่วนหนึ่งซึ่งร่วมพื้นฐานธรรมชาติกับทุกชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ย่อมมีความหลากหลายทั้งในด้านซึ่งปรากฏเป็นภาพออกสู่ภายนอก อันได้แก่รูปลักษณ์และสภาวะของพฤติกรรมกับอีกด้านหนึ่งซึ่งแฝงสู่ภายใน อันได้แก่ภาวะเงื่อนไขที่เป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานจิตใจแต่ละคน

หากมองสู่ภาพองค์ประกอบซึ่งเป็นหลักๆ ของมนุษย์ด้วยทิศทางตรง คงพบว่ามีร่างกายและจิตใจ ซึ่งไม่เพียงอยู่ร่วมกัน หากยังสานกระแสดึง พึงพาซึ่งกันและกันอย่างไม่อาจแยกส่วนออกจากกันได้

ในด้านร่างกายเมื่อปรากฏแล้ว ย่อมสะท้อนให้เห็นได้สัมผัสได้จากมุมมองซึ่งมาจากภายนอก และเมื่อได้สัมผัสแล้วจากคนซึ่งก็คือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง แม้ผ่านระบบความรู้สึกจากด้านวัตถุ โดยเฉพาะระบบของกายแต่ก็ไม่ควรมองข้ามไปว่า การรู้สึกได้ ย่อมหมายถึงมีกระแสในตัวเองที่มีผลเข้าถึงจิตใจแล้วอย่างแน่นอนที่สุด

อีกประการหนึ่ง ดังกล่าวแล้วว่าจากด้านซึ่งเป็นร่างกายเมื่อเกิดมา ย่อมปรากฏให้เห็นได้สัมผัสได้โดยตรง แม้ว่าจะระหว่างชีวิตกับชีวิตจะมีรูปลักษณ์และสภาวะที่แตกต่างกันหลากหลาย และแต่ละคนต่างก็มีการเปลี่ยน

แปลงบนพื้นฐานตนเองอย่างอิสระ ต่อเนื่องกันไปบนฐานซึ่งมีสิ่งต่างๆ ภายในตัวเอกร่วมกันกำหนด ในที่สุดก็ย่อมสิ้นสภาพไปอย่างไม่ปรากฏรูปลักษณ์และสภาวะที่แน่นอนให้เห็นได้สัมผัสได้อีกต่อไปแม้เพียงภาพเฉพาะหน้า

ส่วนในด้านจิตใจ แม้ปราศจากรูปลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นได้สัมผัสได้โดยตรง แต่ก็ใช่ว่าจะไม่มีโอกาสรู้เห็น ในเมื่อพฤติกรรมซึ่งแต่ละคนกำหนดจากเงื่อนไขอันเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานตัวเอง ให้แสดงออกมาปรากฏเป็นรูปลักษณ์ ในแต่ละช่วงของกาลเวลาและสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากพฤติกรรมซึ่งแต่ละคนแสดงออก เกิดจากศูนย์รวมกระแสเงื่อนไขที่อยู่ในจิตใจ อันถือได้ว่าเป็นฐานแห่งกรรมของบุคคลนั้นๆ เป็นสิ่งกำหนดสัมพันธ์ลึกลงไปถึงรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งได้รับการกำหนดขึ้นด้วยไม่ว่าในการแสดงออกผ่านการปฏิบัติ การเขียนหรือการพูดเกี่ยวข้องกับสิ่งใดก็ตาม ซึ่งควรถือว่าแนวคิดความเชื่อภายในกระแส

เป็นปรากฏการณ์สืบเนื่องมาจากเงื่อนไขในรากฐานจิตใจตนเองโดยแท้

รูปลักษณ์และสภาวะเงื่อนไขในแต่ละคนที่อยู่ร่วมกัน ย่อมมีธรรมชาติของรูปลักษณ์และสภาวะที่แตกต่างหลากหลาย แม้ความสุขุมเยือกเย็นซึ่งมีฐานสัจธรรมที่ทำให้เชื่อได้ว่า เป็นสิ่งมีเหตุมีผลอยู่บนรากฐานที่ยั่งยืนลึกลงกับอีกทั้งกว้างและอิสระ ในอีกด้านหนึ่ง ภาวะร้อนรน-รุนแรงซึ่งน่าเชื่อว่า อยู่บนรากฐานที่มีภาวะยึดติด อีกทั้งคับแคบเป็นเงื่อนไข ทำให้ควบคุมสติได้ยากขึ้น

ดังเช่นความรู้สึกระหว่างสองชั่วซึ่งแรงต่อแรงเข้าหากัน ที่พบได้ทั่วไปในทุกกรณีภายในสังคมปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งของทิวต่อทิว แม้ขณะนั้น จากมุมหนึ่งอาจรู้สึกว่ามีฝ่ายหนึ่งผิด-อีกฝ่ายหนึ่งถูกก็เป็นเพียงมองจากฐานซึ่งมุ่งทิศทางออกสู่ภายนอก ซึ่งภาพที่เห็นได้ย่อมมีความหลากหลาย เมื่อเวลาผ่านไปก็ละลายไปเองโดยที่ไม่มีอะไรเป็นจริงจัง

แต่ถ้ามองด้วยทรรศนะซึ่งถือแน่นอนเป็นฐาน โดย

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

ที่ถือว่าน่าจะเป็นแนวทางพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ย่อมพบกับคำตอบได้เองว่า จริงๆ แล้ว ก็เป็นเพียงการยืนกันอยู่คนละชั่วของการกระจายภาวะหลากหลายในด้านรูป ลักษณะและสภาวะของเงื่อนไข เป็นธรรมชาติของสังคมนี้เท่านั้น

ในสภาพดังกล่าว ย่อมมีผลทำให้สังคมบังเกิดภาวะปิดกั้นตัวเองขึ้นในรากฐานจิตใจของคน กับอีกด้านหนึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นภายใน ย่อมหาทางออกด้วยสันติวิธีไม่ได้ โดยธรรมชาติของสภาพพื้นฐานเช่นนี้ จึงเกิดพฤติกรรมในรูปลักษณะเอาหัวชนกัน และกัน หากฐานปัญหามีความกว้างใหญ่และองศาความร้อนแรงสูงขึ้น ย่อมมีแนวโน้มนำไปสู่การยกพวกฆ่าฟันกันเอง ทั้งๆ ที่ต่างก็เป็นคนซึ่งถือรากฐานอยู่กับท้องถิ่นเดียวกันซึ่งโดยสมมติฐานควรมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน จึงกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า กระแสแห่งกรรมที่แท้จริงของแต่ละคนเป็นสิ่งที่อยู่ในตนเอง กำหนดขึ้นโดยตนเอง และจบหรือไม่จบก็โดยตนเอง ไม่มีบุคคล

ใดจะเข้าไปใช้อำนาจใดเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ยิ่งนำกระแสพื้นฐานด้านวัตถุจากภายนอกเข้าไปคิดแก้ไขจริงๆ แล้วก็คือการเข้าไปร่วมผูกเงื่อนปมแห่งกรรมนั้นๆ ให้กระชับแน่นยิ่งขึ้น

บุคคลใดลืมนองตัวเอง เอาแต่เน้นวิถีทางที่มุ่งมองผู้อื่น สิ่งอื่นจนเป็นนิสัย หรือที่เรียกกันว่า ตกอยู่ในภาวะลืมตัว ย่อมมองไม่เห็นความจริงของประเด็นที่กล่าวแล้ว และบุคคลลักษณะนี้ ย่อมมีแนวโน้มแสดงออกที่หวังพึ่งพาเรียกร้องให้กระแสจากภายนอกช่วยแก้ไขกรรมของตัวเอง ไม่ว่าจากบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น ได้ทุกรูปแบบ สุดท้ายแต่จะถูกชักนำไปทางไหน

จากสังขธรรมภายใน กระแสชีวิตประจำวันของมนุษย์ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อด้านหนึ่งมีความต้องการสิ่งใด-อีกด้านหนึ่งย่อมสะท้อนภาพแนวโน้มในการผลิตสิ่งนั้นเพื่อการสนองตอบเป็นธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อคนกลุ่มหนึ่งมีความต้องการบุคคลและสิ่งซึ่งอยู่นอกตนเองโดยที่เชื่อว่า สามารถบำบัดกรรมให้แก่ตัวได้ จึง

ย่อมมีกระแสจากคนอีกกลุ่มหนึ่งเห็นเป็นโอกาส นำตนเองและสิ่งต่างๆ มาประกอบพฤติกรรมสนองเพื่อบำบัดกรรมทำเชิงธุรกิจเกิดขึ้นในกระแสสังคม ในปัจจุบันยังเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ในสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทย เรื่องบุญและกรรม จากด้านหนึ่งดูจะเป็นคำซึ่งนำมาพูดกันจนติดปากโดยทั่วๆ ไป แต่ท่ามกลางความหลากหลายของรูป ลักษณะแนวคิดความเชื่อที่ปรากฏ ยังไม่เพียงพอเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาวะดังกล่าว ปรากฏอยู่บนพื้นฐานที่สับสนมากขึ้น จึงมีแนวโน้มช่องว่างระหว่างชนรุ่นก่อนกับชนรุ่นหลังซึ่งทั้งห่างออกจากกันและรุนแรงยิ่งขึ้น แทนสิ่งซึ่งควรจะเป็นคือการสืบสานและสืบทอดกระแส ทำให้ต้องเก็บมาคิดพิจารณาเพื่อหาเหตุและผลให้กระจ่างชัด สำหรับการเรียนรู้ของตนเองที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม ก่อนอื่นคงต้องตระหนักได้ว่าหากในรากฐานตนเองมีความสับสน การณ์จะหวังมองได้ถึงสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลอย่างแท้จริงของบุญและกรรม คงกระทำไต่ยาก

ในกระแสสังคมไทย ทุกวันนี้ มักได้ยินด้านหนึ่งกล่าวว่า บุญกรรมเป็นสิ่งที่มิจริง บางครั้งยังเสริมต่อไปอีกว่า ใครไม่เชื่อ-ผมเชื่อ กับเมื่อมีด้านหนึ่งก็ย่อมมีอีกด้านหนึ่ง จึงได้ยินการ

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

กล่าวจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง
ทำนองว่า บุญ-กรรม เป็น
เรื่องเหลวไหล ไม่เห็นมี
อะไรเป็นตัวเป็นตนให้
เชื่อถือได้

ตามสภาพธรรมชาติ
ที่เป็นจริงของสังคมไทยใน
ปัจจุบัน หากมีการหยิบยก
เอาเรื่อง บุญ-กรรม มาก่่าว
ก็ต่อเมื่อมีแนวโน้มสืบเนื่อง
มาจากการที่ชีวิตบุคคลกำลัง
ตกอยู่ในสภาพที่ใกล้จะสิ้น-
หวังหรือไม่ก็เกิดความอยาก
ที่ต้องการให้คนนั้นคนนั้น
เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ดังใจตัว-
เองแต่กลับไม่ได้ตามที่ปรารถนา
บ้างก็ถูกระทบโดยภาพคน
อื่น ซึ่งกำลังได้รับภัยอันตราย
เพราะการกระทำบางอย่าง
ซึ่งผู้ที่ปรารถนาออกมาว่า เป็น
บุญของคนนั้น-เป็นกรรม
ของคนนี้ เพราะตนเองไม่
อยากสนใจที่จะนำมาคิด
วิเคราะห์หาเหตุผลว่าเหตุ
ใดเขาจึงเป็นเช่นนั้นเพื่อเก็บ
ไว้เป็นบทเรียนสำหรับการ
ดำเนินชีวิตของตนเอง สรุป
แล้วก็คือการมองบุญ-กรรม
เพียงที่คำกล่าว อันเกิด
จากภาวะยึดรูปแบบเป็น
เงื่อนไขที่สั่งสมไว้ในราก-
ฐานตนเอง ทำให้มองเห็น
ภาพสับสนจนไม่เป็นแก่น-
สารให้ชนรุ่นหลังเข้าใจได้
แจ่มแจ้งเท่าที่ควรจะเป็น

หนึ่ง ลงได้มีกระแส
อิทธิพลจากรูปวัตถุเข้าไป
กระจายแพร่อิทธิพลอยู่
ในพื้นฐาน จนทำให้สังคม
ต้องสูญเสียสมดุลมากขึ้น
น่าจะเข้าใจได้ว่า ที่ไหนมี

คน ที่นั้นย่อมมีกระแสที่
มองทุกสิ่งทุกอย่าง อย่าง
เน้นอยู่กับด้านรูปวัตถุ แม้
การมองประเด็น บุญ-กรรม
ก็เช่นกัน ดังจะพบกับคำ
ปรารภที่สารภาพความจริง
อยู่ในตัวของมันเองได้เสมอๆ
เช่น เมื่อคนมีเงินมีอำนาจ
มากๆ ตายไป มักมีผู้คน
ปรารภว่า-สิ้นบุญเสียแล้ว
น่าเสียดายจริงๆ แต่ครั้น
พบว่าคนยากคนจนตาย
กลับกล่าวว่า-สิ้นกรรมกัน
เสียที สะท้อนให้เห็นภาพ
ได้ชัดเจนว่า นำเอาการมี
เงินมีวัตถุมาเป็นเครื่อง
แสดงถึงควมมีบุญทำนอง
เดียวกันกับที่มีการปรารภ
กันในหมู่มหาชนว่า สังคมไทย
ยุคนี้ มีการนำเอาวัตถุ
มากำหนดควมมีเกียรติ

เมื่อมีใครสักคนหนึ่ง
กระทำในสิ่งซึ่งตัวเองเห็นว่า
ไม่เป็นการสมควร และจะ
เข้าไปช่วยแก้ไขอะไรไม่ได้
จนกระทั่งเกิดอันตรายแก่
บุคคลผู้กระทำเอง ก็มักมี
คนกล่าวว่า เป็นกรรมเก่า
ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ง่าย ไม่ว่า
ใครๆ ก็กล่าวเช่นนี้ได้ เนื่อง
จากไม่ต้องคิดวิเคราะห์ คำน
หาความจริงอะไร หรืออีก
นัยหนึ่งก็คือ บุคคลผู้กล่าว
ไม่สนใจเรียนรู้เพื่อฝึกฝน

ตนเองให้เป็นผู้รู้เหตุรู้ผล
ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งๆ ที่มี
โอกาสอยู่ในตนเองให้
กระทำได้ หากลองถามผู้ที่
กล่าวดูว่าที่ว่ากรรมเก่านั้น
สืบเนื่องมาจากอะไร ก็คง
ได้รับคำตอบง่าย ๆ อีกเช่น
กันว่า ไม่รู้ หรือ ใครจะไปรู้
ได้ ซึ่งก็เป็นคำตอบง่าย ๆ
อีกเช่นกัน

คงเป็นเพราะกระแส
เงื่อนไขแห่งกรรมอีกนั้นแหละ
ที่รับเข้าไว้ในรากฐานจาก
บรรยากาศและวิถีการสั่งสอน
อบรมซึ่งเป็นมาในอดีต ทำ
ให้บุคคลมีนิสัยรวบรัดปิด
ปัญหาที่เข้ามาปรากฏอยู่ตรง
หน้าให้พ้นไปง่าย ๆ โดยไม่
ต้องคิดให้หนักสมองและสติ
ปัญญา ทั้งๆ ที่ธรรมชาติได้
มอบจิตใจไว้เป็นฐาน และ
มอบสมองไว้เป็นเครื่องมือ
สำหรับคิดวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ
เพื่อรู้เหตุรู้ผลลึกซึ้งยิ่งขึ้น
ซึ่งจริงๆ แล้ววิถีทางนี้ เป็น
สิ่งสำคัญในการพัฒนาบ
นฐานซึ่งธรรมชาติได้ให้ไว้แล้ว

กรรมเก่า-กรรม
ใหม่ น่าจะหาใช่เรื่องซึ่ง
แต่ละคนรู้ได้ไม่ถึง หาก
ในรากฐานตนเองมีการเปิด
กว้างให้พลังธรรมชาติใน
ตัวปรากฏออกมาได้อย่าง
อิสระ มีความเพียร

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

พยายามที่จะศึกษาหาความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามา ให้มีโอกาสสัมผัสได้ในกระแสชีวิตประจำวัน แทนที่จะเน้นอยู่กับการอ้างว่า ไม่รู้-ไม่เห็น หรือ รู้ไม่ได้ ทำไม่ได้ หรือ จะทำได้ก็ต้องมีอย่างนั้นอย่างนี้มาให้ ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นข้ออ้าง ไม่ว่าเจตนาหรือเป็นธรรมชาติในตัวเองก็ตาม จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีกรรมเป็นเงื่อนไขอยู่ในรากฐาน ย่อมเป็นผู้ขาดการรู้ตนเอง บุคคลใดสามารถสารภาพกรรมได้ด้วยจิตสำนึกย่อมหมายความว่า วิถีชีวิตที่ชำระล้างกรรมได้เริ่มขึ้นแล้ว

ดังนั้น กรรมเก่า ไม่ว่าแต่เริ่มเกิดหรือชีวิตจะผ่านมาแล้วแค่ไหน หากรากฐานตนเองมีการสั่งสมไว้ซึ่งประสบการณ์จากการใช้สมองและสติปัญญาที่มีอยู่เป็นธรรมชาติ แม้ว่าการกระทำจะปราศจากตัวตนให้เห็น ได้สัมผัสได้โดยตรง ย่อมมีโอกาสที่พึงรู้ได้เข้าถึงได้

หากใช้เพียงช่วงการเกิดของกายเป็นสมมติฐานเพื่อพิจารณาค้นหาความจริงทันทีที่กายปรากฏเป็นตัวเป็นตน ในรากฐานจิตใจก็มี

สิ่งเก่าสิ่งใหม่ปรากฏขึ้นแล้ว เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา ก็มีรากฐานจิตใจซึ่งแฝงไว้ด้วยกระแสกรรมเป็นเงื่อนไข โดยที่มีความแตกต่างหลากหลายติดมาด้วยเป็นสัจธรรมอยู่แล้ว

อนึ่ง ก่อนอื่นใครขอทำความเข้าใจว่า เราคงไม่อาจนำเอาภาวะจิตใจซึ่งปกติมีการแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขนานา ลักษณะ มาเปรียบด้วยภาษาซึ่งมีน้ำหรืออะไรอื่นบรรจุไว้ได้ เนื่องจากภาษะนั้น เมื่อนำเอาสิ่งบรรจุออกมาดื่มนั้นก็ยิ่งเหลือตัวภาษาตนเอง ซึ่งเสมือนเป็นเปลือกห่อหุ้มปรากฏให้เห็น แต่จิตใจมนุษย์ หลังจากชำระล้างเงื่อนไขต่างๆ ออกหมด ย่อมไม่เหลืออะไรอีกเลยนอกจาก *ภาวะว่างเปล่า* เปลี่ยนจากภาวะยึดติดสิ่งต่างๆ มาสู่วิถีทาง ซึ่งมีแต่การให้โอกาสแก่ชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ได้เจริญบนรากฐานจริงของตัวเองอย่างอิสระ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า อยู่อย่างผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้าถึงธรรมแล้วโดยแท้

ด้วยเหตุดังกล่าวทันทีที่กายปรากฏออกมาสู่

โลก ย่อมมีจิตใจเป็นอีกส่วนหนึ่งติดตามมาด้วยเป็นธรรมชาติ หรือมองจากอีกทิศทางหนึ่งคงกล่าวได้เช่นกันว่า เมื่อมีจิตใจซึ่งแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขมาแล้วกำลังปรากฏ ย่อมต้องมีกายเป็นสิ่งรองรับ เพื่อความสมบูรณ์แบบฉบับตามธรรมชาติของคน เท่าที่หยิบยกมามองทั้งสองด้านหาใช่หมายความว่าควรเป็นด้านใดด้านหนึ่งไม่ หากชี้แนะให้เห็นว่า แต่ละคนควรคิดได้อย่างอิสระ และมองภาพรวมของกระแสซึ่งร่วมกันและสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันอยู่ อย่างไรก็ตาม สาระจริงๆ ก็คือประเด็นของเงื่อนไขที่แฝงอยู่ในรากฐานจิตใจ เนื่องจากเป็นเหตุกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

สัจธรรมนี้เอง หากนำมาคิดพิจารณาด้วยความเข้าใจชีวิต ประการแรกย่อมรู้ได้ว่า เงื่อนไขแห่งกรรมที่เข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานของแต่ละคน สืบเนื่องมาจากการที่ชีวิตมีโอกาสสัมผัสกับอิทธิพลของปรากฏการณ์ ซึ่งหลากหลายด้วยรูปลักษณะ ที่ปรากฏอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมมาแต่อดีต จากประเด็นนี้เองที่น่าจะเป็นเหตุและผลอันเป็นที่มาของแนวคิดความเชื่อที่ว่ามนุษย์แต่ละชีวิต มีชาติกำเนิดสืบเนื่องมาจากสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกันก่อนช่วงการเกิดมาสู่

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

ปัจจุบันชาติกับอีกด้านหนึ่ง เมื่อดับเงื่อนไขที่เป็น กระแสแห่งกรรมภายใน รากฐานตนเองได้สำเร็จ กายย่อมไม่เกิดมาอีก

เช่นเดียวกันกับความ เข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดที่ว่า กรรมย่อมสนองด้วยกรรม หากการนำเอาด้านรูปวัตถุ เข้ามาผูกติดไว้ แต่น่าจะ เห็นได้ว่า ชาติกำเนิดของ ชีวิตใดก็ตาม เป็นสิ่งเกิด ขึ้นบนพื้นฐานที่อิสระ มิใช่ เป็นเพราะไปทำร้ายชีวิตนั้น ด้วยวิธีการลักษณะอย่างนี้ จึงต้องเกิดมาเป็นสิ่งนั้นให้ เจ้าหนี้กรรมทำร้ายด้วยวิธี เดียวกัน ซึ่งจริงๆ แล้ว น่า จะอยู่บนพื้นฐานของความ พยาบาท-อาฆาต เด่นชัด มากกว่า ทั้งๆ ที่หลักพุทธ ธรรมได้ชี้แนะไว้ให้รู้จักแผ่ เมตตาและอภัยแก่กัน ซึ่ง โดยหลักปฏิบัติเกี่ยวกับจิต ใจคน ย่อมมีผลให้อีกด้าน หนึ่งรู้สำนึก ซึ่งเป็นสิ่งเอื้อ แก่กันสำหรับผลอันทำให้มี การชำระล้างกรรมในราก ฐานตนเองให้เบาบางลงได้ ไม่มากก็น้อย และบนฐาน เดียวกันนี้จึงไม่น่ามองและ เข้าใจเรื่องกรรมในลักษณะ ที่เป็นหนี้สิน หากนำเอา ภาพรวมซึ่งกล่าวมาแล้วนี้ มากล่าวสรุป คงกล่าวได้ว่า คือหลักการพัฒนาคุณภาพ ของคนโดยแท้

คำสอนในอดีตที่ อาจมีการหยิบยกเอาด้าน รูปแบบมาใช้เป็นสมมติฐาน เพื่อประโยชน์ในการช่วยให้

ผู้รับการสอนสามารถเห็น ภาพและเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่การนำมากล่าวยับยั้งๆ โดยขาดการอธิบาย แจกแจงถึงเหตุและผล กับระบบ งานสอนและการส่งเสริม เผยแพร่ ซึ่งมีรูปลักษณะ การถ่ายทอดกระแสเน้นทิศ-ทางเดียวจนเป็นประเพณีที่ ลงรากฝังลึกยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไม่ ว่าในการศึกษาคุณศัพท์หรือ สงฆ์ หรือระหว่างสงฆ์กับ คฤหัสถ์ จึงเกิดภาวะปิดกั้น ตัวเอง ทำลายอิสรภาพใน การคิดได้และการหยั่งรู้ได้ ลึกซึ้งถึงเหตุและผล กับส่ง ผลปิดกั้นพื้นฐานความคิด ของชนรุ่นก่อนกับชนรุ่น หลังมิให้สานถึงซึ่งกันและกัน กับกระแสภายในชนรุ่นหลัง เองซึ่งมีกลุ่มหนึ่งตกเป็น ทาสอิทธิพลความคิดของชน รุ่นก่อน ทำให้เกิดภาวะ ร้าวฉานขึ้นภายในชนรุ่น เดียวกัน

ช่องว่างที่นับวันยิ่ง ห่างออกไป ซึ่งมองเห็นได้จากทุกด้าน ขณะที่กระแส วัฒนธรรมต่างถิ่นซึ่งมีธรรม-ชาติที่แฝงเข้ามาเฉพาะด้าน รูปวัตถุซึ่งยิ่งเข้มข้นรุนแรง ยิ่งขึ้นเรื่อยๆ จึงสามารถ แทรกตัวเข้าสู่ช่องว่างได้สะดวก ขึ้นไปเป็นลำดับ

การนั่งหลับตากำหนด แล้วบอกว่ามองเห็นชาติก่อน มีความเป็นไปได้อย่างน้อย สองมุมคือ มุมหนึ่งเป็น เพราะกระแสแห่งกรรมซึ่งเป็นเงื่อนไขที่มีอยู่แล้วในตัว เองเป็นธรรมชาติ ได้สร้าง ภาพขึ้นมาบนฐานอุปาทาน จึงมิใช่ของจริงหรืออีกนัย หนึ่งอาจกล่าวว่า เป็นเพราะ ความอยากเห็นอยากได้ ย่อมได้รับเพียงสิ่งประดิษฐ์ ที่เกิดจากภาวะปิดกั้นใน รากฐานตัวเอง นอกจากจะ ไม่ช่วยให้สิ่งซึ่งอยู่ในราก ฐานได้รับการแก้ไข ดูจะยิ่ง ทำให้สิ่งสมไว้หนามากขึ้น ไปอีก

ในอีกมุมหนึ่ง หาก การนั่งหลับตานำไปสู่การ กำหนดสติได้ดีที่สุดโดยไม่ คิดอยากเห็นโน้นเห็นนั่น โดยที่มุ่งใช้ความคิดพิจารณา เข้าถึงสิ่งซึ่งเชื่อมโยงถึงซึ่ง กันและกันเป็นเหตุเป็นผล ภายในกระแสปรากฏการณ์ จริงของชีวิตตนเอง เพื่อฝึก การเรียนรู้บนพื้นฐานจริง เป็นช่วงๆ ย่อมพึงรู้ได้เข้าใจ ได้ ถึงกรรมซึ่งปรากฏอยู่ใน รากฐานเด่นชัดยิ่งขึ้น และ เมื่อรู้ได้จริง อีกด้านหนึ่ง ย่อมชำระได้ภายในตัวของ มั่นเองไม่ว่าเป็นไปได้มาก

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

หรือน้อย แต่ก็คงเป็นไปตามขั้นตอนของเหตุและผล บนฐานธรรมชาติของแต่ละคน

กระแสวัตถุที่เข้าไปปรากฏเป็นเงื่อนไขแห่งกรรมอยู่ในรากฐานจิตใจคน เพียงในสังคมไทยก็สามารถมองเห็นได้หลายรูปลักษณะ บ้างก็นำเอาเงินทองทรัพย์สินซึ่งเป็นปัจจัยทางวัตถุมาเที่ยวได้แจกจ่ายให้คนนั้น คนนี้แม่แก่พระสงฆ์ หรือมีการแลกเปลี่ยนเพื่อหวังมุ่งสร้างกระแสวัตถุสืบต่อไปอีก โดยที่เชื่อว่าเป็นการชำระล้างกรรมในตัวเองบ้าง เชื่อว่าสร้างบุญบารมีไว้เพื่อหวังได้มาซึ่งวัตถุยิ่งขึ้นในอนาคตถึงชาติหน้าบ้าง ซึ่งหลักสัง-กรรมได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า กระ-แสใดก็ตามซึ่งมีอิทธิพลวัตถุเป็นฐาน ลงเกิดขึ้นแล้วย่อมหยุดได้ยากจริงๆ แล้วสิ่งซึ่งกล่าวมานี้ก็คือภาวะสืบทอดกระแสแห่งกรรมหรือกระแสกิเลส ซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานชีวิตคนโดยแท้ ในเมื่อกระแสที่ชำระล้างกรรมไม่อาจสืบทอดตัวเองได้ ย่อมมีอีกด้านหนึ่งเข้ามาแทนที่

การศึกษาค้นคว้าเพื่อหยั่งรู้ถึงสิ่งซึ่งเป็นเหตุ

เป็นผลภายในกระแสการเปลี่ยนแปลงของชีวิต จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่งสำหรับชนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งรู้ได้ว่าตนเองมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการสืบทอดวิถีทางสู่การสร้างสรรค์อนาคตของสังคมอันควรถือเป็นหน้าที่ที่แท้จริงโดยไม่ประสงค์จะเห็นอะไรๆ มันเป็นไปตามกระแสที่กำลังทำลายตัวเอง รวมทั้งตนเองด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้ซึ่งอายุไขผ่านพ้นมาแล้วยาวนานพอสมควร นำจะผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ทำให้รากฐานตนเองมีความลุ่มลึก แต่กลับพูดออกมาลอย ๆ ว่า ผมเชื่อว่าเรื่องบุญเรื่องกรรมเป็นของมีจริง โดยไม่อธิบายถึงเหตุและผลแก่ชนรุ่นหลัง บางครั้งยังมีการหยิบยกเอากรณีชีวิตของคนบางคนขึ้นมาแจ้งถึงพฤติกรรมโดยเน้นในด้านรูปแบบ ทำนองว่าเพราะทำกับคนอื่นชีวิตอื่นรูปแบบอย่างนี้จึงถึงกระทำให้รูปแบบเดียวกัน ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือการนำรูปแบบเดียวกันขึ้นมาชี้ให้เห็นสองด้านทำให้บุคคลผู้มีรากฐานปลอดจากเงื่อนไขแห่งกรรมแล้วพอสมควรมองเห็นได้ว่า มี

น้ำหนักซึ่งฝังเอากระแสยึดติดรูปแบบไว้เป็นเงื่อนไขที่พอกพูนยิ่งขึ้น ทั้งๆ ที่ราก-ฐานแห่งกรรมก็คืออิทธิพลรูปแบบที่เข้าไปแฝงเป็นเงื่อนไขอยู่ในจิตใจคน

ภายในกระแสซึ่งเป็นสมมติฐานการเปลี่ยนแปลงของแต่ละชีวิต น่าจะสะท้อนให้เห็นภาพได้ว่า วิถีทางที่เติบโตขึ้นมาโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ หากมีอิสรภาพและรับความเข้าใจตลอดจนเมตตาธรรมโดยผู้ซึ่งเป็นชนรุ่นผู้ใหญ่กว่า น่าจะเข้าถึงความหมายของบุญและกรรม ได้ลึกซึ้งถึงแก่นแท้ยิ่งขึ้น กับในอีกด้านหนึ่ง ในรากฐานตัวเองก็ปลดจากภาวะยึดติดรูปแบบออกสู่อิสรภาพ เติบโตขึ้นมาเป็นธรรมชาติ ทำให้เห็นได้ว่า กระแสกรรมย่อมนำวิถีชีวิตตนเองไปสู่ทุกข์-กับกระแสซึ่งกรรมได้รับการชำระล้างย่อมบังเกิดบุญที่แท้จริง นำไปสู่สุขและสงบเย็นเป็นนิสัยบุคคลใดได้สัมผัสย่อมรู้สึกอบอุ่นเป็นที่พึงเพื่อการพัฒนาจิตใจตนเองของผู้ซึ่งยังด้อยกว่าได้อย่างจริงจัง

ขณะที่ชีวิตแต่ละคนผู้เกิดมาแล้วเติบโตยิ่งขึ้น หากมุ่งปฏิบัติตนอย่างมั่นคงเด่นชัดอยู่บนพื้นฐานสัง-กรรมซึ่งปรากฏอยู่ในราก-ฐานตนเอง โดยที่มีความเชื่อมั่นเด่นชัดอยู่กับสิ่งซึ่งมีเหตุผลผลแก่กันและกันอย่าง

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

ต่อเนื่อง และไม่ทอดยถ่ปัญหาต่างๆ ซึ่งมีทั้งหนักเบา และหลากหลายด้วยรูป ลักษณะที่ผ่านเข้ามากระทบ จิตใจอย่างต่อเนื่องแล้ว สิ่งนี้ มิใช่หรือคือกระแสัจธรรม ซึ่งธรรมชาติได้กำหนดไว้ สำหรับชำระล้างกรรมที่ปรากฏ อยู่ในรากฐานตนเองเป็น ปฐมเหตุแม้กรรมซึ่งมีมาแต่ กำเนิด ให้มุ่งสู่วิถีทางที่พึง หมดไปได้ตามขั้นตอนของ สิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลเป็น ธรรมชาติ และเมื่อเงื่อนไข ซึ่งเป็นรากฐานแห่งกรรม เบาลงไปเรื่อยๆ บุญก็ ย่อมบังเกิดขึ้นเป็นธรรมชาติ ในตัวเองโดยแท้

จึงกล่าวได้ว่า บุญที่ แท้จริง ได้แก่ภาวะว่าง เปล่าที่อยู่ในรากฐานชีวิต หรืออีกนัยหนึ่ง ปลอดจาก อิทธิพลเงื่อนไขภายใน รากฐานตนเอง ทุกข์จึงไม่ เกิด หากเข้าถึงความสุขจริง ได้ด้วยประการฉะนี้

การสร้างสมกรรมไว้อย่างเป็นระบบซึ่งก็ยังคง ดำเนินต่อไป แต่อีกด้านหนึ่ง มีการแสดงออกด้วยการให้ โน่นให้ให้แก่บุคคลอื่นชีวิต อื่นแม้แก่พระสงฆ์ จึงหาใช่ การสร้างสมบุญที่แท้จริงไม่ แต่กลับเป็นการสร้างเสริม เปลือกนอกไว้โดยเหตุที่เชื่อ ว่า จะสามารถปกป้องคุ้ม ครองกระแสกรรมซึ่งเริ่มไว้ แล้ว ให้สามารถสั่งสมต่อไป ได้ การละจากกระแสซึ่ง สร้างเสริมเงื่อนไขแห่ง กรรมในรากฐานตนเอง

ให้ได้อย่างต่อเนื่องเท่านั้น ที่ควรถือว่าคือการสร้าง สมบุญที่แท้จริง หากสิ่งดัง กล่าวมีอยู่เป็นฐานชีวิตอย่าง ชัดเจน แม้มีการทำบุญให้ ทานแก่บุคคลอื่นชีวิตอื่น เป็นพฤติกรรมตามมาย่อม เชื่อมั่นได้ว่า มีผลเสริมสร้าง รากฐานจิตใจที่เป็นบุญโดย แท้

เปรียบได้ด้วยแนว คิดพื้นฐานที่ใช้แก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมซึ่งปรากฏเป็น ความจริงอยู่ในพฤติกรรมที่ ผ่านมาแล้ว คือ มีการกล่าว ขึ้นในที่ประชุมสัมมนาเรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมครั้งใหญ่ว่า เราได้ใช้สิ่งแวดล้อมสร้าง ความร่ำรวยกันมามาก แล้ว ขอให้แบ่งปันกลับไป รักษาแลกเปลี่ยนบ้าง ซึ่งแนว คิดนี้นอกจากไม่ช่วยแก้ ปัญหาอย่างถึงรากฐานแล้ว ก็คงปรากฏกระแสทำลายที่ รุนแรง-เด่นชัดยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

เนื่องจากหากคิด แก้ไขปัญหาด้วยความจริงใจ น่าจะเข้าใจได้ถึงรากฐาน ธรรมชาติก่อนอื่นว่า ธรรม- ชาติมิใช่สิ่งซึ่งมนุษย์ประ- ดิษฐ์ขึ้นจากภาวะมายาที่ แฝงอยู่ในรากฐานมนุษย์ เอง การรักษาผลจึงไม่ อาจกระทำได้โดยมนุษย์

มนุษย์จำเป็นต้องให้ โอกาสธรรมชาติด้วยสัจ ธรรมอันเป็นพื้นฐานตัว เองโดยแท้ ดังนั้นจึงควร มองสู่อีกทิศทางหนึ่งคือ หากมนุษย์ละลดความ อยากรวลงไปได้ ธรรม- ชาติย่อมได้รับโอกาสให้ รักษาผลตัวเองเพื่อหวัง สภาพซึ่งพื้นดินตัวเองขึ้น มาได้ แม้จะช้ากว่าองศา ความอยากของมนุษย์ไม่ ว่ามากหรือน้อย แต่ มนุษย์ย่อมมีโอกาสได้รับ สิ่งซึ่งเป็นของจริงเพื่อใช้ เป็นฐานความมั่นคงของ ชีวิตตนเองและถึงลูก หลานอย่างแน่นอนที่สุด

เงื่อนไขแห่งกรรม ลงได้เข้าไปแฝงเป็นธรรมชาติ อยู่ในรากฐานแล้ว ตัวเอง ย่อมไม่อาจรู้ได้ แต่เมื่อ สะท้อนออกมาเป็นรูปแบบ ของพฤติกรรมตามโอกาส ส่งผลกระทบกับกระแส เงื่อนไขของบุคคลอื่นสิ่งอื่น หากรูปแบบจากแต่ละด้าน ไม่สอดคล้องต้องกัน ย่อม หวนกลับไปสู่ตัวเองทำให้เกิดทุกข์รูปแบบต่างๆ ภาวะ การเปลี่ยนแปลงของกระแส ดังกล่าวแล้ว ย่อมมีผลทำให้ เงื่อนไขในรากฐานตัวเองได้ รับการชำระล้างและหันเห

กระแสแห่งกรรม กับวิถีชีวิตคน ในสังคมไทย

ทิศทางไม่ว่ามากหรือน้อย เช่น ที่บางคนผู้มีประสบ- การณ์มากพอสมควร หลัง- จากผ่านพ้นการเผชิญปัญหา มาแล้ว มักกล่าวว่า ตนเอง ได้รับสิ่งที่มีคุณค่ามากมาย แต่มักไม่กล่าวต่อไปอีก อาจ เป็นเพราะเข้าใจว่า สิ่งดัง- กล่าวต้องประสบกับของจริง ด้วยตนเองจึงจะเข้าใจได้ถึง

หลักธรรมในด้าน ปฏิบัติจึงบ่งชี้ไว้ว่า บุคคลใด สามารถรู้ตนเอง- เข้าถึง ตนเองได้ ย่อมรู้และเข้า- ได้ถึงสัจธรรมของบุคคล- อื่น- สิ่งอื่น ดังนั้นบุคคลผู้รู้- ตนเองจึงสามารถยอมรับ ความจริงจากสิ่งต่างๆ ซึ่ง ปรากฏอยู่ในกระแสชีวิต ประจำวันได้ทุกกรณี และ- บุคคลผู้รู้- ผู้เข้าถึง- และยอมรับสภาพที่เป็นจริงได้ภายใน รากฐานตัวเองย่อมมีสภาวะ ที่เย็นน่าน เป็นผู้มีเมตตาธรรม เป็นธรรมชาติอยู่ในนิสัย เน้นวิถีทางตนเองที่มุ่งให้ โอกาสบุคคลอื่นชีวิตอื่นเรียน- รู้จากบทเรียนที่เป็นจริงได้- ทุกๆ เรื่อง กับอีกด้านหนึ่งก็- รู้ภัยในความผิดพลาดของ- ผู้อื่น กับพร้อมที่จะเป็น- กำลังใจให้ด้วยใจบริสุทธิ์ ซึ่ง- จริงๆ แล้วบุคคลลักษณะนี้- ควรได้ชื่อว่า เป็นผู้รู้- ผู้เข้าใจ-

ถึง- และผู้เห็นวิถีทางที่จะ- แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่าง- ถึงรากฐาน สามารถกำหนด- วิถีทางที่แท้จริงให้กับผู้- อื่นสิ่งอื่นพัฒนาขึ้นมาบน- รากฐานอุดมการณ์ของ- แต่ละคนโดยแท้

ในเมื่อพื้นฐานชีวิต- มนุษย์แต่ละคน มีร่างกาย- จิตใจ- และสิ่งแวดล้อมซึ่ง- อยู่ในกระแสที่มีเหตุ- ปรากฏอยู่ในรากฐานจิต- ใจมนุษย์ด้วย กระบวน- การดังกล่าว เป็นสิ่งร่วม- กระแสกันกำหนดวิถีการ- เปลี่ยนแปลงของชีวิตอย่าง- ต่อเนื่องและเป็นเนื้อเดียวกัน- วัฏจักรแห่งกรรมและ- บุญจึงถือระบบดังกล่าว- เป็นฐานและเป็นกรอบ- กำหนดตัวเอง

คำกล่าวที่ว่ากรรม- ย่อมสนองด้วยกรรม จึง- เป็นสัจธรรมที่รู้และเห็น- ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นสำหรับ- บุคคลผู้ที่สนใจปฏิบัติใน- สิ่งซึ่งตนเองมีความรัก- ความสนใจจริงอยู่ในราก- ฐานอย่างมั่นคง และไม่- ละเลยต่อการศึกษาค้นคว้า- สิ่งซึ่งเป็นปัญหา ปรากฏ- หลากหลายอยู่ในวิถีชีวิต- และงานที่ตนรักอย่างจริงจัง- และต่อเนื่อง กับอีกด้าน

หนึ่งก็ละจากการยึดติดรูป- แบบต่างๆ ของสิ่งซึ่งเป็น- เหตุเป็นผลที่ปรากฏอยู่ใน- กระแสปัญหา ทำให้สามารถ- เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นถึงความ- เป็นธรรมชาติ ทำให้เข้าใจ- ได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างใน- ด้านรูปแบบย่อมปรากฏ- ได้อย่างอิสระ และสูญสิ้น- ไปได้อย่างอิสระ แม้รูป- แบบของพฤติกรรมซึ่งแต่ละ- คนก่อขึ้นไว้สืบเนื่องมาจาก- กรรมในรากฐานตนเอง ใน- แต่ละช่วงเวลาและในแต่ละ- ช่วงของรูปลักษณะปรากฏ- การณ์ของสิ่งแวดล้อมที่เกิด- ขึ้นซึ่งเปลี่ยนแปลงไป ย่อม- สืบสานเชื่อมโยงไปปรากฏ- ออกมาด้วยรูปลักษณะใด- ณ- อีกช่วงหนึ่งบนฐานตัวเองได้

ในเมื่อสัจธรรมได้- ระบุมไว้ชัดเจนว่า ทุกสิ่งทุก- อย่างต่างก็มีสองด้าน แม้จุด- กึ่งกลางซึ่งกำหนดตัวเองใน- แต่ละสิ่งไว้ให้มีสองด้านก็ไม่- มีอะไรเป็นตัวตนจริงจัง หาก- ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตาม- กระแสเงื่อนไขแห่งกรรม- ของคนผู้มองซึ่งหลากหลาย- ด้วยสภาวะเงื่อนไขภายใน- รากฐานจิตใจ แม้แนวคิด- จากบุคคลหนึ่งซึ่งอาจคิดว่า- ลึกซึ่งมากก็หาใช่เป็นสิ่งลึก- ซึ่งมากสำหรับบางคน คงมี- ปัญหาไว้ให้ขบคิดเช่นกันว่า- ความคิดจากรากฐานบุคคล- หนึ่งลึกซึ่ง- หรือว่ารากฐาน- จากอีกคนหนึ่งมีกระแสเงื่อนไข- แห่งกรรมเข้าไปครอบงำ

พระพุทธศาสนา กับวิทยาศาสตร์

ดร. เบ็นจิ เลาหวนิช

มีบางคนตั้งข้อสังเกตว่า พระพุทธศาสนา มีลักษณะคล้ายกับวิทยาศาสตร์ เช่น สนใจศึกษาธรรมชาติ ยึดหลักของเหตุผล และท้าทายต่อการพิสูจน์ แต่หากจะพิจารณาให้รอบคอบ ก็น่าจะกล่าวในเชิงกลับกันมากกว่าว่า “วิทยาศาสตร์มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธศาสนา” ทั้งนี้เพราะวิทยาศาสตร์เป็น “ศาสตร์” ที่เพิ่งอุบัติขึ้นมาในโลกเพียงไม่กี่ร้อยปี ในขณะที่พระพุทธศาสนานั้นเกิดมาเกือบ ๒,๖๐๐ ปีแล้ว หลักการของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร จะได้กล่าวถึงดังรายละเอียดต่อไป โดยจะเริ่มต้นที่หลักการของวิทยาศาสตร์ก่อน

หลักการของวิทยาศาสตร์

ก่อนจะกล่าวถึงหลักการของวิทยาศาสตร์ จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่อง “ความหมาย” ของ “วิทยาศาสตร์” ว่าครอบคลุมประเด็นใดบ้าง

คำว่า “วิทยาศาสตร์” เป็นคำ

ไทย แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Science ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Scientia หรือจากภาษากรีกว่า Scire แปลว่า “รู้” หรือ “ความรู้” ความหมายอันเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน คือ หมายถึง ความรู้เรื่องของ “ธรรมชาติ” (Nature) ซึ่งหมายถึง ทุกสรรพสิ่งที่มีอยู่ในจักรวาล (Universe) ตั้งแต่สิ่งที่เล็กมากเล็กจนตามองไม่เห็น เช่น เชื้อโรค ไปจนกระทั่งสิ่งที่ใหญ่มาก เช่น โลก ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ตลอดจนจักรวาลซึ่งประกอบด้วยดวงดาวทั้งหมด “ธรรมชาติ” ยังครอบคลุมทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ก้อนหิน ดิน ทราย ซึ่งเป็นวัตถุเรียกกันว่า “สสาร” (Matter) และที่มีสภาพเป็น พลังงาน (Energy) เช่น ความร้อน แสงสว่าง คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า เป็นต้น และสิ่งที่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ เชื้อรา ไวรัส รวมทั้งตัวมนุษย์เอง

วิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์แห่ง “วัตถุ” เพราะแบ่ง “ธรรมชาติ” ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต กล่าวคือ ทุกสรรพสิ่ง

ย่อมประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ

๑. องค์ประกอบที่เป็นสสาร คือ ส่วนที่เป็นตัวตน ถ้ามีขนาดใหญ่มากก็ จะจับตัวได้ กินเนื้อที่ มีมวล มีน้ำหนัก

๒. องค์ประกอบที่เป็นพลังงาน คือส่วนที่ไม่อาจจับต้องได้ สามารถ แปรเปลี่ยนได้ โดยอาจเปลี่ยนเป็น “งาน” ได้ เช่น พลังงานไฟฟ้า สามารถผ่านเข้าสู่มอเตอร์ขับเคลื่อนรถยนต์ได้

จากองค์ประกอบทั้ง ๒ ประการนี้ วิทยาศาสตร์สามารถอธิบายการเกิด ปรากฏการณ์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น การที่อากาศร้อนอบอ้าวก่อนฝน ตก เกิดจากการที่ก้อนเมฆซึ่งประกอบด้วยละอองน้ำ (ซึ่งเป็นสสาร) คาย ความร้อนแฝง (ซึ่งเป็นพลังงาน) ออกมา หรือการที่แสงอาทิตย์ (ซึ่งเป็นพลังงาน) ส่งกระทบใบไม้ซึ่งมี สารสีเขียวเรียกว่า “คลอโรฟิลล์” (Chlorophyll) จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขึ้น โดยใบไม้จะสามารถดูดเอาก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์ จากอากาศมา รวมกับน้ำ แล้วแปรเปลี่ยนเป็นก๊าซ ออกซิเจนและแป้งซึ่งพืชใช้เป็นอาหาร เรียกว่าการสังเคราะห์แสง แนวความคิดเกี่ยวกับสสารและพลังงานสามารถ อธิบายปรากฏการณ์ใกล้ตัวเช่นการ ออกของเมล็ดถั่ว ไปจนกระทั่งประสพ การณ์ไกลตัว เช่น การเคลื่อนที่ของ ดวงดาวในจักรวาลได้

อย่างไรก็ดียังมีปรากฏการณ์อีก เป็นอันมากที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถ อธิบายได้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและจิตใจของมนุษย์ เช่น การ เวียนว่ายตายเกิด การระลึกชาติได้ กฎแห่งกรรม (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) การติดต่อกันโดยใช้ “พลังจิต” การใช้พลังจิตเคลื่อนย้ายวัตถุ เป็นต้น

แต่ปรากฏการณ์เหล่านี้สามารถ อธิบายได้ โดยอาศัยหลักการของ พระพุทธศาสนาซึ่งจะได้กล่าวถึงใน

ตอนต่อไป

การศึกษาธรรมชาติเพื่อ “รู้” เรียกว่า “วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ” (Natural Science) ซึ่งแบ่งกัน ตามกลุ่มใหญ่ๆ ได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. วิทยาศาสตร์กายภาพ (Physical Sciences) เป็นวิทยาศาสตร์ที่ เกี่ยวกับการศึกษาสิ่งที่มีชีวิต ได้แก่ วิชาฟิสิกส์ เคมี ดาราศาสตร์ ธรณีวิทยา อุตุนิยมวิทยา และอุทกวิทยา เป็นต้น

๒. วิทยาศาสตร์ชีวภาพ (Biological Sciences) เป็นวิทยาศาสตร์ ที่เกี่ยวกับการศึกษาสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ซึ่ง อาจแบ่งย่อยเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่ม พฤกษศาสตร์ (Botany) ซึ่งศึกษา ต้นไม้และพืชทุกชนิด และกลุ่มสัตว ศาสตร์ (Zoology) ซึ่งศึกษาสัตว์ทุก ชนิดตั้งแต่สัตว์เซลล์เดียวไปจนกระทั่ง มนุษย์ ทั้งสองกลุ่มนี้ยังแตกสาขาย่อย ออกไปอีกมาก

นอกจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แล้ว ยังมีวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นอีก ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้คือ

๑. วิทยาศาสตร์สังคม (Social Sciences) เป็นการศึกษา “ธรรมชาติ” ของมนุษย์ในสังคมซึ่งประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ประกอบด้วย วิทยาการสาขาต่างๆ เช่น สังคม วิทยา, มานุษยวิทยา, เศรษฐศาสตร์, รัฐศาสตร์, อาชญวิทยา, ภาษาศาสตร์, จิตวิทยาสังคม และจริยศาสตร์ เป็นต้น

๒. วิทยาศาสตร์อรรถภาพ (Psychical Sciences) เป็นการศึกษา “ธรรมชาติ” ของจิตมนุษย์และปรากฏ- การณ์ทางจิตต่างๆ เป็นวิทยาศาสตร์ที่ เกิดขึ้นไม่นาน ได้แก่ วิชาจิตวิทยา, ปรจิตวิทยา (Para-psychology) เป็นต้น

๓. วิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Sciences) เป็นการศึกษา ประยุกต์ ความรู้จากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมา ทำประโยชน์ให้เกิดแก่มนุษย์ในการ

ดำรงชีวิต เช่น วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เภสัชศาสตร์ แพทย- ศาสตร์ เป็นต้น วิทยาศาสตร์ประยุกต์ มีชื่อเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “เทคโนโลยี”

แต่เทคโนโลยีที่มีใช้วิทยาศาสตร์ ประยุกต์ก็มีอยู่ เช่น เทคโนโลยีการ ผังเข็ม หรือปักเข็มรักษาโรค ซึ่งเป็น เทคโนโลยีของจีนโบราณ อายุหลายพัน ปี เป็นสิ่งที่มีได้มาจากการค้นคว้าทาง วิทยาศาสตร์แต่ประการใด เพราะ วิทยาศาสตร์มีอายุเพียงไม่กี่ร้อยปีเท่านั้น

อย่างไรก็ดีจากความรู้ทางวิทยา ศาสตร์ และการประยุกต์ความรู้นั้นมา ใช้ประโยชน์ มนุษยชาติก็ได้พัฒนา เจริญก้าวหน้าอย่างมากในเชิงวัตถุ เพียงไม่กี่ร้อยปี จนกระทั่งเข้าสู่ยุค เทคโนโลยีระดับสูง (High Tech) ดัง ที่ เป็นอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้

การที่วิทยาศาสตร์สามารถพัฒนา ตัวเองและมีผลต่อมนุษยชาติที่รวดเร็ว เพราะวิทยาศาสตร์มีหลักการที่สำคัญ อันเป็นเครื่องมือช่วยให้วิทยาศาสตร์มี ความแข็งแกร่งและมั่นคง คือ

๑. วิทยาศาสตร์มีความเชื่อพื้นฐานว่า ปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาตินั้น มี กฎเกณฑ์หรือระเบียบ ไม่เกิดขึ้นแบบ ลักลั่น เกิดขึ้นเพราะมีสาเหตุ ซึ่งอาจ ค้นพบได้หากผู้ค้นมีความสามารถหรือ เฉลียวฉลาดพอ ในการค้นหาความ จริงเหล่านี้ อาจใช้วิธีการทางวิทยา- ศาสตร์ (Scientific Method) ได้ วิธี การดังกล่าวคือการใช้หลักของเหตุผล เช่น การสังเกต การเปรียบเทียบ การ จำแนก การวิเคราะห์ การหาข้อมูล การทดลอง การพิสูจน์ ฯลฯ เป็นต้น จากความเชื่อนี้ นักวิทยาศาสตร์จึงค้น พบกฎต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์มากมาย เช่น กฎความโน้มถ่วง กฎทรงมวลของ สสาร กฎการเปลี่ยนแปลงของพลังงาน เป็นต้น

๒. วิทยาศาสตร์มีความเชื่อว่า

“ความจริง” อาจค้นพบได้หรือทราบได้จากการสังเกตโดยตรง หรือจากการทดลอง แต่ไม่นิยมการหาความจริงจากแหล่งความรู้ที่มีการยอมรับโดยฐานะ (Authority Source) เช่น เพราะผู้ใหญ่แนะนำ เพราะมีการระบุไว้ในคัมภีร์โบราณ เพราะผู้พูดเป็นบุคคลสำคัญ ฯลฯ

๓. นักวิทยาศาสตร์ยึดถือว่าปรากฏการณ์ที่สามารถสังเกตได้เท่านั้นจึงอยู่ใน “อาณาจักรวิทยาศาสตร์” ปรากฏการณ์ใดที่ยังไม่อาจสังเกตหรือวัดได้ หรือตรวจสอบได้ ยังไม่อยู่ใน “อาณาจักรวิทยาศาสตร์” แต่ได้ปฏิเสธการเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว ดังนั้น ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณซึ่งเป็นเรื่องที่ยังตรวจสอบไม่ได้ จึงยังไม่อยู่ในวิสัยที่นักวิทยาศาสตร์จะศึกษา

๔. การทดลองทางวิทยาศาสตร์จะต้องมี “การยอมรับสากล” กล่าวคือ ไม่ว่าผู้ใดจะเป็นผู้ทดลอง ถ้าสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ เหมือนกัน ผลการทดลองจะต้องเป็นแบบเดียวกันเสมอ ไม่ขึ้นอยู่กับตัวผู้ทดลอง จากหลักการข้อนี้ นักวิทยาศาสตร์จะพิสูจน์ผลงานของนักวิทยาศาสตร์อื่นด้วยการศึกษาหรือทดลองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถ้าได้ผลตรงกันหมด การค้นพบนั้นก็จะได้รับการยอมรับในวงการวิทยาศาสตร์

๕. วิทยาศาสตร์อาศัย “ทฤษฎี” (Theory) เป็นเครื่องมือในการ “อธิบาย” การเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ หรือ อธิบาย “กฎ” และนอกจากจะใช้เป็นคำอธิบายแล้ว ทฤษฎียังสามารถใช้พยากรณ์หรือทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อีกด้วย ตัวอย่าง เช่น กฎแห่งความโน้มถ่วง หรือการดึงดูดกันระหว่างเทห์วัตถุ นำไปสู่การสร้างทฤษฎีว่าด้วยการเคลื่อนที่ของดวงดาวซึ่งสามารถอธิบายและทำนายวงโคจร

ของดาวเคราะห์รอบดวงอาทิตย์ได้ หรือทฤษฎีสัมพันธภาพอันเนื่องมาของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่แสงจากดวงดาวที่ห่างไกลจะมีแนวโน้มไปทางด้านสีแดงได้ แต่ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์สามารถ “ล้ม” ได้ หากมีการพบปรากฏการณ์หรือหลักฐานที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแนวความคิด เช่น สมัยเมื่อ ๑๐๐ ปีที่แล้ว นักวิทยาศาสตร์มีทฤษฎี “อีเธอร์” คือเชื่อว่าในอวกาศเต็มไปด้วยสารชนิดหนึ่งเรียกว่า “อีเธอร์” แต่ต่อมาต้องล้มเลิกทฤษฎีนี้เมื่อมีการทดลองคัดค้านสำเร็จโดยนักวิทยาศาสตร์ชื่อ ไมเคิลสัน กับ มอร์เลย์ เช่นเดียวกับทฤษฎี “ฟลอจิสตัน” ซึ่งล้มไป คือ นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าสิ่งหนึ่งเรียกว่า “ฟลอจิสตัน” เป็นตัวทำให้วัตถุถูกไหม้ แต่เมื่อมีการศึกษาเรื่องการลุกไหม้ หรือ “สันดาป” โดยรอบคอบ ก็เกิดทฤษฎีอีกชุดขึ้นขึ้นมาแทนที่ดังที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้

โดยอาศัยหลักการสำคัญทั้ง ๕ ประการข้างต้น มนุษย์ได้พัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว โดยมีจุดประสงค์สำคัญ คือ การเรียนรู้ธรรมชาติ และนำความรู้มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์เพื่อสนองความต้องการที่มีอยู่มากมาย ไม่สิ้นสุด และนับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อยไป เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีความทะยานอยาก เมื่อได้สิ่งนี้แล้วก็จะต้องการสิ่งนั้น และสิ่งอื่นๆ เพิ่มขึ้นตลอดไป

หลักการของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์ ซึ่งมีหลักสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ให้ละเว้นการกระทำความชั่วทั้งปวง

๒. ให้ตั้งมั่นอยู่ในการกระทำแต่

ความดี

๓. ให้ชำระจิตของตนเองให้ผ่องใสอยู่เสมอ

หลักการสำคัญทั้งสามประการนี้ จะเห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับร่างกายและจิตใจทั้งสิ้น ซึ่งเป็นไปตามความที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“เราย่อมบัญญัติโลก เหตุให้เกิดโลก ความดับแห่งโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลก ในร่างกายอันมีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญา มีใจครองนี้” (โรหิตัสสสูตร พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๕ หน้า ๘๙)

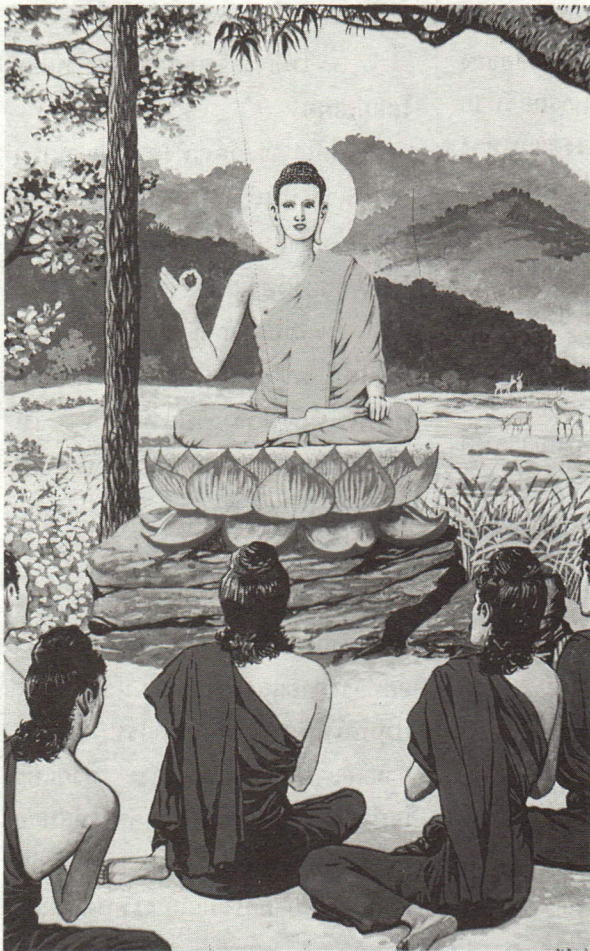
จากข้อความนี้ จะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงย่อโลกทั้งโลกให้มาอยู่ที่ร่างกายและจิตใจของมนุษย์ การปฏิบัติให้พ้นทุกข์ก็อยู่ที่การปฏิบัติทางกายและจิตใจของมนุษย์ด้วย กายและใจมีความสัมพันธ์กัน หากกายไม่สบายก็จะมีผลต่อจิตใจ ในทางตรงกันข้าม หากใจไม่สบายก็จะมีผลกระทบต่อร่างกายด้วย แต่พระพุทธองค์ทรงเน้นความสำคัญของจิตใจเหนือร่างกายดังพุทธภาษิตว่า

“จิตฺ เตน นียติโลโก” แปลความว่า “โลกอันจิตย่อมนำไป คือ มีจิตเป็นผู้นำ” (สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑๕ หน้า ๕๔) และ

“มโนปุพฺพกุมา ธมฺมา” แปลความว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า” (ธรรมบท เล่ม ๒๕ หน้า ๑๕)

ดังสำนวนที่ใช้กันบ่อยว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ซึ่งเน้นความสำคัญที่จิตใจ

มรรคมืองค์ ๘ คือ ทางแห่งความดับทุกข์นั้น เมื่อแรกเริ่มก็คือ สัมมาทิฐิ หรือความเห็นชอบ ก็เป็นเรื่องของจิตใจ ไม่ใช่ร่างกาย ตามด้วย สัมมาสังกัปปะ หรือดำริชอบ ก็เป็นเรื่องของจิตใจ เช่นกัน และสองทางสุดท้าย คือ สัมมาสติ หรือระลึกชอบ กับ

ของสสารในแง่ของวิทยาศาสตร์ไว้ แต่ทรงใช้วิธีเปรียบเทียบ เพราะมิได้มีเครื่องมือวัดละเอียด ซึ่งเมื่อนำมาคิดคำนวณแล้วปรากฏว่าตรงกันกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้จากการทดลองอย่างน่าอัศจรรย์ ทรงเปรียบเทียบว่า

๑. ธัญญมาตร (ขนาดเล็กของเมล็ดข้าว) ประกอบด้วย ๗ อูกา (ศักระของตัวเส้น)

๑ อูกา ประกอบด้วย ๗ ลิขชา (รอยขีดเล็ก ๆ)

๑ ลิขชาประกอบด้วย ๓๖ รตณณ (ละอองเกสรดอกไม้ม)

๑ รตณณ ประกอบด้วย ๓๖ ดัซซารี (ละอองรังสีในแสงแดด)

๑ ดัซซารี ประกอบด้วย ๓๖ อณู (อนุภาคขนาดเล็ก)

๑ อณู ประกอบด้วย ๓๖ ปริมาณ

๑ ปริมาณ แบ่งแยกไม่ได้อีก เพราะหากแยกต่อไปจะหมดสภาพเดิมของสารนั้น

หากประมาณว่าเมล็ดข้าว ๑ เมล็ด มีความยาวประมาณ ๐.๕-๐.๘ เซนติเมตร เมื่อคำนวณดู จะพบว่า ปริมาณมีขนาดใกล้เคียงกันกับปริมาณที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบอย่างน่าอัศจรรย์

ข้อสังเกตคือ พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบโดยวิธีการทดลองแบบวิทยาศาสตร์ แต่ทรงทราบโดยการหยั่งรู้ด้วยพระญาณ ซึ่งเป็นวิถีทางของจิตที่บริสุทธิ์ สามารถทราบสิ่งที่เหนือธรรมชาติได้ และสิ่งที่ทรงทราบโดยวิธี

นี้ก็คือ “ความจริง” ที่ท้าทายต่อการพิสูจน์ เช่นเดียวกับเรื่องสำคัญคือ “อริยสัจ ๔” ซึ่งเป็นการค้นพบที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้นเอง ย่อมท้าทายต่อการพิสูจน์ได้ทุกเมื่อ ข้อแตกต่างระหว่างหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักการของวิทยาศาสตร์ คือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้นั้นเป็นความจริงที่เที่ยงแท้ไม่แปรเปลี่ยน (อกาลิโก) แต่ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์นั้นอาจล้มได้ แปรเปลี่ยนได้หากมีการค้นพบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม

โดยสรุป พระพุทธศาสนาเน้นที่จิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของการเกิดทุกข์ และการแก้ทุกข์ ให้คนพ้นทุกข์ เจตนาจึงต่างกับวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความรู้ต่างๆ และการนำความรู้มาใช้แก้ปัญหาของมนุษย์ แต่ไม่อาจทำให้คนพ้นทุกข์ได้ เพราะไม่มีแนวทางชัดเจนสาเหตุที่แท้จริงแห่งทุกข์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือที่สนองความต้องการ ความโลภ และตัณหา อันไม่มีขอบเขตของมนุษย์จึงต้องสนองกันเรื่อยไป ส่วนพระพุทธศาสนามุ่งที่ลดเหตุแห่งทุกข์คือ ตัณหา และกิเลส เมื่อลดความต้องการลงได้ ก็ไม่จำเป็นจะต้องดิ้นรนหาอะไรมาสนองความต้องการนั้นอีก จึงเป็นวิถีดับทุกข์ที่ตรงเป้าหมาย

การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์

การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์นั้นมีความสอดคล้องกันเป็นอันมาก จนมีบางคนกล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิตใจ (Spiritual/Mental Science) และโดยเหตุที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกมนุษย์ก่อนวิทยาศาสตร์กว่า ๒ พันปี จึงน่าจะกล่าวได้ว่าหลักเกณฑ์ต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง ไปสอดคล้องกับหลักการและวิธีการของพระพุทธ-

สัมมาสมาธิ หรือตั้งใจชอบ ก็เป็นเรื่องของจิตใจทั้งสิ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับวิทยาศาสตร์

ในแง่ของประโยชน์ พระพุทธศาสนามุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ได้แก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการดำรงตัวอยู่ในทางโลก ประโยชน์อนาคต คือ การมีหลักศีลธรรมประจำใจช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปโดยราบรื่น มีอนาคตอันแจ่มใสและประโยชน์สูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ สามารถระงับเหตุแห่งทุกข์ คือ กิเลสตัณหาต่างๆ ได้โดยเด็ดขาด จึงพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์ หรือ “วิมุตติ” หรือ ความหลุดพ้นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองต่างๆ

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเน้นในเรื่องจิตใจ แต่ก็มีได้ละเอียดในเรื่องวัตถุเสียทีเดียว พระพุทธเจ้าเคยตรัสเกี่ยวกับ “ปรมาณู” หรือ ส่วนที่เล็กที่สุด

ศาสนามากกว่า ทั้งพระพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์มีจุดเน้นเหมือนกัน คือ สอนมิให้คนงมงาย ควรนำสิ่งต่างๆ มา พิจารณาด้วยเหตุผล มีการทดสอบ ทดลอง ตรวจสอบ จนเกิดความเข้าใจ และเชื่อด้วยตนเอง ด้วยปัญญาที่สั่งสม ไว้ของตนเอง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนมิให้คน เชื่ออะไรง่ายๆ (กาลามสูตร ตักนิบาต อังคุตรนิกาย) หรือมีศรัทธาแบบตา- บอด ๑๐ ประการ คือ

๑. อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา
๒. อย่าเชื่อโดยเข้าใจว่าเป็น
- ของเก่าสืบๆ กันมา
๓. อย่าเชื่อเพราะตื่นข่าว
๔. อย่าเชื่อเพราะตำรากล่าวไว้
๕. อย่าเชื่อโดยนิกเดา
๖. อย่าเชื่อโดยการคาดคะเน
๗. อย่าเชื่อโดยพิจารณาตาม

อาการ

๘. อย่าเชื่อเพราะชอบใจว่า สอดคล้องกับความเชื่อเดิมหรือลัทธิ ของตน

๙. อย่าเชื่อเพราะนับถือตัวผู้ พู่ว่าควรเชื่อได้

๑๐. อย่าเชื่อเพราะผู้บอกเป็น ครู อาจารย์ของตน

หลักการเหล่านี้ไม่แตกต่างกับ หลักการของวิทยาศาสตร์ ซึ่งเน้นเรื่อง “วิกฤต วิจารณญาณ” คือ การ พิจารณาสืบไต่ต้องรอบคอบและถี่ถ้วน มากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของ สรรพสิ่ง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หาก นำมาเปรียบเทียบกับ ระหว่างวิทยา- ศาสตร์กับพระพุทธศาสนา จะเห็นว่ามีความ สอดคล้องกันเป็นอย่างดี ดัง ตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

วิทยาศาสตร์	พระพุทธศาสนา
สรรพสิ่งในจักรวาลอาจแบ่งออก ได้เป็น ๒ องค์ประกอบ คือ ๑. สสาร ๒. พลังงาน	สรรพสิ่งในจักรวาลอาจแบ่งออก ได้เป็น ๒ องค์ประกอบคือ ๑. รูป ๒. นาม
๑. สสาร แบ่งเป็น ๓ สถานะ ๑.๑ ของแข็ง ๑.๒ ของเหลว ๑.๓ ก๊าซ	๑. รูปต่างๆ แบ่งออกได้ เป็น “ธาตุ” หรือ “ธรรมชาติ” ๔ ประเภท ๑.๑ ดิน ๑.๒ น้ำ ๑.๓ ลม ๑.๔ ไฟ
๒. พลังงาน เช่น ความร้อน... แสง เสียง ฯลฯ	๒. นามหรือ “จิต” หรือ “วิญญาณ” เป็น “ธาตุรู้” หรือธรรมชาติที่รู้ ได้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของ ชีวิต

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็น ได้ว่า วิทยาศาสตร์อธิบาย “ธรรมชาติ” โดยมีแนวคิดว่ามี ๒ องค์ประกอบ คือ สสารกับพลังงาน และใช้แนวคิดนี้ อธิบายสิ่งต่างๆ ได้เป็นส่วนมาก (กล่าว แล้วในตอน ๑.๑) แนวคิดดังกล่าวนี้ สอดคล้องพอดีกับ “รูป” ในทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย สสาร และพลังงาน

แต่พระพุทธศาสนายังมีองค์ ประกอบตัวใหม่ ซึ่งไม่มีในวิทยาศาสตร์ นั่นคือ องค์ประกอบที่เรียกว่า “นาม” หรือ “จิต” หรือ “มโน” หรือ “วิญญาณ” ซึ่งเป็นธรรมชาติที่แตกต่างไปจากรูป นาม ประกอบด้วย

๑. ความรู้สึก ๒. ความจำ ๓. ความคิดปรุงแต่ง ซึ่งประกอบด้วย การ วิเคราะห์/สังเคราะห์ และ ๔. การ รับรู้ทุกสิ่ง พระพุทธศาสนาอธิบายว่า “ชีวิต” ย่อมประกอบด้วยรูป หรือส่วน ที่เป็นร่างกาย และนาม คือส่วนที่ เป็นจิตใจซึ่งมีความสามารถ ๔ ประการดังกล่าว และจากหลักการข้อนี้

พระพุทธศาสนาสามารถอธิบายได้ถึง สภาพการเกิดทุกข์ สาเหตุของการ เกิดทุกข์ การเวียนว่ายตายเกิด กฎ แห่งกรรม ตลอดจนวิถีทางทำให้ทุกข์ ลดลง จนกระทั่งดับไปในที่สุด สิ่ง เหล่านี้วิทยาศาสตร์ยังไม่ทราบ จึงถือ ได้ว่า พระพุทธศาสนา ก้าวไกลกว่า วิทยาศาสตร์มากมายนักในการอธิบาย ธรรมชาติของชีวิต

ข้อแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์ และพระพุทธศาสนาที่น่าสังเกต ประการ หนึ่งคือแนวความคิดเกี่ยวกับ “ปัญญา” ซึ่งพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. สุตปยปัญญา ปัญญาที่ เกิดจากการได้รับฟัง ได้เห็น ได้ประสพ มาด้วยตนเอง จากประสบการณ์ต่างๆ เช่น การได้รับทราบจากหนังสือ จาก การบอกเล่าของครู จากการเห็นผู้อื่น ทำ ฯลฯ

๒. จินตามยปัญญา ปัญญา ที่เกิดจากการคิดพิจารณา ไตร่ตรอง วิเคราะห์ วิจารณ์ต่างๆ เช่น การแก้

ปัญหาโจทย์เลขคณิต การทดลอง วิทยาศาสตร์ การค้นคว้าวิจัย ฯลฯ

๓. กาว นาม ย ปัญญา

ปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิตของตนเองให้มีความสะอาดสงบ ก็จะเกิดความ “สว่าง” คือ ปัญญาชนิดนี้ขึ้น เป็นปัญญาที่ไม่จำเป็นต้องมาจากประสบการณ์หรือการนึกคิดพิจารณา เป็นปัญญาที่ผุดขึ้นมาเองในจิต จะได้คำตอบจากคำถามที่ตั้งขึ้น โดยไม่ต้องคิด

ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็คือ ตัวอย่างสูงสุดของปัญญานิดที่ ๓ ซึ่งเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ปัญญาทาง “ธรรม” ส่วนปัญญา ๒ ประเภทแรก เรียกว่า ปัญญาทาง “โลก”

จุดแตกต่างที่เห็นได้ชัด คือ ปัญญาของวิทยาศาสตร์ จะตรงกันกับปัญญา ๒ ประเภทแรกของพระพุทธศาสนา การศึกษาค้นคว้าวิจัยของนักวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะกระทำต่อเนื่อง นาน ลึกซึ้ง หรือเข้มข้นมากเท่าใด ก็เกิดปัญญาเพียง ๒ ประเภทแรกเท่านั้น จะไม่มีปัญญาประเภทที่ ๓ เกิดขึ้นเลย

หากต้องการปัญญาประเภทที่ ๓ พระพุทธองค์ก็ตรัสสอนกันได้ ๓ ชั้น คือ ให้ผู้นั้น

๑. รักษาศีล คือ รักษา กาย และวาจา ให้เรียบร้อยปกติ

๒. เจริญสมาธิภาวนา ซึ่งประกอบด้วยสมถกัมมัฏฐาน และ วิปัสสนากัมมัฏฐาน

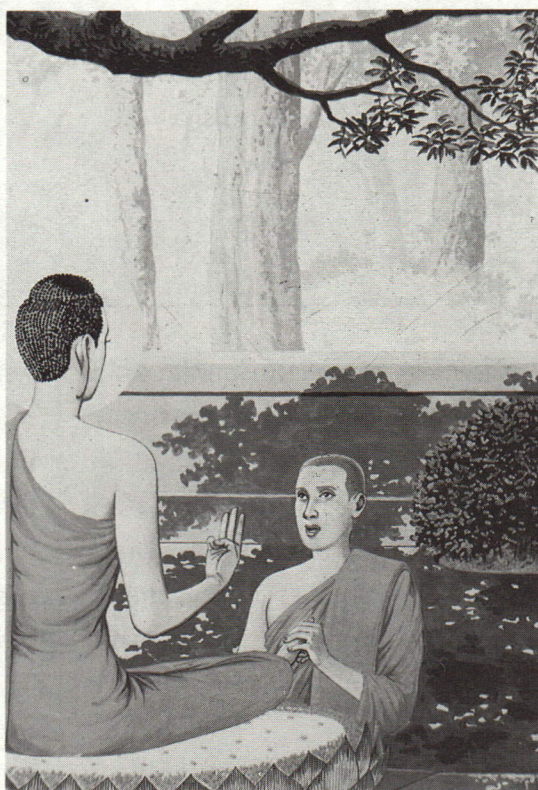
๓. เจริญปัญญา โดยอาศัยหลัก “โยนิโสมนสิการ” คิดแบบแยก-คายหรือถูกวิธี เช่น คิดแบบสืบสาวไปหาเหตุปัจจัย คิดแบบแยกองค์ประกอบ คิดแบบหาคุณโทษแล้ว พิจารณาทางเลือกเป็นต้น

รวมเรียกว่า ไตรสิกขา หรือ การศึกษา ๓ ชั้น

อาจสรุปได้ว่าทั้งพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องกัน คือ

๑. มีหลักการเหมือนกัน คือ มีการสังเกต บันทึก พิสูจน์ ทดลอง ใช้เหตุผล อย่างเต็มที่ ไม่เชื่อมงมาย

๒. เชื่อเหมือนกันว่าผลย่อมมาจากเหตุ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์มิได้เกิดจากการดลบันดาลของเทพเจ้า หากเกิดขึ้นจาก

การกระทำของบุคคลผู้นั้นนั่นเอง เช่นเดียวกับกฎของแรงปฏิกิริยา จะเกิดเท่ากับแรงกิริยา บุคคลประสบผลของกรรมดี เพราะได้กระทำความดีไว้ก่อนเป็นต้น

๓. ทั้งพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องวิวัฒนาการของชีวิตว่าชีวิตค่อยๆ เปลี่ยนแปรรูป ใช้เวลานานแสนนาน (๔ อัคคิณฺณสูตร ทีฆนิกาย) เริ่มวิวัฒนาการจากชีวิตที่ไม่มีเพศ จน

กระทั่งเกิดมีเครื่องหมายเพศชัดเจน จากสัตว์เซลล์เดียว เป็นหลายเซลล์ สัตว์มีกระดูกสันหลัง ครึ่งบกครึ่งน้ำ เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม จนกระทั่งมนุษย์

๔. ทั้งพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องของวิทยาศาสตร์กายภาพ โดยเฉพาะสสารและพลังงาน ตลอดจนขนาดของปรมาณู

ในด้านความแตกต่างกัน

พระพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์มีแนวคิดไม่ตรงกัน คือ

๑. พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติโดยเน้นเรื่องจิตใจ และให้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ส่วนวิทยาศาสตร์ศึกษาธรรมชาติหนักไปในทางวัตถุ เพื่อมาประยุกต์ความรู้ ใช้ประโยชน์ในทางโลก มิได้มีความคิดลึกซึ้ง จะหนีทุกข์แต่ประการใด

๒. คำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นสังขธรรม ไม่ขึ้นอยู่กัเวลา ส่วนความคิดเห็นทางวิทยาศาสตร์อาจแปรเปลี่ยนไปได้ หากมีเหตุผลหรือหลักฐานอื่นน่าเชื่อถือกว่า

๓. พระพุทธองค์ทรงบรรจุปัญญาชั้นที่ ๓ และปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง

ส่วนนักวิทยาศาสตร์มีปัญญาเพียง ๒ ประเภท และยังประกอบไปด้วยกิเลสตัณหาต่างๆ เพราะยังมีได้ชำระจิตให้สะอาด

๔. แนวคิดในเรื่องจิตยังไม่มีในวิทยาศาสตร์ เหมือนพระพุทธศาสนา จึงไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์อีกหลายอย่างได้เหมือนพระพุทธศาสนา

ดนตรีในศาสนา พุทธ

ปัญญา นิตยสาร

ดนตรีเป็นสื่อทางเสียงที่ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์เคลิบเคลิ้มตามเสียงเพลงที่บรรเลง ไม่ว่าเราจะอยู่ในความสุขหรือความทุกข์ ก็ฟังดนตรีเป็นเครื่องปลอบใจได้ มีผู้กล่าวไว้เป็นคำกลอนว่า

ดนตรีเป็นเพื่อนยามสบาย
ดนตรีเป็นสหายยามโศกาลัย
ดนตรีเป็นมิตรนิรันดร์
ดนตรีเป็นขวัญของปวงชน

ถึงแม้ว่าดนตรีจะมีคุณค่าแก่ปวงชน แต่ในพระพุทธศาสนาก็มีศีลเป็นข้อห้ามมิให้อุบาสกอุบาสิกาที่ถือศีล ๘ รับฟังดนตรี นับเป็นบัญญัติห้ามในศีลข้อ ๗ ที่ว่า

“นัจจคีตวาทิตวิสูกทัสสนา”

การที่พระพุทธรูปทรงห้ามอุบาสกอุบาสิกาที่ถือศีล ๘ มิให้ฟังดนตรีนั้นเป็นเพราะเสียงดนตรีเป็นเครื่องก่อกิเลสทำให้จิตใจไม่สงบในการที่จะมุ่งแสวงธรรมะ แต่อย่างไรก็ตาม ดนตรียังมีบทบาทสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลเนิ่นนานนับเนื่องมาจนถึงปัจจุบันสมัย

ในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เคยทรงสดับดนตรี ดังมีเรื่องเล่าว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในถ้ำอินทผลาณในภูเขาเวทียะทางทิศอุดรของหมู่บ้านพราหมณ์ พระอินทร์มีความปรารถนาจะไปเฝ้าพระพุทธองค์ ณ สถานที่แห่งนั้น เพื่อทูลถามปัญหาและทรงสดับพระธรรมเทศนา จึงเสด็จลงมาจากวิมานดาวดึงส์แล้วตรัสสั่งคนธรรพ์ชื่อ ปัญจสิข ผู้เป็นนักดนตรีมีชื่อเสียงในเมืองสวรรค์ เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าล่องหน้า เพื่อกราบทูลให้ทรงทราบเสียก่อน ปัญจสิขก็เข้าไปในถ้ำอินทผลาณ หุดยืนอยู่ตรงที่ไม่ไกลไม่ไกลจากที่พระพุทธเจ้าประทับแล้วปัญจสิขก็ดีดพิณและขับร้องคลอไปด้วย พระพุทธองค์ทรงสดับจบแล้ว ก็มีพระพุทธรูปดำรงสมเขยัคคีตวาทิตของท่านปัญจสิข ว่า

“นี่แน่ะปัญจสิข เสียงดนตรีของท่านช่างผสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดีกับเสียงขับร้อง และเสียงขับร้องก็ผสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดีกับเสียงดนตรี ใช่แต่เท่านั้นเสียง

ดนตรีของท่านก็ไม่เหลื่อมล้ำเกินเลย
เสียงขับร้อง เสียงขับร้องก็ไม่เหลื่อม
ล้ำเสียงดนตรี คำขับประกอบด้วย
พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ พระ
อรหันต์...”

เรื่องพระพุทฺธองค์ทรงสดับ
ดนตรีที่ปัญจสิขบรรเลงถวายนี้ มี
กล่าวไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก แต่ยังมี
เรื่องเกี่ยวกับพระพุทฺธเจ้าทรงสดับ
ดนตรีอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่อยู่ในพระบาลี
เป็นเรื่องที่เล่ากันสืบมาถึงกำเนิดเพลง
สาธุการ ว่าเป็นเพลงที่เทวดาบรรเลง
ถวายพระพุทฺธเจ้า ดังตำนานเล่าว่า

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า
ตรัสรู้แล้ว นระยะปฐมโพธิกาล กิตติ-
ศัพท์เกียรติคุณของพระพุทฺธองค์เลื่อง-
ลือไปทั่วทุกทิศานุทิศทั้งในโลกมนุษย์
และสรวงสวรรค์ วันหนึ่งเทวดานาง-
ฟ้าพากันเหาะลงมาเฝ้าพระพุทฺธเจ้า
เพื่อสดับพระธรรมเทศนา เมื่อพระ-
อิศวรเสด็จออกเทวสภาไม่มีเทวดานาง-
ฟ้ามาเฝ้าเช่นเคย จึงตรัสถามพระ-
นนทิกที่ทรงทราบว่าจะเทวดานางฟ้าไปเฝ้า
พระพุทฺธเจ้า พระอิศวรทรงกริ้วเทวดา-
นางฟ้าแล้วเลยกริ้วพระพุทฺธเจ้าด้วย
ที่เป็นต้นเหตุทำให้เทวดานางฟ้าขาดเฝ้า
จึงตรัสชวนพระอุมา พระนนทิก และ
เทวดานางฟ้าที่เหลืออยู่เหาะลงมายัง
วิหารที่พระพุทฺธองค์ทรงแสดงพระธรรม-
เทศนา พระอิศวรทอดพระเนตรเห็น
เทวดานางฟ้าพากันนั่งสดับพระธรรม-
เทศนาด้วยอาการอันสงบ มิได้แสดง
กิริยาอาการรับรู้ในการเสด็จมาของ
พระองค์ ทำให้พระอิศวรทรงขัด
พระทัย จึงเนรมิตนาฏยสภาขึ้น ณ ที่
ใกล้ๆ พระวิหารที่พระพุทฺธองค์ทรง
แสดงพระธรรมเทศนา แล้วพระอิศวร
กับพระอุมาก็ร่วมกันจับระบำรำฟ้อน
โดยมีเทวดานางฟ้าบริวารที่ตามเสด็จ
บรรเลงดนตรีและพระนนทิกตีตะโพน

ดนตรีมีต้น

เด่นตาพพระบำสรวรค์
จับคู่อยู่พัลวัน
สลักกันแสดงระการ

จอมผาอุมาเจ้า
ออกหน้าเหล่าบริวาร
รำรับขับประสาน
นนทิกการตีตะโพน

ขัดแขนแอ่นอุระ
ปี่เท่งปี่จิ้งหะโทน
เยื้องกรายสายเอวโอน
อ่อนแขนโยนยะยรรยง

จอมเขารำเล่าโลม
อุมาโน้มน้อมมอรองค์
อายเอียงเมียงม่ายทรง
เบือนพักตร์บ้ององค์ภูบาล

สรรพเสียงสำเนียงดนตรีที่เหล่า
เทวดานางฟ้าพากันบรรเลงอย่างกึกก้อง
และลีลาท่ารำของพระอิศวรกับพระอุมา
ที่หน้าพระวิหารนั้นมีได้ทำให้พระพุท-
ธองค์ทรงหัวໄทแต่อย่างใด ยังคงทรง
แสดงพระธรรมเทศนาเรื่อยไป เทวดา-
นางฟ้าและบรรดาพุทฺธศาสนิกชนที่
สดับตรับฟังพระธรรมเทศนาอยู่นั้นก็
ตั้งใจฟังด้วยอาการอันสำรวมเหมือนไม่
มีสิ่งใดเกิดขึ้น พระอิศวรทอดพระเนตร
เห็นเช่นนั้น ก็เกิดความประหลาด
พระทัย จึงเสด็จเข้าไปในพระวิหาร
ประทับยืนอยู่ตรงพระพักตร์ของพระพุท-
ธองค์ แล้วตรัสท้าทายให้มาลองฤทธิ์กัน
ด้วยวิธีช้อนหา

พระพุทฺธองค์ทรงรับคำท้าแล้วมี
พระพุทฺธดาร์สให้พระอิศวรเป็นฝ่าย
ช้อนก่อน พระพุทฺธองค์จะทรงค้นหา
พระอิศวรจึงเนรมิตพระองค์เป็นลูลึ
ละอองปลิวไปช้อนพระองค์อยู่ในเมล็ด
ธัญพืชซึ่งประดับอยู่บนยอดพรหมพิมาน
พระพุทฺธองค์ทรงทราบด้วยพระญาณ
อันวิเศษ แล้วบันดาลด้วยพุทธานุภาพ
ให้บรรดาพุทฺธบริษัทที่ประชุมอยู่ใน
ธรรมสถานนั้น มองเห็นด้วย พระอิศวร
ยังไม่ยอมแพ้ ทูลขอเป็นผู้ช้อนอีก ๒ ครั้ง

พระพุทฺธองค์ก็ทรงอนุญาต พระอิศวร
จึงเสด็จลงไปช้อนพระองค์อยู่ใต้บาดาล
และในยมโลก พระพุทฺธเจ้าก็ทรง
ทราบและบันดาลให้พุทฺธบริษัทแลเห็น
ด้วยอีกทั้ง ๒ ครั้ง คราวนี้เป็นโอกาสที่
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าจะทรงช้อน
พระองค์บ้าง จึงทรงเนรมิตพระวรกาย
ให้เล็กเป็นละอองปรมาณู ปลิวไปติด
อยู่ที่ปลายพระเกศาของพระอิศวร
พระอิศวรทรงเปล่งพระรัศมีฉายแสง
ส่องสว่างไปทั่วทิศานุทิศ แต่ก็ไม่ทรง
พบพระพุทฺธเจ้า จึงทรงยอมจำนนเป็น
ผู้แพ้พระพุทฺธองค์ พระพุทฺธเจ้าจึงทรง
เปล่งพระฉัพพรรณรังสี ให้พระอิศวร
และบรรดาพุทฺธบริษัททราบว่า พระ
พุทฺธองค์ประทับอยู่ที่ไหน

ถึงแม้ว่าพระอิศวรจะยอมพ่ายแพ้
แก่พระพุทฺธองค์แล้ว แต่ก็ยังคงแสดง
อาการกระด้างกระเดื่องอยู่ สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทฺธเจ้าจึงทรงทรมาน
พระอิศวรให้คลายทิฐิมานะ ด้วยการที่
ไม่เสด็จลง คงประทับอยู่ที่พระเศียร
ของพระอิศวรต่อไป พระอิศวรทูลเชิญ
เสด็จให้ลงก็ไม่ยอมเสด็จ ในที่สุด
พระพุทฺธองค์ก็ดำรัสว่า ถ้าพระอิศวรมี
เทวประสงค์จะให้พระพุทฺธองค์เสด็จลง
จากพระเกศา จงตรัสสั่งให้เทวดานางฟ้า
บรรเลงดนตรีถวาย พระอิศวรจึงตรัส
สั่งเทวดานางฟ้าให้บรรเลงดนตรีถวาย
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า ในเพลง
สาธุการ พระพุทฺธองค์จึงเสด็จลงหลัง
จากดนตรีบรรเลงเพลงสาธุการจบแล้ว

เพลงสาธุการเป็นเพลงที่
บรรเลงครั้งแรก โดยเทวดานางฟ้า
เป็นผู้บรรเลง เพื่อสักการบูชา
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าในครั้ง
พุทฺธกาล สมัยต่อมาก่อนที่พระสงฆ์
จะแสดงพระธรรมเทศนาในขณะที่จะ
ขึ้นนั่งบนธรรมมาสน์ ดนตรีจะต้อง
บรรเลงเพลงสาธุการ ประกอบกิริยา
นอบน้อมนมัสการพระรัตนตรัย จน

กระทั่งพระสงฆ์ชั้นภิกษุสามเณรมาสน์เรียบ-
ร้อยแล้ว จึงหยุดบรรเลง

เกี่ยวกับเรื่องบรรเลงดนตรีก่อน
ที่พระภิกษุจะกระทำกิจในพระบรรพต-
ศาสนานี้ นายอนันต์ อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดี
กรมศิลปากรเคยเล่าว่า ที่วัดบวรนิเวศ
วิหารมีประเพณีกระทำมโหรีทีกและ
บันลือสังข์ประโคมในขณะที่พระภิกษุ
สงฆ์ลงประชุมทำวัตรสวดมนต์ในพระ
อุโบสถทั้งเช้าและเย็น เริ่มประโคมเมื่อ
พระภิกษุผู้นำทำวัตรสวดมนต์จุดเทียน
ทอง เมื่อจุดเทียนทองและประโคมแล้ว
พระภิกษุสงฆ์จึงขึ้นบนอาสนะยืนพนม
มือจนจุดธูปเทียนตรงที่บูชาทั้ง ๓ หมู่
เสร็จแล้วจึงหยุดประโคม พระภิกษุ
สงฆ์นั้นคุกเข่าทำวัตรสวดมนต์ต่อไป

การบรรเลงดนตรีเกี่ยวกับพระ
สงฆ์ที่จะมาสู่บริเวณพิธี หรือออกไป
จากบริเวณพิธีก็มีสืบมาตั้งแต่สมัยโบราณ
จนกระทั่งปัจจุบันนี้ เรียกว่าบรรเลง
รับพระและส่งพระ มีหลักฐานคำจารึก
ในหลักศิลาจารึกกล่าวว่าในสมัยสุโขทัย
เมื่อครั้งที่เมืองลำพูนทำพิธีรับพระมหา-
สุมนเถระซึ่งอาราธนาไปจากสุโขทัย ก็
มีการบรรเลงดนตรีรับดังปรากฏในหลัก
ศิลาจารึกวัดพระยืน ที่จังหวัดลำพูน ที่
จารึกใน พ.ศ. ๑๙๑๓ มีความว่า

“ให้ถือกระทงข้าวตอกดอกไม้
ไต้เทียน ดีพาทย์ดั่งพินฆองกลองปี
สรในพิศเนญชัย ทะเทียดกาฬ แตร
สังข์มานกัสดาล...”

ในสมัยปัจจุบันนี้เวลาที่นิมนต์
พระสงฆ์มายังบ้านเรือน หรือมณฑลพิธี
เมื่อ พระสงฆ์มาถึงบ้านเรือนหรือ
มณฑลพิธี จะต้องบรรเลงดนตรีเพลง
ช้าเพลงเร็ว เมื่อพระสงฆ์จะกลับถ้า
เป็นตอนเย็นหลังเจริญพระพุทธมนต์
แล้ว ดนตรีบรรเลงเพลงกราวในและเชิด
ถ้าเสร็จจากฉันอาหารและยะถาสัพพี
สวดอนุโมทนาแล้ว ดนตรีบรรเลงเพลง
พระเจ้าลอยถาดหรือกราวรำ บางครั้ง

ก็บรรเลงทั้ง ๒ เพลงติดต่อกันไป

การนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหาร
ในระหว่างที่พระสงฆ์กำลังฉันอยู่นั้นถ้า
มีดนตรีบรรเลงในงาน ดนตรีจะ
บรรเลงเพลงฉิ่งพระฉัน เพลงฉิ่งพระ
ฉันมีทั้งเพลงพระฉันเช้า และพระฉัน
กลางวัน นอกจากบรรเลงเพลงฉิ่งพระ
ฉันดังกล่าวแล้ว ที่ปฏิบัติกันอยู่ใน
ปัจจุบันนี้ยังมีการขับร้องและบรรเลง
ดนตรีในระหว่างพระฉันด้วย

นอกจากจะมีการบรรเลงดนตรี
ในพระพุทธรูปตามที่ได้กล่าวมาแล้ว
ในงานพระราชพิธีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
พระพุทธรูปซึ่งเรียกว่างานพระราช
กุศลนั้น ยังจะต้องมีดนตรีบรรเลง
ประกอบด้วย เพลงที่บรรเลงและชั้น
ตอนของการบรรเลงมีอย่างไรรั้น จะ
เล่ารายละเอียดเกี่ยวกับพระราชพิธี
ทางพระพุทธศาสนาไปตามลำดับดังนี้

พระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน
และกฐินพระราชทาน จะมีการประโคม
ดนตรีเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่-
หัวเสด็จพระราชดำเนินใกล้จะเข้าสู่
พระอุโบสถ โดยแตรสังข์จะเริ่มบรรเลง
ขึ้นก่อน แล้ววงปี่พาทย์จึงจะบรรเลง
เพลงช้า และจะบรรเลงไปจนถึงพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบพระเสร็จ
ปี่พาทย์จึงหยุดบรรเลง พอพระครองผ้า
แตรสังข์บรรเลงนำแล้วปี่พาทย์เริ่ม
บรรเลงเพลงสาธุการ การประโคมครั้งที่
๓ เมื่อเสร็จพิธีพอพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงกราบพระพุทธรูปแตร
สังข์เริ่มบรรเลง ปี่พาทย์บรรเลงเพลง
กราวรำจนกว่าจะเสด็จพระราชดำเนิน
ออกไปพ้นบริเวณ จึงจะหยุดบรรเลง

พระราชกุศลวิสาขบูชา งานพระ-
ราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาข-
บูชา ซึ่งกระทำที่วัดพระศรีรัตนศาสดา-
ราม มี ๒ วัน วันแรกโดยปกติจะตรง
กับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ (หรือเดือน ๗
ในบางปี) วิธีบรรเลงดนตรีในวันนั้นคือ

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงบริเวณพระ
อุโบสถ แตรสังข์เริ่มบรรเลง ปี่-
พาทย์บรรเลงเพลงช้า พอทรงกราบ
พระพุทธรูปเสร็จจึงหยุดบรรเลง การ
บรรเลงครั้งที่ ๒ ตอนพระสงฆ์และ
สามเณรครองผ้า ปี่พาทย์บรรเลง
เพลงสาธุการ การบรรเลงครั้งที่ ๓
ตอนพระสงฆ์และสามเณรออกจากพระ-
อุโบสถและเสด็จพระราชดำเนินกลับ
ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำงานวันที่ ๒
ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (บางปี
เป็นเดือน ๗) การบรรเลงดนตรีครั้ง
แรกเช่นเดียวกับวันก่อน เมื่อพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
ประทับฉัตรรอบพระอุโบสถ ปี่พาทย์
บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ หรือเวียนเทียน
จนเสด็จเวียนครบ ๓ รอบ แตรสังข์
บรรเลงส่งท้ายอีกครั้งแล้วปี่พาทย์จึง
หยุดบรรเลง การบรรเลงปี่พาทย์ครั้งที่
๓ บรรเลงเพลงสาธุการตอนพระราชอา-
คณะขึ้นถวายพระธรรมเทศนา และ
บรรเลงครั้งสุดท้ายเพลงกราวรำ ตอน
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

งานพระราชกุศลมาฆบูชา โดย
ปกติจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓
พิธีและการบรรเลงดนตรีคล้ายกับงาน
พระราชกุศลวิสาขบูชา แต่ไม่มีเวียน-
เทียน

งานอุปสมบทนาครหลวง ในสมัย
โบราณเคยมีพิธีทำขวัญเวียนเทียนก่อน
หนึ่งวัน ณ พระที่นั่งไฑยที่หนึ่งหนึ่งใน
พระบรมมหาราชวัง ปี่พาทย์บรรเลง
เพลงเรื่องทำขวัญเวลาเวียนเทียน ใน
สมัยหลังเหลืองานเพียงวันเดียวเมื่อ
นาครหลวงจะเข้าสู่วัดพระศรีรัตนศาสดา-
ราม ปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้า ครั้นถึง
เวลา นาครหลวงครองผ้า ปี่พาทย์บรรเลง
เพลงสาธุการ เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ ปี่พาทย์บรรเลง
เพลงกราวรำ

งานพระราชกุศลเข้าพรรษา การ

การเทศน์มหาชาติ เป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ที่วัดจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

บรรเลงดนตรีในงานนี้วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ เวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนบูชาพระพุทธรูปและพระพุทธรูปองค์อื่นๆ ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และตอนเสด็จกลับ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำเป็นการส่งเสด็จ

งานเปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้วมรกต การเปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้วมรกตหรือพระพุทธรูปมหายานนิรันดร์ปฏิมากรนี้ในปีหนึ่งจะมี ๓ ครั้ง คือวันต้นฤดูตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ เปลี่ยนเป็นเครื่องทรงประจำฤดูร้อน วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เปลี่ยนเป็นเครื่องทรงประจำฤดูฝน และ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ เปลี่ยนเป็นเครื่องทรงประจำฤดูหนาว การบรรเลงดนตรีจะเริ่มบรรเลงเพลงสาธุการตั้งแต่ทรงจุดเทียนนมัสการ จน

เปลื้องเครื่องทรงฤดูก่อนออก พอเริ่มทรงสนทนากับพระแก้วมรกต ก็เปลี่ยนเป็นบรรเลงเพลงลงสร บรรเลงเรื่อยไปจนกว่าจะทรงสวมเครื่องทรงฤดูใหม่เสร็จ จึงเปลี่ยนเป็นบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ (เวียนเทียน) ประกอบการเวียนเทียนสมโภช จนกว่าแตรสังข์จะเริ่มบรรเลงส่งท้ายอีกครั้งหนึ่ง จึงจะหยุดบรรเลง

การบรรเลงดนตรีในงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปนั้น จุดประสงค์ก็เพื่อให้เสียงดนตรีที่ดังไปไกลเป็นเสียงเรียกร้องให้บรรดาพุทธศาสนิกชนได้ยินจะได้ทราบว่ เวลาที่วัดหรือสถานที่กำลังบรรเลงดนตรีมีงานบุญงานกุศลจะได้ไปร่วมทำบุญด้วยกัน งานบุญอันยิ่งใหญ่ที่วัดมักจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ เทศน์มหาชาติ การเทศน์มหาชาติจะต้องมีดนตรีคือ วง

ปี่พาทย์บรรเลง เริ่มตั้งแต่การโหมโรง ซึ่งเป็นประเพณีไม่ว่างานชนิดใดก็จะต้องมีการโหมโรง ต่อจากนั้นก็จะเป็นบรรเลงในเวลาพระขึ้นธรรมาสน์และพระจบตามลำดับไปทุกๆ กัณฑ์ ประเพณีการบรรเลงปี่พาทย์เรียงลำดับประจำกัณฑ์ เทศน์มหาชาตินี้มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ท่านผู้รู้กล่าวว่าคงจะมีพร้อมๆ กับการแต่งมหาชาติคำหลวงในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หรือไม่ก็ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เพลงที่บรรเลงประกอบเทศน์มหาชาติ นั้น โบราณอาจารย์ได้กำหนดเพลงไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่เหมาะสม ดังนี้

๑. จบกัณฑ์ทศพร บรรเลงเพลงสาธุการ ประกอบกิริยานอบน้อมนมัสการของพระนางผุสดีรับพรทั้ง

วงปี่พาทย์ที่บรรเลงในการเทศน์มหาชาติ

๑๐ ประการ

๒. **จบกัณฑ์หิมพานต์** บรรเลงเพลงดวงพระธาตุ ๒ ชั้น ประกอบพิธีที่พระเวสสันดรทรงบริจาคทานตามท้องเรื่องที่แล้วมา

๓. **จบกัณฑ์ทานกัณฑ์** บรรเลงเพลงเรื่องพญาโศก ประกอบพิธีโศกสลดรินทศใจของพระเจ้ากรุงสุยชัย พระนางผุสดี พระนางมัทรี และบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ที่พระเวสสันดรต้องถูกเนรเทศออกจากเมือง

๔. **จบกัณฑ์วนปเวสน์** บรรเลงเพลงพญาเดิน ประกอบพิธีการเดินทางของพระเวสสันดร พระนางมัทรี ชาลี และกัณหา

๕. **จบกัณฑ์ชูชก** บรรเลงเพลงเช่นเหล่า ประกอบพิธีกินอันมูมามของชูชก บางวงใช้เพลงคางคากินกล้วย ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบการไปมาของผู้ทูลพลภาพต่างๆ ก็นับว่าเหมาะสมกับสภาพของชูชกเหมือนกัน

๖. **จบกัณฑ์จุลพน** บรรเลงเพลงร่ำสามลา อันเป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีการสำแดงอิทธิฤทธิ์หรือข่มขู่ ซึ่งพระนางเจตบุตรแสดง

แก่ชูชก บางวงก็บรรเลงเพลงคูกพาทย์ซึ่งมีความหมายในการแสดงอิทธิฤทธิ์เช่นเดียวกัน

๗. **จบกัณฑ์มหาพน** บรรเลงเพลงเชิดกลอง ประกอบพิธีการเดินทางที่จะไปพบพระเวสสันดร

๘. **จบกัณฑ์กุมาร** บรรเลงเพลงเชิดฉิ่ง-โอด การบรรเลงจะเริ่มด้วยเพลงเชิดฉิ่ง แล้วสลับเพลงโอดและทำเพลงเชิดฉิ่งต่อไป ประกอบพิธีที่ชูชกพาชาลีกับกัณหาเดินทางไปจากพระเวสสันดร สองกุมารถูกผีเข่นผีร้องไห้แล้วเดินทางต่อไปใหม่

๙. **จบกัณฑ์มัทรี** บรรเลงเพลงทยอย-โอด คือบรรเลงเพลงทยอยสลับกับเพลงโอด ประกอบพิธีคร่ำครวญของพระนางมัทรี เมื่อได้ทราบว่าพระเวสสันดรบริจาค ๒ กุมารให้แก่ชูชก

๑๐. **จบกัณฑ์สักกบรรพ** บรรเลงเพลงเหาะ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีเหาะลงมาของพระอินทร์ วงปี่พาทย์บางวงบรรเลงเพลงกลม ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ใช้ในตอนเหาะของเทวดาชั้นผู้ใหญ่ บางวงบรรเลงเพลง

กระบองกัน เป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบการแปลงตัวของพระอินทร์เป็นพราหมณ์

๑๑. **จบกัณฑ์มหาหาราช** บรรเลงเพลงกราวนอก แสดงถึงการยกทัพของพระเจ้ากรุงสุยชัย ออกไปรับพระเวสสันดร แต่ปี่พาทย์บางวงบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญหรือเวียนเทียนประกอบท้องเรื่องตอนพระเจ้ากรุงสุยชัยทำขวัญสองกุมารราชันดดา

๑๒. **จบกัณฑ์ฉกษัตริย์** บรรเลงเพลงตระนอน ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ในตอนนอน ตามเรื่องราวที่พระเจ้ากรุงสุยชัย พระนางผุสดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี ชาลี และกัณหาบรรทมอยู่ ณ บริเวณอาศรมในป่า

๑๓. **จบกัณฑ์นครกัณฑ์** บรรเลงเพลงกลองโยนแล้วเชิด ประกอบเรื่องราวที่เชิญเสด็จพระเวสสันดรกลับพระนครด้วยขบวนเกียรดิยศอันยิ่งใหญ่ เมื่อจบการเทศน์มหาชาติแล้ว ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกราวรำ เป็นความหมายรื่นเริงยินดีที่ได้รับกุศลผลบุญในการฟังเทศน์มหาชาติครั้งนี้

เท่าที่เล่ามานี้ท่านผู้อ่านก็คงจะทราบได้ดีแล้วว่า ดนตรีเกี่ยวข้องกับพระบรมพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ และจะยังคงเป็นเช่นนี้อยู่ตลอดไป เพราะชาวไทยส่วนใหญ่ยังนับถือพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติราชการที่ดี

วิจิตร อาวาทกุล

ปัจจุบันมีการกล่าวถึงการปฏิบัติงานของข้าราชการว่าประสิทธิภาพของการทำงานลดลงมาก ระเบียบวินัยก็หย่อนยาน ไม่เคร่งครัด ไม่รักษากฎระเบียบของทางราชการ อันเป็นผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ ใช้งบประมาณเพิ่มขึ้น จำนวนข้าราชการมากขึ้น อุปกรณ์การทำงาน เครื่องไม้เครื่องมือเพิ่มขึ้น แต่ผลงานไม่เพิ่ม แต่มีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพการทำงานต่ำ ไม่มีประสิทธิภาพ

การที่ประสิทธิภาพลดลงอาจจะเกิดจากการขาดความตั้งใจปฏิบัติงาน ความประพฤติปฏิบัติของข้าราชการไม่ถูกต้อง ขาดการควบคุมดูแลให้การทำงานดำเนินไปตามนโยบาย วัตถุประสงค์ ขาดการวางแผนงาน ขาด

การประสานงาน ฯลฯ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวข้าราชการเองซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้งานมีประสิทธิภาพ ทำให้การใช้จ่ายเงินของทางราชการลดลง ประหยัดวัสดุอุปกรณ์ การจ้างข้าราชการก็จะมีจำนวนลดลง เพราะข้าราชการคนหนึ่งสามารถปฏิบัติงานได้เท่ากับข้าราชการหลายๆ คน งานบางอย่างแทนที่จะต้องใช้คนสองสามคนก็ใช้เพียงคนเดียวที่มีประสิทธิภาพทำแทนได้

ได้มีการแนะนำถึงหลักการปฏิบัติราชการที่ถูกต้องให้ได้ผลดีในคัมภีร์พุทธศาสนาชื่อว่า ทศชาติ มีชื่อเรียกในภาษาบาลีว่า ราชวสติธรรม ซึ่งมีข้อที่ข้าราชการพึงปฏิบัติ ๔๔ ข้อ ซึ่งพอจะถอดความได้ดังนี้

ข้อ ๑ บุคคลผู้เข้ารับ

ราชการใหม่ ยังไม่มีชื่อเสียงและยังไม่มียศศักดิ์ ต้องอย่ากลัวจนเกินพอดีและอย่าขี้ขลาดหวาดกลัวจนเสื่องานราชการ : คือเมื่อเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยต้องรู้จักกาลเทศะ รู้จักมารยาท ระบบธรรมเนียมประเพณีของราชการ ต้องไม่แสดงออกจนเกินงาม ขำหน้า ขำตาข้าราชการที่มีอายุราชการมากกว่า มีประสบการณ์มากกว่า เพราะอาจจะผิดพลาดได้ แต่ก็มิใช่ในลักษณะเย็บเฉย ไม่พูดไม่แสดงความเห็นเลย แต่การแสดงออกต้องให้แนบเนียนสวยงาม

ข้อ ๒ ข้าราชการต้องไม่เป็นคนมักง่าย เลินเล่อ จงระมัดระวังตัวอยู่เสมอ ถ้าหัวหน้ารู้ความประพฤติสติปัญญา และความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ก็จะไว้วางใจเผย

เคล็ดลับของงานให้ทราบ :
หมายความว่าข้าราชการใหม่
ต้องแสดงให้เห็นว่า
เป็นคนที่มีความรู้ความ
สามารถและละเอียดรอบคอบ
หัวหน้าก็จะมอบหมายงาน
ให้ทำและแนะนำสั่งสอนวิธี
ทำงานที่ดีให้

ข้อ ๓ เมื่อหัวหน้า
เรียกใช้งานราชการ อย่า
เอนเอียงไปด้วยอำนาจคติ
ควรปฏิบัติงานราชการให้
สำเร็จไปโดยสุจริตและเที่ยง
ธรรม ดุจตราขูที่อยู่ในระดับ
เที่ยงตรง : คือการปฏิบัติ
งานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
หรือปฏิบัติงานไปตามระเบียบ
ปฏิบัติไม่เลือกทำเฉพาะที่
เป็นพรรคพวกคนชอบพอ
หรืองานที่มีผลประโยชน์ก่อน
งานอื่นที่ไม่มีผลประโยชน์
หรือไม่ใช่พรรคพวกก็ไม่ทำ
หรือทำล่าช้า ซึ่งไม่ถูกต้อง
ไม่ยุติธรรม

ข้อ ๔ เมื่อมีงานราช-
การเกิดขึ้น ไม่ว่ากลางวัน
กลางคืน ข้าราชการหากถูก
เรียกใช้แล้วก็จงปฏิบัติงาน
นั้นๆ ให้สำเร็จสมประสงค์
อย่าบิดพลิ้วหรือหวั่นเกรงไป
ตามอารมณ์ร้าย ข้าราชการ
นั้นมีไปปฏิบัติงานเพียงเวลา
๘.๓๐ น. ถึง ๑๖.๓๐ น.เท่า
นั้น แต่ความรับผิดชอบใน
หน้าที่การงานนั้นต้องรับผิดชอบ
ตลอด ๒๔ ชั่วโมงไม่ว่า
เป็นวันเสาร์หรืออาทิตย์
ถ้ามีงานราชการสำคัญแม้
วันหยุดก็ต้องไปทำ ถึงจะไม่ได้
เงินล่วงเวลา ก็ต้องถือว่า
งานราชการเป็นงานสำคัญที่
ต้องทำ จะทำงานตาม

อารมณ์ไม่ได้ นึกอยากทำก็
ทำ ไม่อยากทำก็ไม่ทำ

ข้อ ๕ ทางเดินที่เขา
ตกแต่งเป็นราชมติ แม้จะมี
พระบรมราชานุญาตให้เดิน
ด้วย ข้าราชการก็ไม่ควรเดิน
: ข้าราชการต้องรู้จักที่สูงที่ต่ำ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหา-
กษัตริย์และพระราชวงศ์ต้อง
ให้การยกย่องเชิดชู ทางลาด
พระบาทไม่ควรขึ้นไปเดิน
ขณะเข้าเฝ้าถวายคำอธิบาย
ชี้แจง(ต้อง)แสดงตนนอบ
น้อม หมอบกราบ ฯลฯ

ข้อ ๖ ข้าราชการไม่
ควรใช้ของเสมอพระราชา
หรือหัวหน้า ไม่ควรบริโภคให้
ทัดเทียมท่าน ควรปฏิบัติ
ให้ต่ำกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง

ข้อ ๗ ข้าราชการไม่
ควรใช้ท่งที่กิริยาวาจาชี้โอ้
โอ้กับพระราชาหรือหัวหน้า
ควรแสดงให้ต่างชั้นลงมา
จึงจะชอบด้วยประเพณีนิยม
และเป็นการรักษาตนให้พ้น
ราศี โทษ

ข้อ ๘ เมื่อพระราชา
กำลังทรงสำราญอยู่ในหมู่
อำมาตย์ มีพระสนมกำนัล
เฝ้าแทนอยู่ ข้าราชการไม่
ควรแสดงอาการทอดสนิท
ในพระสนมกำนัล

ข้อ ๙ ข้าราชการ
ไม่ควรเล่นหัวกับพระสนม
กำนัล : ทั้งข้อ ๘ และข้อ ๙ นี้
โบราณมักจะใช้เป็นการปราม
ข้าราชการในเรื่องขู้สาวโดย
เฉพาะพระสนมกำนัล ข้ายัง
จะทำให้ผิดศีล ๕ ข้อ กาเม
สุมิฉฉาจาราเวรมณีฯ การ
หยอกล้อระหว่างข้าราชการ
หญิงชาย มักจะทำให้เลย

เถิดทำให้ไม่ตั้งใจปฏิบัติ
หน้าที่การงาน เสียการงาน
เอาเวลาที่จะคิดที่จะตั้งใจทำ
งานไปคิดแต่เรื่องความ
สัมพันธ์ขู้สาว และทำให้เสีย
ผู้เสียคน ครอบครัวแตก
แยกไปแล้วเป็นจำนวนมาก

ข้อ ๑๐ ข้าราชการ
ไม่ควรจับกลุ่มกันปรึกษาข้อ
ราชการในที่ลับ : โดยทั่วไป
แล้ว ข้าราชการมักจะชอบ
นินทาหัวหน้าหรือเจ้านาย
อยู่แล้ว ถ้าจับกลุ่มคุยกัน
ในที่ลับก็มักจะไม่พ้นเรื่องไม่
ดี ทำให้เกิดความแตกแยก
เกิดความเสียหายแก่ทาง
ราชการ อย่างน้อยก็ทำให้
เสียเวลาปฏิบัติราชการ

ข้อ ๑๑ ข้าราชการ
ไม่พึงลักลอบเอาพระราช
ทรัพย์ออกจากพระคลังหลวง
: ข้อนี้คงจะเข้าข่าย “บัง
หลวง” ซึ่งนับว่าเป็นทุจริต
ต่อราชการอย่างหนึ่งใน
หลายๆ อย่าง

ข้อ ๑๒ ข้าราชการ
ไม่พึงเห็นแก่กลับนอน จน
แสดงให้เห็นความเกียจคร้าน
: ข้าราชการบางคนแสดง
อาการง่วงเหงาหาวนอนตลอด
ปิดลดชาติ คล้ายๆ ไปด
หลับตอนนอน กลางคืนไม่ได้
นอน แสดงอาการเชื่องซึม
ตาปรือ ฟุบโตะทำงานเป็น
ลักษณะเกียจคร้าน ไม่กระฉับ
กระเจิงกระตือรือร้น

ข้อ ๑๓ ข้าราชการ
ไม่พึงดื่มสุราจนเมามาย :
การดื่มสุราเป็นการผิดศีลห้า
พุทธศาสนิกชนไม่ควรปฏิบัติ
ยิ่งเป็นข้าราชการควรเป็นตัว-
อย่างที่ดี การดื่มเพื่อเข้า

สังคมควรตีพิมพ์เล็กน้อย แต่ผู้ใดตีพิมพ์จนมากมาย ย่อมทำให้เป็นเหตุหมิ่นดูแคลน ทำให้ขาดความเคารพนับถือ เสียบุคลิกที่ดี

ข้อ ๑๔ ข้าราชการ ไม่พึงฆ่าสัตว์ที่ได้รับพระราชทานอภัย : การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตก็เป็นการผิดศีล ๕ อยู่แล้ว ถ้ายังเป็นสัตว์ที่พระราชทานด้วยยังเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ข้าราชการไม่ควรจะประพฤติปฏิบัติ

ข้อ ๑๕ ข้าราชการ ไม่พึงทงตนว่า พระราชาหรือหัวหน้าโปรดปรานถึงกับขึ้นร่วมพระแท่นบัลลังก์เรือพระที่นั่งหรือรถพระที่นั่งอย่าแสดงตนในลักษณะตีตนเสมอท่าน หรืออาจเอือมในที่สูง

ข้อ ๑๖ ข้าราชการ พึงรู้จักที่เฝ้าที่เหมาะสมอย่าให้ห่างหรือชิดเกินไป พึงอยู่ในที่ที่พระราชาทอดพระเนตรเห็นถนัดหรือฟังกระแสพระดำรัสชัดเจน

ข้อ ๑๗ ข้าราชการ อย่าชะล่าใจ ในเมื่อพระราชาทรงกระทำพระองค์เสมือนหนึ่งเป็นเพื่อนหรือหัวหน้าทอดตนลงเสมือนหนึ่งเป็นเพื่อน

ข้อ ๑๘ ข้าราชการ เมื่อได้รับการยกย่องเชิดชูไม่ควรหยิ่งทะนงอวดตัวว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต และไม่ควรจ้วงจาบเพ็ดทูลพระราชาร หรือเรียนเสนอหัวหน้าในลักษณะจองหอง

ข้อ ๑๙ ข้าราชการ

แม้ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เข้าออกนอกในได้ ก็ไม่ควรวางใจทอดสนิท เมื่อจำเป็นจะเข้านอกออกใน ควรขอพระบรมราชานุญาตก่อนทุกครั้งให้มีสติครองตนเป็นคนรอบคอบเสมอ

ข้อ ๒๐ เมื่อพระมหากษัตริย์จะทรงยกย่องพระราชโอรสหรือพระราชวงศ์ โดยพระราชทานบ้านนิคมรัฐ หรือชนบทให้ครอบครองก็ควรนั่งดูก่อน ไม่ควรด่วนเพ็ดทูลคุณหรือโทษ

ข้อ ๒๑ เมื่อพระราชารหรือหัวหน้า จะบำเหน็จความชอบแก่ผู้ใด ไม่ควรทูลหรือเรียนขัดดลาลาผลของผู้นั้น ควรสอบสวนให้รอบคอบถี่ถ้วน มีจิตใจอ่อนโยนไปในทางที่เหมาะสมที่ควร

ข้อ ๒๒ ข้าราชการ ควรเป็นคนไม่เห็นแก่ได้ อย่ายอมตนลงอยู่ใต้อำนาจของความอยาก ทำตัวให้ไม่มีล้นเหมือนปลา หรืออย่าเจรจาหาเรื่องให้เกิดความขุ่นเคืองแก่หัวหน้าหรือเพื่อนข้าราชการด้วยกัน

ข้อ ๒๓ ข้าราชการ ไม่ควรใช้จ่ายเงินแผ่นดินไปในทางฟุ่มเฟือย สรุ่ยสุร่าย

ข้อ ๒๔ ข้าราชการ ควรสอดส่องดูแลรักษางานราชการให้ดี อย่าให้ผิดระเบียบ ประเพณีและกฎหมาย และต้องต่อสู้กับอุปสรรคข้อขัดข้องและเหตุขัดขวางเสมอ

ข้อ ๒๕ ข้าราชการ ไม่ควรมัวเมาในสตรี เพราะจะทำให้เสื่อมอำนาจ และ

เป็นราศีโทษในหน้าที่ราชการ เรื่องนี้เป็นเรื่องเสื่อมเสียทั้งการงาน และเรื่องส่วนตัว โดยเฉพาะผู้ที่มีครอบครัวแล้วยิ่งเป็นเรื่องเสียหาย ทำให้เกิดความแตกแยก เป็นคดีความ หย่าร้าง ตลอดจนผิดระเบียบราชการ ต้องมีโทษออกจากราชการก็ได้

ข้อ ๒๖ ข้าราชการ ไม่ควรพูดมากเกินพอดี แต่ก็ไม่ควรนิ่งเสียร่ำไป : ข้อนี้หมายถึงการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล กรมกอง กระทรวงผู้บังคับบัญชา การทำงานนโยบาย ฯลฯ ที่มากและรุนแรงเกินไป บ่อยครั้ง เสมอๆ ขาดความเหมาะสมพอดีและเป็นไปในทางทำลาย มากกว่าสร้างสรรค์ ควรพูดเสนอแนะในทางสร้างสรรค์ และเหมาะสมไม่มากเกินไปหรือไม่แสดงความคิดเห็นอะไรเลย

ข้อ ๒๗ ข้าราชการ เมื่อถึงคราวต้องพูด จงพูดพอเหมาะพอควร พูดให้แจ่มแจ้งชัดเจน และจงนิ่งเมื่อถึงคราวนิ่ง : หมายถึงเมื่อถึงคราวที่จะต้องพูดจาปราศรัยบรรยายให้โอวาทต้องพูดได้กล่าวได้ และจะต้องพูดให้ได้ดี แจ่มแจ้ง ชัดเจน ไม่พิมพ์้า อ้อมแอ้ม คลุมเครือ ไม่พูดยาวหรือนานจนเกินความพอดี รวมทั้งการพูดการอภิปรายในการประชุมต้องให้ความคิดเห็นที่ดี การแสดงออกที่เหมาะสมด้วย

ข้อ ๒๘ ข้าราชการ ต้องอดทนอย่าฉุนเฉียวอย่าโกรธง่าย และอย่าพูดหรือทำกระทบกระเทียบเปรียบ

เปรย : การประพฤติตนของข้าราชการในที่ทำงานกับที่บ้านต้องไม่เหมือนกัน อยู่ที่บ้านอาจจะไม่ค่อยอดทน ฉุนเฉียว โกรธง่าย แต่อย่าเอานิสัยเช่นนั้นมาแสดงออกในที่ทำงาน ในที่ทำงานเราต้องอดทน อดกลั้น ไม่ฉุนเฉียว แต่ต้องใจเย็น และโกรธยาก ฝึกหัดบ่อยๆ ก็จะทำให้ได้ จะทำให้สุขุมเป็นผู้ใหญ่และมีบุคลิกดี และจูงยัมแย้มแจ่มใส ไม่พูดบึ้งขุ่นมัว อย่าแสดงออกหรือพูดจากระทบ กระเทียบ เปรียบเปรย ส่อเสียด ให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น

ข้อ ๒๙ ข้าราชการควรเป็นคนมีความสัตย์จริง ต่อคำพูดของตนเอง พูดจาให้น่าเชื่อถือและสุภาพ อย่าพูดส่อเสียดยุยงให้เกิดความบาดหมางและแตกสามัคคี อย่ากล่าวถ้อยคำเพื่อเจ้อเหลวไหลไร้ประโยชน์

ข้อ ๓๐ ข้าราชการต้องบำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่ให้ผาสุก เคารพนบนาบ และเอื้อเฟื้อต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในตระกูล : ข้าราชการต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี มีกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ เริ่มจากบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว ถ้าความประพฤติที่บ้านและครอบครัวไม่ดีก็จะเป็นข้าราชการที่ดีได้ยาก ถ้าเป็นผู้กตัญญูเมื่อมาเป็นข้าราชการก็จะเป็นคนอกตัญญูต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ต่องานในหน้าที่ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนข้าราชการ และประชาชนในที่สุด

ข้อ ๓๑ ข้าราชการต้องละอายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อความผิด อย่าประพฤติละเมิดศีลธรรม และเป็นมิตรที่ดีในครอบครัว : ปัจจุบันความละอายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อความผิดของข้าราชการลดน้อยลงมาก มีการกระทำความผิดมากขึ้นอย่างน่าวิตก

ข้อ ๓๒ ข้าราชการต้องมีระเบียบวินัย และมีมารยาทสุภาพงดงามเสมอ.

ข้อ ๓๓ ข้าราชการต้องมีศิลปะในการปฏิบัติราชการให้ดำเนินไปโดยรวดเร็ว และสำเร็จเป็นผลดีเสมอ : คือข้าราชการต้องทำงานด้วยความรวดเร็ว ว่องไว อย่าทำงานเฉื่อยชา หน่วงเหนี่ยวงานให้เกิดความล่าช้า ชักช้า โอ้อ้อ ไม่เอาใจใส่ ไม่จริงจังต่อการทำงาน มีลักษณะเกียจคร้านเฉื่อยชา ขาดความแนบเนียน และศิลปะการทำงานที่ดี

ข้อ ๓๔ ข้าราชการต้องฝึกใจให้มั่นในความดี มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ถือตัวอวดดี ไม่หวั่นไหวไปตามโลกธรรม : หมายความว่า ข้าราชการต้องตั้งมั่นในการกระทำความดี ละเว้นหรือไม่ทำในสิ่งที่ชั่วทั้งปวง ทั้งๆที่มีผู้อื่นทำถ้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรทำตามความนิยม เชื้อมั่น แพ้ชนะที่ผิดที่ไม่เหมาะสมหรือสมควรแก่ข้าราชการที่ดี ไม่ควรประพฤติปฏิบัติตามแม้จะมีผู้อื่นนำหรือทำเป็นตัวอย่าง

ข้อ ๓๕ ข้าราชการต้องขยันขันแข็งในหน้าที่

ราชการ : ไม่ควรเป็นคนเฉื่อยชา เกียจคร้าน ถ้าเป็นงานราชการไม่ยากทำ ทำแต่งานส่วนตัว หรือเกียจคร้านไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง

ข้อ ๓๖ ให้ข้าราชการเป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดในหน้าที่การงาน : ข้อนี้หมายความว่าให้ข้าราชการปฏิบัติงานด้วยความสุจริต ทั้งกายวาจาและใจ ไม่พูด ไม่คิด ไม่กระทำในสิ่งที่ทุจริตไม่ถูกต้อง จึงจะเป็นผู้สะอาดบริสุทธิ์ในหน้าที่การงาน

ข้อ ๓๗ ให้ข้าราชการเป็นคนเฉลียวฉลาด รู้จักฐานะที่ควรและไม่ควร

ข้อ ๓๘ ข้าราชการต้องประพฤติตัวอ่อนน้อมถ่อมตัว มีความเคารพยำเกรงในผู้ใหญ่เหนือตน ประพฤติมั่นอยู่ในความดี และมุ่งมั่นทำแต่ความดี : ข้าราชการบางคนถือว่าตนมีความรู้สูง มีความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไปมักแสดงท่าทางเย่อหยิ่ง แข็งกระด้าง ไม่รู้จักให้ความเคารพยำเกรงแก่ผู้บังคับบัญชา เห็นว่าแก่ไปบ้าง ล้าหลังไม่ทันสมัยไปบ้าง แสดงและพูดจาดูหมิ่นดูแคลนประพฤติตนขัดชินกระด้างกระเดื่อง ไม่ประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนที่ดี

ข้อ ๓๙ จารชนที่พระราช หรือประมุขต่างประเทศส่งมาสืบราชการลับ ข้าราชการจงปลื้มตัวออกห่างจารชนนั้น ให้จงรักภักดีแต่ในพระราชและท้าวหน้าของตน อย่าฝักใฝ่ในราชสำนักอื่น : หมายความว่าอย่าได้เข้าร่วมกับขบวนการร้าย

ทำลายชาติ ศาสนา พระ-
มหากษัตริย์ หรืออย่าได้
เห็นหรือเปรียบเทียบกับหน่วย
งานอื่น หัวหน้าคนอื่นดีกว่า
หัวหน้าของตน หรือพูดใส่
ร้ายนินทาผู้บังคับบัญชา
ของตน

ข้อ ๔๐ ข้าราชการ
ควรใส่ใจหาหาสมณพราหม-
ณาจารย์ ผู้ทรงศีลเป็นนัก
ปราชญ์ หรือรู้หลักนัก
ปราชญ์ เพื่อรับศีลฟังธรรม
บ้าง เพื่อศึกษาถ่ายทอดเอา
ความรู้จากท่านบ้าง : ในข้อ
นี้ท่านให้เข้าวัดฟังธรรมเพื่อ
กล่อมเกลาจิตใจ แนวความ
คิด ทศนคติที่เป็นหลักของ
ศาสนา จะได้มีจิตใจที่สงบ
สุขุม มีคุณธรรม ให้มีความ
เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
 ฯลฯ อันเป็นหลักของการเป็น
ข้าราชการที่ดี เป็นผู้บังคับ
บัญชาที่ดี เพราะคนเราถ้า
ห่างวัดมากไปคุณธรรมก็จะ
ลดลง ก็เลวก็จะเพิ่มขึ้น

ข้อ ๔๑ ข้าราชการ
ต้องอย่าลบล้างราชประเพณี
ในการบำเพ็ญทาน ควรรักษา
ไว้ให้มั่นคง เมื่อถึงคราวทรง
บำเพ็ญทาน อย่าก็ดกกันด้วย
อุบายใดๆ ทั้งสิ้น : หมาย
ความว่าข้าราชการต้องรักษา
จารีตประเพณีทางศาสนา
โดยเฉพาะเรื่องการบำเพ็ญ-
พระราชกุศล

ข้อ ๔๒ ข้าราชการ
ต้องมีความรู้ดี มีปัญญาเฉียบ
แหลม เข้าใจในวิธีการทั่วไป
และรู้จักกาลสมัยที่ควรหรือ
ไม่ควร

ข้อ ๔๓ ข้าราชการ
ต้องขยันหมั่นเพียรในการ
ปฏิบัติหน้าที่ราชการไม่เลิน-
เล่อ และหลวม ต้องตรวจ

ตราดูแลให้รอบคอบ ทำให้
งานสำเร็จเสร็จสิ้นไปโดย
ครบถ้วนด้วยดีเสมอ

ข้อ ๔๔ ข้าราชการ
ควรตรวจตราดูไร่นาปศุสัตว์
ข้าวในยุ้งฉาง อยู่เป็นประจำ
ตลอดจนแม้การใช้จ่ายใน
ครอบครัว ก็ควรรู้จักจำกัด
ประมาณ : ข้อนี้ท่านสอนให้
เป็นผู้รอบคอบรู้จักรักษา
ทรัพย์สินสมบัติ การใช้จ่ายก็ไม่
ควรสุรุ่ยสุร่าย ควรรู้จัก
ประมาณการใช้จ่ายให้สม
ฐานะ ควรมีเหลือเก็บไว้ใช้ใน
ยามจำเป็น

ข้อ ๔๕ ข้าราชการ
ไม่ควรยกย่องลูกชายหญิง
หรือพี่น้องที่ประพฤติไม่ดี
มีแต่คอยจะล้างผลาญ ซึ่ง
ทำตนเหมือนคนตายแล้ว
แต่คอยยกย่องคนงานหรือ
คนใช้ที่ประพฤติดี มีความ
ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การ
งานสม่ำเสมอ และควรซุบ
เลี้ยงเขาอย่างดี

ข้อ ๔๖ ข้าราชการ
ต้องเป็นคนมีศีลประจำตัวมี
ความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ได้
ไม่เข้าข้างคนผิด เป็นคนซื่อ
ตรง จงรักภักดีทั้งต่อหน้า
และลับหลัง : หมายความว่า
ข้าราชการนั้นไม่ควรทุจริต
ในทุกด้านไม่ว่ามากหรือน้อย
ไม่ทุจริตเบียดบังเอาทรัพย์สิน
เงินทอง หรือเอาเวลา
ราชการไปประกอบกิจการ
ส่วนตัว หรือหลีกเลี่ยงราชการ
ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับ
หลัง

ข้อ ๔๗ ข้าราชการ
ต้องรู้จักพระราชนิยมหรือ
ความนิยมของหัวหน้า ปฏิบัติ
ให้ต้องตามพระราชประสงค์
ไม่ฝ่าฝืนขัดพระราโชบาย

หรืออภัยค้ายของหัวหน้า :
เมื่อมีพระราชประสงค์หรือ
พระราชดำริ ข้าราชการต้อง
สนองพระราชประสงค์หรือ
พระราชดำรินั้นให้เป็นผล
สำเร็จ หรือหัวหน้าต้องการ
อะไร มีความคิดอย่างไร
ต้องทำความคิดของหัวหน้า
ให้บังเกิดผล ไม่คอยแต่บ้าย
เบี่ยงเถียงงานหนักคอย
สมัครงานสบาย หลีกเสี่ยง
การทำงาน เป็นคนมีปัญห
ในการทำงาน

ข้อ ๔๘ ข้าราชการ
แม้จะถูกกริ้วเกรี้ยวกราดถึง
กับกตศัระลงได้ผ่านๆ ได้
ทนที่สงวนและในที่ล้า
พระบาท ก็ไม่ควรโกรธตอบ
จึงควรอยู่ในวงราชการได้ :
ข้อนี้หมายความว่าข้าราชการ
ต้องมีความจงรักภักดีต่อพระ
มหากษัตริย์ มีความอดทน
อดกลั้นอย่างสูง ต่อการ
ปฏิบัติหน้าที่การงานไม่เป็น
คนโกรธง่าย จุนเจียว ทน
หันปลิ้นปล้อน จึงจะควรเป็น
ข้าราชการได้

ข้อ ๔๙ ข้าราชการ
ควรสักการบูชาพระราชาผู้
ที่ปวงประชาถือกันว่า เป็น
ยอดปราชญ์ และเป็นผู้
พระราชทานสมบัติอันพึงใจ
ให้ทุกๆ อย่าง

บทความเรื่องการ
ปฏิบัติราชการที่ดีนี้ คัดจาก
หลักปฏิบัติราชการ ของ
สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์
ธมฺมธโร) วัดพระศรีมหาธาตุ
นครหลวงกรุงเทพธนบุรี ผู้
เขียนนำมาเรียบเรียง ขยาย
ความ และอธิบายเพิ่มเติม.

ณลักษณะพิเศษ แห่งพระพุทธศาสนา

สุชีพ ปุญญานุภาพ

(ตอนที่ ๗)

ไม่มองข้ามเรื่องเศรษฐกิจและเรื่องตนเอง

“พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้แก้ความเสื่อมทางศีลธรรม โดยไม่มองข้ามปัญหาเศรษฐกิจ สอนให้แก้ความชั่วด้วยความดี และสอนให้แก้ที่ตัวเอง ก่อน โดยไม่คอยเกี่ยงให้คนทั้งโลกดีหมดแล้ว เราจึงจะดีเป็นคนสุดท้าย แม้ในการสอนให้มีเมตตาจิต ก็ให้หัดแผ่เมตตาในตนเองก่อน เพื่อจะได้เป็นพยานว่า เรารักสุขเกลียดทุกข์จริงใด คนอื่นก็มีความรักสุขเกลียดทุกข์ ฉะนั้น”

เพื่อที่จะให้ท่านผู้อ่าน แยกพิจารณาหัวข้อเรื่องนี้เป็นประเด็นๆ ไป จะขอแยกเนื้อความในบทนี้เป็น ๓ ประเด็นคือ :-

๑. เรื่องคำสอนที่ไม่มองข้ามปัญหาเศรษฐกิจ
๒. เรื่องแก้ความชั่วด้วยความดี
๓. เรื่องไม่มองข้ามตนเอง ในการแก้ปัญหาศีลธรรม

ท่านผู้อ่านอาจรู้สึกว่ ในบทนี้ทำไมจึงต้องมีประเด็นหลายประเด็นนัก น่าจะบทละประเด็นก็จะสะดวกแก่การจำและพิจารณา ขอเรียนว่าบทนี้ทั้งหมดอาจจำกัดความให้เหลือประเด็นเดียวก็ได้ คือ พระพุทธศาสนามีคุณลักษณะพิเศษในการเสนอหลักส่งเสริมศีลธรรมไว้อย่างดียิ่ง ถ้าพิจารณาเพียงประเด็นเดียวนี้ ข้อที่แยกไว้ข้างต้นก็ถือได้ว่าเป็นประเด็นปลีกย่อยในประเด็นใหญ่ อันที่จริงผู้เขียนไม่ประสงค์จะแสดงคุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา

ให้มากมายหลายสิบข้อ จนยากแก่การกำหนดจดจำ อันไหนพอจะรวมเข้าประเภทเดียวกันได้ ภายใต้หัวข้อใหญ่ ก็พยายามรวมไว้เป็นข้อเดียวกัน ในหนังสือเล่มนี้ที่ตั้งไว้ ๑๒ หัวข้อ ก็คิดว่าย่อเหลือเกิน แต่แม้เช่นนั้นถ้าท่านผู้อ่านจะจำได้เพียงไม่กี่ข้อก็เป็นที่น่าพอใจแล้ว ข้อสำคัญเมื่อนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว อย่าให้ถึงกับอธิบายอะไรในเรื่องคุณความดีแห่งศาสนาไม่ได้เอาเสียเลย

๑. เรื่องคำสอนที่ไม่มองข้ามปัญหาเศรษฐกิจ

ปัญหาที่สำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์ข้อหนึ่ง ในข้อที่สำคัญทั้งหลายก็คือ ปัญหาเศรษฐกิจที่ว่า ทำอย่างไรจะมีที่อยู่ มีอาหารรับประทาน หรือมีของกลางคือเงินไว้ใช้จ่ายใช้สอย บำบัดความต้องการต่างๆ

ถ้าท่านอ่านตำราเศรษฐกิจของฝรั่งหลายๆ เล่ม จะรู้สึกว่ต่างยืนยันตรงกันข้อหนึ่งก็คือจุดประสงค์ของเศรษฐกิจนั้นได้แก่การพยายามบำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ (To try to satisfy human wants)

พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักทางศีลธรรม ที่เนื่องด้วยหลักเศรษฐกิจนี้เป็นสองทาง คือขั้นต่ำ หลักสนอง (To satisfy) กับขั้นสูง หลักบำบัด (To subdue) หลักสนองหมายถึงการสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวให้ได้ในทางเศรษฐกิจ พยายามยกฐานะของตนให้สูงขึ้นด้วยความขยันหมั่นเพียร

และวิธีการอื่นๆ ส่วนหลักบَابด้นนั้นหมายถึงการสอนให้รู้จักบรรเทาความต้องการชนิดรุนแรง ที่กลายเป็นความทะยานอยาก อันก่อความทุกข์ให้ คือถ้าจะมัวแต่หาทางสนองความอยากอยู่อย่างเดียว อย่างไร ก็ไม่รู้จักพอ ท่านจึงเปรียบเทียบความอยากเสมอด้วยไฟไม่รู้จักอ้อมด้วยเชื้อ หรือแม่น้ำไม่รู้จักเต็ม แม้เราจะเทน้ำลงไปสักเท่าไรก็ตาม เพราะฉะนั้นจึงต้องมีหลักบَابด หรือบรรเทาความทะยานอยากให้น้อยลงโดยลำดับ อันเป็นทางแก้ทุกข์ได้

คำสอนหลักเศรษฐกิจขั้นต่ำ

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เห็นได้ว่าเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจส่วนบุคคลและครอบครัวโดยทั่วไป คือ:-

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ปัจจุบัน) อันว่าด้วยการสอนให้ตั้งตัวได้ทางเศรษฐกิจ ๔ ประการคือ :-

- (๑) ความขยันหมั่นเพียรแสวงหาทรัพย์
- (๒) การรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ หรือรู้จักเก็บออม
- (๓) การคบเพื่อนที่ดีงาม
- (๔) การใช้จ่ายพอเหมาะสมแก่ฐานะของตน

พระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ หน้า ๒๙๔

๒. การเว้นอบายมุข (เหตุให้เสื่อมทรัพย์)

๔ ประการ คือ :-

- (๑) ความเป็นนักเลงหญิง
- (๒) ความเป็นนักเลงสุรา
- (๓) ความเป็นนักเลงการพนัน
- (๔) การคบคนชั่วเป็นมิตร

พระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ หน้า ๒๙๖

ข้อสังเกตสำหรับอบายมุขที่ควรเว้นทั้ง ๔ ข้อนี้ ในที่นี้มีคำว่า นักเลง หมายถึงประกอบกรรมนั้นบ่อยๆ เป็นอาจณ จนกลายเป็นนักเลงในทางนั้นๆ

๓. สุขของผู้ครองเรือน ๔ อย่าง คือ :-

- (๑) สุขเกิดจากการมีทรัพย์ (จะมีได้ก็ต้องทำมาหากิน)
- (๒) สุขเกิดจากการได้จ่ายทรัพย์ใช้สอย
- (๓) สุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้
- (๔) สุขเกิดจากการประกอบกิจการงานที่ไม่มีโทษ

พระไตรปิฎก เล่ม ๒๑ หน้า ๙๐

ในข้อนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญในทางเศรษฐกิจว่า ทำให้เกิดความสุข แต่ก็ต้องเป็นเศรษฐกิจในทางที่ไม่มีโทษ

๔. สกุลอันมั่งคั่งจะตั้งอยู่ไม่ได้นาน เพราะเหตุ ๔ ประการ คือ :-

- (๑) ของหายไม่มา
- (๒) ของชำรุด ไม่ซ่อมแซม
- (๓) ไม่รู้จักประมาณในการใช้จ่าย
- (๔) มอบความเป็นใหญ่ในครอบครัว ให้แก่หญิงหรือชายผู้ทุศีล หรือผู้ไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม

หลักนี้แสดงว่าตระกูลอันมั่งคั่งสักเพียงไรก็ตาม ถ้าขาดการรู้หลักเศรษฐกิจและศีลธรรมอันพึงปฏิบัติให้ถูกต้องแล้ว ก็จะต้องถึงความพินาศไปในที่สุด

ในที่นี้ผู้เขียนได้เทียบให้ดูว่า หลักเรื่องประโยชน์ปัจจุบันของพระพุทธศาสนา ข้อแรกคือ ความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพให้เกิดทรัพย์นั้น ตรงกับหลักเศรษฐกิจข้อแรกคือ Production (ผลิตราย) อย่างนัดกันไว้ทั้งๆ ที่วิชาเศรษฐกิจเกิดภายหลังพระพุทธศาสนานับจำนวนพันปี

ส่วนข้อ ๒ คือ การรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ก็ตรงกับหลักการออมทรัพย์ (Saving) ข้อ ๓ คือ การรู้จักคบเพื่อนที่ดีงาม ก็เทียบกันได้กับการดำเนินงานในรูปบริษัทหรือสหกรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดี แต่โดยปกติแม้ไม่ดำเนินงานในรูปบริษัทหรือสหกรณ์ เพียงการครองชีวิตเฉพาะตัว มิตรสหายก็เป็นส่วนสำคัญอยู่มีใช่น้อย ส่วนข้อสุดท้ายคือการใช้จ่ายพอเหมาะสมแก่ฐานะของตนนั้น ในภาษาทางเศรษฐกิจใช้คำว่า Household Budget^๑ ซึ่งแปลว่างบประมาณประจำบ้านบ้าง ในส่วนกว้างขวางถึงประเทศชาติเรียกว่า The Nation's Economic Budget^๒ (งบประมาณเศรษฐกิจแห่งชาติ) บ้างรวมความแล้วก็เพื่อควบคุมรายจ่ายกับรายรับ ให้สมดุลกัน อันตรงกับศัพท์ทางพระพุทธศาสนาว่าสมชีวิตา ในทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ปัจจุบัน) นั้นเอง

ส่วนหลักคำสอนข้ออื่นๆ เช่นให้เว้นทางแห่งความเสื่อมทรัพย์ (อบายมุข) ต่างๆ การรู้ว่าคุณค่าของผู้ครองเรือนมีอะไรบ้าง การจะทำให้สกุลวงศ์ตั้งอยู่ให้นานยั่งยืนจะ

๑. ดูหนังสือ Principles of Economics ของ Federic Benham หน้า ๔๗

๒. ดูหนังสือ Economic Science ของ George Soule หน้า ๖๔

ต้องทำอะไรบ้าง อันเป็นเรื่องของการเศรษฐกิจควบคู่กับศีลธรรมนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้มองเห็นแล้วว่าศีลธรรมจะได้โดยยาก ถ้าเศรษฐกิจส่วนบุคคลไม่ดี ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนเน้นหนักให้ตั้งตัวให้ได้ในทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแนะนำภิกษุทั้งหลายให้ไปทูลถามปัญหาเรื่องการบวชอายุ พระองค์กลับเตือนพรหมณ์ผู้นั้น ซึ่งเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านพรหมณ์อันใหญ่เท่ากับเมืองๆ หนึ่ง ให้จัดปัญหาทางเศรษฐกิจของบ้านเมืองให้ดีกว่าก่อน วิธีปราบโจรผู้ร้ายไม่ใช่ปราบด้วยการฆ่า เพราะจะมีตัวตายตัวแทนอยู่เสมอ แต่ถ้าจัดการเศรษฐกิจให้ดี ให้ทุกคนมีงานทำตามความเหมาะสมแก่ความรู้ความสามารถของตน มีการช่วยเหลือชวาวา พ่อค้าและข้าราชการให้เจริญในหน้าที่และอาชีพของตน บ้านเมืองก็จะอยู่เย็นเป็นสุข (ดูพระไตรปิฎกเล่ม ๙ หน้า ๑๖๒ และดูข้อความที่ถอดออกเป็นภาษาไทยแล้ว เฉพาะเรื่องนี้ในหนังสือของผู้เขียนชื่อ ชุมชุมบันทึกเบ็ดเตล็ดของ ส.ช. หน้า ๑๓๔)

จากหลักฐานที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน เกี่ยวกับเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับศีลธรรมนี้ ย่อมเป็นเครื่องตอบปัญหาได้ดีต่อคำใส่ความของคนบางคนที่ว่า พระพุทธศาสนาสอนให้คนเกียจคร้าน เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้ขยันไว้เป็นข้อแรก ในเรื่องประโยชน์ปัจจุบันอยู่แล้ว

ยิ่งกว่านั้น ในบางกรณีพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงแสดงคุณธรรมในการประกอบอาชีพบางอาชีพ เช่นการค้าขายว่าถ้าใครประกอบด้วยความซื่อสัตย์ ๓ ประการ แล้วก็จะเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างดี คือ :-

๑. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ หมายถึง รอบรู้ในการค้าขายสินค้า รู้ทุนรู้กำไร

๒. เป็นผู้มีความเพียร หมายถึง เพียรพิจารณากาลเทศะ รู้ทำเลซื้อทำเลขาย ว่าซื้อที่ไหนจะได้ถูก ขายที่ไหนจะได้ราคา แล้วไม่ทอดธุระ

๓. รู้จักชอบพอกับคนมาก หมายถึง มีมิตรมีสหายมาก รู้จักทำตนให้เป็นที่ยอมรับไว้นับถือของคนที่ทั้งหลาย

หลักฐานเรื่องนี้ดูพระไตรปิฎกเล่ม ๒๐ หน้า ๑๔๖ ผู้เขียนเชื่อว่าท่านผู้อ่านคงรู้สึกบ้างไม่มากก็น้อย ในความรอบคอบละเอียดลออแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ยกมากล่าวไว้หลายเรื่องด้วยกันในที่นี้

คำสอนหลักเศรษฐกิจขั้นสูง

เมื่อได้กล่าวถึง การที่พระพุทธศาสนาได้สอนให้บุคคลสนใจทำตนให้เจริญในทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นเหตุให้สะดวกในการที่จะปฏิบัติตามศีลธรรม อันนับได้ว่าเป็นคำสอนหลักเศรษฐกิจขั้นต่ำแล้ว ก็ควรจะได้กล่าวถึงหลักคำสอนเศรษฐกิจขั้นสูง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือสูงเกินเศรษฐกิจไว้ด้วย เพราะหลักคำสอนขั้นนี้ แทนที่จะให้เราคอยสนองความอยากได้ใคร่ดีต่างๆ กลับสอนให้เราเป็นนายเหนือความทะยานอยากที่มาเผาผลาญจิตใจของเราให้เร่าร้อน

ถ้าท่านผู้อ่านติดตามดูวิธีการของพระพุทธเจ้า ในข้อนี้แล้วจะรู้สึกน่าอัศจรรย์ใจในการจัดการกับปัญหาเศรษฐกิจขั้นสูงโดยวิธีอันสุขุมฉลาดรอบคอบของพระองค์ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ในการประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นในโลก ซึ่งเป็นงานใหญ่มาก เทียบดูกับการดำเนินงานต่างๆ ในทางโลกแล้วเราก็เห็นได้เองว่าพระพุทธศาสนาอยู่มาได้กว่า ๒๕๐๐ ปีแล้วอย่างมั่นคง เป็นปึกแผ่น แด่องค์การทางโลกยังไม่ปรากฏว่ามีองค์การใดดำรงมั่นคงสืบต่อกันมาเป็นหลักฐานได้ยั่งยืนและแพร่หลายเท่านี้

วิธีการในทางโลกไม่ว่า จะทำอะไรก็เกือบจะหนีปัญหาเรื่องเงินไม่พ้น จนกระทั่งคนบางคนกล่าวว่า มีปัญหาสำคัญในการดำเนินงานชิ้นใหญ่ๆ อยู่เพียง ๓ ข้อ คือ ๑. เงิน ๒. เงิน ๓. เงิน รวมความว่าถ้ามีเงินก็ทำอะไรสำเร็จหมด ถ้าไม่มีเงินก็เกือบจะเลิกพูดกันได้ที่เดียว

พระพุทธเจ้าได้ทรงเห็นมาแล้ว ถึงวิธีการของชาวโลกซึ่งต้องใช้เงินเป็นสรณะเป็นที่พึ่ง เพราะฉะนั้นพระองค์จึงทรงใช้วิธีตรงกันข้าม ซึ่งผู้เขียนใคร่เรียกว่าเป็นหลักเศรษฐกิจขั้นสูงหรือหลักการเหนือหลักเศรษฐกิจ กล่าวคือไม่ใช่เงินเลย

ในพระวินัยพระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุจับหรือรับเงินทอง ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้นคล้ายจะแสดงให้เห็นให้โลกดูว่า โดยไม่ใช้เงินทองเลยนี้แหละจะทำงานชิ้นใหญ่ให้ดู และก็ทำได้สำเร็จจริงๆ ด้วย

หลักการที่เรียกว่าเศรษฐกิจขั้นสูงของพระองค์ก็คือพยายามเป็นนายเหนือความทะยานอยากต่างๆ พยายามรู้ว่าเท่าไรจำเป็น เท่าไรเกินจำเป็น เท่าไรกลายเป็นความทะยานอยากไป

พระองค์ได้อนุญาตสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุไว้ ๔ ประการเรียกว่า ปัจจัย ๔ หรือที่ตรงกับคำอังกฤษว่า Four Requisites คือผ้าห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย

(เสนาสนะ) และยาแก้เจ็บไข้ (คิลานเภสัช) เครื่องอาศัยทั้ง ๔ ประการนี้ มีการซ่อมความเข้าใจกันตั้งแต่แรกบวชว่า เอาพออาศัยเป็นไป ไม่มีผ้าดีผ้าใช้เก็บตกขึ้นเล็กน้อยปะติดปะต่อกันก็ใช้ได้ อาหารไม่มีดี อาศัยที่เขาให้ก็ใช้ได้ ที่อยู่ไม่มีดี อาศัยโคนไม้ก็ใช้ได้ ยารักษาโรคไม่มีดี เพียงยาต้องนำมาตราก็ใช้ได้

นอกจากนั้นยังมีข้อบัญญัติอีกหลายประการไม่ให้ใช้ของที่ทำด้วยทองหรือเงิน หรือกาวยาวสวยงามเกินไป ห้ามไม่ให้ขอของจากใครต่อใคร โดยเขามีได้อนุญาตให้ขอได้ในเมื่อไม่มีความจำเป็นจริงๆ ไม่ให้มักมากสะสม แม้กระทั่งเก็บอาหารที่รับไว้แล้ว ให้ค้างคืนเพื่อจะได้บริโภคในวันรุ่งขึ้น

ในที่สุดได้ทรงวางหลักใหญ่ไว้ว่า

๑. ความทะยานอยาก เป็นเหตุให้ทุกข์เกิดดับ ความทะยานอยากได้โดยไม่เหลือ เป็นการดับทุกข์ (พระ

- (๒) รักษากายวาจาให้เรียบร้อย (ศีล)
- (๓) ละอายต่อบาปทุจริต (หิริ)
- (๔) เกรงกลัวต่อบาปทุจริต (โอตตปปะ)
- (๕) สดับตรับฟังหรือเล่าเรียนมาก (พาหุสัจจะ)
- (๖) รู้จักเสียสละ (จาคะ)
- (๗) มีปัญญารอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่

เป็นประโยชน์ (ปัญญา)

พระสุตตันตปิฎกเล่ม ๒๓ หน้า ๕

ถ้ามีทรัพย์ภายในหรือทรัพย์ประเสริฐที่เรียกว่าอริยทรัพย์นี้แล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทรัพย์ภายนอกจะหลั่งไหลมาเองโดยอัตโนมัติ

โดยกลับกัน คนมีทรัพย์ภายนอกที่ไม่มีศีลธรรมประกอบ หรือไม่มีทรัพย์ภายใน ๗ ข้อนี้ประกอบเลย ก็แน่นอนว่าทรัพย์ภายนอกนั้นจะยั่งยืนอยู่ไม่ได้

“เหตุผลทางพระพุทธศาสนาที่ให้แก้ความชั่วด้วยความดี ก็คือ ถ้าใช้ความชั่วแก้ความชั่วจะไม่มีวันกลายเป็นความดีขึ้นมาได้เลย เปรียบเหมือนการล้างของโสโครกด้วยของโสโครก การซักเสื้อผ้าที่สกปรกด้วยน้ำกระโถนจะยิ่งเพิ่มความสกปรกยิ่งขึ้น”

วินัยปิฎกเล่ม ๔ หน้า ๑๘)

๒. ภิกษุทั้งหลาย ยังไม่ตกเป็นทาสของความทะยานอยากที่เกิดขึ้นเพียงใด ก็ยังความเจริญได้ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น (พระสุตตันตปิฎกเล่ม ๒๓ หน้า ๒๑)

ได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นว่า หลักเศรษฐกิจคือการสนองความต้องการของคน แต่หลักชั้นสูงของพระศาสนา มิใช่การสนองหากเป็นการบรรเทาความต้องการที่ไม่จำเป็น และพยายามเป็นนายเหนือความต้องการนั้นๆ ผู้ต้องการหาความสุขจึงควรจะได้พิจารณาด้วยความรอบคอบ

อนึ่งเพื่อที่จะให้พุทธศาสนิกชนได้ก้าวไปสูงกว่าเศรษฐกิจทางโลกอีกขั้นหนึ่ง ทางพระพุทธศาสนาได้เสนอเรื่องทรัพย์ประเสริฐ (อริยทรัพย์) หรือทรัพย์ภายในไว้ ๗ ประการ คือ :-

(๑) เชื้อสิ่งที่ควรเชื่อ (ศรัทธา)

๒. เรื่องแก้ความชั่วด้วยความดี

ในหัวข้อที่ ๒ ของบทนี้ ที่ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้แก้ความชั่วด้วยความดีนั้น มีปัญหาสำคัญที่พึงพิจารณาอยู่ไม่น้อย แต่ก่อนที่จะพิจารณาในรายละเอียดอื่นๆ ขอให้เราพิจารณาหลักคำสอนซึ่งจะยกมาเป็นตัวอย่างก่อน

๑. พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะความตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเหลวไหลและด้วยคำสัตย์จริง

อัมมบท สุตตันตปิฎก เล่ม ๒๕ หน้า ๔๕

๒. เวรไม่ระงับด้วยการจองเวรในที่ไหนๆ เลย ย่อมระงับด้วยการไม่จองเวรต่างหาก ธรรมนี้เป็นของเก่า

อัมมบท สุตตันตปิฎก เล่ม ๒๕ หน้า ๑๕

๓. ความชั่วที่ทำแล้ว ผู้ใดปิดกั้นเสียด้วยความดี (คือเลิกทำชั่วเสีย ทำความดีแทนต่อไป) ผู้นั้นย่อมทำ

โลกนี้ให้สว่าง เหมือนดวงจันทร์พ้นจากหมอกฉะนั้น

พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๓ หน้า ๔๘๗

เหตุผลทางพระพุทธศาสนาที่ให้แก่วรรณคดีด้วยความดีก็คือ ถ้าใช้ความชั่วแก้ความชั่ว จะไม่มีวันกลายเป็นความดีขึ้นมาได้เลย เปรียบเหมือนการล้างของโสโครกด้วยของโสโครก การซักเสื้อผ้าที่สกปรกด้วยน้ำกระโดนจะยิ่งเพิ่มสกปรกยิ่งขึ้น

จริงอยู่ มองในแง่หนึ่งคล้ายเป็นการหัดเสียเปรียบคนที่คอยจะเอาชนะเขาด้วยความดี ปลอ่ยให้เขาเอาความร้ายมาใส่เราข้างเดียว และคล้ายกับเป็นการอ่อนแอด้วยแต่ถ้าเข้าใจความหมายในคำสอนให้ตลอดแล้ว จะรู้สึกว่าการพระพุทธศาสนาได้เตรียมการไว้พร้อมแล้ว ที่จะไม่ให้อะไรเสียเปรียบและไม่เป็นการอ่อนแอ

นั่นก็คือการสอนให้แก้ปัญหา ตั้งแต่ยังไม่เกิดเรื่องร้ายขึ้น เช่น สอนไม่ให้ปลุกศัตรู สอนให้ปลุกมิตร ให้บำเพ็ญสังกัณหัตถ์ คือ รู้จักผูกน้ำใจคนด้วยการให้ การพูดไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ และการวางตัวให้เข้ากับเขาได้ สอนไม่ให้ยั่วยุในการหาเรื่องโต้เถียงอันเป็นการตัดทางทะเลาะวิวาท สอนให้มีเมตตากรุณาต่อคนอื่น อันเป็นการเตรียมตัวในทางดี แทนที่จะให้คนอื่นคิดเป็นศัตรูกลับให้คิดเคารพนับถือ การเตรียมตัวหรือวางตัวในทางดีไว้ให้เป็นนิสัยนี้ทำให้ไม่ต้องแก้ปัญหาร้ายๆ ในภายหลัง มีคำถามว่าถ้าเราทำตนเป็นคนดีแต่คนอื่นเขายังร้ายต่อเราอยู่เราจะทำอย่างไร ตอบว่าทำในทางที่เราจะเสียหายน้อยที่สุด นั่นก็คือให้พยายามต่อสู้ด้วยความดี

ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอบทความเรื่องความพยายาม ซึ่งเคยเขียนไว้เพื่อประกอบพิจารณาต่อไป

ความพยายาม

ได้มีท่านผู้หนึ่งตั้งปัญหาขึ้นว่า คำว่าเวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวรนั้น น่าจะอย่างไร อยู่ เพราะถ้าเราไม่จองเวรตอบ ก็จะเป็นการปล่อยศัตรูให้ได้ใจ และคิดอ่านข่มเหงเบียดเบียนเราหนักขึ้น ทางที่จะระงับเวรได้จึงควรใช้วิธีอาฆาตพยาบาทเพื่อให้ศัตรูรู้ว่า เมื่อเขาข่มเหงรังแกผู้อื่น เขาจะได้รับตอบแทนอย่างสาสม เพราะฉะนั้นการอาฆาตพยาบาท จึงเป็นเครื่องทำให้ศัตรูคิดหน้าคิดหลัง ไม่รังแกใครง่าย ๆ

ปัญหาเรื่องนี้เห็นว่าน่าพิจารณามาก เพราะเกี่ยวกับการตัดสินใจในการปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์ซึ่งทุกคนอาจประสบได้ในวันใดวันหนึ่ง

คำว่าเวรระงับด้วยการไม่จองเวรนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า

มีทางพิจารณาได้เป็น ๒ ประการ คือ พิจารณาตามพยัญชนะหรือเท่าที่ปรากฏเป็นถ้อยคำอย่างหนึ่ง พิจารณาตามความหมายชั้นในซึ่งเป็นเนื้อหาของพระพุทธศาสนาแท้ๆ อีกอย่างหนึ่ง

ประการแรก เวนจะระงับด้วยการไม่จองเวร หรือด้วยความพยายามกันแน่ ถ้ามองกันในแง่ศีลธรรมและความสงบแล้ว ก็ไม่มีปัญหาอะไรที่เราจะเห็นได้ว่า เวนนั้นระงับด้วยการไม่จองเวรแน่นอน

เราอาจถูกคนพูดเสียดสีหรือด่าว่าให้เจ็บใจ เราอาจถูกคนพูดดูหมิ่นเหยียดหยาม แต่ถ้าเรามีความอดกลั้นพอ ไม่ตกเป็นทาสของความโกรธและความวุ่นวายแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็จะผ่านหายไปด้วยการทำเป็นไม่รู้เท่าทัน หรือทำเป็นไม่ได้ยินของเรา มองในแง่เสียเราอาจเสียหายบ้าง ในการถูกเขาวางข้างเดียว แต่เป็นการเสียหายน้อยเพื่อแลกกับการไม่ต้องเสียมาก เพราะถ้าเราไม่อดทนปล่อยให้เกิดการประทุพาระการกันขึ้น เราจะต้องเสียมากแน่นอน คนที่ไม่ยอมเสียหายน้อยนั้น ได้เสียมากถึงขนาดเสียอวัยวะกลายเป็นคนพิการ หรืออย่างแรงถึงกับเสียชีวิตไปก็มี เราจะเห็นได้ว่าบุคคลบางคนดูเหมือนจะมีเรื่องกังวลอยู่แต่การแก้แค้นแก้แค้น หรือพูดจาโต้ตอบกับคนนั้นคนนี้อยู่เนื่องเนืองนี้ ใครพูดจาแหลมมาเป็นต้องถูกโต้กลับไปอย่างสมใจ ถ้าไม่ออกในขณะนั้น ก็ต้องไตร่ตรองหาคำพูดที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเจ็บใจให้จงได้ บางครั้งถึงกับนอนไม่หลับ มีเรื่องเล่าว่าคนแฉวเรือไปได้ ๒ คู่ น้ำแล้ว เพิ่งนึกคำโต้ตอบได้ อุตส่าห์แฉวเรือกลับมา ตอบเขาอีกคำสองคำแล้วจึงจากไป ลองนึกดูก็ได้ว่าบุคคลที่ทำได้ดังนี้จะมีความสุขได้อย่างไร ในเมื่อใจเต็มไปด้วยเรื่องโกรธเคืองขุ่นแค้นคนนั้นคนนี้ คอยแต่จะต่อความยาวสาวความยืดตลอดเวลา เมื่อเทียบบุคคลผู้พร้อมที่จะให้อภัยคนอื่น ผู้กินบ้างเลยบ้างก็ไม่ถือสาหาความ และบางทีก็อาจคิดสนุกๆ ไปจนว่า การที่ทนให้คนอื่นเขาเสียดสีหรือว่ากล่าวเอาบ้าง ก็เป็นการช่วยให้เขามีความสุขได้อย่างหนึ่ง ได้ชื่อว่าทำประโยชน์แก่เขาโดยทางอ้อม จะว่าเป็นการถูกด่าเปล่าๆ ก็ไม่เชิง เป็นการเสียสละเพื่อความสุขของคนที่ชอบด่าอยู่บ้างเหมือนกัน และถ้าคิดเทียบเคียงไปว่า คนขนาดเราก็ดูจะไม่ใช้วิธีเสมอมาแต่ไหน จะถูกเสียดสีว่ากล่าวบ้างไม่ได้เที่ยวหรือ ก็คนขนาดประธานาธิบดี หรือนายกรัฐมนตรีซึ่งมีอำนาจ ยังถูกด่ากันโครมๆ แล้วเราเป็นอะไรมาจะถูกกระแทกกระเทือนบ้างไม่ได้

แม้ในคดีโลก กฎหมายบ้านเมืองก็ไม่สนับสนุนความพยายามอาฆาต คนที่ลู่อำนาจแก่โทษประทุษร้ายร่างกาย

หรือชกต่อยตีรันกัน กฎหมายก็ถือว่าเป็นคู่วิาทรมิตัวบทลงโทษด้วยกันทั้งคู่ ไม่ได้ยกเว้นให้เอาความพยาบาทขึ้นมาแก้ตัวเลย จะยอมให้แก้ตัวก็ต่อเมื่อเป็นการต่อสู้ป้องกันตัวเท่านั้น ยิ่งในการฆ่าคนตายยิ่งเห็นได้ชัดว่า กฎหมายลักษณะอาญาเก่าลงโทษไว้สถานหนักแก่ผู้ฆ่าคนด้วย “ความพยาบาทมาดหมาย” ด้วยประหารชีวิตให้ตายตกไปตามกัน ส่วนประมวลกฎหมายอาญาที่ออกใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๙ กล่าวว่าผู้ใดฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนต้องระวางโทษประหารชีวิต อันแสดงว่าความพยาบาทหาได้ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ศัตรูของเราเท่านั้นไม่ได้ได้กลับมาเป็นอาวุธประหารประหารเจ้าของความพยาบาทนั้นเองด้วย

เมื่อคติโลกไม่สนับสนุนความพยาบาทแล้ว คดีธรรมจะสนับสนุนได้อย่างไร? เพราะเหตุนี้ผู้พยายามบรรเทาความอาฆาตพยาบาท จึงเท่ากับเป็นผู้หัดเสียน้อย จะได้ไม่ต้องเสียมาก และประสบความทุกข์ความเดือดร้อน อันเกิดจากกรรมที่ตนก่อขึ้นนั้น แม้จะไม่กล่าวถึงคนที่เสียชีวิตเพราะความพยาบาทของตนชักนำ เราก็จะเห็นตัวอย่างอื่นอีก เช่นคนผู้อยู่ในคุกตะราง ต้องจองจำทำโทษเป็นสิบๆ ปี หรือตลอดชีวิต เพราะทนต่อความพยาบาทอันเกิดขึ้นประเดี๋ยวเดียวไม่ได้ จึงต้องไปทนอยู่ในที่คุมขัง อันร้ายแรงยิ่งกว่าการทนประเดี๋ยวเดียวอย่างเปรียบเทียบไม่ได้

ประการที่สอง ที่ว่าเราอาจพิจารณาปัญหานี้ตามความหมายชั้นใน ซึ่งเป็นเนื้อหาของพระพุทธศาสนานั้น คือพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้ไปคอยตัดเวรหรือระงับเวรเอาเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ท่านสอนให้เรารู้จักระงับตั้งแต่ยังไม่มีการก่อเหตุ หรือให้หาทางตัดไม่ให้เกิดเรื่องที่เดียวนั้น ก็คือสอนให้รู้จักวางตัวให้ดี ให้คนอื่นแทนที่จะคิดว่าเสียดสีหรือข่มเหงรังแกเรา แต่ให้เขากลับมาเคารพนับถือรักใคร่ เพราะคุณงามความดีของเรา เช่นท่านสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจาน รู้จักช่วยเหลือเจือจานอ่อนหวานไพเราะ รู้จักช่วยขวนขวายทำประโยชน์แก่คนอื่น ไม่เห็นแก่ตนถ้อยเดียว และรู้จักวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย ไม่กลับๆ กลอกๆ ถ้าเราทำดีต่อเขาด้วยน้ำใสใจจริงเช่นนี้ก็เป็นการตัดมิให้เขาข่มเหงรังแกเรา หรือมุ่งร้ายเสียดสีต่อเรา ซึ่งเป็นการระงับเวรได้อย่างแยบคายที่สุด โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความพยาบาทอาฆาตเลย

เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะต้องตัดสินใจในการปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในวันใดวันหนึ่งข้างหน้าแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าพระพุทธภาษิตที่ว่า เวรย่อมระงับด้วย

การไม่จองเวรอันมีความหมายในทางให้บรรเทาความพยาบาทอาฆาตและความหมายในทางให้รู้จักทำตนให้เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วๆ ไปนั้น ยังคงเป็นภาษิตที่ก่อให้เกิดความสงบความสดชื่น และความร่มเย็นเป็นสุขแก่มนุษย์ทุกกาลสมัย

ไม่เฉพาะแต่ในเรื่องความพยาบาทเท่านั้นที่พระพุทธศาสนาสอนให้เอาชนะด้วยความดี แม้ความไม่ดีอื่นๆ จะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ก็ควรเอาชนะด้วยความดีทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะเรื่องของศาสนาเป็นเรื่องสอนให้คนมีใจสูง ไม่ปล่อยตัวไปตามอำนาจฝ่ายต่ำ

๓. เรื่องไม่มองข้ามตนเอง ในการแก้ปัญหาศีลธรรม

โดยปกติคนมักจะเรียกหาศีลธรรม เมื่อตนเองเผชิญเรื่องยุ่งยากที่คนอื่นก่อให้เกิด เช่นถูกข่มเหงเบียดเบียน ถูกกลวง-ล่อฉ้อโกง เป็นต้น พอเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น ก็จะเรียกหาความเป็นธรรม เรียกหาศีลธรรม เรียกหาความยุติธรรมเป็นการใหญ่ ทั้งๆ ที่โดยปกติตนไม่เคยเห็นความสำคัญหรือความจำเป็นของศีลธรรมและความเป็นธรรมแต่อย่างใดเลย

เคยมีอยู่เสมอหนึ่งในระหว่างสงคราม เราได้ยินเสียงปืนกันมากกว่าศีลธรรมเสื่อมโทรม และเสียงวาทันนั้นก็ล้วนแต่ชัดไปที่คนอื่นทั้งสิ้น ตกลงจึงเกิดปัญหาว่าเราจะแก้ความเสื่อมโทรมของศีลธรรมที่ใครดี

ถ้าพิจารณาดูหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นว่าท่านสอนไม่ให้ลืมตัวเราเอง หรือมองข้ามตัวเราเองไป หากให้พิจารณาจัดการที่ตนเราเองก่อน โดยไม่คอยเกี่ยงให้คนอื่นทั้งโลกดีหมด แล้วเราจึงจะดีเป็นคนสุดท้าย

มีพระพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า “บุคคลพึงตั้งตนเองนั้นแหละ ไว้ในทางที่ควรก่อน” (อตุตธานเมว ปฐมัม ปฏิรูปเนนิเวสเย) อัมมบท สุตตันตปิฎก เล่ม ๒๕ หน้า ๓๖ อันแสดงว่าอย่าเกี่ยงให้คนอื่นดีโดยเราไม่สนใจจะจัดการกับตัวเราเองเลย

ข้อควรคิดพิจารณาในการส่งเสริมศีลธรรมหรือในการแก้ปัญหาเรื่องศีลธรรมเสื่อมนั้น ผู้เขียนได้เคยเสนอไว้เป็น ๒ ทาง คือ :-

๑. จัดการกับปัญหาเศรษฐกิจให้เรียบร้อย ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

๒. จัดการกับตัวเราเอง และช่วยกันเผยแผ่ความรู้สึกระทับใจ รังเกียจความชั่วช้าต่างๆ และนิยมในคุณงามความ-

ดี ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

เฉพาะข้อหนึ่งจะขอผ่านไป เพราะได้กล่าวไว้แล้ว ส่วนข้อหลังที่ให้ปลูกฝังความรู้สึกประทับใจ รังเกียจความชั่ว ชั่วทุจริต นิยมในคุณความดีต่างๆ นั้น ความจะขัดขึ้นเมื่อเราสอส่วนดูความพึงใจของเราทั้งหลายในเรื่องอื่นๆ

ในหมู่อิสลามิกชน เขาไม่เดือดร้อนเลยที่ไม่มีเนื้อหมูขายในท้องตลาด เพราะเขามีประเพณีทางศาสนาไม่รับประทานเนื้อหมูกันโดยทั่วไป ในหมู่คนไทยทั่วไป ไม่มีใครรับประทานเนื้อแมวหรือเนื้อสุนัข เพราะฝังใจกันมาแต่โบราณโดยหาสาเหตุไม่ได้ตึ๊ง เหตุผลหนึ่ง เพราะแมวและสุนัขใกล้ชิดกับคนและเป็นสัตว์เลี้ยง จึงไม่มีใครคิดจะกิน แต่คนรุ่นปัจจุบันแม้บางคนไม่เลี้ยงสุนัขหรือเลี้ยงแมวก็เลยพลอยไม่กินเนื้อสัตว์ทั้งสองนี้ไปด้วย คือ พลอยฝังใจไปตามชนหมู่มาก และถ้าถามเหตุผลก็คงตอบได้เพียงว่า นึกรังเกียจเพียงแต่พูดถึงก็อยากจะอาเจียนเสียแล้ว เพราะถ้าจะตอบว่าสุนัขและแมวสกปรกเราก็จะเห็นว่าในบางกรณีหมูสกปรกไม่แพ้สุนัขเลย เพราะกินอุจจาระคนเหมือนสุนัขและปลาบางชนิด เช่น ปลาหมอที่คนไทยนิยมกินกันนั้นๆ ก็ปรากฏว่า เป็นปลาที่ชอบกินอุจจาระคนเป็นอันมาก แต่เราก็ไม่รังเกียจกัน ตกลงเมื่อสาวหาเหตุผลกันหนักเข้า ก็ต้องโยนให้แก่ความพึงใจ ความประทับใจอย่างนั้นๆ กินได้ อย่างนี้กินไม่ได้ และเมื่อเกิดความประทับใจอย่างนี้แล้ว ก็ไม่กินทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เมื่อความพึงใจอาจเกิดได้ในกรณีเนื้อสุนัขหรือเนื้อแมว ฉะนั้นแล้วเราก็อาจหัดหรือปลูกฝังให้เกิดความพึงใจในเรื่องรังเกียจความชั่วและนิยมความดีได้ แต่เรื่องนี้จะต้องทำให้เป็นมติมหาชนโดยการช่วยขยายวงออกไปจากเอกชน และโดยเฉพาะก็คือตัวเราเองก่อน

การจะยอมปลูกความพึงใจหรือความประทับใจชนิดนี้ไม่มีอะไรดีไปกว่าการพิจารณาถึงเหตุผล ในเรื่องเอาใจเขามาใส่ใจเรา เทียบเคียงกันและกัน คนที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่นได้นั้น มักจะเทียบเคียงอกเขาอกเราเสมอ คนเช่นนี้มักไม่ลืมตน และเป็นที่นิยมรักใคร่ของคนทั้งหลาย

คนบางคนถึงคราวตนเป็นเบี้ยล่างหรือเป็นฝ่ายเดือดร้อนแล้ว จะพยายามวิ่งเต้นอย่างเต็มความสามารถไม่เป็นอันกินอันนอน ไม่เลือกที่จะผิดจะถูก จะเสียความยุติธรรมหรือไม่ สุดแต่ให้พ้นความทุกข์ร้อนได้ก็แล้วกัน แต่พอถึงคราวตนเป็นฝ่ายได้เปรียบ เป็นฝ่ายเหนือผู้อื่น ก็จะข่มขู่หรือเหยียบคนอื่นอย่างปราศจากความปรานี

เพราะเหตุนี้ทางพระพุทธศาสนาเมื่อสอนให้คนรู้จักฝึกจิตใจให้ประกอบด้วยเมตตากรุณา จึงได้จัดลำดับในการ

แผ่เมตตาไว้ ๔ ลำดับ คือ :-

๑. ให้แผ่เมตตาไปในตัวเองก่อน นึกปรารภนา ให้ตนมีความสุขพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพื่อจะได้ตนเองเป็นพยานว่าเรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น การแผ่เมตตาในตัวเองนี้ ทำได้ง่ายที่สุด แม้ไม่หัด คนก็มีความรู้สึกกันอยู่โดยปกติแล้ว แต่ถ้าหัดแผ่เมตตาในตนเองก็จะเป็นการก้าวขึ้นสู่บันไดขั้นแรก เพื่อก้าวไปยังขั้นอื่นต่อไป

๒. เมื่อแผ่เมตตาให้ตนเองจนเห็นประจักษ์แก่ใจถึงความรู้สึกรักตนของเราแล้ว ในลำดับต่อไปให้หัดแผ่เมตตาในคนที่เรารักเช่น พ่อแม่ บุตร ภริยาสามี หรือคนที่เป็ญาติมิตร ซึ่งแผ่ได้ง่ายเป็นลำดับที่สอง

๓. แล้วจึงแผ่เมตตาไปในบุคคลที่เรารู้สึกเฉยๆ ไม่รัก-ไม่ชัง หรือเป็นผู้ที่เราไม่ค่อยมีความสนใจเท่าไรนัก

๔. ต่อจากนั้นจึงหัดแผ่เมตตาชั้นยากที่สุด คือ แผ่เมตตาในคนที่เป็ศัตรู เพราะตามปกติคนเรามักจะคิดแต่ให้ศัตรูพินาศย่อยยับ พอใจที่จะเห็นศัตรูมีอันเป็นไปต่างๆ แม้เช่นนั้นทางพระพุทธศาสนา ก็สอนให้มีใจสูงพอที่จะหัดให้อภัย และให้มีภาพรณชาติต่อศัตรู ใครไม่เคยหัดจะลองหัดดูบ้างก็จะเป็นการดี เพราะเรามักจะได้ยินแต่ว่า ถ้าเป็นคนๆ นั้นแล้ว ก็ขอผูกพยาบาทหรือผูกโกรธตลอดไป ยากที่จะมีใครหัดยกกระดับจิตใจให้สูงโดยให้อภัยแก่ศัตรู และแผ่ความปรารภนาดีไปยังบุคคลเหล่านั้นได้

เป็นอันขอสรุปไว้ในท้ายบทนี้ อันว่าด้วยคุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนาว่าด้วยการส่งเสริมศีลธรรมว่าการนึกถึงอกเขาอกเรา หรือเอาใจเขามาใส่ใจเรานั้นเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งคู่เคียงกับหลักเศรษฐกิจส่วนบุคคล

ในทีใดไม่มีการเห็นอกเห็นใจกัน ในทีนั้นจะมีการแบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา คอยจ้องจับผิดหาความกัน และคอยปกปิดความผิดของตน ขยายความผิดของคนอื่นเพียงเล็กน้อยให้ดูใหญ่โตขึ้น ความเมตตากรุณาแม้จะเป็นคุณธรรมชั้นสูง ละเอียดอ่อนยังความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้น แต่ถ้าคนเรายังไม่ยอมเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ยอมเอาใจเขามาใส่ใจเราแล้ว ก็ยากที่คนจะปลูกฝังความเมตตากรุณานั้นในจิตใจของตนเองได้ จะปลูกฝังได้ก็เฉพาะความเมตตากรุณาต่อตนเองฝ่ายเดียว แล้วเหยียบย่ำผู้อื่นให้แหลกลาญลงไป เรื่องควรจะเล็กลายเป็นเรื่องใหญ่ ควรจะให้อภัยได้ กลายเป็นเรื่องคอขาดบาดตายไป เพราะฉะนั้นคุณลักษณะข้อนี้ของพระพุทธศาสนา จึงช่วยเผยแผ่สันติสุขให้แพร่หลายไปอย่างแท้จริง

วิ บ า ก ก ร ร ม

จากชีวิตจริง

สถิตย์ เล็งไธสง

คณแม่ของผมมีเพื่อนรักคนหนึ่งชื่อแม่บัว ปัจจุบันอายุ ๙๔ ปี อยู่ที่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ส่วนคุณแม่ของผมเสียชีวิตไปเมื่อ ๓๐ ปีแล้วขณะอายุ ๖๔ ปี ผมจึงรักแม่บัว และถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นคุณแม่ของผม ผมไปกราบแม่บัวเป็นประจำ และให้เงินทุกครั้งที่ผมไป

แม่บัวเป็นคนไม่ฟุ้งซ่านตลอดชีวิต เข้าวัดรักษาศีลมาตลอด จนกระทั่งไม่กี่ปีมานี้ท่านเดินไม่ไหว จึงหยุดไปวัด ผลแห่งการไม่เบียดเบียนสัตว์ทำให้ท่านอายุยืน สุขภาพดี ไม่เจ็บไม่ไข้

แม่บัวสมรสกับคนจีน มีบุตรชายหญิงรวม ๘ คน บุตรชายของท่านคนหนึ่งชื่อสมเกียรติ ซึ่งผมรักเหมือนน้องชาย สมเกียรติรับราชการ

เป็นตำรวจ ตำแหน่งสุดท้ายคือนายดาบ ฝ่ายการสื่อสาร กองตรวจคนเข้าเมือง ที่ชอยสวนพลู กรุงเทพมหานครนี้เอง

เนื่องจากสมเกียรติเป็นคนมีรูปร่างใหญ่ หมดหนทางในการตำรวจจึงให้ชกมวย จนมีชื่อเสียงโด่งดัง เมื่อเห็นว่าตัวเองมีพลังกำลัง สมเกียรติก็มักจะไม่กลัวใคร ถ้าไม่ชอบใจก็จะต่อเอาชกขึ้น ชกออกไป เตี้ยของสมเกียรติเองก็ภูมิใจที่มีลูกเป็นนักมวย เทียวลุยवादใครต่อใครทั่วไปหมด แต่ดูจะไม่ค่อยมีคนสนใจในความโหดร้ายของสมเกียรติเท่าใดนัก

ในการชกมวยครั้งหนึ่ง สมเกียรติเตะคู่ต่อสู้ตาย

การให้ทุกซ์แก่ผู้อื่นทุกชั้นนั้นยอมถึงตนไม่ช้าก็เร็ว สมเกียรติเองมิได้อยู่ในข้อ

ยกเว้นเลย หลังจากเตะคู่ต่อสู้ตาย สมเกียรติก็ร่างกายทรุดโทรมต้องเลิกชกมวยและป่วยกระเสาะกระแสะเรื่อยมา ทั้งเนื้อทั้งตัวของสมเกียรติเต็มไปด้วยโรคสารพัด ในไตเต็มไปด้วยนิ่วตัวเล็กๆ ผ่าตัดเอาออกแล้วมันก็กลับมีขึ้นมามาก ต้องผ่าตัดเพราะนิ่วถึง ๔ ครั้ง จนหมอบอกว่าไม่มีที่จะให้ผ่าตัดต่อไปอีกแล้ว ที่ขาที่เคยแข็งแรงถึงกับเตะคนตายนั้นก็เต็มไปด้วยเส้นเลือดขอดโป่งพองเต็มไปหมด ต้องใช้ผ้าพันแผลพันไว้ตั้งแต่โคนขาถึงปลายเท้า สมเกียรติมีชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ทรมานที่สุด เคลื่อนไหวร่างกายด้วยความยากลำบาก ต้องอาศัยคนอื่น ผมเองเป็นบุคคลหนึ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือสมเกียรติซึ่งผมรักเหมือนน้องชาย สมเกียรติมักจะพูดกับผมว่า

“มันเป็นกรรมของผม ที่ไปทำกับผู้อื่น โดยเฉพาะที่ผมเตะเขาตายนะพี่นะ ผมต้องก้มหน้ารับวิบากกรรมไป”

ชีวิตบั้นปลายของสมเกียรติอยู่ในโรงพยาบาลครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งอยู่กับครอบครัว แต่ความเจ็บปวดทรมานมีอยู่ตลอดเวลา หมอบอกว่าสมเกียรติทนมากน่าจะตายนานแล้ว คงจะเป็นเพราะเจ้ากรรมนายเวรยังไม่ให้ไป อยากจะให้ทรมานรับกรรมไปนานๆ จนกระทั่ง

ปลายปี ๒๕๓๒ สมเกียรติต้องเข้ารับการผ่าตัดอีกที่โรงพยาบาลรามธิบดี ด้วยโรคอะไรผมไม่เข้าใจเกี่ยวกับภายในทรวงอก ผ่าตัดแต่คอลงไปจนจรดสะดือ ถ้าเป็นคนที่ทำกุศลไว้มากแผลนั้นจะหายภายในเวลาไม่นาน แต่แผลของสมเกียรติตรงกันข้าม ไม่ยอมหาย โดยเฉพาะที่ตรงหัวใจ เป็นช่องว่าง ต้องใช้ผ้าอนามัยปิดทับไว้ ผมไปเยี่ยมที่ไรสมเกียรติจะเปิดแผลให้ผมดูมองเห็นหัวใจเต้นระรัวอยู่น่าเวทนาที่สุด ความรู้สึกของสมเกียรติเหมือนนอนแน่วอยู่ในขุมกรอเวฬุ หายใจหอบมีไข้ขึ้นตลอด ลาพักรักษาตัวครั้งสุดท้ายนั้นจนหมดวันลา ในที่สุด ต้องลาออกจากราชการ ร่างกายผ่ายผอมลงโดยลำดับ ผิวเนื้อที่เคยขาวเหมือนหอยกกล้วยก็กลายเป็นหมองคล้ำลงจนในที่สุดดำเหมือนตอตะโกหมดความรู้สึก ต้องอยู่ด้วยเครื่องช่วยหายใจอยู่อีกหลายเดือนก่อนสิ้นลมหายใจเมื่อต้นปี ๒๕๓๓

ท่านผู้อ่านที่รัก ผลของกรรมนั้นเป็นของแน่นอน ใครทำดีจะมีแต่ความสุข แต่คนที่ให้ทุกข์แก่ผู้อื่น ทุกข์นั้นจะถึงตัว ไม่ต้องรอถึงชาติหน้า เพราะฉะนั้นผมจึงขอให้ทุกท่านได้ทำแต่ความดี มีเมตตา แล้วท่านจะมีแต่ความสุข

กระแสแห่งกรรม ๔

ต่อจากหน้า ๖๖

ไว้หนา ทำให้เกิดภาวะตื่นเชินจนเข้าไม่ถึงก็อาจเป็นอีกมุมมองหนึ่งได้

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสเงื่อนไขซึ่งมีสองด้านคือ ด้านความลุ่มลึกและความตื่นเชินภายในรากฐานที่หลากหลายของคนซึ่งปะปนกันอยู่ แม้เพียงในกรอบของไทย บุคคลใดมีภาวะที่ลุ่มลึกกว่า หากกระทำดีที่สุด แม้บุคคลอื่นซึ่งอาจยังคงตื่นเชิน ย่อมเป็นโอกาสให้กำหนดวิถีทางทั้งสองด้าน ให้เจริญลงสู่ระดับที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้นได้ไม่ว่าเร็วหรือช้า ในเมื่อแต่ละคนย่อมมีโอกาสเท่าเทียมกันหมด

ยิ่งเป็นวิถีทางที่มุ่งลงสู่ความลุ่มลึกซึ่งมีรากฐานจริงอยู่ในตนเอง ย่อมไม่มีใครอื่นจะปิดกั้นได้นอกจากตัวเองอย่างน่าจะเป็นได้ชัดเจน ดังนั้นความเพียรพยายามที่เด็ดเดี่ยวมั่นคง เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่แท้จริงของแต่ละคนในอีกด้านหนึ่ง ย่อมมีผลชำระล้างเงื่อนไขแห่งกรรมเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว จึงสรุปในขั้นนี้ได้ว่า ในสภาวะสังคมไทยปัจจุบันไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นและทำให้เป็นไปอย่างไรก็ตามวิถีทางที่ช่วยให้แต่ละคน

ค้นพบช่องทางดำเนินชีวิตจากประเด็นปัญหาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของบทความเรื่องนี้ได้อย่างแจ่มชัด ย่อมช่วยให้วิถีชีวิตแต่ละคนสามารถอยู่ได้ตามเหตุและผล

การมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นประโยชน์ต่อชีวิต คนเรามาก

ชาคริต จุลกะเสวี

ท่านผู้อ่าน “วารสารไทย” ที่รักทั้งหลาย ในยุคที่โลกของเราแคบและเล็กลง เพราะมีระบบโทรคมนาคมที่เจริญก้าวหน้าดีขึ้นมากแล้วอย่างปัจจุบันนี้ พร้อมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ทุกสาขาด้วยแล้วเช่นนี้ จึงมีส่วนช่วยให้ชีวิตคนเรา มีอายุยืนยาวกว่าแต่ก่อนได้โดยเฉลี่ยดีขึ้น

ถึงแม้จะมีปัญหาอยู่บ้าง ทางด้านที่มีมลภาวะรอบตัวคนเรามีพิษภัยมากขึ้น เพราะสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยให้อย่างในสมัยก่อน จึงมีส่วนที่จะเป็นอันตรายต่อชีวิตและจิตใจของคนเรามากขึ้นก็ตาม แต่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์การแพทย์สาขาต่างๆ ก็ได้ช่วยทำให้คนเราเอาชนะปัญหาเหล่านั้น หรือทำให้ผองภัยเหล่านั้นได้คลี่คลายลงไป หรือมีผลกระทบต่อสุขภาพและจิตใจลดน้อยลงไปได้เป็นอันมาก จึงช่วยให้คนเราในยุคปัจจุบันนี้ สามารถต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ได้ดีขึ้น ทั้งๆ ที่โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ มันก็ได้พัฒนาก้าวหน้าล้าไปอยู่ทุกขณะเช่นกัน อย่างที่คนเรากำลังต้องเผชิญกับความหนัก

ใจเรื่องโรคเอดส์อยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นต้นสำหรับการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนไทยเรานั้น ก็นับว่าแสนจะโชคดีที่ส่วนใหญ่ก็ได้มีพระพุทธศาสนาเป็นหลักมัน ที่คนเรายึดถือและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแล้ว คำสอนของสมเด็จพระพุทธองค์นั้นทรงเป็นคำสอนชี้แนะแนวทางการปฏิบัติของทุกชีวิตได้อย่างประเสริฐยิ่ง และมีความทันสมัยอยู่เสมอ นับเป็นโชคอย่างมหาศาลของคนไทยเราที่ได้มีโอกาสเกิดมาในร่มเงาของพระบรมพุทธานุภาพ ซึ่งเป็นยอดแห่งความสันติสุข นำความชุ่มชื่นมาสู่ดวงใจของผู้คนทั้งหลายได้ชั่วนิรันดร์

และที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งก็คือว่าคนเราได้รู้จักให้ความสำคัญต่อเรื่องสุขภาพจิตและสุขภาพพลานามัยที่ดีขึ้นให้ความสำคัญต่อทั้งเรื่องของ “อาหารกาย” และ “อาหารใจ” ได้อย่างถูกต้องดีขึ้นด้วยแล้วนั่นเอง

เมื่อพูดถึงเรื่องอาหาร คนส่วนใหญ่คงจะนึกถึงสิ่งที่นำรับประทาน ที่อยากได้ออยากบริโภคในชีวิตประจำวัน แต่ก็คงมีส่วนหนึ่งคือผู้ที่ขัดสนยากไร้ที่ยังคงจำใจต้องบริโภคอาหารตามแต่

ที่จะพอกามาได้ เพื่อประทังให้ชีวิตยืน
ยงอยู่รอดไปได้ในวันหนึ่งๆ เท่านั้นเอง
อย่างนี้ก็ยังมีอยู่ทั้งในชนบทที่ห่างไกล
และยังขาดแคลนขัดสนอยู่ หรือแม้แต่
ในแหล่งชุมชนแออัดบางแห่ง ที่รัฐยัง
แก้ไขปัญหาลำเนาไม่ได้ไม่เป็นที่เรียบร้อย

ทางด้านนักวิชาการก็พยายามที่
จะเห็นว่า การรับประทานอาหารทาง
กายนั้น ก็ควรที่จะต้องเลือกหาอาหาร
มารับประทานให้ครบทั้ง ๕ หมู่ตาม
หลักวิชาโภชนาการ เป็นอาหารซึ่งมี
คุณค่าสมราคา ที่จริงอาหารซึ่งมีราคา
แพงนั้นก็มิใช่ว่าจะมีคุณค่าสูงเสมอไป
และอาหารที่มีราคาถูกๆ นั้น ก็ไม่จำเป็น
ว่าจะต้องเป็นอาหารที่ไร้คุณค่า
เสมอไปเช่นกันนั้นแหละครับ

และก็เป็นความจริงอีกประการ
หนึ่งที่ว่า คนเราหนีความแก่และการ
เจ็บไข้ไปไม่พ้น แต่ความก้าวหน้าทาง
วิทยาศาสตร์ และความรู้ทางการ
อาหาร ได้ช่วยทำให้คนเรามีอายุยืน
ยาวขึ้นได้ ถ้าคนเราโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
พี่น้องเกษตรกรที่อยู่กับธรรมชาติสิ่ง
แวดล้อมที่ดี รู้จักจัดระบบการบริโภค
อาหารให้ดี ก็จะทำให้มีอายุยืนนานได้
ดีกว่าคนในเมือง ซึ่งมีมลภาวะที่เป็น
พิษภัยต่างๆ แวดล้อมอยู่มากมายเหลือ
เกิน

คนเราแต่ละคนจะแก่ช้าหรือแก่
เร็วไม่เท่ากัน เมื่อร่างกายเติบโตเต็มที่
แล้ว มีอายุมากขึ้นแล้วก็มีเซลล์ใน
ร่างกายเสื่อมลง หรือมีเซลล์ตายลง
มากกว่าเซลล์ที่เกิดใหม่ จึงทำให้
อวัยวะบางส่วนเสื่อมลง ทำงานได้ช้าลง
ดังนั้น เมื่อเป็นคนแก่ผู้สูงอายุ ก็ขอให้
เป็นคนแก่ที่มีสุขภาพดี สามารถที่จะ
ช่วยตนเองได้ และมีสุขภาพทางจิตที่
สมบูรณ์ดีด้วยเถิดนะครับ

ในปัจจุบันนี้ ท่ามกลางความ
สับสนวุ่นวายของสังคม ไม่ว่าจะเป็น
ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมหรือ
ปัญหาด้านการเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ต่างๆ หรือปัญหาในเรื่องของความรัก ความโลภ-โกรธ-หลง ตลอดจนความเกลียด หรือความต้องการอำนาจอย่าง ที่นักการเมืองบางท่านได้แสดงกันอยู่ ปัจจุบันนี้ก็ตาม แต่คนเราทุกคนก็ยัง ต้องบริโภคอาหารอยู่ ซึ่งส่วนมากคน เรามักจะมุ่งอยู่แต่การได้บริโภคอาหาร เพื่อบำรุงร่างกายเท่านั้น เรามักจะลืม ไปว่าที่ชีวิตของเราจะสมบูรณ์ดีได้นั้น ยังจำเป็นที่จะต้องมี **“อาหารทางใจ”** ไว้บริโภคด้วย

คือชีวิตคนเรานั้นอาจจะกล่าวได้ ว่าประกอบด้วย ๒ ส่วนสำคัญ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ส่วนหนึ่งเรียกว่ากายหรือร่างกาย และอีก ส่วนเรียกว่าใจหรือจิตใจ ฉะนั้น ถ้าจะให้ชีวิตคงอยู่ได้ดี ก็จำเป็นจะต้องได้ อาหารมาหล่อเลี้ยงทั้งร่างกายและจิตใจให้เหมาะสมด้วย

ถ้าจะถามว่า ร่างกายและจิตใจ อะไรจะสำคัญกว่ากัน ตามหลักของ

พระพุทธศาสนาท่านก็ได้มีคำกล่าวไว้ว่า **“ใจเป็นนาย-กายเป็นบ่าว”** หมายความว่า จิตใจสำคัญกว่าร่างกาย หรือ จิตใจมีอำนาจเหนือร่างกาย เมื่อถึงจุดนี้ก็น่าจะบอกต่อได้แน่ครับว่า อาหารที่สำคัญมากซึ่งจะทำให้ชีวิตคงอยู่ได้นั้น จริงๆ แล้วก็คือ **“อาหารใจ”** นั่นเองแหละครับ

สิ่งใดก็ตามที่ทำให้จิตใจชุ่มชื้น มีชีวิตชีวา มีความสุข ความสงบ มีความรัก มีความหวัง หัวเราะได้ ยิ้มได้ สิ่งนั้นก็อาจเรียกได้ว่าเป็นอาหารใจได้ทั้งสิ้น

ได้มีการพิสูจน์กันมาแล้วว่า คนที่มีจิตใจไม่ดีงาม หรือที่เรียกว่ามีความผิดปกติทางจิตใจเช่นมีความเครียดมาก คิดมาก หงุดหงิด โกรธง่าย เจ็บป่วย เป็นโรคซึมเศร้าหรืออะไรเหล่านี้เป็นต้น ก็มักจะมียาสันกว่าคนที่จิตใจเป็นปกติ คนที่ขาดอาหารทางใจนั้นแม้ขณะยังมีชีวิตอยู่ก็เหมือนตกรกทั้งเป็นนั่น

แหละครับ

อาหารสำหรับบำรุงร่างกายและ บำรุงจิตใจคนเรานั้น จึงนับว่ามีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน บรรดาท่านผู้สูงอายุ หมายถึงวัยที่คนเรามีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ซึ่งถือเป็นวัยที่ร่างกายและจิตใจกำลังเสื่อมถอย คนที่เจ็บป่วยอยู่เสมอก่อนวัยนี้ เมื่อเข้าสู่วัยนี้ยิ่งจะเกิดความเสื่อมถอยได้ง่ายขึ้น แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามีร่างกายและจิตใจปกติดีมาตลอด ก็สามารถจะช่วยเหลือความเสื่อมถอยเมื่อเข้าสู่วัยนี้ได้ดีอยู่

ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุทุกท่านควรจะต้องรู้จัก **“การบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ”** คือ รู้จักกินอาหารที่พอดีกับความ ต้องการและความจำเป็นของร่างกายตามวัย ในวัยสูงอายุนี้ความต้องการอาหารสำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น มีความต้องการจำนวนอาหารที่บริโภคลดลง โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งอาหารประเภทไขมัน และอาหารควรจะต้องเคี้ยวง่าย ย่อยง่าย เพื่อให้เหมาะสมกับสมรรถภาพของฟัน และความสามารถในการย่อยอาหาร ตลอดจนความสามารถในการดูดซึมอาหารของกระเพาะและลำไส้ ที่มีประสิทธิภาพลดลงไปตามวัยแล้วนั่นเอง

ปัญหาที่สำคัญในวัยสูงอายุนี้ก็คือ อย่างหนึ่งก็คือ โรคท้องผูก จึงต้องเพิ่มการบริโภคอาหารผักและผลไม้ให้มากขึ้นด้วยก็จะดี เพื่อช่วยในการขับถ่าย และยังมีประโยชน์ในแง่ได้วิตามิน และแร่ธาตุที่ดีขึ้นอีกด้วย

จากตัวอย่างดังกล่าวนี้ ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุจึงควรจะต้องบริโภคอาหารที่มีลักษณะและประเภทของอาหารเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ไม่สามารถจะบริโภคตามใจปาก หรือตามสบายเหมือนแต่ก่อนอีกแล้ว ผู้สูงอายุจึงควรจะต้องมีความรู้ และมีความระมัดระวังตนเองให้มากยิ่งขึ้นในเรื่องเหล่านี้ด้วยจึงจะดี

จะเห็นได้ว่าสำหรับ “อาหารทางกาย” นั้น ท่านที่อยู่ในวัยสูงอายุจะต้องรู้จักเลือกและระมัดระวังเป็นพิเศษใน “อาหารทางใจ” ที่จะทำให้ก็ต้องรู้จักเลือกและระมัดระวังเป็นพิเศษนั้น หรือยิ่งกว่าอาหารทางกายเสียอีกด้วยซ้ำไป

ด้วยจิตใจของคนที่สูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้เช่นเดียวกับร่างกาย คือหนึ่งความเสื่อมไปไม่พ้นเกิดจากความรู้สึกที่ต้องเผชิญกับความลดถอยในด้านกำลังวังชา มีการเจ็บป่วยบ่อยครั้งขึ้น ความรับรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ไม่ดี มักจะมีการหลงลืมมากขึ้น สมรรถภาพทางเพศลดถอยหรือหมดไปปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ หรือโลกที่กำลังพัฒนาได้ยากขึ้น จะคิดจะทำอะไรก็เชื่องช้าลง และมักมีความผิดพลาดมากขึ้น การไปมาหาสู่ของลูกหลาน ตลอดจนจนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงก็

มีน้อยลง มีการล้มหายตายจากของผู้สนิทชิดเชื้อเพิ่มมากขึ้น ต้องเกษียณอายุออกไปจากงานประจำที่เคยปฏิบัติ ทำให้หมดอำนาจวาสนา หมดความเคารพนับถือยกย่องกราบไหว้จากผู้อื่นเหล่านี้ เป็นต้น

จากสาเหตุต่างๆ ดังกล่าวเหล่านี้เอง ที่ทำให้จิตใจของผู้สูงอายุมักจะหงุดหงิด อารมณ์เสื่อง่าย โกรธง่าย คนสูงอายุมักมองสภาพตัวเองและมองอนาคตด้วยความรู้สึกท้อถอย รวมทั้งได้มีการลดปริมาณของสารเคมีบางชนิดในสมองเกิดขึ้นด้วย จึงมักจะทำให้คนสูงอายุมีอาการเศร้าได้ง่ายกว่าปกติด้วยนะครับ

เมื่อจิตใจของคนสูงอายุเป็นเช่นนี้ อาหารใจจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดสภาพที่เลวลงดังกล่าว ถ้าจะเกิดก็เกิดน้อยที่สุดหรือช้าที่สุด ดังนั้น จึงจำเป็นที่คนเราทุกเพศทุกวัยจะต้องเรียนรู้ คนสูงอายุก็ควรได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเพิ่มความระมัดระวังตนเองได้ดีขึ้น ลูกหลานก็ควรเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ ปู่-ย่า ตา-ยาย ซึ่งเป็นที่รักของเขาให้ดียิ่งๆ ขึ้นด้วย

“อาหารใจ” ในวัยสูงอายุนั้นมีอะไรบ้าง?

อาหารใจแตกต่างจากอาหารกาย เพราะไม่ได้ให้กินเข้าไป ไม่ได้เป็นอาหารประเภทรูปธรรมที่จับต้องได้หรือชั่งน้ำหนักได้ แต่เป็นอาหารประเภทนามธรรม ที่จับต้องไม่ได้ ชั่งน้ำหนักก็ไม่ได้ เพราะให้ด้วยการแสดงออกของอารมณ์ ความรู้สึก สีหน้า ท่าทาง อากัปกริยา คำพูด การกระทำของร่างกายในวัยสูงอายุ

แต่อาหารใจนั้น นอกจากหลักธรรมคำสั่งสอนอันประเสริฐในพระพุทธศาสนาโดยตรงแล้ว อาหารใจที่จัดขึ้นตามหลักวิชาการทางพฤติกรรมศาสตร์ ทางด้านสังคมศาสตร์ และจิตวิทยา

พื้นฐานสำคัญของอาหารใจนั้นก็ ได้แก่ ความรัก ความห่วงใย ความสุขที่ได้ทดแทนพระคุณ และที่ได้เห็นคนสูงอายุมีสความสุข มีความเสียสละ ความอดทน ความเต็มใจความเข้าใจให้อภัยไม่ถือสาเหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นการกระทำที่ดีงามทั้งสิ้น

พื้นฐานของอาหารใจนี้จึงมีความสำคัญไม่น้อย เพราะจะเป็นปัจจัยกระตุ้นหรือเป็นแรงผลักดัน ให้มีอาหารใจเกิดได้ดีขึ้นด้วยนั่นเอง

ก็ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า อาหารใจแตกต่างจากอาหารกาย เพราะไม่ได้ให้กินหรือบริโภคเข้าไปโดยตรง ไม่ได้เป็นอาหารประเภทรูปธรรม แต่เป็นอาหารประเภทนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพราะให้ด้วยการแสดงออกของจิตใจ และอารมณ์ ความรู้สึก สีหน้า ท่าทาง อากัปกริยา คำพูด การกระทำของผู้ให้ ผู้ใกล้ชิดซึ่งอ่อนวัยกว่า จึงควรจะมี ความเข้าใจเรื่องเหล่านี้ให้ดีด้วย

อาหารใจมีอยู่หลายชนิด นอกเหนือจากหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาแล้ว ที่จะกล่าวต่อไปนี้ก็เป็นชนิดที่สำคัญ ซึ่งมีอยู่ ๖ ชนิดที่เป็นอาหารใจซึ่งจำเป็นและขาดเสียมิได้ นอกจากนี้นี่ยังอาจจะมีอาหารใจอีกหลายอย่าง ที่ท่านผู้รู้อื่นๆ อาจเห็นว่าสำคัญและจำเป็นอีกก็ได้ จากความรู้และประสบการณ์คนเราโดยทั่วไป คิดว่าอาหารใจ ๖ ชนิดนี้ก็น่าจะเป็นพื้นฐานที่เพียงพอแล้ว ซึ่งได้แก่สิ่งที่ควรปฏิบัติได้ไม่ยากดังต่อไปนี้ คือ

๑. จงอย่าทอดทิ้งคนสูงอายุอย่าปล่อยให้อยู่คนเดียววนเวียนกันไป โดยเฉพาะในเวลาค่ำคืนหรือขณะที่มีปัญหา หรืออยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่น่ากลัวจะมีอันตราย เพราะคนสูงอายุมักรู้สึกไม่มั่นคงในจิตใจ ด้วยมีสมรรถภาพของร่างกายลดลง อาจจะช่วยตนเองไม่ค่อยได้ บางครั้งจึงรู้สึกท้อแท้ว่าไม่มีคนเหลียวแล จึงอยากให้มีลูก

หลานไปมาหาสู่ ใกล้ชิด มาสัมผัสสกด จวบ เอาใจใส่

มีคนสูงอายุหลายท่าน ที่จำเป็นต้องไปพบจิตแพทย์ด้วยอาการวิตกกังวล หวาดกลัว ระแวง แต่เมื่อแพทย์ตรวจดู ก็พบว่า มีอาการนี้เกิดขึ้นในตอนกลางวัน ขณะที่ลูกหลานออกนอกบ้านทั้งหมด คนรับใช้ไม่อยู่ หรือระยะเวลาที่ลูกหลานพากันไปเที่ยวค้างคืนนอกบ้านทั้งหมด เหล่านี้ เป็นต้น

๒. จงให้ความสำคัญ และยกย่องนับถือผู้สูงอายุ เช่น การที่ลูกหลานไปလာมาไหว้ ขอศีลขอพร ขอคำแนะนำ สั่งสอน รับฟังปฏิบัติตาม ให้เล่าเรื่องเก่าที่เคยรุ่งโรจน์มีความสำเร็จในชีวิต หรือเชิญไปร่วมงานที่คิดว่าท่านสามารถไปได้ เชิญให้เป็นผู้ทำพิธีทางศาสนา เหล่านี้ เป็นต้น

๓. ควรชวนผู้สูงอายุพูดคุย ได้ถามทุกข์สุขกันด้วย เพื่อให้คนสูงอายุได้มีโอกาสเล่าความรู้สึกที่มี ระบายความในใจ หรือความไม่สบายใจออกมา แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ในชีวิตประจำวันของบุคคลในบ้าน หรือสังคมนอกบ้าน ลูกหลานควรจะเล่าข่าวดี หรือการเปลี่ยนแปลงด้านดีให้ท่านทราบบ้าง ถ้าท่านทราบปัญหาอยู่แล้ว ก็ควรเล่าความคืบหน้าในการแก้ปัญหาให้ทราบ การพูดคุยกันจะทำให้คนสูงอายุรู้สึกอบอุ่น ที่เห็นลูกหลานเอาใจใส่ ไม่เหงา คลายความเป็นห่วงหรือวิตกกังวล ตามหลักจิตวิทยาคนสูงอายุมักจะรู้สึกเหงา คิดมาก และมักคิดในด้านร้าย วิตกกังวลอยู่เสมอ จึงต้องช่วยผ่อนคลายให้ดี

๔. ควรให้เงินทองของใช้และสิ่งที่ต้องการแก่ผู้สูงอายุ ลูกหลานควรจัดหาเสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องใช้ อาหาร ตามที่ท่านผู้สูงอายุอยากได้ อยากบริโภค ถ้าเป็นสิ่งที่สามารถจัดหาได้ก็ควรจัดหาให้ท่าน และเงินทองในกระเป๋าของท่านก็ควรจะมีสำรอง

จัดไว้ให้ใช้ได้ขาด เพื่อสะดวกที่ท่านจะจับจ่ายซื้อหาสิ่งของ หรืออาหารการกินด้วยตัวของท่านเองบ้าง ไปเที่ยวที่ไหนมาก็อย่าลืมซื้อของที่ระลึก ของใช้ต่างๆ ติดมือมาฝากท่านด้วย

๕. ควรพาท่านผู้สูงอายุไปเยือนสถานที่ที่เป็นความหลัง ไปพบญาติมิตรเพื่อนเก่าที่เคยนับถือรักใคร่สนิทสนมกันมา คนสูงอายุมักมองอดีตด้วยความสุขใจ แต่มองอนาคตด้วยความมืดมน เป็นห่วงกังวล ลูกหลานจึงควรพาไปเยี่ยมบ้านเกิด ชมสถานที่ที่เคยอยู่ทำงานด้วยความสุขสำเร็จ ไปเยี่ยมเยือนผู้ที่เคยผูกใจกันมาก่อน ให้ท่านได้มีโอกาสพูดคุยกันถึงความหลังด้วยความผูกพันสนทนากัน การกระทำดังกล่าวยังถือเป็นโอกาสให้ท่านได้เที่ยวเตร่หาความสุนนอกบ้าน เปลี่ยนบรรยากาศได้ดีอีกด้วย

๖. ควรหันเหความสนใจของท่านผู้สูงอายุไปในทางทำให้เกิดความสุข ความสงบ ความสนุกเพลิดเพลิน เช่น จัดหาหนังสือ เทปวิทยุ วีดีโอเทปประเภทต่างๆ ที่ให้ความรู้สึกรื่นเริงให้ท่านได้อ่าน ได้ฟัง ได้ชมตามใจชอบ

ปัจจุบันสื่อประเภทยี่มีมากมาย ในท้องตลาด หาไม่ยาก ราคาก็ไม่แพง และวิชาการที่ก้าวหน้าแปลกใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความสุข และติดตามได้ตลอดเวลา นับเป็นอาหารใจที่มีราคาไม่แพง มีหลายรสชาติ ให้ผลดีคุ้มเกินค่า และยังเป็นอาหารในชั้นดีกับคนวัยอื่นในครอบครัวได้อีกด้วยนะ ครับ

ก็เมื่อท่านผู้อ่านทั้งหลายได้ทราบแล้วว่า มีอาหารทางใจที่มีรสชาติอยู่เป็นพื้นฐานที่สำคัญทั้ง ๖ ประการดังกล่าวแล้วนี้ วิธีการให้อาหารทั้ง ๖ อย่างนั้น ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกับการป้อนอาหารหวานคาวแก่ท่านผู้สูงอายุ อย่างนี้ท่านจะปฏิบัติไม่ได้เสียหรือ?

แต่สิ่งที่ใคร่ขอเรียนย้ำไว้ในตอนท้ายเรื่องนี้ด้วยสักระหนึ่ง ก็คือว่า วิธีการให้อาหารใจทั้ง ๖ ชนิดนี้จะต้องค่อยทำค่อยไป และควรจะเริ่มให้ตั้งแต่ก่อนเข้าวัยสูงอายุได้ก็จะยิ่งดี ผู้ให้ต้องมีวิธีการให้ที่เหมาะสม ซึ่งอาจจะมีแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความถนัดของผู้ให้ และความพอใจกับความต้องการของผู้รับด้วย ซึ่งแต่ละคนอาจจะไม่เหมือนกัน ลูกหลานจึงต้องให้ความสนใจเรียนรู้ และรู้จักปรุงแต่งชนิดของอาหารและวิธีการให้ เพื่อให้เกิดผลดีได้อย่างเต็มที่ด้วย

ท่านผู้อ่านทั้งหลายครับ สำหรับการปฏิบัติดังกล่าวต่อท่านผู้สูงอายุ ท่านผู้เฒ่าผู้แก่ ในครอบครัวของพี่น้องประชาชนทั้งหลายทั่วไป ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกับของท่านผู้สูงอายุในเมือง ถ้าเราช่วยกันปฏิบัติต่อท่านผู้สูงอายุทั้งหลายให้ดี ก็จะมีแต่ความเป็นมงคล และเป็นบุญกุศลที่ดีทั้งในชาตินี้และชาติหน้าเสียละครับ นับว่าเป็นสิ่งดีงามที่ควรปฏิบัติกันให้ถูกต้องด้วยก็จะเป็นการดียิ่ง ทุกๆ ท่านจะได้ทำมาค้าขึ้น และมีความสุขความเจริญตลอดไปได้อย่างขึ้นด้วยสืบไป

“สถาบันทั้งสาม คือ ขาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เปรียบได้กับไม้ ๓ อันที่พึ่งกันอยู่ ด้วยอาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าอันใดอันหนึ่งล้มลงแล้ว อีก ๒ อันก็จะล้มลงด้วย ไม่ตั้งอยู่ได้ และอุปมาอันนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้ทรงอุปมาไว้ก่อน ในพระราชนิพนธ์บท “ไตรตนุปุณามคาถา” คือ ทรงอุปมาพระรัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยไม้ ๓ อันที่ตั้งพึ่งกันอยู่ เพราะฉะนั้น จึงอาจจะน้อมนำเอาอุปมาของพระสงฆ์ท่านนี้ มาใช้กับสถาบัน ขาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ได้”

พระคำรัส

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

แต่คณะสงฆ์คณะธรรมยุต

เข้าเฝ้าถวายสักการะ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๓๒

ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ ๑๔ : อิตาพญามาร

ตลอดเวลา ๗ วัน ที่พระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุขอยู่ใต้โคนต้นอช-
ปาลนิโครธ (ต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะพักอาศัยร่วมเงา) อิตาทั้ง ๓
ของพญามารได้มาพยายามเพื่อจะยั่วให้ทรงหันไปสู่ความยินดี
ทางโลก แต่ก็ไม่เป็นผล

บรรยาย : นิรุศ มลิวัลย์

เขียนภาพ : สนั่น รัตนะ

ครั้นตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ได้ประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ ๗ สัปดาห์ ในสถานที่ทั้ง ๗ แห่ง แห่งละสัปดาห์ คือ ที่ต้นมหาโพธิ์ ที่อนิมิสเจดีย์ ที่รัตนงกรมเจดีย์ ที่รัตนมรเจดีย์ ที่ต้นอชปาลนิโครธ ที่ต้นมุจลินท์ (ต้นจิก) และที่ต้นราชายตนะ (ต้นเกด) ตามลำดับ ในสัปดาห์ที่ ๕ ระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธนั้น พระพุทธองค์ทรงแก้ปัญหาพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งทูลถามปัญหาเรื่องความเป็นพราหมณ์ และมี อิตาพญามารทั้ง ๓ คือ นางตณหา นางราคา และจรีดี ได้มาทำการยั่วยวนพระองค์ให้ทรงหันไปลุ่มหลงในทางโลก แต่ไม่เป็นผล